ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ

30 հունիսի 2022 թվականի N 1010 - Ն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ 2023-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԲԵՌԻ ՆՎԱԶԵՑՄԱՆ 2022-2026 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱՆԱՅՎԱԾ ԾՐԱԳԻՐԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Համաձայն «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 21-րդ հոդվածի 2.10-րդ ու 8.4-րդ մասերի և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2018 թվականի օգոստոսի 23-ի N 942-Ն որոշման 4-րդ ու 5-րդ կետերի՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը ո ր ո շ ո ւ մ է.

1. Հաստատել Հայաստանի Հանրապետության 2023-2025 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիրը՝ համաձայն N 1 հավելվածի:

2. Հաստատել Հայաստանի Հանրապետության կառավարության պարտքի բեռի նվազեցման 2022-2026 թվականների վերանայված ծրագիրը՝ համաձայն N 2 հավելվածի:

3. Սույն որոշումն ուժի մեջ է մտնում պաշտոնական հրապարակմանը հաջորդող օրվանից:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ն. ՓԱՇԻՆՅԱՆ

Երևան

Հավելված 1
ՀՀ կառավարության 2022 թվականի
հունիսի 30-ի N 1010-Ն որոշման

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

2023-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ 5

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ 6

ՄԱՍ Ի. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 7

ԳԼՈՒԽ 1. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ 8

1.1 ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ ԵՎ ՇՐՋԱՆԱԿ 8

1.2. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ 11

1.3. ՀՀ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ 15

1.3.1. ՀՆԱ և տնտեսական աճ 15

1.3.2. Աշխատանքի շուկա 20

1.3.3. ՀՀ վճարային հաշվեկշիռ, արտահանում և ներմուծում 21

1.3.4. Փոխարժեքներ 24

1.3.5. Գնաճ և դրամավարկային քաղաքականություն 25

1.4. ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄՔՈՒՄ ԸՆԿԱԾ ԵՆԹԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 27

1.5. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՌԻՍԿԵՐԸ 30

1.5.1. ՀՀ տնտեսական աճի դեպի ներքԵՎ ուղղությամբ ռիսկեր 30

1.5.2. Տնտեսական աճի դեպի վերև ուղղությամբ ռիսկեր 31

1.6. ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ՆԱԽՈՐԴ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ 34

ԳԼՈՒԽ 2. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ 35

2.1. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ԵՎ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ 35

2.2. ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ 36

2.3. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ 38

2.4. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐ 44

2.5. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻՆ 46

2.6. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ 49

ԳԼՈՒԽ 3. ՀՀ 2023–2025ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ 52

3.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2023-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ 52

3.2. ՀՀ 2023-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ 54

ԳԼՈՒԽ 4. ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ 57

4.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ 57

4.2. ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԵՎ ԵԼԽՍԵՐԻ ՓԱԹԵԹՈՒՄ 2023-2025ԹԹ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 58

4.3. 2023-2025ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԼԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ 59

4.4. ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ 64
4.5. 2023-2025ԹԹ ՄԺԾԵ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻՑ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻՆ ՏՐՎՈՂ ՀԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐԸ 71

ՄԱՍ II. ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ 72

ՀՀ 2023-2025ԹԹ. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 73

1. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ, ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ, ՍՊՈՐՏ ԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆ 73
2. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ 79
3. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 80
4. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐ 81
5. ԲԱՐՁՐ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ 82
6. ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐ 84
7. ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ 85
8. ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐ 87
9. ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ 87
10. ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 89
11. ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ 92
12. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 93
13. ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 93
14. ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ 94
15.ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ 95
16. ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱԴԱՍՏՐ 96
17. ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ 97
18. ՌԱԴԻՈ ԵՎ ՀԵՌՈՒՍՏԱՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՌԱՐՁԱԿՈՒՄ 100
19. ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ 100
20. ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ 101
22. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՅԼ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 103
22.1. ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ 103
22.2. ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ 104
22.3. ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹՅՈՒՆ 105
22.4. ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ 108
22.5. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ 109
22.6. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆ 110
22.7. ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ 111
22.8. ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ 111
22.9. ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ 114
22.10. ՀԵՌՈՒՍՏԱՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՌԱԴԻՈՅԻ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ 114
22.11. ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ 116
22.12. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ 119
22.13. ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ 121
22.14. ՄԻՋՈՒԿԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԿՈՄԻՏԵ 124
22.15. ՀԱՇՎԵՔՆՆԻՉ ՊԱԼԱՏ 125
22.16. ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ ԿՈՄԻՏԵ 126

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 128

1. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ 2023-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ 130
2. ԱՅԼ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՀՀ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ 164
3. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՎՐԱ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎԱԾ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻՑ ՇԵՂՄԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ 165
4. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ 171
5. ՖԻՍԿԱԼ ՌԻՍԿԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ 174

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ 200

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

ԱԳՆ	Արտաքին գործերի նախարարություն
ԱԺ	Ազգային ժողով
ԱԷՄԳ	Ատոմային էներգիայի միջազգային գործակալության
ԱԻՆ	Արտակարգ իրավիճակների նախարարություն
ԱՃԳԾԱ	Արդյունահանող ճյուղերի գլոբալ ծրագրային աջակցություն
ԱՃԹՆ	Արդյունահանող ճյուղերի թափանցիկության նախաձեռնություն
ԱՄՀ	Արժույթի միջազգային հիմնադրամ
ԱՄՆ	Ամերկայի Միացյալ Նահանգներ
ԱՊՀ	Անկախ Պետությունների Համագործակցություն
ԲՏ	Բարձր տեխնոլոգիական
ԲԷՍՀ	Բարձր էներգիաների ստերեոսկոպիկ համակարգ
ԲՈՒՀ	Բարձրագույն ուսումնական հաստատություն
ԳԱԱ	Գիտությունների ազգային ակադեմիա
ԳՏՃՄ	Գիտություն տեխնոլոգիա ճարտարագիտություն մաթեմատիկա
ԵԱՀԿ	Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպություն
ԵԱՏՄ	Եվրասիական տնտեսական միություն
ԵԽ	Եվրոպայի խորհուրդ
ԵՄ	Եվրոպական միություն
ԵՏՀ	Եվրոպական տնտեսական համագործակցություն
ԶԼՄ	Զանգվածային լրատվության միջոց
ԿԲ	Կենտրոնական բանկ
ՀԱԷԿ	Հայկական ատոմային էլեկտրակայան
ՀԱՊԿ	Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպություն
ՀԸԳՀ	Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրի
ՀԲ	Համաշխարհային բանկ
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՀՆԱ	Համախառն ներքին արդյունք
ՄԱԿ	Միավորված ազգերի կազմակերպություն
ՄԺԾԾ	Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիր
ՄՀՄԻ	Միջուկային հետազոտությունների միացյալ ինստիտուտ
ՊԵԿ	Պետական եկամուտների կոմիտե
ՊՕՊ	Պետական գանձապետական պարտատոմսեր
ՌԴ	Ռուսաստանի Դաշնություն
ՍԴ	Սահմանադրական դատարան
ՎԿ	Վիճակագրական կոմիտե
ՏԱՑ	Տնտեսական ակտիվության ցուցանիշ
ՏԻՄ	Տեղական ինքնակառավարման մարմին
ՏՏ	Տեղեկատվական տեխնոլոգիա
ՓՄՁ	Փոքր և միջին ձեռնարկատիրություն
ՖՆ	Ֆինանսների նախարարություն

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

2023-2025 թվականների միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը (այսուհետև՝ ՄԺԾԾ) հանդիսանում է երկրի գլխավոր ֆինանսական փաստաթուղթը: ՄԺԾԾ շրջանակներում բյուջետավորման քաղաքականությունը իրականացվել է առաջնորդվելով ՀՀ կառավարության 2021 թվականի օգոստոսի 18-ի N 1363-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. ծրագրի և ՀՀ կառավարության 2021 թվականի նոյեմբերի 18-ի N 1902-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. գործունեության միջոցառումների ծրագրի առաջնահերթություններով:

Միջնաժամկետ հատվածում Կառավարությունը շարունակում է թիրախավորել երկարատև բարձր տնտեսական աճի ապահովումը՝ առնվազն տարեկան 7%:

2023-2025 թվականների միջնաժամկետ հատվածում Կառավարության տնտեսական քաղաքականության նպատակներն են.

- տնտեսական հնարավորությունների ընդլայնումը և դրանց հավասար հասանելիության ապահովումը,
- մարդու ներքին կարողությունների զարգացման և իրացման միջոցով՝ միջին խավի բարեկեցության աճն ու աղքատության կրճատումը:

Ուղղորդվելով ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. ծրագրի առաջնահերթություններով՝ նախատեսվում է իրականացնել սոցիալական, կրթական, ենթակառուցվածքային բնույթի մի շարք առաջնահերթ միջոցառումներ, որոնցից առավել հատկանշական են՝

- նվազագույն աշխատավարձի բարձրացումը,
- կենսաթոշակներին ուղղվող ծախսերի ավելացումը,
- առողջապահությանն ու կրթությանն ուղղվող ծախսերի առաջանցիկ աճի ապահովումը ՀՆԱ-ի նկատմամբ,
- ժողովրդագրական վիճակի բարելավման գծով լրացուցիչ ծախսերի նախատեսումը,
- գիտության գծով նշանակալի ծախսերի ավելացումը:

ՄԱՍ Ի. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ 1. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

1.1 ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ ԵՎ ՇՐՋԱՆԱԿ

- COVID-19 համավարակի հետևանքները դեռևս ամբողջությամբ չհաղթահարած ներկայումս աշխարհը բախվել է ռուս-ուկրաինական հակամարտության շուրջ առաջացրած աշխարհաքաղաքական և տնտեսական մարտահրավերներին, ինչի բացասական հետևանքներն արդեն տեսանելի են ոչ միայն տարածաշրջանում, այլ նաև ամբողջ աշխարհում: ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրների տնտեսություններում տեղի են ունեցել տնտեսական աճի էական դանդաղումներ՝ պայմանավորված համաշխարհային արժեշղթաների խաթարումներով, պարենային և հումքային ապրանքների միջազգային գների բարձրացմամբ, դրանց հետևանքով առաջացած բարձր գնաճերին հակազդող աննախադեպ զսպող դրամավարկային քաղաքականություններով ու համաշխարհային ֆինանսական պայմանների խստացմամբ: Այս պայմաններում գործընկեր երկրներից ՌԴ-ում 2022թ. կանխատեսվում է տնտեսական անկում, իսկ մյուսներում՝ աճի էական դանդաղում, իսկ միջնաժամկետում՝ բոլոր գործընկեր երկրների ներուժային աճերի դանդաղում:
- 2021թ. մեկնարկած տնտեսության վերականգնողական աճի բարձր տեմպերը շարունակվեցին նաև 2022թ. տարեսկզբին, սակայն փետրվարի վերջերից սկիզբ առած ռուս-ուկրաինական հակամարտության և Ռուսաստանի դեմ կիրառված պատժամիջոցների բացասական ազդեցություններով պայմանավորված տնտեության աճի տեմպերը դանդաղեցին և հունվար-մարտին գրանցվեց 8.6% աճ: Այնուամենայնիվ ապրիլ ամսին տնտեսության դանդաղման տեմպերը մեղմվեցին՝ պայմանավորված հիմնականում արդյունաբերության նվազման տեմպերի թուլացման և վերականգնման, ինչպես նաև ծառայությունների, առևտրի և շինարարության ոլորտների աճի տեմպերի արագացման: Այս պայմաններում 2022թ. տնտեսական աճը կպահպանվի ՀՀ կառավարության նախանշած թիրախային 7% աճի մակարդակում:
- ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. ծրագրով նախատեսված տնտեսության և տնտեսական աճի ներուժի բարձրացմանն ուղղված քաղաքականությունների և դրանցից բխող միջոցառումների պայմաններում, միջնաժամկետում թիրախավորվում է 7% տնտեսական աճ, ինչը համահունչ է նպատակադրած տնտեսական աճի թիրախին: Թիրախավորված տնտեսական աճի հիմքում ընկած են այնպիսի միջոցառումներ, ինչպիսիք են մեծածավալ պետական ներդրումների իրականացումը ենթակառուցվածքներում և մարդկային կապիտալի զարգացմանը միտված ոլորտներում, գործարար միջավայրի բարելավման, տեխնոլոգիական առաջընթացի ապահովման, տնտեսության արտահանելի հատվածի և արտահանման խթանմանն ուղղված քաղաքականությունները, որոնք կխթանեն ինչպես ներքին, այնպես էլ օտարերկրյա միջոցներով ֆինանսավորվող մասնավոր ներդրումների իրականացումը, կնպաստեն արտահանման ծավալների մեծացմանը, ինչպես նաև ընդհանուր արտադրողականության բարձրացմանը:
- Տնտեսական ակտիվության և ներքին ու արտաքին պահանջարկների աստիճանական աճի պայմաններում 2022թ. տեղի կունենա և՛ արտահանման, և՛ ներմուծման ծավալների աճ: Հիմնականում ռուս-ուկրաինական հակամարտությամբ և դրա արդյունքում ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող աննախադեպ պատժամիջոցների բացասական ազդեցություններով դրամական փոխանցումների անկմամբ պայմանավորված 2022թ. ընթացիկ հաշվի պակասուրդը փոքր-ինչ կվատթարանա՝ մոտենալով ՀՆԱ-ի 4.5%՝ չբացառելով նոր հնարավորությունները, որի

մասին նշվում է ռիսկերի բաժնում: Միջնաժամկետ հորիզոնի սկզբում ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կխորանա, այնուհետև կբարելավվի՝ ձգտելով իր երկարաժամկետ հավասարակշիռ մակարդակին:

- 2022թ. հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. ծրագրին համահունչ ուղղված կլինի տնտեսական աճի խթանմանը՝ շեշտադրելով պետական ներդրումների մասնաբաժնի էական մեծացումը և ծախսերի իրականացման արդյունավետության բարձրացումը, ինչպես նաև՝ պարտքի կայունության պահպանմանը: 2022-2026թթ. ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի նվազեցման ծրագրի նպատակադրումների համահունչ, միջնաժամկետում կշարունակվի սահուն հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիան՝ պետական բյուջեի պակասուրդ/ՀՆԱ և կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշների նվազմամբ՝ ապահովելով մինչև 2026թ. 60% սահմանային շեմից ցածր կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը և ստեղծելով «հարկաբյուջետային տարածք» հնարավոր շոկերին արձագանքելու նպատակով:
- Կարճաժամկետ հատվածում ԿԲ-ը կշարունակի իրականացնել գնաճային սպասումների արագացման ռիսկերի չեզոքացմանն ուղղված դրամավարկային քաղաքականություն՝ միևնույն ժամանակ ապահովելով հնարավորին նպաստավոր պայմաններ ամբողջական պահանջարկի վերականգնման համար, իսկ միջնաժամկետ հատվածում գնաճի նպատակային ցուցանիշին հասնելու նպատակով՝ ցանկացած ռիսկերի դրսևորման պարագայում պատրաստ է համապատասխանորեն արձագանքել:
- Ռուս-ուկրաինական հակամարտությունը և Ռուսաստանի դեմ կիրառված աննախադեպ պատժամիջոցները աշխարհում ստեղծել են նոր իրականություն, որի պայմաններում ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկեր երկրների, այնպես էլ ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումները իրենց մեջ կրում են մեծ անորոշություն: Այս պայմաններում, ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկերների, այնպես էլ ՄԺԾԾ շրջանակում ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումների համար առկա են երկկողմանի ռիսկեր, սակայն դեպի ներքև ռիսկերը համեմատաբար մեծ են:

Աղյուսակ 1.1. 2022-2024թթ. ՄԺԾԾ (ներառյալ 2023թ. պետական բյուջեի) մակրոտնտեսական շրջանակ

Հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշներ	**2019 փաստ**	**2020 փաստ**	**2021 փաստ**	**2022 սպասում**	**2023 ծրագիր**	**2024 կանխ.**	**2025 կանխ.**
Անվանական ՀՆԱ, մլրդ դրամ	6,543.3	6,181.9	6,983.0	8,069.5	9,066.1	10,108.2	11,248.4
Տնտեսական աճ, %	7.6	-7.2	5.7	7.0	7.0	7.0	7.0
ՀՆԱ դեֆլյատորի աճ, %	1.0	1.8	6.9	8.0	5.0	4.2	4.0
Գնաճ (ժամանակաշրջանի վերջ), %	0.7	3.7	7.7	8.2	5.4	4.0	4.0
Գնաճ (միջին), %	1.4	1.2	7.2	8.0	5.0	4.0	4.0
ՀՆԱ իրական աճն ըստ ճյուղերի ավելացված արժեքների, %							
Արդյունաբերություն	11.9	-1.4	3.5	2.0	8.5	8.2	8.2
Գյուղատնտեսություն	-5.8	-3.7	-0.6	0.0	3.2	3.8	4.0
Շինարարություն	6.5	-5.9	3.1	10.0	12.5	12.8	12.9
Ծառայություններ	10.0	-9.6	7.9	10.3	6.5	6.4	6.3
Զուտ հարկեր	7.1	-9.9	7.4	6.5	7.2	7.1	7.1
ՀՆԱ ծախսային բաղադրիչների իրական աճերը, %							

Վերջնական սպառում	11.7	-10.9	4.2	8.1	4.2	5.3	5.6
Պետական	12.9	9.2	8.4	-0.2	1.3	8.5	6.4
Մասնավոր	11.5	-14.0	3.4	9.9	4.8	4.7	5.5
Հիմնական միջոցներում ներդրումներ[1]	4.4	-1.5	6.3	16.0	22.2	10.3	11.4
Պետական	13.7	6.1	18.4	22.2	51.7	11.1	14.9
Մասնավոր	2.6	-3.1	3.5	14.3	13.8	10.0	10.0
Արտահանում	16.0	-33.5	16.5	11.8	12.2	14.8	10.8
Ներմուծում	11.6	-31.5	11.5	10.4	11.6	11.0	9.8
Արտաքին հատված (մլն ԱՄՆ դոլար)							
Ընթացիկ հաշիվ	-1,002.3	-478.7	-511.3	-741.5	-1,159.5	-1,164.6	-1,266.8
Ապրանքների և ծառայությունների հաշվեկշիռ	-1,794.8	-1,256.1	-1,154.7	-1,369.0	-1,584.9	-1,552.8	-1,652.8
Արտահանում	5,718.1	3,762.6	4,880.8	5,895.1	6,682.8	7,828.2	8,849.0
Փոփոխություն, %	15.7	-34.2	29.7	20.8	13.4	17.1	13.0
Ներմուծում	7,512.9	5,018.7	6,035.5	7,264.1	8,267.6	9,380.9	10,501.8
Փոփոխություն, %	13.1	-33.2	20.3	20.4	13.8	13.5	11.9
Դրամական փոխանցումներ	1,143.8	1,040.2	1,287.1	1,160.4	1,088.3	1,111.8	1,158.2
ՀՆԱ-ի նկատմամբ %							
Ընթացիկ հաշիվ	-7.4	-3.8	-3.7	-4.5	-6.4	-5.9	-5.9
Ապրանքների և ծառայությունների հաշվեկշիռ	-13.2	-9.9	-8.3	-8.2	-8.7	-7.8	-7.7
Արտահանում	42.0	29.8	35.2	35.5	36.9	39.6	41.0
Ներմուծում	55.2	39.7	43.5	43.7	45.6	47.4	48.7
Դրամական փոխանցումներ	8.4	8.2	9.3	7.0	6.0	5.6	5.4

[1] *Կապիտալ ներդրումներում ներառված չէ պաշարների փոփոխությունը, ներկայացված են միայն հիմնական միջոցներում կատարված կապիտալ ներդրումները, քանի որ 2019թ.-ից ՀՀ ՎԿ կողմից պաշարների փոփոխությունը հաշվառվում է որպես հաշվեկշռող գործոն կամ այլ կերպ՝ վիճակագրական սխալները ներառվում են դրա մեջ:*

1.2. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

Համաշխարհային տնտեսությունը կորոնավիրուսի համավարակի (COVID-19) հետևանքով առաջացած խորը անկումից հետո 2021թ. սկսել է արագ վերականգնվել: Կիրառված հարկաբյուջետային և դրամավարկային աննախադեպ խթանող միջոցառումների, ինչպես նաև պատվաստումների ակտիվ քաղաքականության հետևանքով 2021թ. ինչպես համաշխարհային տնտեսությունը, այնպես էլ հիմնական գործընկեր երկրների տնտեսությունները զգալի աճեր են գրանցել: Արժույթի միջազգային հիմնադրամի (ԱՄՀ) գնահատականներով 2021թ. համաշխարհային տնտեսական աճը կազմել է 6.1%, իսկ ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրներից ՌԴ-ում գրանցվել է 4.7% աճ, Եվրոգոտում 5.3%, ԱՄՆ-ում 5.7% և Չինաստանում՝ 8.1% աճ:

Չնայած 2022թ. առաջին եռամսյակում ՀՀ բոլոր հիմնական գործընկեր երկրներում գրանցվել է տնտեսական աճ, սակայն փետրվարի վերջին մեկնարկած ռուս-ուկրաինական հակամարտության և ՌԴ նկատմամբ կիրառվող աննախադեպ պատժամիջոցների կիրառման հետևանքով տնտեսական աճի տեմպերը սկսել են դանդաղել: Այսպես 2022թ. առաջին եռամսյակում նախորդ տարվա համապատասխան եռամսյակի նկատմամբ ԱՄՆ տնտեսությունը գրանցել է 3.5% աճ, որին նպաստում են ունեցել իրականացված խթանող մակրոտնտեսական քաղաքականությունները և սահմանափակումների վերացումը, իսկ Չինաստանի տնտեսությունը գրանցել է 4.8% աճ 2022թ. առաջին եռամսյակում Եվրոգոտու տնտեսությունը ունեցել է 5.4% աճ, իսկ Ռուսաստանի տնտեսությունն ըստ նախնական գնահատականի՝ 2022 թվականի առաջին եռամսյակում նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճել է 3.5 տոկոսով՝ նախորդ եռամսյակում գրանցված 5 տոկոս աճի համեմատ, իսկ ապրիլ ամսին տնտեսական ակտիվությունը արդեն իսկ նվազել է 3%-ով:

Կանխատեսում: ԱՄՀ ապրիլ ամսվա կանխատեսումների համաձայն 2022թ. համաշխարհային տնտեսական աճը կդանդաղի՝ կազմելով 3.6%: 2022թ.-ին: ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրների տնտեսություններում տեղի կունենան տնտեսական աճի էական դանդաղումներ՝ պայմանավորված ռուս-ուկրաինական հակամարտությամբ, համաշխարհային արժեշղթաների խաթարումներով, պարենային և հումքային ապրանքների միջազգային գների բարձրացմամբ, դրանց հետևանքով առաջացած բարձր գնաճերին հակազդող աննախադեպ զսպող դրամավարկային քաղաքականություններով ու համաշխարհային ֆինանսական պայմանների խստացմամբ, ինչպես նաև Չինաստանում համավարակի տարածման դեմ կիրառվող սահմանափակող միձոցառումներով: ՀՀ ամենամեծ առևտրատնտեսական գործընկեր ՌԴ-ում 2022թ. կանխատեսվում է 8.5% անկում, որը պայմանավորված է հակամարտության արդյունքում հիմնականում արևմյան երկրների կողմից կիրառվող աննախադեպ լայնածավալ պատժամիջոցների կիրառմամբ: 2022թ. Եվրոգոտում կանխատեսվում է տնտեսական աճի դանդաղում (2.8%), որը հիմնականում պայմանավորված է ռուս-ուկրաինական հակամարտության հետևանքով ՌԴ նկատմամբ կիրառվող պատժամիջացների արդյունքում Եվրոգոտում առևտրային պայմանների (հիմնականում նավթի և գազի գների աճի հետևանքով) կտրուկ վատացմամբ: ԱՄՆ-ում և Չինաստանում 2022թ. տնտեսական աճերը կկազմեն համապատասխանաբար 3.7% և 4.4%, որոնց դանդաղումը նախորդ կանխատեսումների համեմատ հիմնականում կպայմանավորվի բարձր գնաճով և համաշխարհային արժեշղթաների խաթարումներով: Ընդ որում՝ ինչպես համաշխարհային տնտեսության, այնպես էլ ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրների 2022 և

2023թթ"ապրիլյան կանխատեսումները՝ հունվարի[2] կանխատեսումների համեմատ վերանայվել են բացառապես դեպի ներքև (ավելի մանրամասն տե՛ս Աղյուսակ 1.2 -ում):

Աղյուսակ 1.2. *ԱՄՀ կանխատեսումներ*

	2021	2022 թ.-ի կանխատեսում						2023թ.-ի կանխատեսում	
	Փաստ	2021 Հունվ.	2021 Ապրիլ	2021 Հուլիս	2021 Հոկտ.	2022 Հունվ.	2022 Ապրիլ	2022 Հունվ.	2022 Ապրիլ
Աշխարհի տնտեսական աճ, %	6.1	5.5	6.0	6.0	5.9	4.4	3.6	3.8	3.6
ՌԴ	4.7	3.0	3.8	4.4	4.7	2.8	-8.5	2.1	-2.3
Եվրոգոտի	5.3	4.2	4.4	4.6	5.0	3.9	2.8	2.5	2.3
Չինաստան	8.1	8.1	8.4	8.1	8.0	4.8	4.4	5.2	5.1
ԱՄՆ	5.7	5.1	6.4	7.0	6.0	4.0	3.7	2.6	2.3
Համաշխարհային առևտրի աճ, %	10.1	8.1	8.4	9.7	9.7	6.0	5.0	4.9	4.4

Աղբյուրը՝ ԱՄՀ «World Economic Outlook»

Ռուս-ուկրաինական հակամարտության և ՌԴ նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցների հետևանքով առաջացած գլոբալ արժեշղթաների խաթարումների պայմաններում հումքային ապրանքների համաշխարհային գները կտրուկ աճում են, իսկ կանխատեսվող հորիզոնում կշարունակեն բարձր մնալ: Ամբողջ աշխարհում պայմանավորված հետկորոնավիրուսային պահանջարկի վերականգնմամաբ՝ 2021թ. հումքային ապրանքների գներն աճել են. նավթի միջազգային գները աճել են շուրջ 66.5%-ով, պղնձի միջազգային գները՝ 50.9%-ով, իսկ մոլիբդենի միջազգային գները՝ 82.7%-ով:

2022թ. առաջին հինգ ամիսներին նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ պղնձի միջազգային շուկայում գներն աճել են 10.2%-ով, իսկ մոլիբդենի գները՝ 82.2%-ով պայմանավորված համավարակից հետո համաշխարհային շուկայում մետաղների նկատմամբ պահանջարկի ավելացմամբ, իսկ նավթի միջազգային գները՝ 63.8%-ով, որը հիմնականում պայմանավորված է ռուս-ուկրաինական հակամարտության հետևանքով ՌԴ-ից մատակարարման շղթաների խափանումներով:

Ըստ «Բլումբերգ» միջազգային հեղինակավոր կազմակերպության մարտի կանխատեսումների համեմատ մայիսի[3] դրությամբ 2022թ. համար նավթի գների կանխատեսումները վերանայավել են դեպի վերև, պղնձի գների կանխատեսումը մնացել է գրեթե անփոփոխ:

Միջազգային ապրանքային, արժութային և ֆինանսական շուկաները էական ցնցումների են ենթարկվում: Համաշխարհային առևտրի տեմպերը էապես դանդաղում են, իսկ ֆինանսական շուկաներում նկատվում են բաժնետոմսերի գների էական անկումներ: Չնայած զարգացող երկրներում ազգային արժույթները որոշակիորեն թուլացել են, սակայն ռուս-ուկրաինական հակամարտության և ՌԴ դեմ կիրառված պատժամիջոցների պայմաններում ռուսական ռուբլին

[2] Այս ՄԺԾԾ կանխատեսումները հիմնված են ապրիլի կանխատեսումների վրա: Առավել մանրամասն տես 1.4 բաժնում:

[3] Այս ՄԺԾԾ կանխատեսումները հիմնված են մայիսի կանխատեսումների վրա: Առավել մանրամասն տես 1.4 բաժնում:

մարտ ամսվա ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ կարճաժամկետ արժեզրկումից հետո սկսել է կտրուկ արժևորվել: Զարգացող երկրներում և հատկապես տարածաշրջանում երկրների ռիսկի հավելավճարները բարձրացել են և կայունացել բարձր մակարդակներում:

Միջազգային տնտեսական և ֆինանսական զարգացումները և կանխատեսումները

Գծապատկեր 1.1 *Համաշխարհային և գործընկեր երկրներիտնտեսական աճեր (%)*

Աղբյուրը՝ ԱՄՀ

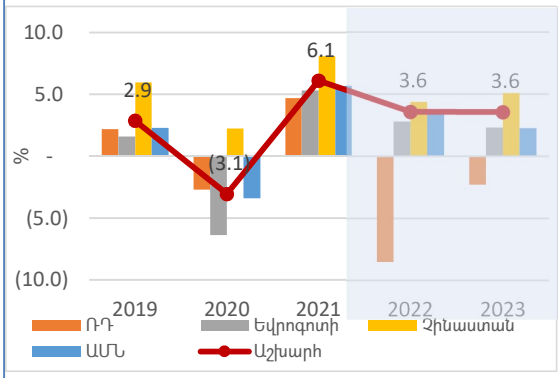

Գծապատկեր 1.2 *Հումքային ապրանքների գներ (ԱՄՆ դոլար)*

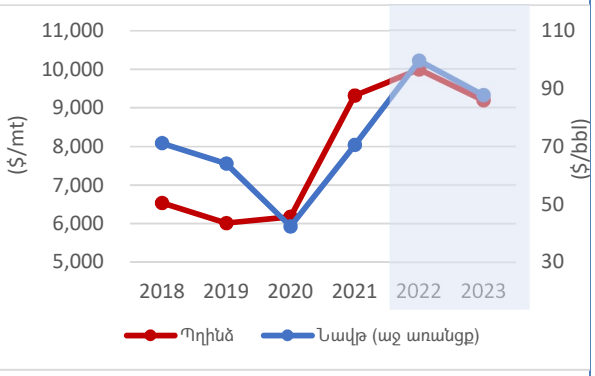

Աղբյուրը՝ կանխատեսումները ըստ Բլումբերգի

Գծապատկեր 1.3. *Համաշխարհային առևտրի դոլարային աճերը(%)*

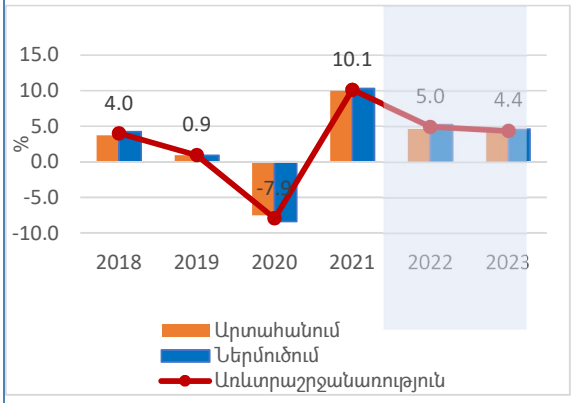

Աղբյուրը՝ ԱՄՀ

Գծապատկեր 1.4. *Զարգացող երկրների ազգային արժույթների դոլարի նկատմամբ*

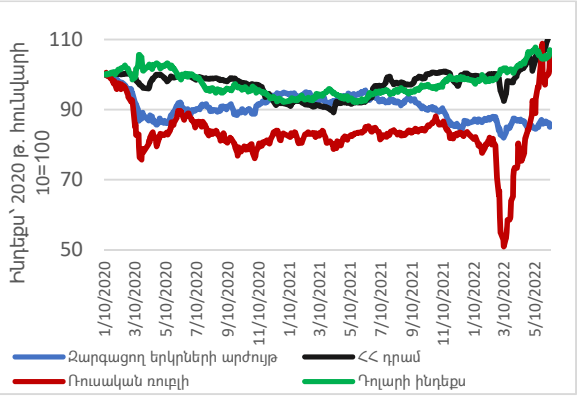

փոփոխությունները [4]

Աղբյուրը՝ Բլումբերգ, ՀՀ ԿԲ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

[4] Դոլարի ինդեքսը հաշվարկվում է որպես կշռված երկրաչափական միջին՝ հետևյալ արժույթների նկատմամաբ. Եվրո, Ճապոնական յեն, Բրիտանական ֆունտ, Կանադական դոլար, Շվեդական կրոն, Շվեյցարական ֆրանկ.

Գծապատկեր 1.5. Գործընկեր երկրների *բաժնետոմսերի շուկաների ինդեքսներ*

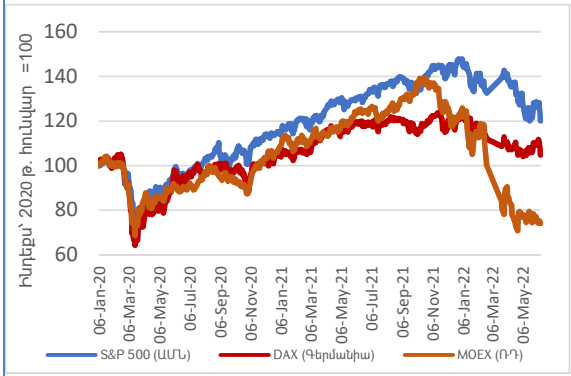

վերականգնվել է

Աղբյուրը՝ Բլումբերգ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Գծապատկեր 1.6. *Զարգացող երկրների ռիսկի հավելավճարներ*[5]

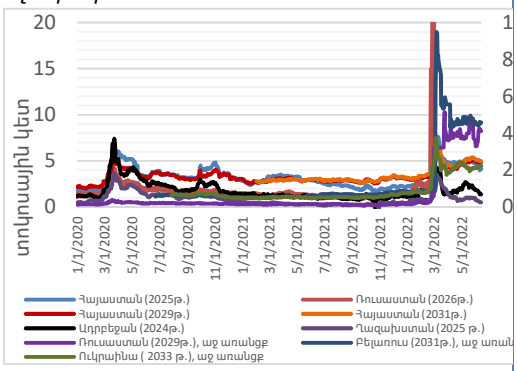

Աղբյուրը՝ Բլումբերգ

Առողջապահական և տնտեսական ճգնաժամին «ագրեսիվ» հակազդելուց հետո երկրները սկսել են իրականացնել հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա, սակայն ռուս-ուկրաինական հակամարտության և ՌԴ նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցների հետևանքով ստեղծված գլոբալ մարտահրավերները էական հարկաբյուջետային ճնշումներ են առաջացրել: Խթանող հարկաբյուջետային քաղաքականության պայմաններում 2020թ. աշխարհում գրանցվել է պետական բյուջեի պակասուրդի և պարտքի բեռի էական աճ՝ ինչը գրանցվել էր նաև 2009թ.-ի ճգնաժամի ժամանակ: Սակայն, ի տարբերություն 2009թ.-ի ճգնաժամին հաջորդող երկու տարիներին, երբ հնարավոր չեղավ պետական պարտքի բեռի նվազում ապահովել՝ չնայած բյուջեի պակասուրդի որոշակի նվազմանը, 2021 թվականի փաստացի և 2022թ.-ի կանխատեսվող ցուցանիշներով համաշխարհային մակարդակով պարտքի բեռի նվազում է գրանցվում՝ պայմանավորված ինչպես տնտեսական աճի ավելի արագ վերականգնմամբ, այնպես էլ պետական բյուջեի պակասուրդի ավելի արագ կրճատմամբ: Այս փաստը վկայում է, որ 2021թ.-ին գրանցված տնտեսական վերականգնման պայմաններում կառավարությունները սկսել են իրականացնել հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա՝ պետական պարտքի բեռի աճը մեղմելու և հետագայում կայունացնելու նպատակադրմամբ, ինչը շարունակվում է նաև 2022թ.-ին:

Միաժամանակ, 2022թ"-ի փետրվարից սկսված ռուս-ուկրաինական պատերազմը բարձր անորոշություն է ստեղծում հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի ապահովման համար՝ հանգեցնելով ցածր տնտեսական աճի, բարձր գնաճի և դրանից բխող՝ սոցիալական ծախսերի վրա ավելացող ճնշման ռիսկերի: Այդ ռիսկերի հաշվի առնելով, աշխարհի մակարդակով արդեն իսկ տնտեսական աճի կանխատեսումները ճշգրտվել են դեպի ներքև, իսկ բյուջեի պակասուրդի կանխատեսումները՝ դեպի վեր, ինչի արդյունքում սպասվում է նաև պետական պարտքի առավել մեծ ավելացում (գծապատկեր 1.7):

[5] Երկրի ռիսկի հավելավճարները հաշվարկված են որպես տվյալ երկրի եվրոպարտատոմսերի (դոլարային արժույթով) և ԱՄՆ համապատասխան ժամկետայնությամբ գանձապետական պարտատոմսերի եկամտաբերությունների տարբերություն (պարտատոմսերի մարման ժամկետները նշված են երկրների անվանումների կողքը՝ փակագծերում):

Գծապատկեր 1.7. Համաշխարհային տնտեսության և հարկաբյուջետային քաղաքականության արձագանքը (% ՀՆԱ-ում) ճգնաժամերին և հաջորդող տարիներին

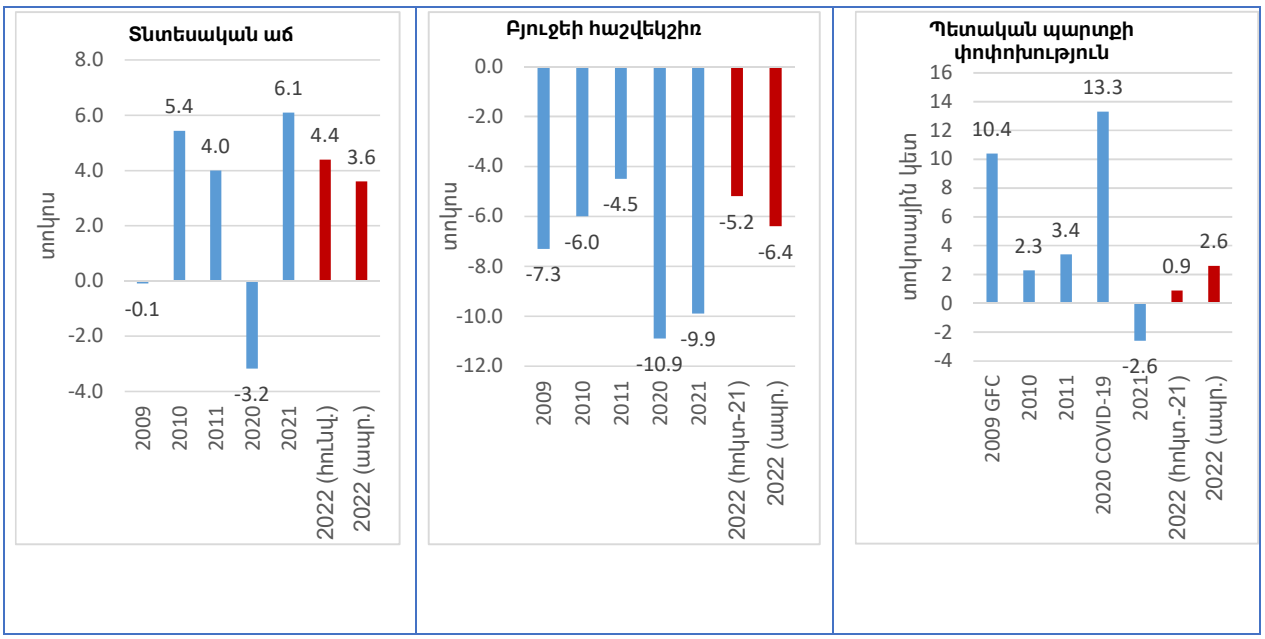

Աղբյուրը՝ ԱՄՀ, 2022թ. կանխատեսում:

1.3. ՀՀ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

1.3.1. ՀՆԱ և ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃ

2019թ. Հայաստանի տնտեսությունը բնութագրվել է տնտեսական աճի բարձր՝ 7.6% իրական աճի ցուցանիշով, սակայն կորոնավիրուսի համավարակի և Արցախյան պատերազմի բացասական ազդեցություններով պայմանավորված 2020թ. գրանցվեց 7.2% տնտեսական անկում, իսկ 2021թ. տնտեսությունը թևակոխեց վերականգնման փուլ՝ գրանցելով 5.7% իրական աճ: 2019թ. տնտեսական աճին հիմնականում նպաստել են ծառայությունների և արդյունաբերության ճյուղերը՝ 5.1 և 2.2 տոկոսային կետերով, իսկ պահանջարկի տեսանկյունից աճին նպաստել է ներքին պահանջարկը, ինչը պայմանավորված է եղել հիմնականում վերջնական սպառման (հատկապես՝ մասնավոր սպառման) աճով: Նշված զարգացումները շարունակվեցին նաև 2020թ. առաջին եռամսյակի ընթացքում, սակայն 2020թ. մարտի 1-ից սկիզբ առած Կորոնավիրուսի համավարակի բացասական ազդեցություններով պայմանավորված, 2020թ. երկրորդ եռամսյակից տնտեսական աճը վերափոխվեց տնտեսական անկման՝ իր վրա կրելով նաև սեպտեմբեր-նոյեմբեր ամիսներին տեղի ունեցած Արցախյան պատերազմի բացասական ազդեցությունները: Տնտեսության բացասական զարգացումները շարունակվեցին նաև 2021թ. տարեսկզբին, սակայն մարտ ամսից սկսած տնտեսական աճը սկսեց վերականգնվել: 2021թ. տնտեսական աճին նպաստեցին տնտեսության բոլոր ճյուղերը (բացառությամբ գյուղատնտեսության), սակայն հիմնական նպաստող ճյուղը ծառայություններն էին՝ 4 տոկոսային կետով: Պահանջարկի տեսանկյունից աճին նպաստեց հիմնականում ներքին պահանջարկը, ինչը պայմանավորված էր ինչպես վերջնական սպառման, այնպես էլ հիմնական միջոցներում ներդրումների աճով:

Տնտեսության վերականգնման բարձր տեմպերը շարունակվեցին նաև 2022թ., սակայն տարեսկզբին գրանցված տնտեսական ակտիվության երկնիշ աճի տեմպը ռուս-ուկրաինական պատերազմի և Ռուսաստանի դեմ կիրառված պատժամիջոցների բացասական

ազդեցությունների արդյունքում որոշակի դանդաղումից հետո ապրիլ ամսին սկսել է արագանալ: 2022թ. առաջին եռամսյակում գրանցվեց ՀՆԱ-ի 8.6% իրական աճ՝ հիմնականում պայմանավորված ծառայությունների աճով (նպաստումը՝ 6.7 տոկոսային կետ): Արդյունաբերությունը և շինարարությունը ևս նպաստեցին ՀՆԱ-ի աճին (նպաստումները՝ 0.4 տոկոսային կետեր): Մինչդեռ գյուղատնտեսության նվազումը 0.1 տոկոսային կետով հակազդեց ՀՆԱ-ի աճին:

Գծապատկեր 1.18. ՀՆԱ աճ (%) և ճյուղերի նպաստում- ները ՀՆԱ աճին (տ.կ.)

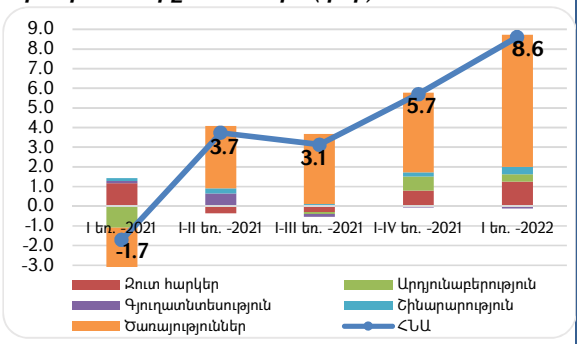

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Գծապատկեր 1.19. ՀՆԱ աճ (%) և պահանջարկի բաղա- դրիչների նպաստումները ՀՆԱ աճին (տ.կ.)

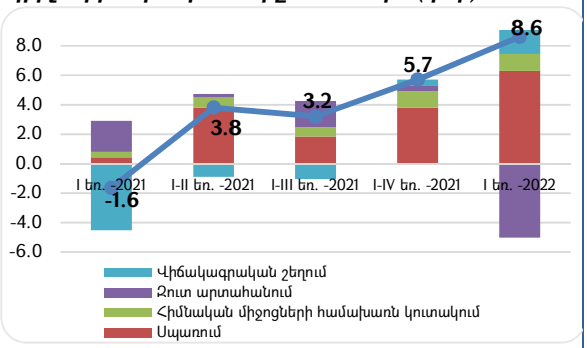

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Ապրիլ ամսին տնտեսական ակտիվությունն արագացավ՝ արդյունքում 2022թ. հունվար-ապրիլին արձանագրվեց 9.4% աճ: Տնտեսական ակտիվության աճին հիմնականում նպաստել է ծառայությունների աճը (10.8 տոկոսային կետ)՝ պայմանավորված հիմնականում ֆինանսական և ապահովագրական գործունեության, տեղեկատվության և կապի, տրանսպորտի, ինչպես նաև կացության և հանրային սննդի կազմակերպման զգալի աճերով: Նման զարգացումների հիմքում հիմնականում ընկած է ռուս-ուկրաինական պատերազմի և դրա պատճառով ՌԴ նկատմամբ կիրառված պատժամիջոցների հետևանքով տեղեկատվական տեխնոլոգիաների բնագավառի ռուսական կազմակերպությունների ՀՀ տեղափոխմամբ, հակամարտության մեջ ներգրավված երկրներից մարդկանց ներհոսքով, ինչպես նաև զբոսաշրջության զգալի ավելացմամբ: Առևտրի, արդյունաբերության և շինարարության ճյուղերը նույնպես ունեցել են դրական նպաստումներ (համապատասխանաբար՝ 1.0, 0.6 և 0.6 տոկոսային կետեր)[6]:

[6] ՏԱՑ-ի աճին ճյուղերի նպաստումները ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնահատականներն են: Գյուղատնտեսության ցուցանիշը ոչ բոլոր տեղերում է ներառված հաշվարկներում, քանի որ հրապարակվում է եռամսյակային պարբերականությամբ՝ պայմանավորված գյուղատնտեսության սեզոնայնությամբ և բնակլիմայական ոչ կայուն պայմաններից կախված ամսական արտադրության տատանողականության հարթեցման անհրաժեշտությամբ:

Գծապատկեր 1.20. ՏԱՑ և տնտեսության ճյուղերի իրա- կան աճերը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատ- վածի նկատմամբ (%)

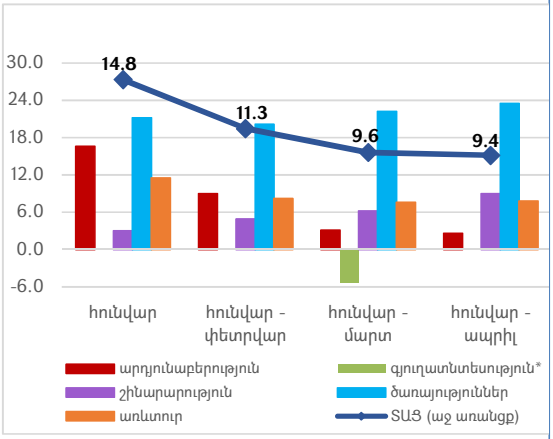

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ

Գծապատկեր 1.21. ՏԱՑ և տնտեսության ճյուղերի իրական աճերը նախորդ տարվա նույն ամսվա նկատ- մամբ (%)

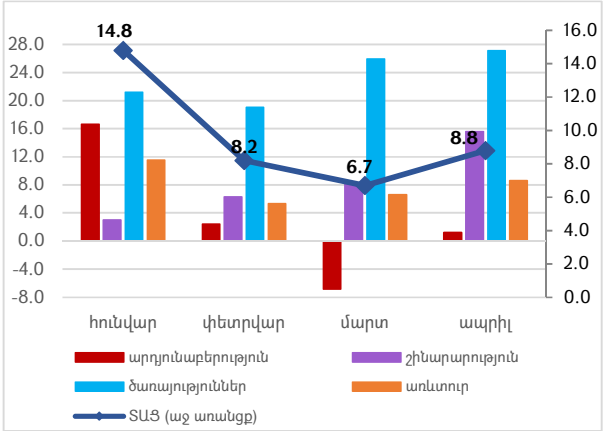

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ

Գծապատկեր 1.22. Տնտեսության ճյուղերի նպաստում- ները ՏԱՑ-ին (տ.կ.) [7]

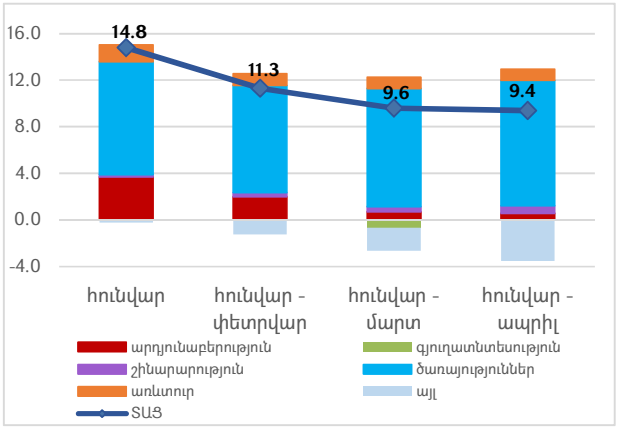

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Գծապատկեր 1.23. Տնտեսության ճյուղերի նպաստում- ները ՏԱՑ-ին նախորդ տարվա նույն ամսվա նկատ- մամբ (տ.կ.)

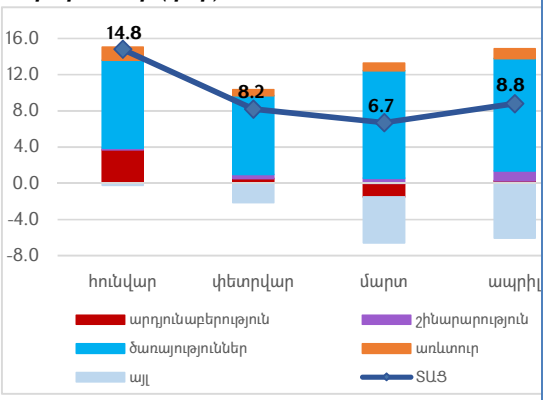

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Ներքին պահանջարկի վերականգնման տեմպերը շարունակվեցին նաև 2022թ. առաջին եռամսյակում: 2022թ. հունվար-մարտին տնտեսական աճը պայմանավորվել է մասնավոր հատվածի ներքին պահանջարկի (սպառման և ներդրումների) աճով: Իսկ աճի բարձր տեմպերի պայմաններում իրականացված զսպող հարկաբյուջետային քաղաքականության արդյունքում պետական սպառման և պետական ներդրումների նվազումը հակազդել է տնտեսական աճին: Նույն ժամանակահատվածում արտահանումն ու ներմուծումն աճել են: Ընդ որում՝ ներմուծման աճն առաջանցիկ է եղել արտահանման նկատմամբ, ինչի արդյունքում զուտ արտահանումն էականորեն հակազդել է ՀՆԱ-ի աճին:

Ապրիլ ամսին ներքին պահանջարկի վերականգնման միտումները շարունակվեցին՝ պայմանավորված տնօրինվող եկամտի աճով և դեռևս համավարակի շրջանում մասնավոր հատվածում կուտակված նախազգուշական խնայողությունների օգտագործմամբ: Սպառման

[7] ՏԱՑ-ի նպաստումների «այլ» բաղադրիչի մեջ ներառված են գյուղատնտեսության (բացառությամբ՝ հունվար-մարտի) և ոչ շուկայական ծառայությունների նպաստումները: Այլ բաղադրիչի զգալի բացասական նպաստումը հունվար-ապրիլին պայմանավորված է COVID-19 համավարակի հաղթահարման հետևանքով նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ պետության կողմից ֆինանսավորվող առողջապահական ծառայությունների զգալի նվազմամբ:

վերականգնման մասին են վկայում նույն ժամանակաշրջանում առևտրի և ծառայությունների աճը, իսկ ներդրումների վերականգնման մասին՝ շինարարության աճը:

<u>Կանխատեսում:</u> Համավարակի և Արցախյան պատերազմի բացասական ազդեցությունների մեղմմանն ու տնտեսության վերականգնմանն ուղղված կառավարության կողմից իրականացված և իրականացվող հարկաբյուջետային միջոցառումների, պլանավորված մեծածավալ կապիտալ ծախսերի իրականացման, ՀՀ կառավարության նպատակադրած տնտեսության ներուժի բարձրացմանն ուղղված միջոցառումների (առավել մանրամասն տես 1.4 բաժնում) պայմաններում 2022թ. և միջնաժամկետ հատվածում թիրախավորվում է 7% տնտեսական աճ: Միջնաժամկետում տնտեսական աճի բարձր մակարդակը պայմանավորված կլինի արդյունաբերության և շինարարության ճյուղերի առաջանցիկ աճերով, ինչը համահունչ է կառավարության նպատակադրած արտահանման խթանմանը և ներդրումային միջավայրի բարելավմանն ուղղված քաղաքականություններին: Տնտեսության կառուցվածքում ծառայությունների մեծ դերով պայմանավորված տնտեսական աճին առավել մեծ նպաստում կունենա ծառայությունների աճը: Ամբողջական պահանջարկը նույնպես կաճի՝ պայմանավորված հիմնականում ներքին սպառողական և ներդրումային պահանջարկի աճերով: Կանխատեսվող հորիզոնում տնտեսական աճի վրա դրական ազդեցություն կունենա դեպի Հայաստան տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ընկերությունների և տուրիստական հոսքերի ավելացումը:

2022թ. և միջնաժամկետում դեֆլյատորը կաճի՝ պայմանավորված ՍԳԻ-ի և ապրանքների միջազգային գների զարգացումներով:

Վերոնշյալ զարգացումների պայմաններում անվանական ՀՆԱ-ն 2022թ. կկազմի 8,069.5 մլրդ դրամ՝ 200.1 մլրդ դրամով ավել լինելով 2022թ. պետական բյուջեով ծրագրված ցուցանիշից: Իսկ միջնաժակետում անվանական ՀՆԱ-ն կաճի՝ 2025թ. կազմելով 11,248.4 մլրդ դրամ:

Գծապատկեր 1.24. Անվանական ՀՆԱ և տնտեսական աճ

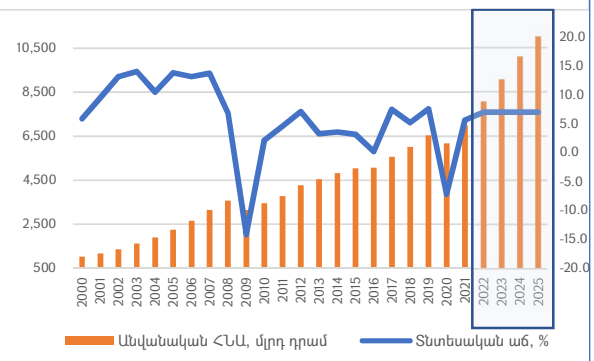

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Գծապատկեր 1.25. Իրական ՀՆԱ անկումը/աճը տնտե- սական ճգնաժամերի և հաջորդող տարիներին

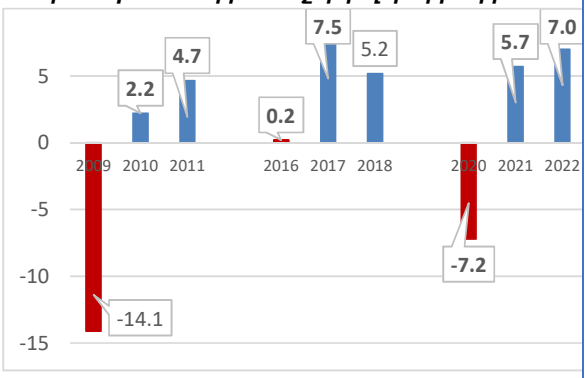

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ կանխատեսում

Գծապատկեր 1.26. Տնտեսության առանձին ճյուղերի նպաստումները տնտեսական աճին

Գծապատկեր 1.27. Տնտեսական աճին պահանջարկի բաղադրիչների նպաստումները

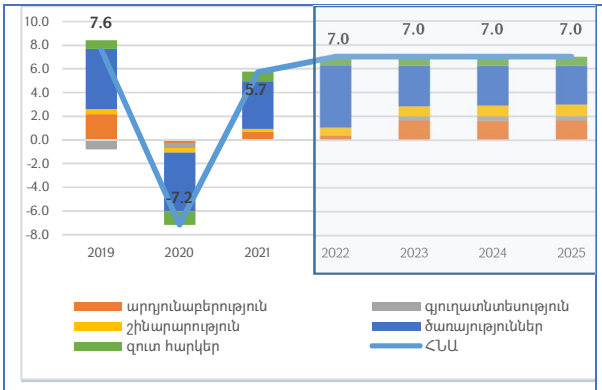

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

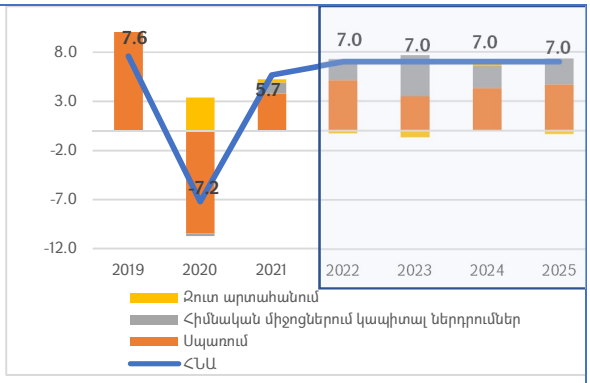

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

<u>Համախառն առաջարկի կանխատեսում</u> 2022թ. տնտեսական աճը պայմանավորված կլինի հիմնականում ծառայությունների աճով (10.3%): Տնտեսության մյուս ճյուղերը (բացառությամբ՝ գյուղատնտեսության) նույնպես կաճեն՝ դրական նպաստելով տնտեսական աճին:

Միջնաժամկետում՝ համավարակի, Արցախյան պատերազմի և ռուս-ուկրաինական հակամարտության բացասական ազդեցությունների չեզոքացման հետ մեկտեղ, պայմանավորված ներքին պահանջարկի վերականգնմամբ, պղնձի գների բարձր մակարդակով, տնտեսությունում իրականացվող պետական և մասնավոր ներդրումներով, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից արտահանման ու ներդրումների խթանմանն ուղղված քաղաքականություններով՝ ծառայությունները կաճեն միջինում 6.4%-ով, արդյունաբերությունը՝ 8.3%-ով, շինարարության ճյուղը՝ 12.7%-ով, իսկ գյուղատնտեսությունը՝ 3.7%-ով:

Գծապատկեր 1.29. Ծախսային բաղադրիչների տեսակարար կշիռները ՀՆԱ-ի կազմում

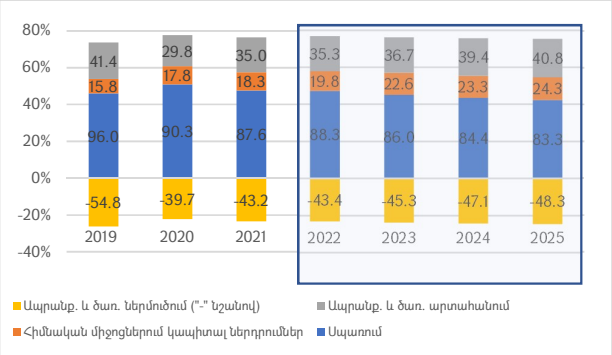

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Գծապատկեր 1.30. Ճյուղերի տեսակարար կշիռները ՀՆԱ-ի կազմում

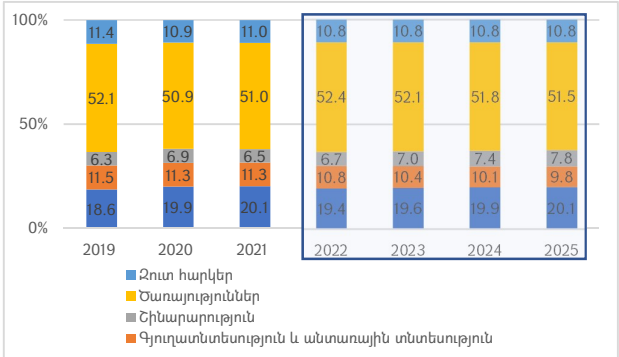

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

<u>Համախառն պահանջարկի կանխատեսում</u>. Ռուս-ուկրաինական հակամարտության բացասական ազդեցությունների աստիճանաբար թուլացման պայմաններում 2022թ. վերջնական սպառումը կաճի 8.1%-ով, իսկ ներդրումները՝ 16.0%-ով: Սպառման և ներդրումների աճին կնպաստեն տնօրինվող եկամտի աճը, դեռևս Համավարակի շրջանում մասնավոր հատվածում կուտակված խնայողությունների օգտագործումը, օտարերկրացիների ներհոսքը, բնակարանային շինարարության շարունակվող աճը, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից շարունակվող Համավարակի և Արցախյան պատերազմի հետևանքների մեղմանն ու ներդրումային միջավայրի բարելավմանն ուղղված քաղաքականությունները: Միջնաժամկետում՝ սպառումը միջինում կաճի 5.1%-ով, իսկ ներդրումները՝ 14.6%-ով: Միջնաժամկետում ներդրումների վրա դրական ազդեցություն

կունենա ՀՀ կառավարության կողմից ենթակառուցվածքներում ներդրումների նախատեսվող շարունակական աճը, ինչպես նաև մասնավոր ներդրումների խթանման միջոցառումները:

2022թ. արտահանումը և ներմուծումը կաճեն 11.8%-ով և 10.4%-ով՝ պայմանավորված ներքին և արտաքին պահանջարկի, ինչպես նաև տնտեսական ակտիվության վերականգմամբ: ՀՀ և համաշխարհային տնտեսական աճերի, ՀՀ տնտեսության արտահանելի հատվածի զարգացումների, տնօրինվող եկամտի աճի, զբոսաշրջության վերականգման, ինչպես նաև արտահանմանը և ներդրումների խրախուսմանն ուղղված ՀՀ կառավարության քաղաքականության պայմաններում միջնաժամկետում արտահանումն ու ներմուծումը կաճեն միջինում 12.6% և 10.8%:

1.3.2. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՇՈՒԿԱ

Չնայած վերջին տարիների խոշոր ցնցումներին 2019-2021թթ. գործազրկության մակարդակը աստիճանաբար նվազել է (18.3%-ից հասնելով 15.3%-ի) և ստվերի նվազմանը զուգահեռ վարձու աշխատողների թիվն աճել է: 2019 և 2021թթ. գործազրկության մակարդակի նվազումն ուղեկցվել է տնտեսական աճով, իսկ 2020թ. տնտեսական անկման պայմաններում գործազրկության մակարդակի[8] նվազումը բացատրվում է ոչ տնտեսական գործոններով: Եթե 2019 և 2021թթ. գործազուրկների թվի կրճատումն ուղեկցվել է զբաղվածների թվի աճով, ապա 2020թ. նվազեցին ինչպես գործազուրկների, այնպես էլ զբաղվածների թվաքանակը: Ընդ որում՝ 2020թ. 3.4%-ով աճել է աշխատուժից դուրս բնակչության թիվը[9], ինչը հիմնականում պայմանավորված է եղել ոչ տնտեսական գործոններով (հատկապես պատերազմի ազդեցությամբ):

2019թ. աշխատուժի մասնակցության 59.9% մակարդակից հետո 2020թ. աշխատուժի մասնակցության մակարդակը կտրուկ նվազեց, որից հետո 2021թ. վերականգնվեց 0.5 տոկոսային կետով՝ կազմելով 58.5%:

2019-2021թթ. վարձու աշխատողների թիվն աճել է միջինում 4.7%-ով, որն ուղեկցվել է ստվերի կրճատմամբ:

Աշխատանքի շուկայի դրական զարգացումներ են գրանցվել 2022թ.: 2022թ. հունվար-ապրիլին պաշտոնապես գրանցված գործազուրկների միջին ամսական թվաքանակը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ նվազել է 9.1%-ով, իսկ վարձու աշխատողներինը՝ աճել է 5.9%-ով՝ միջինում կազմելով 663,843 աշխատող:

2022թ. տնտեսական աճի պայմաններում աշխատանքի շուկայում կդրսևորվեն դրական զարգացումներ: Այս պայմաններում ակնկալվում է զբաղվածության աճ և գործազրկության նվազում:

---

[8] Ի տարբերություն նախկին մեթոդաբանության, երբ աշխատանքի շուկայի ցուցանիշները հիմնված էին առկա բնակչության թվի վրա, 2020թ. սկսած հաշվարկվում են՝ հիմք ընդունելով մշտական բնակչության թիվը (ներառում է նաև մինչև 12 ամիս ժամկետով ՀՀ-ից դուրս գտնվող զբաղվածներին և գործազուրկներին): Հետևաբար աշխատանքի շուկայի ցուցանիշները ներկայացնում են ազգային զբաղվածությունը և գործազրկությունը:

[9] Աշխատուժից դուրս բնակչության մեջ ներառվում են անձինք, ովքեր հետազոտվող ժամանակաշրջանում չեն աշխատել և աշխատանք չեն փնտրել՝ չեն եղել զբաղված կամ գործազուրկ, մասնավորապես՝ առկա ուսուցմամբ և արտադրությունից կտրված սովորողները և ուսանողները, տնային տնտեսությամբ զբաղվածները, երեխաներին, հիվանդ հարազատներին խնամողները, անձինք, ովքեր զանազան պատճառներով չեն աշխատում և աշխատանք չեն փնտրում (սեփականության օգտագործումից եկամուտ ստացողներ, պարտադիր ժամկետային զինծառայողներ և այլն):

Գծապատկեր 1.31. Գործազրկություն և զբաղվածություն

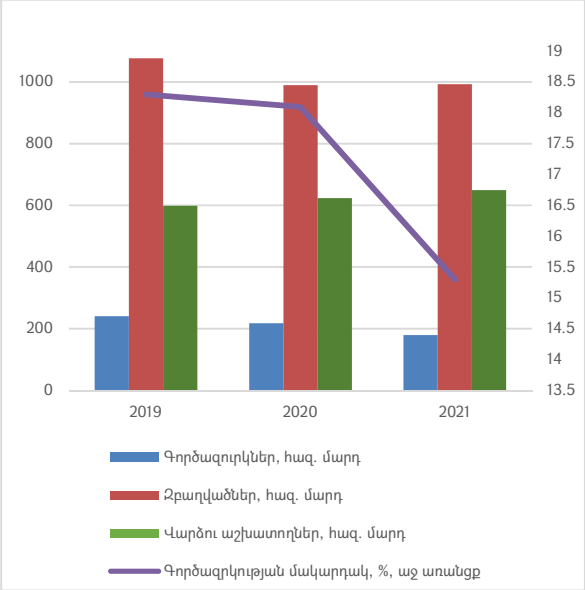

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ

Գծապատկեր 1.32. Աշխատուժի մասնակցության մակարդակ և աշխատավարձ

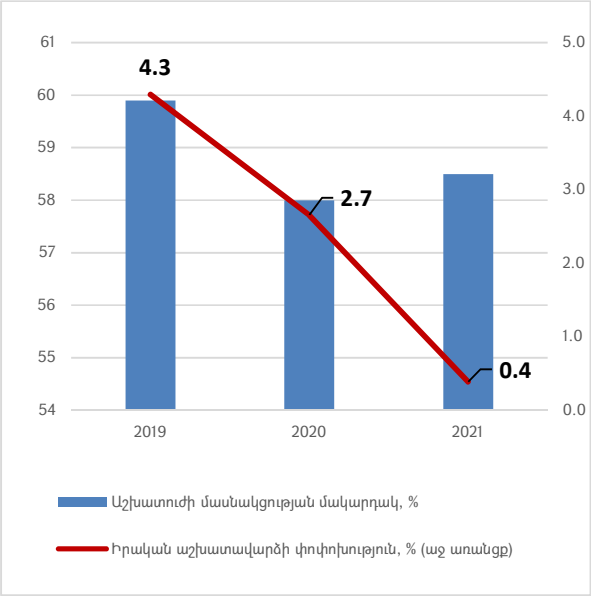

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ

Վերջին տարիներին տնտեսական աճն ուղեկցվել է միջին աշխատավարձերի աճով: 2019-2021թթ. անվանական աշխատավարձը միջինում աճել է 5.8%-ով, սակայն պետք է նշել, որ 2020թ. տնտեսական անկման պայմաններում դիտարկվել է անվանական աշխատավարձի աճի տեմպի դանդաղում:

2022թ. հունվար-ապրիլին միջին ամսական անվանական աշխատավարձն աճել է 9.7%-ով՝ կազմելով 213,858 դրամ: Ընդ որում՝ սպառողական գների ինդեքսի 7.4% աճի պարագայում իրական աշխատավարձն աճել է 2.2%-ով: Պետական հատվածում միջին ամսական անվանական աշխատավարձն աճել է 4.1%-ով՝ կազմելով 173,853 դրամ, իսկ մասնավոր հատվածում՝ 11.2%-ով, կազմելով 231,960 դրամ:

1.3.3. ՀՀ ՎՃԱՐԱՅԻՆ ՀԱՇՎԵԿՇԻՌ, ԱՐՏԱՀԱՆՈՒՄ և ՆԵՐՄՈՒԾՈՒՄ

2019-2021թթ. վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդը 2019թ. որոշակի վատթարացումից հետո բարելավվել է՝ միջինում կազմելով ՀՆԱ-ի 4.9%-ը: Նշված տարիներին համավարակի և Արցախյան պատերազմի բացասական ազդեցությունների պայմաններում ընթացիկ հաշիվը բնութագրվել է ապրանքների և ծառայությունների հաշվեկշռի բարելավմամբ:

2021թ-ին ընթացիկ հաշվի պակասուրդը նախորդ տարվա համեմատ բարելավվել է՝ կազմելով ՀՆԱ-ի 3.7%-ը: Ընթացիկ հաշվի բարելավումը հիմնականում պայմանավորված է եղել արտաքին պահանջարկի վերականգման հետևանքով ծառայությունների (ճանապարհորդություն) արտահանման առաջանցիկ աճի արդյունքում ապրանքների և ծառայությունների բացասական հաշվեկշիռի կրճատմամբ, ինչպես նաև դրամական փոխանցումների (սեզոնային աշխատողների վարձատրության և տնային տնտեսություններին անհատույց տրամադրվող երկրորդային եկամուտների) աճով:

2022թ. առաջին չորս ամիսներին ապրանքների արտահանման նկատմամբ ներմուծման առաջանցիկ աճի արդյունքում առևտրային հաշվեկշիռը վատթարացել է, սակայն ծառայությունների

հաշվեկշիռը բարելավվել է՝ պայմանավորված համավարակի դեմ պայքարի սահմանափակումների վերացման և ռուս-ուկրաինական հակամարտության հետևանքներով ՀՀ այցելած զբոսաշրջիկների 2.9 անգամ աճով: Չնայած ՀՀ բանկերի միջոցով ֆիզիկական անձանց անունով արտերկրից ստացված առևտրային և ոչ առևտրային բնույթի դրամական փոխանցումներն աճել են, սակայն գնահատվում է, որ ոչ առևտրային բնույթի դրամական փոխանցումները նվազել են:

<u>Կանխատեսում:</u> Հիմնականում ֆիզիկական անձանց ոչ առևտրային բնույթի դրամական փոխանցումների նվազմամբ պայմանավորված 2022թ. ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կվատթարանա՝ կազմելով ՀՆԱ-ի 4.5% մակարդակի: Միջնաժամկետ հորիզոնի սկզբում ներմուծման առաջանցիկ աճով (այդ թվում՝ ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվող պետական ներդրումների և մասնավոր հատվածի ներդրումների խթանման արդյունքում ներդրումային բնույթի ապրանքների ներմուծման աճով) պայմանավորված՝ ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կխորանա, այնուհետև կբարելավվի ձգտելով իր հավասարակշիռ մակարդակին:

Գծապատկեր 1.23. *Ընթացիկ հաշվի պակասուրդը և բաղադրատարրերը (ՀՆԱ-ում %)*

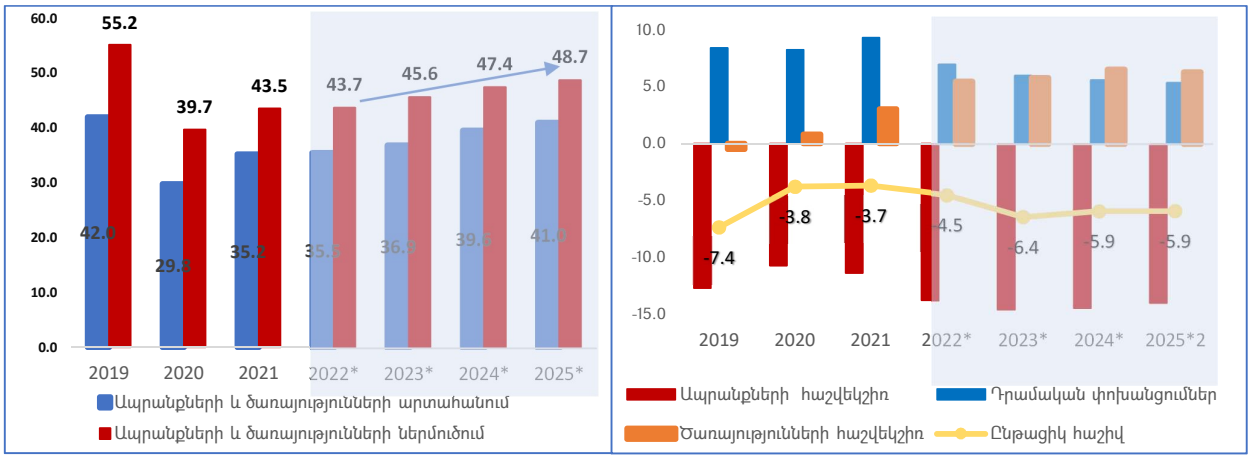

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ԿԲ և ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

<u>Արտահանում:</u> 2019-2021թթ. միջինում արձանագրվել է ապրանքների և ծառայությունների դոլարային արտահանման 3.7% աճ: 2019 թվականի երկնիշ աճից հետո, 2020 թվականին կտրուկ նվազեց, որը պայմանավորված էր համավարակի և Արցախյան պատերազմի հետևանքով տնտեսությունում արտադրության կրճատմամբ և արտաքին պահանջարկի նվազմամբ: Ապրանքների արտահանումը միջինում աճել է 7.3%-ով, իսկ ծառայությունների արտահանումը միջինում գրանցել է աճ՝ 2.4% (հիմնականում՝ 2020թ. համավարակով պայմանանավորված տուրիզմի կտրուկ անկման հետևանքով):

2021թ. արձանագրվել է արտահանման աճ՝ հիմնականում պայմանավորված համավարակի դեմ պայքարի սահմանափակումների թուլացմամբ և արտաքին պահանջարկի վերականգմամբ: ՀՀ ապրանքների արտահանումը 2021թ. աճել է 20.4%-ով: 2021թ.-ին հիմնականում ճանապարհորդության նպատակով ՀՀ այցելությունների աճի արդյունքում ծառայությունների արտահանումն աճել է 52.1%-ով:

2022թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին արձանագրվել է ապրանքերի արտահանման 25.2% աճ՝ հիմնականում պայմանավորված արտաքին պահանջարկի վերականգնմամբ և միջազգային շուկայում մետաղների գների բարձր մակարդակով: Սակայն հատկանշական է նաև այն, որ 2022թ. մարտ ամսին՝ ՌԴ-ի և Ուկրիանիայի միջև հակամարտության և ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցների բացասական ազդեցությունների, ինչպես նաև Թեղուտի հանքավայրի

շահագործման ժամանակավոր կասեցման արդյունքում արձանագրված զգալի դանդաղումից հետո ապրիլ ամսին արտահանման աճի տեմպերը սկսել են արագանալ(տե՛ս ստորև ներկայացված գծապատկերը)**:**

Գծապատկեր 1.24*. 2022թ. ապրանքների արտահանման միտումները, %*

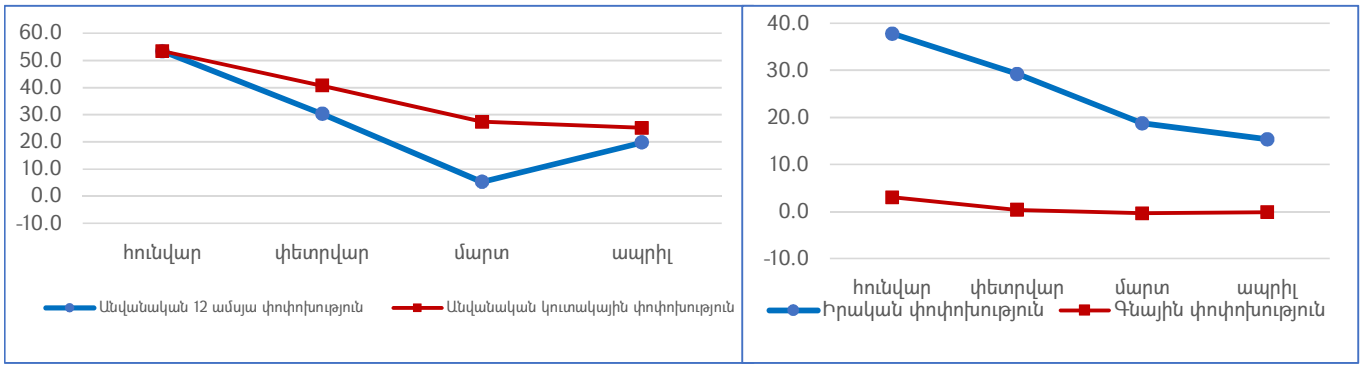

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ և ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ:

<u>Կանխատեսում:</u> 2022թ. սպասվում է մոտ 20.8% արտահանման աճ, ինչը պայմանավորված է լինելու արտահանման շուկաների մի մասում արտաքին պահանջարկի աճով , մետաղների միջազգային գների աճով և դեպի Հայաստան զբոսաշրջության աննախադեպ աճով (հատկապես՝ ՌԴ-ի և Ուկրիանիայի միջև հակամարտության և ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցների հետևանքով ՀՀ այցելող ռուս զբոսաշրջիկների թվի կտրուկ աճով): Այդուհանդերձ՝ Թեղուտի հանքավայրի շահագործման ժամանակավոր դադարեցումն ապրանքների արտահանման զսպող գործոններ կհանդիսանան, իսկ տուրիզմի հաշվին ծառայությունների արտահանման վերականգնումը կլինի համեմատաբար արագ: Միջնաժամկետ հորիզոնում համաշխարհային և ՀՀ տնտեսական ակտիվության, պղնձի գների բարձր մակարդակով, զբոսաշրջության վերականգնմամբ և արտահանման ու ներդրումների խրախուսմանն ուղղված ՀՀ կառավարության քաղաքականությանը համահունչ ակնկալվում է ապրանքների և ծառայությունների արտահանման 14.5% միջին աճ:

<u>Ներմուծում:</u> 2019-2021թթ. միջինում արձանագրվել է ապրանքների և ծառայությունների դոլարային ներմուծման աննշան աճ 0.1%: 2019թ. հիմնականում ավտոմեքենաների ներկրման մաքսատուրքերի բարձրացման սպասումներով պայմանավորված ներրմուծումը աճել է 13.1%-ով: 2020թ. մաքսատուրքերի բարձրացման հետևանքով ավտոմեքենաների ներմուծման կտրուկ նվազման, ինչպես նաև համավարակի ու Արցախյան պատերազմի հետևանքներով տնտեսական ակտիվության անկման պայմաններում ներքին պահանջարկի նվազմամբ պայմանավորված ներմուծումը նվազել է 33.2%: Ներմուծման վազմանը հիմնականում նպաստել է մարդատար ավտոմեքենաների և միջանկյալ սպառման ապրանքների ներմուծումը, նշանակալի էր նաև կապիտալ բնույթի ապրանքների դերը, իսկ ծառայություններն նվազել են հիմնականում ճանապարհորդության հաշվին:

2021թ. ապրանքների և ծառայությունների ներմուծման աճերը սկսել են վերականգնվել: Արձանագրվել է ապրանքների ներմուծման 20.4% աճ՝ հիմնականում պայմանավորված տնտեսական ակտիվությամբ և ներքին պահանջարկի վերականգնմամբ: Ծառայությունների ներմուծման աճը 2021թ. կազմել է 25.2% և հիմնականում պայմանավորվել է համավարկի հետ կապված սահմանափակումների թուլացմամբ:

Տնտեսական ակտիվությամբ և ներքին պահանջարկի շարունակվող վերականգնման պայմաններում 2022թ. հունվար-ապրիլին արձանագրվել է ապրանքների ներմուծման երկնիշ աճ: Դոլարային արտահայտությամբ ապրանքների ներմուծման աճը 2022 թվականի հունվար-ապրիլ ամիսներին կազմել է 39.1%: Սակայն նկատվել է ներմուծման աճի տեմպի դանդաղում, և արդեն իսկ ապրիլ ամսին աճը կազմել է 24.1%:

***Գծապատկեր 1.25**. 2022թ. ապրանքների ներմուծման միտումները, %*

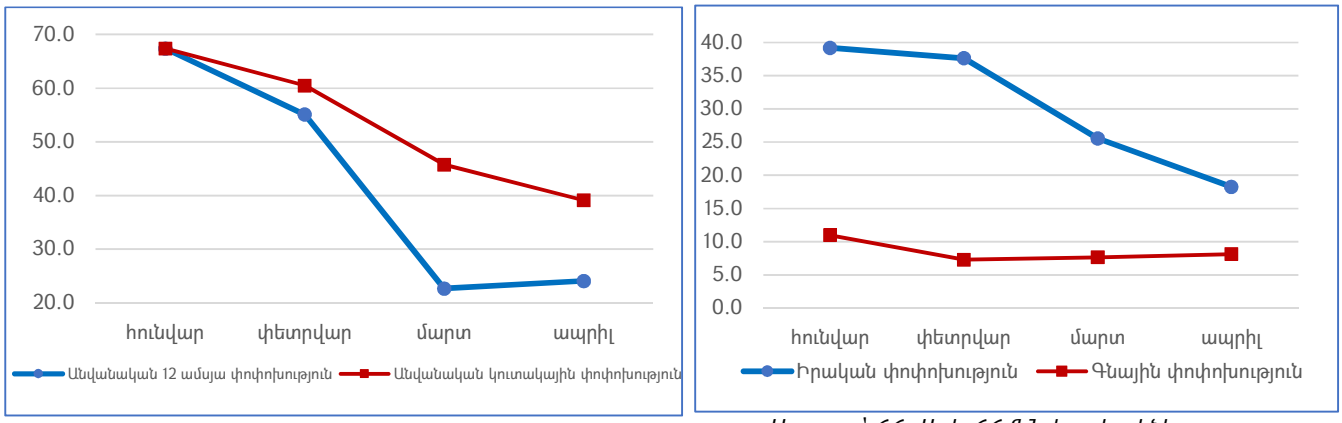

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ և ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ:

<u>Կանխատեսում:</u> Տնտեսական աճի տեմպերի պահպանման և ապրանքների ու ծառայությունների նկատմամբ ներքին պահանջարկի աստիճանական վերականգմամբ պայմանավորված 2022թ. սպասվում է շուրջ 20% ներմուծման աճ: Միջնաժամկետում ՀՀ տնտեսության աճի և ներքին պահանջարկի,զբոսաշրջության վերականգնմանը զուգընթաց, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից նախատեսվող պետական ներդրումների իրականացման և մասնավոր ներդրումների խթանման միջոցառումների ազդեցությամբ ներմուծման աճը միջինում կկազմի մոտ 13%:

***Գծապարկեր 1.24**. ՀՀ ապրանքների և ծառայությունների արտահանման և ներմուծման միտումները տնտեսական ցնցումների տարիներին և 2021-2025թթ., %*

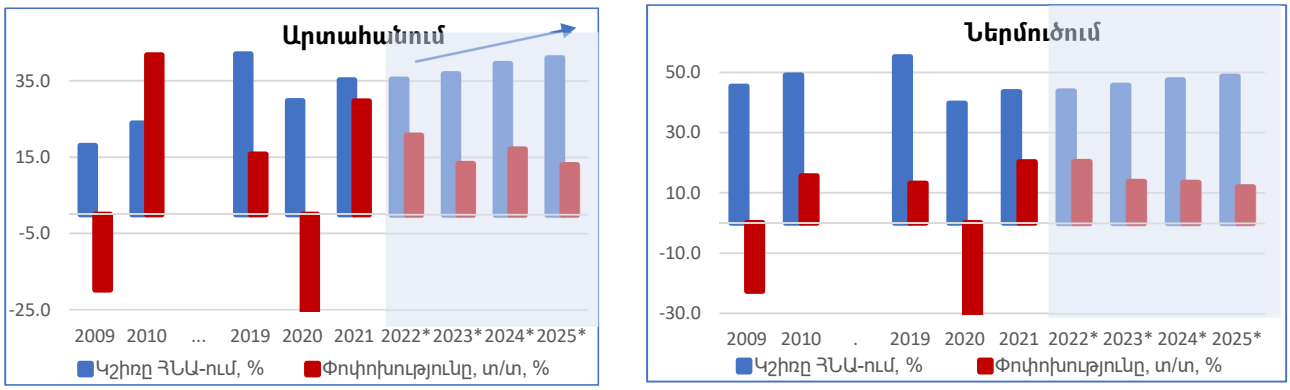

Աղբյուր՝ ՀՀ ՎԿ և ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ:

1.3.4. ՓՈԽԱՐԺԵՔՆԵՐ

2019-2021թթ. միջինում ՀՀ դրամն ԱՄՆ դոլարի և եվրոյի նկատմամբ դրսևորել է թույլ արժեզրկման վարքագիծ, իսկ ռուբլու նկատմամբ արժևորվել է: ՀՀ փոխարժեքի շուկայում 2019-2020թ. արձանագրվել է հարաբերական կայուն վարքագիծ, սակայն, սկսած 2020 թ. դեկտեմբերից՝

նկատվել են դրամի արժեզրկման ճնշումներ՝ առավելագույն արժեքին հասնելով 2021թ. ապրիլի 8-ին, որից հետո ՀՀ ԿԲ-ի համարժեք արձագանքման, ինչպես նաև միջազգային ֆինանսական շուկաների հարաբերականորեն կայունացման արդյունքում դրամն աստիճանաբար կայունացել է. միջին փոխարժեքը կազմել է 503.8 դրամ մեկ ԱՄՆ դոլարի դիմաց՝ նախորդ տարվա միջին փոխարժեքի՝ 489.1-ի նկատմամբ արժեզրկվելով 2.9%-ով: Եվրոյի նկատմամբ ՀՀ դրամը արժեզրկվել է 6.4%-ով: ՀՀ դրամը ՌԴ ռուբլու նկատմամբ 2021թ. դրսևորել է կայուն վարքագիծ արժեզրկման թույլ միտումով՝ տարեվերջին կազմելով 0.6 տոկոս 2020թ. համեմատ:

2022թ. հունվար-մայիս ամիսներին ՀՀ դրամը արժևորվել է երեք հիմնական արժույթների նկատմամբ՝ հիմնականում պայմանավորված զբոսարջության և դրամական փոխանցումների ներհոսքի բարձր աճերով: ԱՄՆ դոլարի, եվրոյի և ռուբլու նկատմամբ ՀՀ դրամը 2022թ. հունվար-մայիս ամիսներին նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ արժևորվել է համապատասխանաբար՝ 9.7%, 19.9% և 14.7%-ով:

ՀՀ արտաքին առևտրի տեսանկյունից առավել կարևոր արժույթներից բաղկացած զամբյուղի նկատմամբ ՀՀ ազգային արժույթն իրական արտահայտությամբ 2019-2021թթ. միջինում արժևորվել է 1.4%-ով: Իրական արդյունավետ փոխարժեքը 2021թ. սկզբից դրսևորել է արժեզրկման միտում մինչև առաջին կիսամյակի վերջ, այնուհետև սկսել է արժորվել:

2022թ. սկզբից դրամը դրսևորել է կայուն արժևորման վարքագիծ. հունվար-ապրիլ ամիսներին ՀՀ դրամի իրական արդյունավետ փոխարժեքի արժևորումը կազմել է 15.8%, իսկ անվանականը՝ 20%, ինչը, այլ հավասար պայմաններում բացասաբար կանդրադառնա առևտրային հաշվեկշռի վրա՝ հանգեցնելով ընթացիկ հաշվի վատթարացման:

***Գծապատկեր 1.26. ՀՀ** դրամի անվանական փոխարժեքի օրական դինամիկան հիմնական արժույթների նկատմամբ (աճ՝ դրամ արժևորում)*

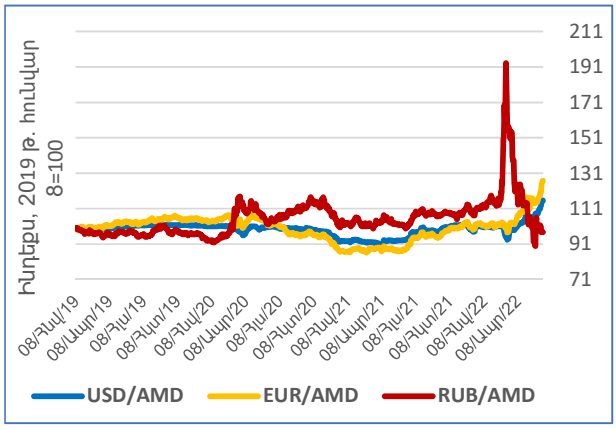

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

***Գծապատկեր 1.27.** ՀՀ իրական և անվանական արդյունավետ փոխարժեքների կուտակային փ/փ աճերի դինամիկան (աճ՝ արժևորում)*

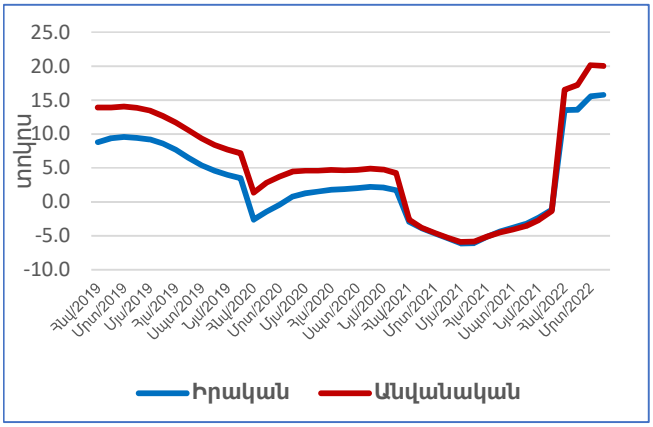

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

1.3.5. ԳՆԱՃ և ԴՐԱՄԱՎԱՐԿԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

2019-2020թթ. ընթացքում տնտեսությունը գտնվել է չափավոր գնաճային միջավայրում, մինչդեռ 2021թ.-ին գրանցվել է գնաճի զգալի արագացում, ինչի արդյունքում այն բարձր է գտնվել 4 տոկոս (±1.5) թույլատերի միջակայքից: Եթե 2019 և 2020 թվականներին ցածր գնաճին

նպաստում էին արտաքին հատվածից եկող գնանկումային ազդեցությունները և ապրանքային շուկաներում մրցակցության ավելացումը, ապա 2021 թվականին առաջարկի (միջազգային ապրանքահումքային շուկաներում դրսևորված գների աճ, բեռնափոխադրումների սակագների աճ, տարվա առաջին կեսին նախորդ համադրելի ժամանակահատվածի համեմատ ՀՀ դրամի արժեզրկված դիրք) և պահանջարկի (մասնավոր սպառման աճ, գնաճային սպասումների ավելացում) գործոնները հանգեցրել են միջին գնաճի արագացմանը մինչև 7.2%՝ նախորդող տարվա 1.2% ցուցանիշի դիմաց: Իսկ 12-ամսյա գնաճը 2021թ.-ի դեկտեմբերին կազմել է 7.7%՝ 2020թ.-ի դեկտեմբերին գրանցված 3.7% ցուցանիշի դիմաց:

2022թ. գնաճի տեմպերը շարունակել են արագանալ: 2022թ. հունվար-մայիս ամիսներին գնաճը 2021թ.-ի տարեվերջի համեմատությամբ որոշակիորեն դանդաղել է, ապա՝ մարտ ամսից սկսած արագացել՝ պայմանավորված ռուս-ուկրաինական հակամարտության սրման արդյունքում միջազգային ապրանքահումքային շուկաներում դիտված գների կտրուկ աճով, ՀՀ դրամի փոփարժեքի տատանողականությամբ, գնաճային սպասումների ավելացմամբ, համախառն պահանջարկի աճով (այդ թվում՝ օտարերկյա այցելուների կտրուկ աճով պայմանավորված), ինչպես նաև կարգավորվող ծառայությունների սակագների աճի շարունակական ազդեցությամբ: Արդյունքում 2022թ.-ի մայիսին 12 ամսյա գնաճը կազմել է 9%, իսկ միջին գնաճը՝ 7.7%: Նշված ժամանակահատվածում ևս գնաճը հիմնականում պայմանավորված է եղել սննդամթերքի և ոչ ալկոհոլային խմիչքների ապրանքախմբով (12 ամսյա գնաճին նպաստումը կազմել է 5.4%-ային կետ, իսկ միջին գնաճին՝ 4.9%-ային կետ), միաժամանակ բարձրացել է ծառայությունների նպաստումը գնաճին:

2019-2020թթ. ՀՀ կենտրոնական բանկի դրամավարկային քաղաքականությունը, արձագանքելով ձևավորված ցածր գնաճային միջավայրին, ունեցել է խթանող ուղղվածություն, մինչդեռ 2020թ. դեկտեմբերից ԿԲ-ն իրականացրել է զսպող քաղաքականություն: Մասնավորապես, 2019թ. սկզբից մինչև 2020թ. սեպտեմբերը ԿԲ-ն նվազեցրել է վերաֆինանսավորման (ռեպո) տոկոսադրույքը 1.25 տոկոսային կետով, մինչդեռ 2020թ. դեկտեմբերից մինչև 2021թ. դեկտեմբեր տոկոսադրույքը բարձրացվել է 3.5 տոկոսային կետով՝ հասցնելով 7.75%-ի: Տոկոսադրույքի բարձրացմամբ ԿԲ-ն արձագանքել է մի կողմից ներքին տնտեսությունում, մյուս կողմից՝ միջազգային պարենային շուկաներում գնաճային զարգացումներին և գնաճային սպասումների ավելացմանը:

2022թ. հունվար–մայիս ամիսներին ՀՀ ԿԲ-ն շարունակել է բարձրացնել վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը ընդհանուր առմամբ 1.5 տոկոսային կետով՝ արձագանքելով ռուս-ուկրաինական ռազմական հակամարտության արդյունքում միջազգային ապրանքահումքային շուկաներում գնաճի նոր ալիքի հետևանքով առաջացած գնաճային սպասումների աճին, ինչպես նաև ՀՀ երկրի ռիսկի հավելավճարի աճին:

<u>Կանխատեսում.</u> 2022թ. 12-ամսա գնաճը կգերազանցի թիրախային միջակայքը՝ կազմելով 6.6%, իսկ միջին գնաճը կկազմի 6.5%: Միջնաժամկետ հատվածում իրականացվող դրամավարկային քաղաքականության, միջազգային շուկաներից ներթափանցող առաջարկի գնաճի տեմպերի դանդաղմաններքո գնաճը, կարճաժամկետ հատվածում մնալով թիրախից բարձր մակարդակում, աստիճանաբար կնվազի՝ մոտենալով իր նպատակային ցուցանիշին:

Կարճաժամկետ հատվածում գնաճը պայմանավորված կլինի առաջարկի գործոններով՝ կապված արտաքին հատվածից ներմուծվող մի շարք ապրանքների միջոցով փոխանցվող գնաճային

ազդեցությունների հետ, և պահանջարկի գործոններով՝ հիմնականում պայմանավորված զբոսաշրջության ոլորտում սպասվող դրական զարգացումներով: Կանխատեսվող հորիզոնում գնաճի կանխատեսված հետագծից շեղման ռիսկերը հավասարակշռված են, և դրանց ցանկացած դրսևորման դեպքում Կենտրոնական բանկը պատրաստ է համապատասխանորեն արձագանքելու՝ միջնաժամկետ հատվածում գների կայունության նպատակի իրագործումն ապահովելու համար[10]:

Գծապատկեր 1.28. *Սպառողական գների աճը և դրա նպաստումները (եռամսյակի վերջի դրությամբ), դրամավարկային քաղաքականության հիմնական ցուցանիշները 2018-2022թթ. և գնաճի կանխատեսումները միջնաժամկետ հատվածում*

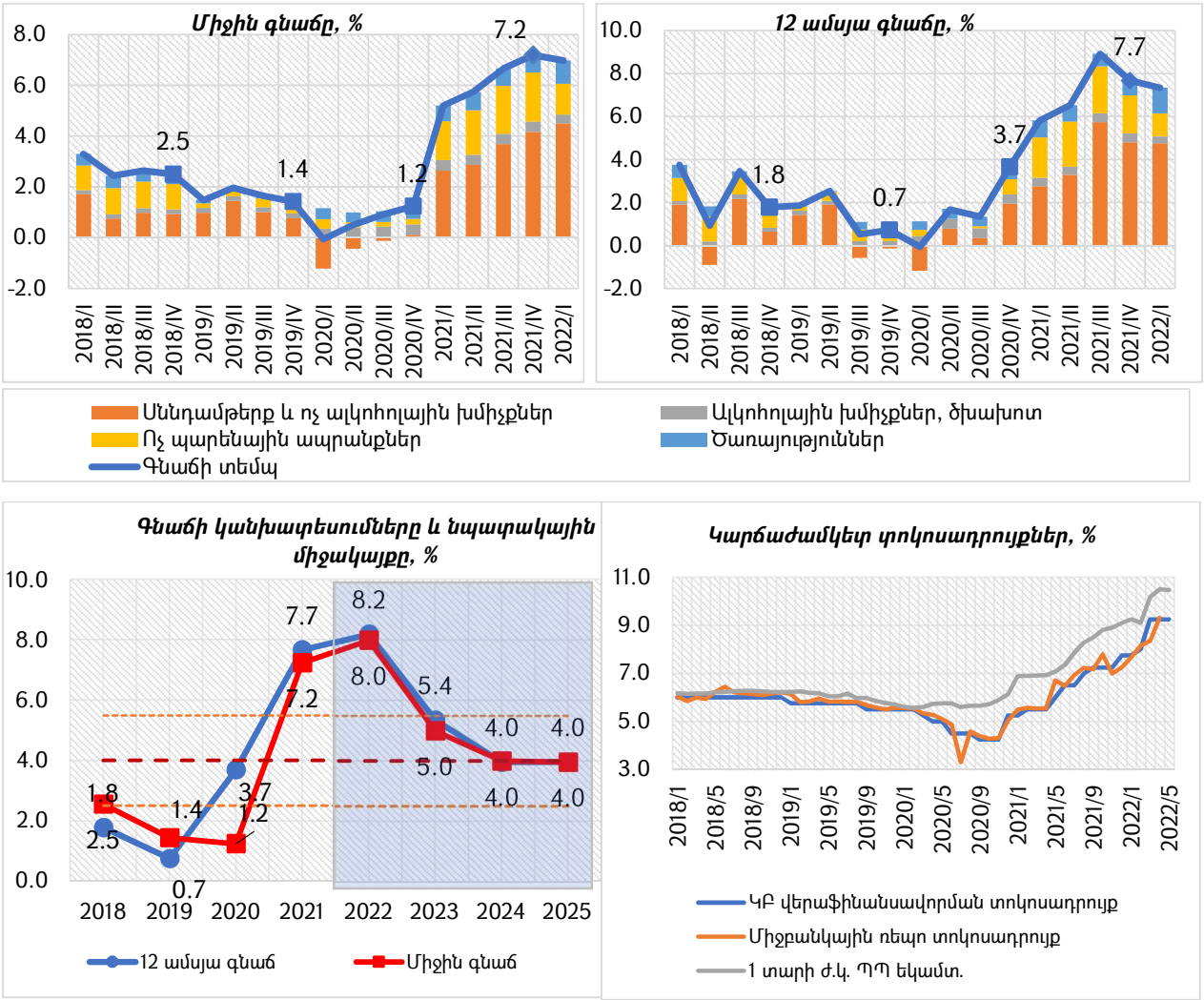

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

1.4. ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄՔՈՒՄ ԸՆԿԱԾ ԵՆԹԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

2023-2025թթ. ՄԺԾԾ մակրոտնտեսական շրջանակի կանխատեսումներն իրականացվել են ՀՀ ՖՆ կողմից՝ կիրառելով տնտեսաչափական մոդելներ, և առանձին շոկերի և հարկաբյուջետային միջոցառումների ազդեցությունների գնահատման համար՝ ՀՀ ՖՆ հարկաբյուջետային քաղաքականության դինամիկ ստոխաստիկ ընդհանուր հավասարակշռության (The Fiscal Strategy

[10] *Տե՛ս Գնաճի հաշվետվություն, 2022/1, ՀՀ ԿԲ, https://www.cba.am/AM/pperiodicals/Monetary_I_2022.rar:*

Model: A Structural Framework for Fiscal Policy Analysis in Armenia) մոդելը[11], որոնց համար տեղեկատվական հիմք են հանդիսացել նեքին և արտաքին ընթացիկ տնտեսական և ֆինանսական զարգացումները, ինչպես նաև ՀՀ գործընկեր երկրների տնտեսական զարգացումների և հումքային ապրանքների համաշխարհային գների միջազգային կառույցների կողմից արված կանխատեսումները: Մասնավորապես՝

1. **Արտաքին գործոններ.**

- Համավարակից հետո համաշխարհային տնտեսության վերականգմանը զուգընթաց ընթացիկ տարվա փետրվար ամսից սկիզբ առած ռուս-ուկրաինական հակամարության հետևանքով ՀՀ գործընկեր երկրներում կարձանագրվի տնտեսական աճի տեմպերի դանդաղում: Այս պայմաններում 2022թ. ապրիլ ամսվա ԱՄՀ կանխատեսումների համաձայն 2022թ. ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրների արտաքին պահանջարկը կնվազի 2.2%-ով[12]՝ նախորդ ընթացիկ տարվա հունվար ամսվա 3.5% աճի կանխատեսումների փոխարեն:
- ՀՀ գործընկեր երկրների տնտեսությունների համար 2022թ. կանխատեսվում է իրենց նախաճգնաժամային պոտենցիալ աճերից ցածր տնտեսական աճեր, իսկ ՌԴ-ում՝ տնտեսական անկումը, որը հիմնականում պայմանավորված է 2022թ. ռուս-ուկրաինական հակամարության հետևանքով համաշխարհային մատակարարման արժեշղթաների խաթարումով. մասնավորապես, Ռուսաստանից և Ուկրաինայից արտահանվող պարենային և հումքային ապրանքների գների զգալի աճով, ինչպես նաև Չինաստանում համավարակի հետևանքով կիրառվող սահմանափակումների արդյունքում արտադրական շղթաների խաթարման հետևանքով համաշխարհային մատակարարման արժեշղթաների խաթարումով: Միջնաժամկետում ՀՀ գործընկեր երկրներում կշարունակի աճի տեմպի դանդաղումը՝ մնալով նախաճգնաժամային պոտենցիալներից ցածր մակարդակում:
- 2022թ. նավթի և պղնձի բորսային գները կգրանցեն բարձր աճեր: Նավթի գնի աճը պայմանավորված է հիմնականում ռուս-ուկրաիանական հակամարտությամբ ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցների հետևանքով ՌԴ-ից մատակարարման շղթաների խափանումներով: Ըստ «Բլումբերգ» միջազգային հեղինակավոր կազմակերպության մայիսի դրությամբ ամփոփած կանխատեսումների 2022թ. նավթի միջազգային գները կաճեն 41.3%-ով, իսկ պղնձինը՝ 7.2%: 2023թ. նավթի և պղնձի գները կնվազեն համապատասխանաբար՝ 11.9% և 8%-ով:
- Աշխարհում համավարակի սահմանափակումների թուլացման և աստիճանական վերացման արդյունքում տեղի է ունենում տուրիզմի վերականգնում: Ենթադրվում է, որ ՀՀ ծառայությունների արտահանման վերականգնումը կլինի առաջանցիկ ներմուծման համեմատ՝ պայմանավորված լինելով համավարակի ՀՀ սահմանափակումների վերացման, ինչպես նաև ՌԴ նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցների հետևանքով ռուս զբոսաշրջիկների աննախադեպ ներհոսքով:

[11] ՀՀ ֆինանսների նախարարության հարկաբյուջետային քաղաքականության դինամիկ ստոխաստիկ ընդհանուր հավասարակշռության մոդելը մշակվել է 2018-2020թթ. ընթացքում՝ ԱՄՀ կողմից տրամադրված տեխնիկական աջակցության շրջանակներում, Առավել մանրամասն տե՛ս ՀՀ կառավարության 2021թ. բյուջետային ուղերձ, Երևան 2020, էջ՝ 84, ներդիր 2:

[12] ՀՀ գործընկեր երկրների արտաքին պահանաջարկի ցուցանիշը ՀՀ ՖՆ գնահատականն է, որը հաշվարկվել է որպես Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի, Չինաստանի և Եվրոգոտու տնտեսական աճերի կշռված միջին՝ ՀՀ արտահանման կառուցվածքին համապատասխան: ՀՀ գործընկեր երկրների տնտեսական աճերի 2022 և 2023 թթ. ԱՄՀ կողմից հրապարակված կանխատեսումները ներկայացված են Աղյուսակ 1.2.-ում

- Ենթադրվում է, որ 2022թ. ընթացքում տեղի է ունենալու ԱՄՆ-ից դեպի Հայաստան դրամական փոխանցումների աստիճանական վերադարձ հետպատերազմյան զարգացումներին, իսկ ՌԴ-ից դրամական փոխանցումները՝ հակամարտության արդյունքում ՌԴ տնտեսական բացասական զարգացումներով պայմանավորված, կնվազեն: Միջնաժամկետում դրամական փոխանցումների փոփոխությունները ենթադրվում է, որ կլինեն ՌԴ տնտեսական զարգացումներին համահունչ:

2. **COVID-19 համավարակային իրավիճակ:** Ներկայումս համավարակի էական բացասական ազդեցություններ նկատելի չեն, իսկ միջնաժամկետում լրացուցիչ բացասական ազդեցություններ չեն սպասվում:

3. **Կառավարության 2021-2026թթ. ծրագրից բխող թիրախներ և գործողություններ:** ՀՀ կառավարության ծրագրում նպատակարդված թիրախներին համահունչ 2022թ. տնտեսական աճի կանխատեսումների հիմքում դրվել է հետևյալ ենթադրությունները.
    - Գործարար միջավայրի բարելավման արդյունքում մասնավոր ներդրումների, այդ թվում օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների մակարդակի բարձրացում,
    - Ենթակառուցվածքներում, տնտեսության արտադրողական ոլորտներում մեծածավալ պետական կապիտալ ներդրումների թիրախավորված իրականացում,
    - Տնտեսության արտահանելի հատվածի և արտահանման խթանմանն ուղղված քաղաքականության արդյունքում արտահանման ծավալների մեծացում,
    - Բարձր տեխնոլոգիական առաջընթացի ապահովմանն ուղղված քաղաքականության իրականացման արդյունքում մրցակցության և արտադրողականության բարձրացում:

4. **Տնտեսության ներուժ և պարբերաշրջաններ:** 2020թ. համավարակի և Արցախյան պատերազմի հետևանքով առաջացած տնտեսական անկման պայմաններում ՀՀ տնտեսությունը կրել է ոչ միայն ցիկլային բացասական զարգացումներ, այլ նաև նվազել են տնտեսության ներուժը և ներուժային աճը, պայմանավորված ինչպես արտադրողականության անկմամբ, այնպես էլ արտադրական գործոնների՝ աշխատուժի և կապիտալի ներուժային մակարդակների նվազմամբ: 2021թ. ՀՀ տնտեսությունը գտնվել է վերականգման փուլում՝ դեռևս մնալով բացասական ցիկլի տիրույթում: ՀՀ կառավարության թիրախավորած 7% տնտեսական աճի ապահովման պայմաններում 2023թ. ՀՀ տնտեսությունը կմտնի դրական ցիկլի տիրույթ և միջնաժամկետում՝ պետական կապիտալ ծախսերի մակարդակի թիրախային բարձրացման և արտահանման առաջանցիկ աճի պայմաններում ներուժային աճը զգալիորեն կբարձրանա:

5. **Հարկաբյուջետային քաղաքականություն.**
    - 2022 թվականին հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. ծրագրին համահունչ ուղղված կլինի տնտեսական աճի խթանմանը՝ շեշտադրելով պետական ներդրումների մասնաբաժնի էական մեծացումը և ծախսերի իրականացման արդյունավետության բարձրացումը, ինչպես նաև՝ պարտքի կայունության պահպանմանը:
    - Միջնաժամկետում, 2022-2026 թվականների ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի նվազեցման ծրագրի նպատակադրումների համահունչ, կշարունակվի սահուն հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիան՝ պետական բյուջեի պակասուրդ/ՀՆԱ և կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշների նվազմամբ՝ ապահովելով մինչև 2026 թվականը 60% սահմանային շեմից ցածր կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը և ստեղծելով «հարկաբյուջետային տարածք» հնարավոր շոկերին արձագանքելու նպատակով:

6. **Գնաճ և դրամավարկային քաղաքականություն.**
    - 12-ամսյա գնաճը դեռևս կպահպանվի նպատակային ցուցանիշից բարձր մակարդակում, աստիճանաբար կնվազի և միջնաժամկետում կկայունանա նպատակային 4% ցուցանիշի

շուրջ: Կարճաժամկետ հատվածում գնաճը պայմանավորված կլինի առաջարկի գործոններով՝ կապված արտաքին հատվածից ներմուծվող մի շարք ապրանքների միջոցով փոխանցվող գնաճային ազդեցությունների հետ, և պահանջարկի գործոններով՝ հիմնականում պայմանավորված զբոսաշրջության ոլորտում սպասվող դրական զարգացումներով:

- Տնտեսական հեռանկարի հետ կապված անորոշության և գնաճային սպասումների ավելացման ռիսկերի դրսևորման պարագայում ԿԲ-ն պատրաստ է համապատասխանորեն արձագանքել՝ նպատակ ունենալով ապահովել գների կայունացումը թիրախի շուրջ :

1.5. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՌԻՍԿԵՐԸ

Կանխատեսման առկա ռիսկերը պայմանավորվում են ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին տնտեսական գործոններով, որոնք կարող են հանգեցնել ինչպես տնտեսական աճի տեմպերի ավելացմանը, այնպես էլ նվազմանը՝ ներկայացված կենտրոնական կանխատեսումների համեմատ: Ռիսկերի տեղի ունենալու դեպքում շեղումներ կարձանագրվեն սույն փաստաթղթի 1.4 բաժնում ներկայացված ենթադրություններից՝ հանգեցնելով մակրոտնտեսական կանխատեսումներից շեղումների և դրա հետևանքով էլ հարկաբյուջետային շրջանակի ցուցանիշների շեղման այս ՄԺԾԾ շրջանակից:

COVID-19 համավարակի հետևանքները դեռ չհաղթահարած տարածաշրջանը բախվեց ռուս-ուկրաինական հակամարտության առաջացրած աշխարհաքաղաքական և տնտեսական մարտահրավերներին, ինչի բացասական հետևանքներն արդեն տեսանելի են ոչ միայն տարածաշրջանում, այլ նաև ամբողջ աշխարհում, այդ թվում՝ ՀՀ համար Ռուսաստանից հետո երկրորդ ամենամեծ առևտրային գործընկեր՝ Եվրագոտու երկրներում: Ռուս-ուկրաինական հակամարտությունը և Ռուսաստանի դեմ կիրառված աննախադեպ պատժամիջոցները դեռ համավարակից չսթափված աշխարհում ստեղծել են նոր իրականություն, որի պայմաններում ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկեր երկրների, այնպես էլ ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումները իրենց մեջ կրում են մեծ անորոշություն:

Վերոնշյալ իրողությունների պայմաններում ՀՀ կառավարության թիրախավորած 7% տնտեսական աճի շուրջ ինչպես կարճաժամկետում, այնպես էլ միջնաժամկետում առկա են անորոշություններ:

1.5.1. ՀՀ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԴԵՊԻ ՆԵՐՔԵՎ ՈՒՂՂՈՒԹՅԱՄԲ ՌԻՍԿԵՐ

Արտաքին միջավայրից բխող դեպի ներքև ռիսկերը պայմանվորված են՝

- Ռուս-ուկրաինական հակամարտության և Ռուսաստանի դեմ կիրառված պատժամիջոցների հետևանքով ՌԴ տնտեսության սպասվածից ավելի խորը անկմամբ,
- Համաշխարհային տնտեսության, մասնավորապես ՀՀ գործընկեր երկրների տնտեսական աճերի սպասվածից ավելի վատ դրսևորումներով,
- Համաշխարհային արժեշղթաների խաթարման և պարենային ապրանքների վրա արտահանման սահմանափակումների պայմաններում արտաքին աշխարհից ներթափանցող սպասվածից առավել գնաճային ճնշումներով,
- ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրներում գնաճային ճնշումների պայմաններում դրամավարկային պայմանների սպասվածից առավել խստացման արդյունքում

տնտեսական աճերի դանդաղմամբ, Զարգացած երկրներում տոկոսադրույքների սպասվածից առավել բարձրացման պայմաններում ՀՀ-ից կապիտալի զուտ արտահոսքի և մասնավոր հատվածի և կառավարության արտաքին պարտքով պակասուրդների ֆինանսավորման թանկացմամբ,

- ՀՀ ապրանքների արտահանման մատակարարումների լոգիստիկ խնդիրների խորացմամբ,
- COVID-19 համավարակի տարածման անորոշություններով,
- Աշխարհաքաղաքական իրավիճակով, այդ թվում՝ տարածաշրջանային ռազմական հակամարտությունների առկայությամբ:

Ներքին միջավայրից բխող դեպի ներքև ռիսկերը պայմանավորված են՝

- ՀՀ դրամի փոխարժեքի սպասվածից առավել արժևորման ռիսկերով պայմանավորված արտահանման հնարավոր դանդաղմամբ, դոլարային դրամական փոխանցումների ցածր գնողունակությամբ,
- Գնաճային սպասումների հնարավոր ավելացման պայմաններում ԿԲ սպասվածից առավել խիստ դրամավարկային քաղաքականության իրականացմամբ,
- Կանխատեսվածից բարձր գնաճային ճնշումների արդյունքում բնակչության իրական եկամուտների նվազմամբ,
- Պետական կապիտալ ծախսերի հնարավոր թերակատարմամբ,
- ՀՀ կառավարության կառուցվածքային բարեփոխումների և ներդրումների խթանման քաղաքականության ակնկալվող արդյունքների սպասվածից ավելի ուշ արտահայտմամբ,
- Բնակլիմայական անբարենպաստ պայմանների շարունակական դրսևորման հետևանքով գյուղատնտեսության ճյուղում հնարավոր ավելի ցածր աճի արձանագրմամբ:

1.5.2. ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԴԵՊԻ ՎԵՐԵ ՈՒՂՂՈՒԹՅԱՄԲ ՌԻՍԿԵՐ

Արտաքին գործոններից բխող դեպի վերև ռիսկերը պայմանավորված են՝

- Ռուսաստանի նկատմամբ արևմուտքի կողմից կիրառվող պատժամիջոցների արդյունքում ՀՀ տնտեսության համար նոր հնարավորությունների ստեղծմամբ. մասնավորապես, Ռուսաստանի դեմ կիրառված աննախադեպ տարաբնույթ պատժամիջոցների պայմաններում Հայաստանը՝ որպես առևտրային, լոգիստիկ և ֆինանսական հանգույց ծառայելու հնարավորությամբ,
- Համաշխարհային տնտեսության ավելի արագ վերականգնմամբ, քան կանխատեսումներում արված ենթադրություններն են: Այս իրավիճակի դրսևորումն ավելի հավանական կլինի, եթե Ռուսաստանի տնտեսությունը վերականգնվի ավելի արագ տեմպերով, քան ակնկալվում է,
- Ռուսաստանից դեպի Հայաստան կապիտալի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ընկերությունների սպասվածից առավել մեծ ներհոսքով,
- COVID-19 համավարակի հաղթահարման պայմաններում համաշխարհային տուրիզմի՝ սպասվածից ավելի շուտ վերականգմամբ,
- ՀՀ գործընկեր երկրների խաթարված մատակարարման շղթաների արագ վերականգնմամբ,
- ՌԴ-ից դեպի Հայաստան դրամական փոխանցումների աճի վերականգնմամբ, որը նկատվել է արդեն իսկ ապրիլ ամսին,

Ներքին միջավայրից բխող դեպի վերև ռիսկերը պայմանավորված են՝

- ՀՀ կառավարության Տնտեսական արձագանքման ծրագրով նախատեսված խոշոր մասնավոր ներդրումային ծրագրերի իրականացմամբ,
- Մասնավոր ներդրումների խթանմանն ուղղված ծրագրի [13] (ANIF) իրականացման՝ տնտեսական ակտիվության վրա հնարավոր լրացուցիչ դրական ազդեցությամբ,
- Թեղուտի և Ամուլսարի հանքավայրերի հնարավոր, ոչ տնտեսական ռիսկերով ապահովագրված, շահագործումից բխող տնտեսական ակտիվության արագացմամբ:

Գծապատկեր 1.29. *Իրական ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսման հավանականությունների բաշխումը (Fan Chart)*

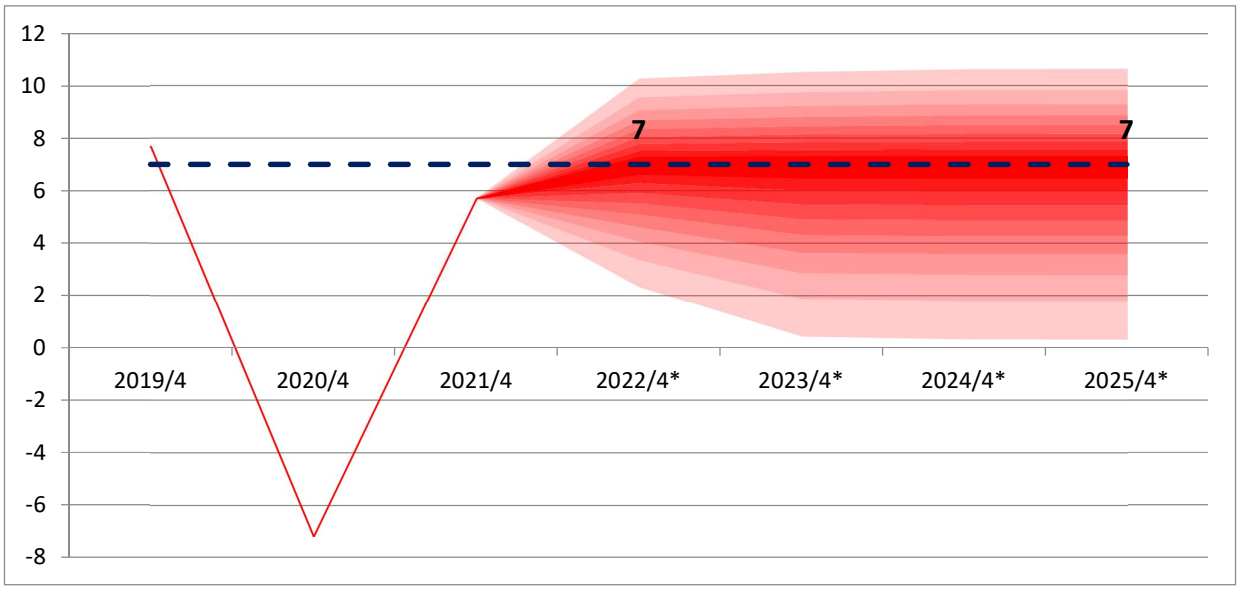

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ գնահատումներ և կանխատեսումներ

Աղյուսակ 1.3. *Իրական ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսման հավանականությունների բաշխումը*[14]

Տնտեսական աճի միջակայքը, %	Տնտեսական աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը, %			
	2022	**2023**	**2024**	**2025**
2-4	0.13	0.16	0.16	0.16
4-6	0.26	0.23	0.22	0.22
6-8	**0.32**	**0.25**	**0.25**	**0.25**
8-10	0.20	0.17	0.17	0.17

[13] *Տե՛ս «Տնտեսական արձագանքման ծրագիրը և գործողությունների պլանը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության 2021թ. փետրվարի 4-ի թիվ 142-Լ, որոշում, հավելված 1:*

[14] *Աղյուսակի 1-ին սյունը իրենից ներկայացնում է տնտեսական աճի հնարավոր միջակայքերը, իսկ 2-ից 5-րդ սյուները՝ համապատասխան միջակայքերում միջնաժամկետում տնտեսական աճի գտնվելու հավանականությունները: Աղյուսակում ներկայացվել են տնտեսական աճի ամենահավանական միջակայքերը, որոնք միասին ծածկում են բաշխման ընդհանուր հավանականության շուրջ 82%-ը, այսինքն՝ հավանականությունը, որ տնտեսական աճը կգտնվի 2.0%-ից 10% միջակայքում, կազմում է մոտ 82%:*

Ինչպես երևում է Գծապատկեր 1.29-ից, իրական ՀՆԱ-ի տարեկան աճի կենտրոնական կանխատեսումներից շեղման ռիսկերը դեպի ներքև են: 2022-2025թթ. տնտեսական աճի ձևավորման ամենաբարձր հավանականությունը գտնվում է կենտրոնական կանխատեսումները պարունակող համապատասխան միջակայքում (Գծապատկեր 1.29-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 1.3-ում՝ հոծ նշումով), իսկ դեպի ներքև ռիսկերը ավելի բարձր են:

1.6. ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ՆԱԽՈՐԴ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ

Աղյուսակ 1.4. ՀՆԱ-ի կանխատեսումները

Ցուցանիշներ	Ծրագիր	2021	2022	2023	2024	2025
		փաստ/կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*
Անվանական ՀՆԱ, մլրդ դրամ	*2023-2025 ՄԺԾԾ*	6,983.0	8,069.5	9,066.1	10,108.2	11,248.4
	2022 Պետական բյուջե	7,031.2	7,869.4	-	-	-
	2022-2024 ՄԺԾԾ	6,880.2	7,570.8	8,171.1	8,835.4	-
Տնտեսական (իրական ՀՆԱ-ի) աճ, %	*2023-2025 ՄԺԾԾ*	5.7	7.0	7.0	7.0	7.0
	2022 Պետական բյուջե	6.5	7.0	-	-	-
	2022-2024 ՄԺԾԾ	6.0	5.2	3.7	4.0	-
ՀՆԱ-ի դեֆլյատորի աճ, %	*2023-2025 ՄԺԾԾ*	6.9	8.0	5.0	4.2	4.0
	2022 Պետական բյուջե	6.8	4.6	-	-	-
	2022-2024 ՄԺԾԾ	5.0	4.6	4.0	4.0	-

** 2023-2025 ՄԺԾԾ համար 2021թ. ցուցանիշները փաստացի են*

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ կանխատեսումներ

Աղյուսակ 1.5. *Ընթացիկ հաշվի կանխատեսումները միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերով և 2021թ. պետական բյուջեով*

Ցուցանիշներ	Ծրագիր	2021	2022	2023	2024	2025
		*փաստ*կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*
Ընթացիկ հաշիվ, մլն ԱՄՆ դոլար	*2023-2025 ՄԺԾԾ*	-511.3	-747.9	-1,162.8	-1,168.2	-1,270.8
	2022 Պետական բյուջե	-241.8	-455.6	-	-	-
	2022-2024 ՄԺԾԾ	-281.3	-421.6	-556.9	-641.3	-
Ընթացիկ հաշիվ, %-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*2023-2025 ՄԺԾԾ*	-3.7	-4.5	-6.4	-5.9	-5.9
	2022 Պետական բյուջե	-1.7	-3.0	-	-	-
	2021-2023 ՄԺԾԾ	-2.1	-2.9	-3.5	-3.8	-

** 2023-2025 ՄԺԾԾ համար 2021թ. ցուցանիշները փաստացի են*

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ կանխատեսումներ

ԳԼՈՒԽ 2. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ

2.1. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ԵՎ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

Կորոնավիրուսի համավարակի և Արցախյան պատերազմի հետևանքներին հակազդելու և մեղմելու նպատակով 2020-2021 թվականներին կառավարությունը, կիրառելով հարկաբյուջետային կանոններով սահմանված «բացառիկ դեպքերի» կարգավորումները, իրականացրել է հակապարբերաշրջանային հարկաբյուջետային քաղաքականություն: Հակաճգնաժամային միջոցառումներ իրականացման արդյուքնում ծախսերի աճի, ինչպես նաև տնտեսական անկման հետևանքով եկամուտների նվազման պայմաններում արձանագրվել է պետական բյուջեի պակասուրդի և կառավարության պարտքի էական աճ: 2021 թվականին բյուջեի պակասուրդը նվազել է՝ մնալով պատմականից բարձր մակարդակում, իսկ ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը կազմել է 60.3%՝ նախորդ տարվա նկատմամբ նվազելով 3.2 տոկոսային կետով:

2022 թվականի առաջին չորս ամիսներին տնտեսության բարձր աճի տեմպերով վերականգնման պայմաններում իրականացվել է հակապարբերաշրջանային հարկաբյուջետային քաղաքականություն՝ նպատակ ունենալով մի կողմից չխաթարել վերականգնման ընթացքը, մյուս կողմից սահուն հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի տրամաբանությամբ հիմքեր ստեղծել հաջորդ տարիներին պարտքի հետագիծը նվազեցնելու ուղղությամբ: Այդ պայմաններում պետական բյուջեի եկամուտներն աճել են ծախսերի համեմատ առաջանցիկ տեմպով, ինչի արդյունքում ձևավորվել է 55.7 մլրդ դրամ հավելուրդ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 52.2 մլրդ դրամ պակասուրդի դիմաց:

- 2023 թվականին և միջնաժամկետում հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. ծրագրին համահունչ ուղղված կլինի թիրախավորված 7% տնտեսական աճի ապահովմանը՝ շեշտադրելով պետական ներդրումների մասնաբաժնի էական մեծացումը և ծախսերի իրականացման արդյունավետության բարձրացումը, ինչպես նաև՝ պարտքի կայունության պահպանմանը:
- 2023 թվականին հարկաբյուջետային քաղաքականության՝ բարձր տնտեսական աճին նպաստելու և ծախսերի կառուցվածքի բարելավման նպատակադրումների ներքո նախատեսվում է էականորեն մեծացնել կապիտալ ծախսերի կշիռը ՀՆԱ-ում՝ հասցնելով 5,7%-ի և նվազեցնել ընթացիկ ծախսերը՝ հասցնելով 22.4%-ի: Արդյունքում հարկաբյուջետային քաղաքականությունը մի կողմից ամբողջական պահանջարկի վրա 2023թ. կունենա փոքր խթանող ազդեցություն, իսկ մյուս կողմից կխթանի տնտեսության ներուժը:

Միջնաժամկետում կանխատեսվող բարձր տնտեսական աճի պայմաններում, հարկային վարչարարության բարելավման և ստվերի դեմ պայքարի արդյունքում ակնկալվում է ապահովել հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության շարունակական բարելավում՝ տարեկան շուրջ 0.4 տոկոսային կետով՝ նպատակ ունենալով ապահովել ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. ծրագրով նախատեսված մինչև 2026թ. հարկեր/ՀՆԱ-ի առնվազն 25% մակարդակին հասցնելու թիրախը:

Աղյուսակ 2.1: 2023-2025թթ. ՄԺԾԾ (ներառյալ 2023թ. պետական բյուջեի) հարկաբյուջետային շրջանակ

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
մլրդ դրամ	Փաստացի			Սպասում	Բյուջե	ՄԺԾԾ 2023-2025	
1	2	3	4	5	6	7	8
Պետական բյուջեի եկամուտներ	**1,565.5**	**1,560.7**	**1,683.8**	**2,020.9**	**2,253.8**	**2,537.6**	**2,856.5**
Հարկային եկամուտներ և տուրքեր	1,464.3	1,385.2	1,586.9	1,900.0	2,176.4	2,467.0	2,790.3
Պետական բյուջեի ծախսեր	**1,629.4**	**1,894.6**	**2,004.3**	**2,192.2**	**2,546.0**	**2,810.9**	**3,138.9**
Ընթացիկ ծախսեր	1,437.1	1,668.5	1,788.0	1,842.2	2,030.7	2,221.2	2,428.1
Ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնություններ	192.3	226.2	216.3	350.0	515.3	589.7	710.8
Պետական բյուջեի պակասուրդ	**-64.0**	**-334.0**	**-320.5**	**-171.3**	**-292.2**	**-273.3**	**-282.4**
կշիռը ՀՆԱ-ում, %							
Պետական բյուջեի եկամուտներ	**23.9**	**25.2**	**24.1**	**25.0**	**24.9**	**25.1**	**25.4**
Հարկային եկամուտներ և տուրքեր	22.3	22.4	22.7	23.5	24.0	24.4	24.8
Պետական բյուջեի ծախսեր	**24.9**	**30.6**	**28.7**	**27.2**	**28.1**	**27.8**	**27.9**
Ընթացիկ ծախսեր	22.0	27.0	25.6	22.8	22.4	22.0	21.6
Ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնություններ	2.9	3.7	3.1	4.3	5.7	5.8	6.3
Պետական բյուջեի պակասուրդ	**-1.0**	**-5.4**	**-4.6**	**-2.1**	**-3.2**	**-2.7**	**-2.5**

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ կանխատեսումներ

2.2. ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀՀ կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականության առաջնահերթությունները և նպատակները արտացոլված են ՀՀ կառավարության ծրագրում ու ըստ անհրաժեշտության առանձին կարգավորումներով սահմանված են նաև ՀՀ օրենսդրությամբ՝

<u>Տնտեսական աճի մոդել:</u> ՀՀ տնտեսական աճի և, ըստ այդմ, հնարավորությունների ընդլայնումը պայմանավորված է լինելու միջազգային մրցունակության աճով: Իսկ միջազգային

մրցունակության աճն ապահովելու նպատակով ՀՀ կառավարությունը որդեգրել է գիտելիքահենք և նորարարական տնտեսություն ձևավորելու տեսլականը և գիտելիքն ու նորարարությունը հռչակում տնտեսական զարգացման հիմնական շարժիչ ուժ:

Հարկային քաղաքականություն: Հարկային քաղաքականությունը ուղղվում է տնտեսության ներդրումային գրավչության բարձրացմանն ու տնտեսական ակտիվության մակարդակի բարելավմանը՝ դրանով իսկ ստեղծելով կայուն նախադրյալներ՝ արտահանման և երկարաժամկետ տնտեսական աճի, հանրային բարիքի վերաբաշխման և հարկաբյուջետային կայունության ամրապնդման համար: Այս նպատակների իրականացման ուղղությամբ հարկային օրենսդրության բարելավման միջոցով կարևորվելու է ներդրողների համար արդար, ընկալելի և կանխատեսելի միջավայրի ձևավորումը: Կառավարությունը հարկային վարչարարության արդյունավետության բարձրացման և ստվերային տնտեսության կրճատման ճանապարհով նախատեսում է միջնաժամկետ հորիզոնում ապահովել հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի շարունակական աճ՝ 2026 թվականին հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշը հասցնելով առնվազն 25 տոկոսի:

Ծախսային քաղաքականություն: Ծախսային քաղաքականության արդյունավետության բարձրացման տեսանկյունից կարևորում է հանրային ֆինանսների նպատակային, խնայողաբար և արդյունավետ օգտագործումը: Ծախսերի նպատակայնության բարձրացման առումով անցում է կատարվելու ռազմավարական պլանավորման, իսկ ծախսային ծրագրերի արդյունավետության և օգտավետության բարձրացման նպատակով ներդրվելու է բյուջետային ծրագրերի գնահատման կանոնավոր գործընթաց: Ծախսային քաղաքականությունն ընդգծելու է մարդկային և ֆիզիկական կապիտալի կուտակման, զարգացման և իրացման, ինչպես նաև ներառական աճի խթանման և տարածքային հավասարաչափ զարգացման առաջնահերթությունը: Այս քայլերի շնորհիվ պետական բյուջեի ծախսերի կառուցվածքում աստիճանաբար կավելանա մարդկային կապիտալին և ենթակառուցվածքներին ուղղվող ծախսերի տեսակարար կշիռը:

Հարկաբյուջետային կանոններ: ՀՀ հարկաբյուջետային կանոնների համակարգին համահունչ [15] միջնաժամկետում հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ուղղված կլինի տնտեսական աճի խթանմանը՝ շեշտադրելով պետական ներդրումների մասնաբաժնի էական մեծացումը և ծախսերի իրականացման արդյունավետության բարձրացումը, ինչպես նաև՝ պարտքի կայունության պահպանմանը: Դրա ապահովման համար հարկաբյուջետային քաղաքականության հիմքում լինելու են հետևյալ սկզբունքները.

- **Տնտեսության պոտենցիալի բարձրացում՝ ծախսերի կառուցվածքի բարելավման միջոցով**: 2022թ.-ից հարկաբյուջետային քաղաքականությունը վերադարձել է պետական ֆինանսների «ոսկե կանոնի» ամբողջական պահպանմանը, ինչը կպահպանվի նաև միջնաժամկետում: Այդ համատեքստում կապահովվի պետական կապիտալ ծախսերի դերի էական բարձրացումը՝ թույլ տալով խթանել երկարաժամկետ տնտեսական աճը և ՀՆԱ աճի հաշվին երկարաժամկետ հեռանկարում ապահովելով պետական պարտքի կայունությունը:
- **Հարկաբյուջետային կայունության պահպանում սահուն հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի միջոցով:** Միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է շարունակել 2021թ.-ին մեկնարկած հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի գործընթացը՝ 2022թ.-ի արդյունքներով

[15] Տե՛ս «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 8.2, 8.3 և 8.4 մասերը, «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 6-րդ և 7-րդ մասերը, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության՝ 2018 թվականի օգոստոսի 23-ի N 942-Ն որոշումը:

ակնկալվում է վաղաժամ ապահովել ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի նվազեցման 2022-2026թթ. ծրագրով նախատեսված 60%-ից ցածր պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի թիրախը, իսկ միջնաժամկետ հատվածում նպատակադրվել է սահուն կերպով նվազեցնել կառավարության պարտքի բեռը՝ 2025 թվականին հասցնելով այն ՀՆԱ-ի շուրջ 55.5%-ին, իսկ 2026 թվականին՝ ՀՆԱ 53.5%-ին: Վերջինս դեպի «անվտանգ մակարդակներ» պարտքի բեռի նվազեցման ճանապարհով միջնաժամկետ հատվածում թույլ կտա ապահովել պետական պարտքի կայունությունը՝ ստեղծելով նաև համապատասխան «հարկաբյուջետային տարածք» հնարավոր շոկերին արձագանքելու համար:

- **<u>Բարձր տնտեսական աճին նպաստող հարկաբյուջետային քաղաքականության իրականացումը:</u>** Բարձր տնտեսական աճի ապահովմանը նպաստելու նպատակով հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունն ամբողջական պահանջարկի վրա 2023թ.-ին կլինի խթանող՝ հիմնականում կապիտալ ծախսերի աճի հաշվին, իսկ միջնաժամկետում կկայունանա չեզոք դիրքում:

2.3. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ

<u>Վերջին երեք տարիների զարգացումներ</u>

2019թ.-ին իրականացված հարկաբյուջետային քաղաքականությունը միտված է եղել ՀՀ կառավարության պարտքի կայունության ապահովմանը՝ զուգահեռաբար նպաստելով տնտեսական աճի արագացմանը և մակրոտնտեսական կայունության պահպանմանը: 2020-2021 թվականների պետական բյուջեի ընթացիկ զարգացումների վրա զգալի ազդեցություն են ունեցել համավարակի արագ տարածման և Արցախյան պատերազմի հետևանքները, ինչպես նաև դրանց հակազդմանն ուղղված ՀՀ կառավարության հակաճգնաժամային գործողությունները՝ 2020թ. հանգեցնելով պետական բյուջեի պակասուրդի և կառավարության պարտքի բեռի կտրուկ աճին, որոնք որոշ չափով մեղմվել են 2021թ.-ին:

<u>Պետական բյուջեի եկամուտները</u>: 2019-2021 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտները ՀՆԱ-ում միջինում կազմել են 24.4%: Ընդ որում 2020 թվականին պետական բյուջեի եկամուտները ՀՆԱ-ի նկատմամբ բարելավվել են 1.3 տոկոսային կետով՝ կազմելով 25.2%, իսկ 2021 թվականին՝ նվազել են 1.1 տոկոսային կետով՝ կազմելով ՀՆԱ-ի 24.1%-ը: Միևնույն ժամանակ, բյուջեի ընդհանուր եկամուտների ծավալը 2021թ. շուրջ 7.9%-ով աճել է նախորդ տարվա համեմատ՝ կազմելով 1683.8 մլրդ դրամ: Հարկային եկամուտները և տուրքերը ՀՆԱ-ի նկատմամբ 2019թ.-ին նախորդ տարվա համեմատ բարելավվել են 1.5 տոկոսային կետով և կազմել են 22.4%: Այնուհետև 2020 և 2021 թվականներին՝ ճգնաժամային և հետճգնաժամային տարիներին, հարկեր/ՀՆԱ-ի բարելավման միտումը պահպանվել է՝ 2021թ. հասնելով 22.7%-ի: Ընդ որում, 2021թ. հարկային եկամուտները նախորդ տարվա համեմատ աճել են 14.6%-ով՝ կազմելով 1586.9 մլրդ դրամ:

<u>Պետական բյուջեի ծախսերը</u>: 2019-2021 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերը ՀՆԱ-ի մեջ միջինում կազմել են 28.1%: 2019 թվականին պետական բյուջեի ծախսերի կշիռը ՀՆԱ-ում նախորդ տարվա նկատմամբ աճել 0.9 տոկոսային կետով, իսկ 2020 թվականին արձանագրվել է պետական բյուջեի ծախսերի կտրուկ աճ՝ պայմանավորված պետական բյուջեով նախատեսված, ինչպես նաև հակաճգնաժամային միջոցառումների և ռազմական գործողությունների հետևանքով ծագած լրացուցիչ ծախսերի կարիքով և կազմել է ՀՆԱ-ի 30.6%-ը: 2021 թվականին, հակաճգնաժամային և Արցախյան պատերազմի հետևանքների մեղմանն ուղղվող ծախսերի

պահպանման պայմաններում պետական բյուջեի ծախսերի կշիռը ՀՆԱ-ում 2020 թվականի նկատմամբ նվազել է 1.9 տոկոսային կետով՝ կազմելով 28.7%, որում ընթացիկ ծախսերի կշիռը նվազել է 1.4 տոկոսային կետով, իսկ կապիտալ ծախսերինը՝ 0.6 տոկոսային կետով:

2021 թվականի արդյունքներով պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են 2004.3 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 5.8%-ով: Ընդ որում, ընթացիկ ծախսերը կազմել են 1788 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 7.2%-ով:

2019-2021 թվականներին գրանցվել են պլանավորված կապիտալ ծախսերի թերակատարումներ, սակայն իրավիճակն աստիճանաբար բարելավվել է: Այսպես՝ 2021թ. կապիտալ ծախսերի կատարողականը ճշտված ծրագրի նկատմամբ կազմել է 92.5%՝ 2020թ. համեմատ բարելավվելով 7.6 տոկոսային կետով, իսկ 2019թ. համեմատ՝ 19.0 տոկոսային կետով:***Հարկաբյուջետային դիրքը և ազդակը:*** 2019 թվականին հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ամբողջական պահանջարկի վրա ունեցել է չեզոք ազդեցություն, իսկ 2020 թվականին, պայմանավորված COVID-19-ի և Արցախյան պատերազմի հետևանքներին հակազդելու անհրաժեշտությամբ, հարկաբյուջետային քաղաքականությունը եղել է զգալի ընդլայնող: 2021 թվականի ընթացքում, տնտեսության վերականգնումը չխաթարելու ու, միաժամանակ, պարտքի բեռի նվազման գործընթացի սկիզբը դնելու նպատակով պետական բյուջեի պակասուրդը շարունակել է բարձր մնալ պատմական միջինից, սակայն նախորդ տարվա համեմատությամբ ամբողջական պահանջարկի վրա հարկաբյուջետային քաղաքականությունը զսպող ազդեցություն է ունեցել:

Վերոնշյալ հարկաբյուջետային քաղաքականության ուղղության համատեքստում, 2019 պետական բյուջեի պակասուրդ/ՀՆԱ հարաբերակցությունը կազմել է ՀՆԱ-ի 1.0%-ը, իսկ 2020 թվականին տնտեսական անկման հետևանքով հարկային եկամուտների նվազման, ինչպես նաև կառավարության հակաճգնաժամային միջոցառումների իրականացմամբ պայմանավորված ծախսերի աճի արդյունքում տեղի է ունեցել պետական բյուջեի պակասուրդի կտրուկ աճ, որը կազմել է 334 մլրդ դրամ՝ հասնելով ՀՆԱ-ի 5.4%-ին: Արդյունքում, 2019թ. նվազման միտում ունենալուց հետո, 2020թ. կտրուկ աճել է նաև կառավարության պարտքի բեռը՝ հասնելով ՀՆԱ-ի 63.5%՝ 2019թ. 50.1%-ի համեմատ աճելով շուրջ 13.4 տոկոսային կետով:

2021 թվականի տնտեսական վերականգնումը և հարկաբյուջետային քաղաքականության ջանքերը թույլ են տվել ապահովելու ՀՆԱ համեմատությամբ պետական բյուջեի պակասուրդի և կառավարության պարտքի որոշակի նվազում՝ հիմքեր ստեղծելով 2022-2026թթ. պարտքի բեռի նվազեցման ծրագրի թիրախների իրականացման համար: 2021 թվականի ընթացքում ձևավորվել է պետական բյուջեի 320.5 մլրդ դրամ դեֆիցիտ: ՀՆԱ-ի նկատմամբ, պետական բյուջեի պակասուրդը կազմել է 4.6%՝ նախորդ տարվա համեմատ նվազելով 0.8 տոկոսային կետով: ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը կազմել է 60.3%՝ նախորդ տարվա նկատմամբ նվազելով 3.2 տոկոսային կետով: Արդյուքնում հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունը ամբողջական պահանջարկի վրա եղել է զսպող՝ -2.0 տոկոսի չափով (տես՝ Գծապատկեր 2.3):

Կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի նվազումը հիմնականում պայմանավորվել է ՀՀ դրամի արժևորմամբ և ՀՆԱ իրական աճով, մինչդեռ հարկաբյուջետային քաղաքականության դիրքը շարունակել է պարտքի բեռի աճին նպաստող գործոն մնալ: Կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի 3.2 տոկոսային կետով նվազմանը -4.1 տոկոսային կետով նպաստել է ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի արժևորումը, -3.2 տոկոսային կետով՝ տնտեսական աճը, 1.5 տոկոսային

կետով՝ իրական տոկոսադրույքի նվազումը (անվանական տոկոսադրույքի նվազման և գնաճի արագացման պատճառով): Առաջնային պակասուրդը կազմել է ՀՆԱ 2.2 տոկոսը, իսկ պետական բյուջեից զուտ վարկավորումը՝ 2.1 տոկոս (տես՝ Գծապատկեր 2.5):

2022թ. ընթացիկ զարգացումներ

2022 թվականի առաջին չորս ամիսներին տնտեսության բարձր աճի տեմպերով վերականգնման պայմաններում իրականացվել է հակապարբերաշրջանային հարկաբյուջետային քաղաքականություն՝ նպատակ ունենալով մի կողմից չխաթարել վերականգնման ընթացքը, մյուս կողմից սահուն հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի տրամաբանությամբ հիմքեր ստեղծել հաջորդ տարիներին պարտքի հետագիծը նվազեցնելու ուղղությամբ: Ընդ որում, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, մի կողմից արձանագրվել է պետական բյուջեի եկամուտների աճ, մյուս կողմից ծախսերի նվազում, ինչի արդյունքում ձևավորվել է պետական բյուջեի հավելուրդ՝ պլանավորված պակասուրդի փոխարեն:

Պետական բյուջեի եկամուտները: **2022 թվականի չորս ամիսներին ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտներն աճել են բարձր տեմպերով՝ պայմանավորված տնտեսության վերականգնմամբ և հարկային օրենսդրության փոփոխություններով:** 2022 թվականի հունվար-ապրիլ ամիսների արդյունքներով ՀՀ պետական բյուջեի ընդհանուր եկամուտները կազմել են 664.8 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 23.7%-ով, իսկ հարկերը և տուրքերը կազմել են 631.8 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 23.2%-ով: Հարկային եկամուտների աճը հիմնականում պայմանավորված է հարկման բազաների (հիմնականում սպառման և ներմուծման, ինչպես նաև շահույթների և աշխատավարձերի աճի հաշվին) վերականգնմամբ, հարկային օրենսդրության բարեփոխումներով:

Գծապատկեր 2.1. Պետական բյուջեի հարկային եկամուտները 2021-2022 թվականներին ըստ ամիսների

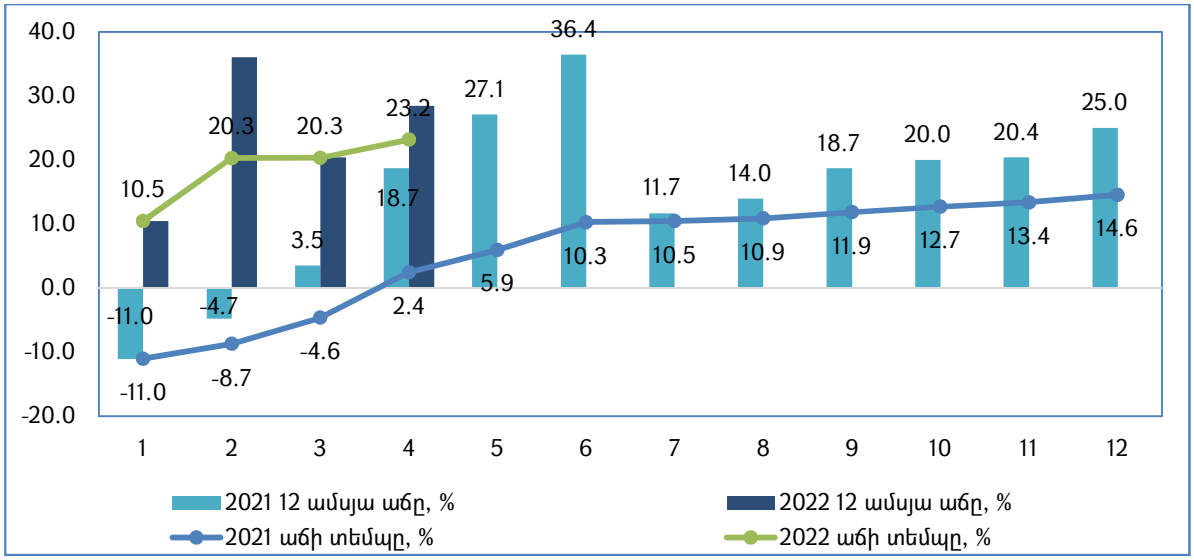

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

Պետական բյուջեի ծախսերը: **2022 թվականի չորս ամիսներին արձանագրվել է պետական բյուջեի ծախսերի աճ՝ պայմանավորված ինչպես ընթացիկ, այնպես էլ կապիտալ ծախսերի աճով:** Պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են 609.1 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 3.3%-ով: Նույն ժամանակահատվածում ընթացիկ

ծախսերը կազմել են 542.4 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 2%-ով: 2022 թվականի հունվար-մայիս ամիսներին ՀՀ պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի կազմում կորոնավիրուսի (COVID-19) սոցիալ-տնտեսական հետևանքների նվազեցման և վերացման նպատակով իրականացված միջոցառումների գծով հատկացված միջոցների ծավալը կազմել է ընդամենը 9.8 մլրդ դրամ: Միևնույն ժամանակ ՀՀ պետական բյուջեից Արցախի Հանրապետությանը տրամադրված միջպետական վարկի ծավալը կազմել է 77.6 մլրդ դրամ:

Ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնությունները կազմել են 66.7 մլրդ դրամ, որում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը (կապիտալ ծախսեր) կազմել են 69.3 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճելով 18.3%-ով:

Պետական բյուջեի պակասուրդը (հավելուրդը): **Վերոնշյալ զարգացումների արդյունքում պետական բյուջեն եղել է հավելուրդային:** 2022 թվականի առաջին չորս ամիսներին ձևավորվել է պետական բյուջեի 55.7 մլրդ դրամ հավելուրդ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 52.2 մլրդ դրամ պակասուրդի դիմաց:

Կարճաժամկետ և միջնաժամկետ կանխատեսումներ

2022թ. նպատակ ունենալով նպաստել տնտեսական աճի ներուժի բարձրացմանը և միաժամանակ ապահովել հարկաբյուջետային կայունություն՝ հարկաբյուջետային քաղաքականությամբ թիրախավորվել է էապես բարձրացնել պետական ներդումների մակարդակը և միաժամանակ ապահովել ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի նվազող միտումը: 2022թ.-ին նախատեսվել է ապահովել ամբողջական վերադարձ ՀՀ օրենսդրությամբ բնականոն իրավիճակների համար սահմանված ծախսային կանոններին, այդ թվում՝ պետական ֆինանսների «ոսկե կանոնների» և ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպի՝ երկարաժամկետ տնտեսական աճի միջին տեմպով սահմանափակման կանոնի ամբողջական պահպանմանը, միաժամանակ ապահովելով պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցության նվազող հետագիծ և ծախսերի կառուցվածքի բարելավում:

2022թ.-ին օրենսդրական բարեփոխումների և հարկային վարչարարության բարելավմանն ուղղված միջոցառումների արդյունքում ակնկալվում է, որ հարկային եկամուտները ՀՆԱ-ի նկատմամբ կբարելավվեն շուրջ 0.8 տոկոսային կետով՝ կազմելով 23.5% կամ 1900,0 մլրդ դրամ: Միևնույն ժամանակ, պետական բյուջեի ընդհանուր ծախսերը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կնվազեն շուրջ 1.5 տոկոսային կետով՝ կազմելով 27.2%: Ծախսերի ծավալը, սակայն, կաճի նախորդ տարվա համեմատ շուրջ 9.4%-ով՝ կազմելով 2,192.2 մլրդ դրամ: Արդյունքում, պետական բյուջեի պակասուրդը 2021 թվականի նկատմամբ կնվազի՝ կազմելով շուրջ 171.3 մլրդ դրամ, կամ ՀՆԱ-ի շուրջ 2.1%-ը, իսկ հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունը ամբողջական պահանջարկի վրա կլինի 1.2% զսպող (եկամուտների -0.6% և ծախսերի -0.6% զսպող ազդեցություններով): Վերջինս տնտեսական աճի հետ կնպաստի կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցության նվազմանը, որը կկազմի շուրջ 58.4 տոկոս՝ նախորդ տարվա համեմատ նվազելով 1.9 տոկոսային կետով:

Գծապատկեր 2.2. Պետական բյուջեի եկամուտները, ծախսերը և պակասուրդը, մլրդ դրամ

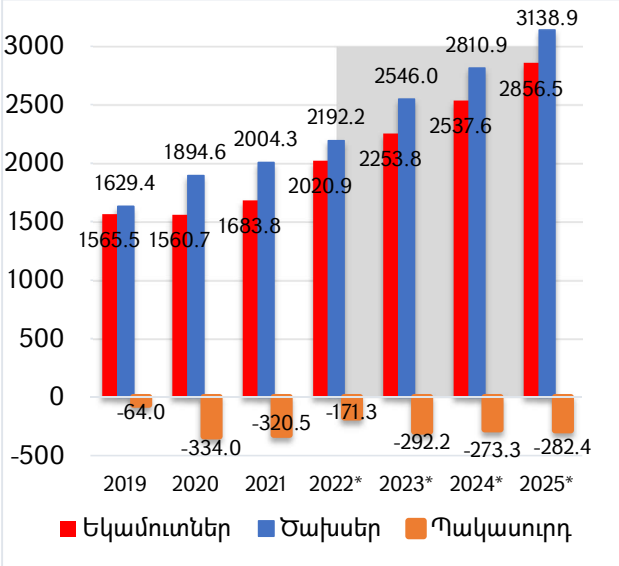

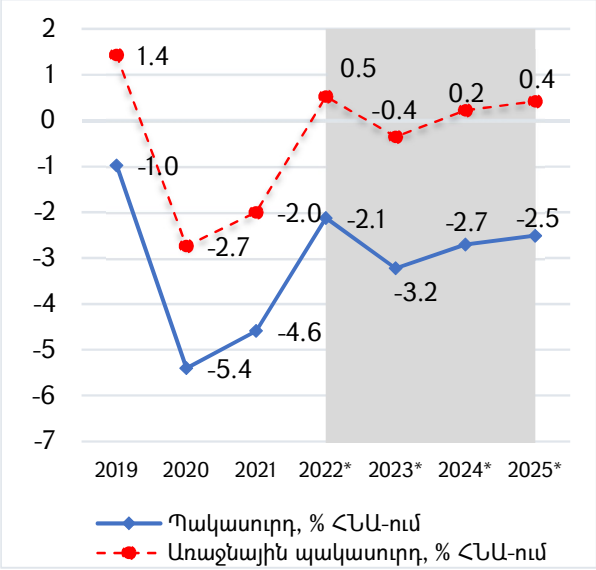

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

Միջնաժամկետում բարձր տնտեսական աճի ապահովման և պարտքային կայուն միջավայրի պահպանման անհրաժեշտությունից ելնելով՝ ծրագրավորվում է ամբողջական պահանջարկի վրա ազդեցության տեսանկյունից սկզբնական փուլում իրականացնել փոքր խթանող, այնուհետև չեզոք հարկաբյուջետային քաղաքականություն, իսկ կապիտալ ներդրումների բարձր մակարդակի ապահովմամբ՝ խթանել ամբողջական առաջարկը և տնտեսության ներուժը: Այդ համատեքստում, տնտեսական աճի ներուժը բարձրացնելու նպատակով 2023թ. էականորեն կաճեն կապիտալ ծախսերը՝ հասնելով ՀՆԱ-ի 5.7%-ին (2022թ. սպասվող 4.3%-ի համեմատ աճելով 1.3 տոկոսային կետով), իսկ ընթացիկ ծախսերը կնվազեն՝ հասնելով ՀՆԱ-ի 22.4%-ին (2022թ. սպասվող 22.8%-ի համեմատ նվազելով 0.4 տոկոսային կետով):

Միջնաժամկետ հորիզոնում բարձր կապիտալ ծախսերի մակարդակը կպահպանվի, իսկ հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունն ամբողջական պահանջարկի վրա կլինի չեզոք՝ թիրախավորելով ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ-ի աստիճանական նվազում՝ 2025 թվականին հասցնելով այն 55.0%-ին: 2023-2025 թվականներին, կառավարության պարտքի թիրախին հասնելու նպատակով նախատեսվում է իրականացնել սահուն հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա՝ նվազեցնելով պետական բյուջեի պակասուրդը և մինչև 2025 թվականը հասցնելով այն ՀՆԱ-ի նկատմամբ 2.5%-ին: Միջնաժամկետում ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի նվազմանը նպաստող հիմնական գործոնը կլինի տնտեսական աճը և հարկաբյուջետային քաղաքականության հետևանքով պետական բյուջեի առաջնային հաշվեկշռի բարելավումը:

Գծապատկեր 2.3. Հարկաբյուջետային ազդակը

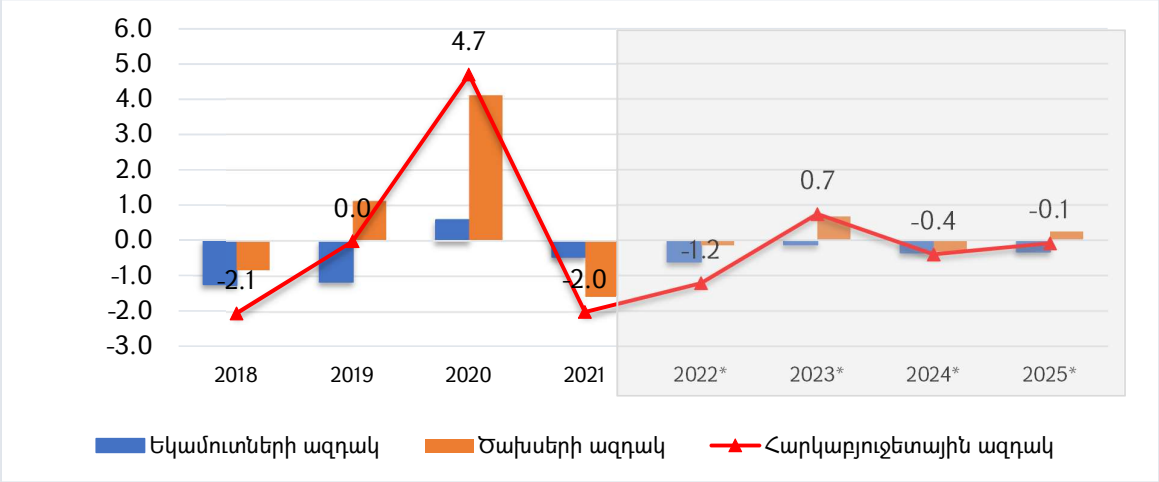

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ գնահատականներ

Միջնաժամկետում կպահպանվի հարկաբյուջետային կանոններով սահմանված պետական ֆինանսների «ոսկե կանոնների» տրամաբանությանը: Մասնավորապես, ընդհանուր ծախսերում կապիտալ ծախսերի մասնաբաժնի մեծացման արդյունքում կապիտալ ծախսերի ծավալը միջնաժամկետի վերջում զգալիորեն կգերազանցի պետական բյուջեի պակասուրդի մեծությունը: Բացի այդ, հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության բարելավման և ընթացիկ ծախսերի՝ հարկաբյուջետային կանոններին համապատասխան սահմանափակ աճի պայմաններում, կանխատեսվող հորիզոնի վերջում հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ-ն կգերազանցի ընթացիկ ծախսերի մակարդակը շուրջ 3.2 տոկոսային կետով:

Տնտեսության վերականգնման, հարկային վարչարարության բարելավման և ստվերի դեմ պայքարի արդյունքում միջնաժամկետում ակնկալվում է ՀՆԱ-ի նկատմամբ հարկային եկամուտների բարելավում միջինը տարեկան շուրջ 0.4 տոկոսային կետով: Հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի բարելավումը հնարավորություն կընձեռի ավելի մեծ ռեսուրսներ հատկացնել երկարաժամկետ տնտեսական աճը խթանող կապիտալ ծախսերի իրականացմանը՝ մեծացնելով դրանց կշիռը ՀՆԱ-ում և 2025թ.-ին հասցնելով 6.4%-ի:

Գծապատկեր 2.4. Ոսկե կանոններից շեղումը 2020-2021թթ.-ին և վերադարձը դրանց պահպանմանը միջնաժամկետում

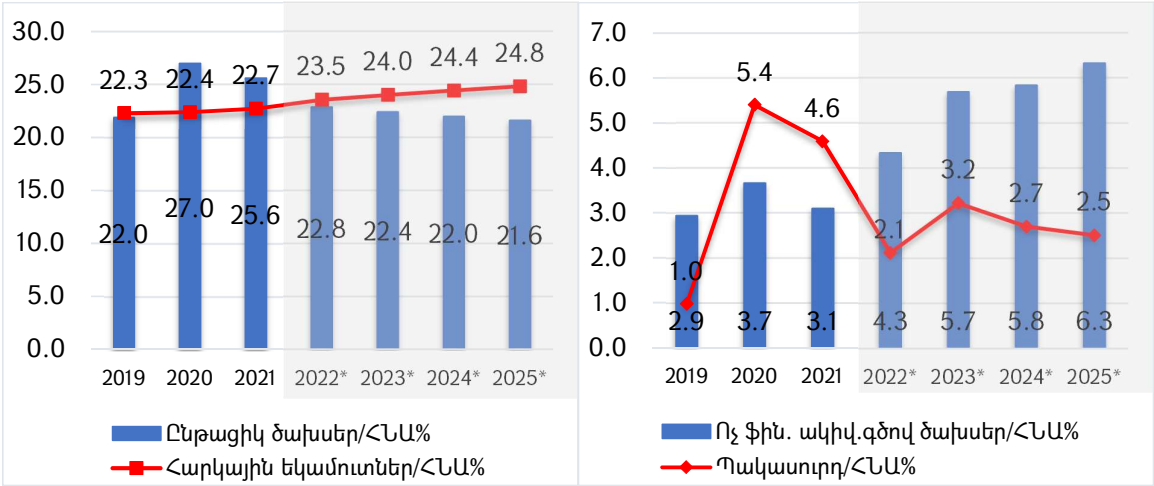

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

Գծապատկեր 2.5. ՀՀ կառավարության պարտքի դինամիկան և այն պայմանավորող գործոնները[16]

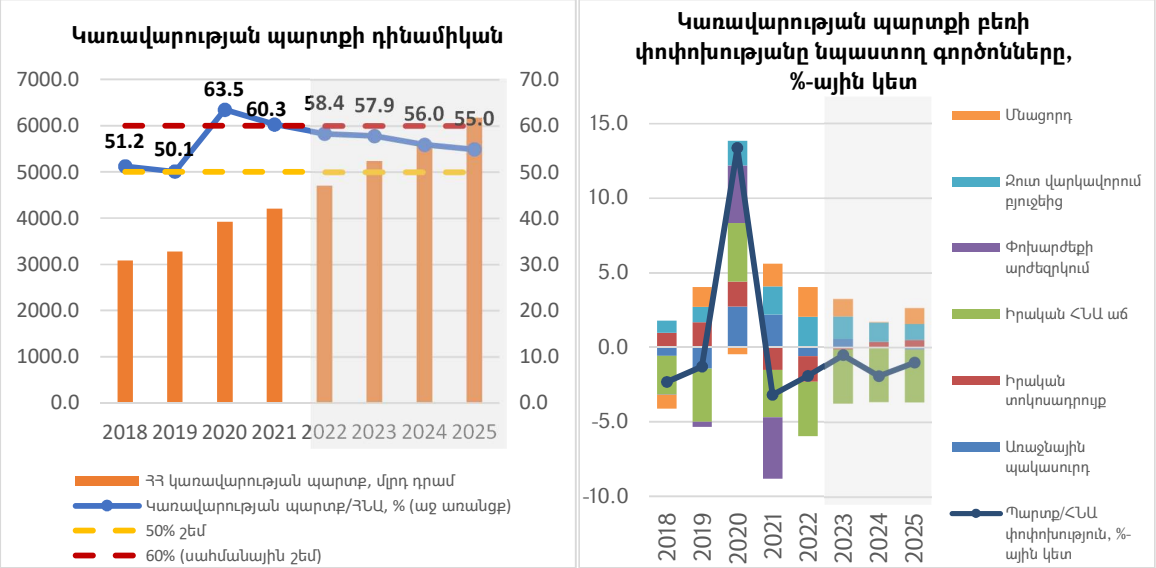

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

2.4. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐ

Հարկաբյուջետային կանխատեսումները հիմնված են մի շարք ենթադրությունների և հիմնական դատողությունների վրա, որոնց համար օգտագործվել է տվյալ պահի դրությամբ առկա և հասանելի ամբողջ տեղեկատվությունը[17]: Ինչպես ցանկացած կանխատեսում, հարկաբյուջետային կանխատեսումները նույնպես պարունակում են ռիսկեր կապված նրա հետ, որ փաստացի իրադարձությունները կարող են տարբերվել սպասումներից: 2023-2025թթ. ՄԺԾԾ հիմնական մակրոտնտեսական հարկաբյուջետային ռիսկերը հետևյալն են՝

Ռուս-Ուկրաինական հակամարտության հնարավոր ազդեցությունները: 2022թ. փետրվարից սրված ռուս-ուկրաինական հակամարտության և դրա արդյունքում ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող աննախադեպ պատժամիջոցները, կարող են բացասական ազդեցություններ ունենալ ՀՀ տնտեսական ակտիվության վրա, ինչի արդյունքում կարող են առաջանալ ինչպես հարկային եկամուտների թերհավաքագրման ռիսկեր, այնպես էլ տնտեսությանը հարկաբյուջետային աջակցության միջոցառումների իրականացման անհրաժեշտություն՝ ստեղծելով լրացուցիչ ֆինանսավորման կարիք: Միևնույն ժամանակ, նշված պատճառներով էապես մեծացել են դեպի ՀՀ

[16] Կառավարության պարտքի բեռի փոփոխության տրոհումը ըստ գործոնների հաշվարկվել է բաց տնտեսությունում «պարտքի շարժման» բանաձևի օգնությամբ, որտեղ պարտքի փոփոխությունը ֆունկցիա է տնտեսական աճից, բյուջեի առաջնային հաշվեկշռից, փոխարժեքից, իրական տոկոսադրույքից և պարտք առաջացնող այլ հոսքերից (ՀՀ համար՝ զուտ վարկավորում պետական բյուջեից): Հաշվարկման ընթացքում այս գործոններով չբացատրված պարտքի փոփոխության չափը արտացոլվում է որպես «մնացորդ», և, կարող է բնութագրել քրոս (արժույթների միմյանց նկատմամբ) փոխարժեքների փոփոխությամբ պայմանավորված վերագնահատման ազդեցությունները:

[17] Հարկաբյուջետային կանխատեսումների համար հիմք է հանդիսացել 2022թ.-ի ապրիլի վերջի դրությամբ առկա տեղեկատվությունը՝ ռուս-ուկրաինական հակամարտության, ինչպես նաև համավարակի և Արցախյան պատերազմի տնտեսական ազդեցությունների, միջազգային կազմակերպությունների կանխատեսումների, ինչպես նաև հարկաբյուջետային քաղաքականության ուղղությունների վերաբերյալ:

ՌԴ քաղաքացիների ինչպես նաև արտարժույթի ներհոսքը, ինչը կարող է էականորեն մեղմել վերոնշյալ ռիսկերը:

Ռուս-ուկրաինական հակամարտության և ՌԴ նկատմամբ կիրառվող աննախադեպ սանկցիաների հետևանքով ստեղված աշխարհաքաղաքական իրավիճակում համաշխարհային տնտեսության և ՀՀ տնտեսության զարգացումների հետ կապված անորոշություններ: Ինչպես ներկայացվել է ՄԺԾԾ «1.5. Մակրոտնտեսական կանխատեսումների ռիսկերը» բաժնում տնտեսական աճի անորոշությունները պահպանվում են և առկա են տնտեսական աճի երկկողմանի ռիսկեր: Տնտեսական աճի բացասական ռիսկերի ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտները այս ՄԺԾԾ հարկաբյուջետային շրջանակից ավելի ցածր կլինեն: Հաշվի առնելով նաև այն, որ ընթացիկ ծախսերը, համաձայն հարկաբյուջետային կանոնների, 2022թ.-ին սահմանափակված են հարկային եկամուտներով, իսկ միջնաժամկետում՝ նախորդ 7 տարիների անվանական ՀՆԱ-ի աճի տեմպով, ապա կառավարության հնարավորությունները ընթացիկ ծախսերի իրականացման գծով տնտեսական աճի՝ կանխատեսումներից ավելի ցածր լինելու պարագայում նույնպես կկրճատվեն: Այդ ռիսկերի առարկայանալու պարագայում պետք է վերանայվեն համապատասխան ծախսային ծրագրերը:

Արցախյան պատերազմի և համավարակի հետևանքների մեղմանն ուղղված ՀՀ կառավարության միջոցառումների ընթացքը: Արցախյան պատերազմի հետևանքները դեռևս պահպանվում են և դրանց մեղմանն ուղղությամբ հնարավոր է առաջիկայում նախատեսվեն լրացուցիչ միջոցառումներ՝ առաջացնելով պետական բյուջեի լրացուցիչ ֆինանսավորման կարիք: Միևնույն ժամանակ Թեև 2022թ. մարտից COVID-19 համավարակի հետ կապված իրավիճակն էականորեն բարելավվել է, համավարակի նոր ալիքի ի հայտ գալու հավանականությունը դեռևս առկա է, ինչը ստեղծում է ռիսկեր համավարակի բացասական ազդեցություններին հակազդման ուղղված սոցիալ-տնտեսական միջոցառումների իրականացման կարիքի առաջացման ուղղությամբ:

Կապիտալ ծախսերի թերակատարում: 2023-2025թթ. ՄԺԾԾ սցենարում նախատեսվել է կապիտալ ծախսերի զգալի աճ՝ մինչև 2025 թվականը հասցենլով դրանց մակարդակը ՀՆԱ-ի 6.4%-ին: Սակայն հաշվի առնելով նախորդ տարիների փաստացի կատարողականները (չնայած այն հանգամանքին, որ առկա է եղել կատարողականների բարելավման միտում), առկա է ծրագրավորված ցուցանիշների թերակատարման ռիսկ, ինչը կարող է բացասական ազդեցություն ունենալ տնտեսական աճի վրա, ինչպես նաև ազդել հարկաբյուջետային շրջանակի ցուցանիշների վրա:

Հարկաբյուջետային շրջանակի հնարավոր փոփոխությունները մակրոտնտեսական կանխատեսումների շեղումների դեպքում և սթրես թեստերի ներքո[18].

- **Հարկային եկամուտներ:** Միջնաժամկետ հորիզոնում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների վրա գնահատված է մակրոտնտեսական ցուցանիշների՝ իրական ՀՆԱ-ի աճի, գնաճի, փոխարժեքի տատանողականության և ներմուծման ռիսկերի շեղման ամփոփ գնահատականը: Հարկային եկամուտների վրա ազդող վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից շեղումը կկազմի շուրջ 29.1 մլրդ ՀՀ դրամ 2023 թվականին, 39.9 մլրդ ՀՀ դրամ 2024 թվականին և 49.5 մլրդ ՀՀ դրամ 2025 թվականին:

[18] Այս հատվածում նկարագրված ռիսկերի առավել մանրամասն վերլուծությունը ներկայացված է այս փաստաթղթի ՄԱՍ IV-ի «Պետական բյուջեի վրա մակրոտնտեսական կանխատեսված ցուցանիշներից շեղման ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատում» և «ՀՀ կառավարության պարտքի կայունության վերլուծություն» բաժիններում:

- **Պետական բյուջեի ծախսեր:** Կանխատեսումներում մեծ ուշադրություն է դարձվում նաև պետական բյուջեի ծախսերի պլանավորված մակարդակների ապահովումը խաթարող ռիսկերին, որոնք կարող են հանգեցնել լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման: ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի վրա գնահատված է ինչպես մակրոտնտեսական ցուցանիշների՝ իրական ՀՆԱ-ի աճի, գնաճի, փոխարժեքի տատանողականության և ներմուծման ռիսկերի շեղման ամփոփ գնահատականը, որոնց միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում 2023-2025 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտի լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջը կկազմի շուրջ 24–48 մլրդ ՀՀ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 0.3-0.4%-ը: Ընդ որում՝ ՀՀ կառավարության տնտեսական քաղաքականության հիմնական նպատակադրումը լինելու է սոցիալական բնույթի ծախսերի կրճատման բացառումը, իսկ հնարավորության դեպքում՝ բյուջեի ծախսերի ամբողջական իրականացումը:

Ամփոփելով հարկաբյուջետային ռիսկերի նկարագրությունը կարող ենք նշել, որ ինչպես 2020թ. ճգնաժամային իրավիճակով և դրա դրսևորումների շարունակությամբ, այնպես էլ 2022թ. փետրվարից ռուս-ուկրաինական համամարտության սրմամբ պայմանավորված ռիսկերն առավելապես վերաբերում են առկա անորոշություններին: Մասնավորապես, անորոշություններ են առկա ինչպես ՌԴ նկատմամբ կիրառված սանկցիաների՝ ՀՀ տնտեսության վրա հնարավոր ազդեցությունների, այնպես էլ տնտեսության վերականգնման և հետագա աճի տեմպի հետ կապված: Նշված ռիսկերի ի հայտ գալու կամ անորոշությունների վերաբերյալ նոր տեղեկատվության առկայության պայմաններում, առաջիկա տարիների հարկաբյուջետային շրջանակը կարող է վերանայվել:

2.5. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻՆ

ՀՀ հարկաբյուջետային կանոնների ներկա համակարգը գործարկվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2017 թվականի դեկտեմբերի 20-ին «ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին» և «Պետական պատքի մասին» ՀՀ օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարող օրենքների, ինչպես նաև են ՀՀ Կառավարության՝ 2018 թվականի օգոստոսի 23-ի N 942-Ն որոշման ընդունմամբ: Կանոնների համակարգը ներառում է ծախսային կանոններ, որոնք ուժի մեջ են մտնում պարտքի սահմանված շեմերը գերազանցելիս: Մասնավորապես.

- Երբ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը գերազանցում է 40%-ը, պետական բյուջեի կապիտալ ծախսերը չպետք է փոքր լինեն բյուջեի պակասուրդից:
- Կառավարության պարտք/ՀՆԱ 50-60% միջակայքում ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպը սահմանափակվում է նախորդ 7 տարիների ՀՆԱ-ների միջին աճով, ինչպես նաև հաջորդ տարում կազմվող պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրում կառավարությունը ներկայացնում է միջոցառումների ծրագիր՝ համախառն ներքին արդյունքի նկատմամբ կառավարության պարտքի մակարդակի կանխատեսվող հետագիծը 5 տարիների ընթացքում 50 տոկոսից նվազեցնելու համար:
- Երբ Կառավարության պարտքը գերազանցում է ՀՆԱ 60%-ը, ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպը սահմանափակվում է նախորդ 7 տարիների ՀՆԱ-ների միջին աճից 0.5 տոկոսային կետով նվազեցված ցուցանիշով, ընթացիկ ծախսերը սահմանափակվում են հարկերի և տուրքերի մեծությամբ, ինչպես նաև Կառավարությունը Ազգային ժողովի ֆինանսավարկային և բյուջետային ու տնտեսական հարցերի մշտական հանձնաժողովների քննարկմանը ներկայացնում է

միջոցառումների ծրագիր՝ ՀՆԱ նկատմամբ կառավարության պարտքի մակարդակի կանխատեսվող հետագիծը 5 տարիների ընթացքում 60 տոկոսից նվազեցնելու համար:

- Ներկայացված սահմանափակումները չեն գործում կառավարության որոշմամբ սահմանված բացառիկ դեպքերում՝ ելնելով խոշորածավալ տարերային և տեխնածին աղետների, պատերազմական գործողությունների, տնտեսությունը խաղաղ ժամանակաշրջանից պատերազմական ժամանակաշրջանի փոխադրման, տնտեսական ցնցման հանգամանքներով պայմանավորված բացասական տնտեսական զարգացումների պարագայում:

2021 թվականին «բացառիկ դեպքի» կարգավորումների ներքո պետական բյուջեի կատարումը շարունակել է շեղվել հարկաբյուջետային կանոնների բնականոն իրավիճակների տրամաբանությունից՝ համահունչ 2021 թվականի ՀՀ պետական բյուջեի ուղերձում նախանշված քաղաքականությանը: Մասնավորապես, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ 2020 թվականին «բացառիկ դեպքի» կարգավորումների հիմք հանդիսացած գործոնների՝ COVID-19 համավարակի և Արցախյան պատերազմի տնտեսական և հարկաբյուջետային հետևանքները ոչ ամբողջությամբ էին հաղթահարված, 2021 թվականի համար ևս սահմանվել էր այդ կարգավորումների պահպանում և բնականոն իրավիճակներում գործող կանոններին համապատասխանության անցում 2022 թվականից: Արդյունքում բյուջեի պակասուրդը շարունակել է գերազանցել կապիտալ ծախսերին, իսկ ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճը գերազանցել է նախորդ 7 տարիների անվանական ՀՆԱ-ի աճի միջին տեմպը: Այնուամենայնիվ, շեղումների չափը երկու դեպքում էլ որոշակիորեն կրճատվել է՝ հատկապես ընթացիկ ծախսերի համապատասխանության գծով՝ ՀՆԱ 3.3%-ից նվազելով մինչև 2.4%:

2022թ.-ին նախատեսվում է ապահովել ամբողջական վերադարձ ՀՀ օրենսդրությամբ բնականոն իրավիճակների համար սահմանված ծախսային կանոններին, այդ թվում՝ պետական ֆինանսների «ոսկե կանոնների» և ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպի՝ երկարաժամկետ տնտեսական աճի միջին տեմպով սահմանափակման կանոնի ամբողջական պահպանմանը, միաժամանակ ապահովելով պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցության նվազող հետագիծ և ծախսերի կառուցվածքի բարելավում:

Միջնաժամկետում ՀՀ կառավարությունը կշարունակի 2021թ.-ին սկսված հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիան՝ ծախսային կանոնների ամբողջական պահպանման ներքո: Ծախսային կանոնների, մասնավորապես՝ պետական ֆինանսների «ոսկե կանոնների» և ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպի՝ երկարաժամկետ տնտեսական աճի միջին տեմպով սահմանափակման կանոնի պահպանումը հնարավորություն է տալիս զսպել եկամուտ գեներացնելու կարողություններին պարտավորությունների (ընթացիկ ծախսերի գծով ստանձնվող օրենսդրական պարտավորությունների և պարտքային պարտավորությունների ձևով) առաջանցիկ ավելացումը: Մասնավորապես, մշակված հարկաբյուջետային շրջանակը նախանշում է կառավարության պարտքի բեռի նվազեցման շարունակականության ապահովում 2023-2025 թվականներին, ինչի արդյունքում 2025թ.-ին կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը 2021թ.-ի փաստացի ցուցանիշից 2025թ.-ին ցածր կլինի 5.3%-ային կետով (առավել մանրամասն տես՝ «Հարկաբյուջետային քաղաքականության հիմնական ուղղությունները և կանխատեսումները հատվածում»):

Աղյուսակ 2.2. Փաստացի և ծրագրավորված հարկաբյուջետային քաղաքականության համապատասխանությունը հարկաբյուջետային կանոններին

Կանոնի ցուցանիշ	Ուղենի-շային ցուցանիշ	2020		2021		2022		2023		2024		2025	
		Սահմ.	Փաստ.	Սահմ.	Փաստ.	Սահմ.	Դլան	Սահմ.	Դլան	Սահմ.	Դլան	Սահմ.	Դլան
Պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր	>/= պետական բյուջեի պակասուրդ, մլրդ դրամ	334.0	226.2	320.5	216.3	171.3	350.0	292.2	515.3	273.3	589.7	282.4	710.8
Պետական բյուջեի ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպ	</= նախորդ 7 տարիների անվանական ՀՆԱ աճի միջին տեմպ, %	5.9	14.8	6.3	12.8	4.1	4.1	5.1	5.1	8.9	8.8	9.1	9.0
Պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսեր	</= հարկային եկամուտների և տուրքերի ծավալ, մլրդ դրամ	-	1668.5	-	1788.0	1900.0	1842.2	2176.4	2030.7	-	2221.2	-	2428.1
Կառավարության պարտք/ՀՆԱ, %		63.5		60.3		58.4		57.9		56.0		55.0	

«-»-ը նշանակում է, որ պետական պարտքի առկա չափի դեպքում կիրառելի չէ

2.6. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ

Աղյուսակ 2.3. Պետական բյուջեի եկամուտների կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2021	2022	2023	2024	2025
-	Փաստացի	1,683.8				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*24.1%*				
2020	ՄԺԾԾ 2021-2023	1,669.9	1,885.9	2,082.9		
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*23.4%*	*24.0%*	*24.3%*		
	2021թ. Պետական բյուջե	1,509.5				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*23.6%*				
2021	ՄԺԾԾ 2022-2024	1,617.3	1,819.2	1,966.7	2,148.3	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*23.5%*	*24.0%*	*24.1%*	*24.3%*	
	2022թ. Պետական բյուջե	1,656.9	1,947.8			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*23.6%*	*24.8%*			
2022	ՄԺԾԾ 2023-2025		2,020.9	2,253.8	2,537.6	2,856.5
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*25.0%*	*24.9%*	*25.1%*	*25.4%*

Աղյուսակ 2.4. Պետական բյուջեի հարկային եկամուտների կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2021	2022	2023	2024	2025
-	Փաստացի	1,586.9				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*22.7%*				
2020	ՄԺԾԾ 2021-2023	1,600.3	1,819.7	2,027.1		
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*22.4%*	*23.2%*	*23.6%*		
	2021թ. Պետական բյուջե	1,440.1				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*22.5%*				
2021	ՄԺԾԾ 2022-2024	1,540.5	1,733.5	1,889.9	2,084.0	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*22.4%*	*22.9%*	*23.1%*	*23.6%*	
	2022թ. Պետական բյուջե	1,581.0	1,843.9			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*22.5%*	*23.4%*			
2022	ՄԺԾԾ 2023-2025		1,900.0	2,176.4	2,467.0	2,790.3
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*23.5%*	*24.0%*	*24.4%*	*24.8%*

Աղյուսակ 2.5. Պետական բյուջեի ծախսերի կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2021	2022	2023	2024	2025
-	Փաստացի	2,004.3				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*28.7%*				
2020	ՄԺԾԾ 2021-2023	1,879.00	2,026.10	2,241.40		
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*26.3%*	*25.8%*	*26.1%*		
	2021թ. Պետական բյուջե	1,850.90				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*28.90%*				
2021	ՄԺԾԾ 2022-2024	1,936.0	2,000.9	2,135.5	2,312.0	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*28.1%*	*26.4%*	*26.1%*	*26.2%*	
	2022թ. Պետական բյուջե	1,986.0	2,184.0			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*28.2%*	*27.8%*			
2022	ՄԺԾԾ 2023-2025		2,192.2	2,546.0	2,810.9	3,138.9
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*27.2%*	*28.1%*	*27.8%*	*27.9%*

Աղյուսակ 2.6. Պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2021	2022	2023	2024	2025
-	Փաստացի	1,788.0				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*25.6%*				
2020	ՄԺԾԾ 2021-2023	1,629.0	1,699.9	1,836.7		
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*22.8%*	*21.6%*	*21.4%*		
	2021թ. Պետական բյուջե	1,634.6				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*25.6%*				
2021	ՄԺԾԾ 2022-2024	1,738.9	1,708.3	1,827.3	1,958.1	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*25.3%*	*22.6%*	*22.4%*	*22.2%*	
	2022թ. Պետական բյուջե	1,762.2	1,842.2			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*25.1%*	*23.4%*			
2022	ՄԺԾԾ 2023-2025		1,842.2	2,030.7	2,221.2	2,428.1
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*22.8%*	*22.4%*	*22.0%*	*21.6%*

Աղյուսակ 2.7. Պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով զուտ ծախսերի կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2021	2022	2023	2024	2025
-	Փաստացի	216.3				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*3.1%*				
2020	ՄԺԾԾ 2021-2023	250.0	326.2	404.8		
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*3.5%*	*4.2%*	*4.7%*		
	2021թ. Պետական բյուջե	216.3				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*3.40%*				
2021	ՄԺԾԾ 2022-2024	197.2	292.6	308.1	353.9	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*2.9%*	*3.9%*	*3.8%*	*4.0%*	
	2022թ. Պետական բյուջե	223.8	341.9			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*3.2%*	*4.3%*			
2022	ՄԺԾԾ 2023-2025		350.0	515.3	589.7	710.8
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*4.3%*	*5.7%*	*5.8%*	*6.3%*

Աղյուսակ 2.8. Պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2021	2022	2023	2024	2025
-	Փաստացի	320.5				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*4.6%*				
2020	ՄԺԾԾ 2021-2023	209.1	140.2	158.6		
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*2.9%*	*1.8%*	*1.8%*		
	2021թ. Պետական բյուջե	341.4				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*5.30%*				
2021	ՄԺԾԾ 2022-2024	318.8	181.7	168.8	163.7	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*4.6%*	*2.4%*	*2.1%*	*1.9%*	
	2022թ. Պետական բյուջե	329.1	236.3			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*4.7%*	*3.0%*			
2022	ՄԺԾԾ 2023-2025		171.3	292.2	273.3	282.4
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*2.1%*	*3.2%*	*2.7%*	*2.5%*

ԳԼՈՒԽ 3. ՀՀ 2023–2025ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ

3.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2023-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

ՄԺԾԾ առանցքային հարցերից են պետական եկամուտների քաղաքականության ուղղությունները և դրանց կանխատեսելիությունը միջնաժամկետ հեռանկարում: Պետական ծախսերը ներքին ֆինանսական ռեսուրսներով ապահովելու պահանջը, ինչպես և նախորդ տարիներին, պետական եկամուտների քաղաքականության հիմնական խնդիրն է, որի լուծումը ՀՀ կառավարությանը հնարավորություն է ընձեռում ի հաշիվ սեփական ռեսուրսների իրականացնել արդյունավետ ծախսային քաղաքականություն: Այս թիրախի հասանելիության տեսանկյունից առավել ընդգծվում է հարկային քաղաքականության դերը:

Հարկային եկամուտների չափը մեծապես կախվածության մեջ կլինի մի կողմից մակրոտնտեսական զարգացումների կանխատեսվող և արձանագրվելիք միտումների համապատասխանությունից, իսկ մյուս կողմից՝ հարկ վճարողների վարքագծից ու ՀՀ կառավարության վարչարարական միջոցառումների և օրենսդրական փոփոխությունների իրականացման արդյունավետությունից:

Եկամուտների քաղաքականության հիմնական նպատակները.

Պետության հարկային և մաքսային համակարգի արդյունավետությունն ուղղակիորեն կախված է հարկային և մաքսային վարչարարության արդյունավետ մեթոդների առկայությունից և փոփոխություններին համահունչ մոտեցումների կիրառումից: Տնտեսական և գործարար միջավայրում շարունակական փոփոխություններն անհրաժեշտություն են ստեղծում կանխատեսել նոր մարտահրավերները և համապատասխան քայլեր ձեռնարկել դրանց արձագանքելու համար: Հայաստանի Հանրապետության պետական եկամուտների կոմիտեի զարգացման և վարչարարության բարելավման ռազմավարական ծրագիրը մշակվել է՝ որպես լրացում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2019 թվականի դեկտեմբերի 12-ի թիվ 1830-Լ որոշմամբ հաստատված Հայաստանի Հանրապետության պետական եկամուտների կոմիտեի 2020-2024 թվականների զարգացման և վարչարարության բարելավման ռազմավարական ծրագրին:

2023-2025 թվականներին մասնավորապես, կարևորվելու են եկամուտների քաղաքականության հետևյալ ուղղությունները.

- հարկային արտոնությունների շրջանակի և հարկային ծախսերի կրճատման ուղղությամբ վերլուծությունների իրականացում և արդյունավետ չգնահատված հարկային արտոնությունները վերացնելու նպատակով առաջարկությունների ներկայացում,
- շրջանառության հարկի գծով հարկային բեռի վերանայում՝ նպատակ ունենալով վերացնել հարկման տարբեր համակարգերի միջև գոյություն ունեցող հարկային բեռի տարբերությունները,
- գյուղատնտեսական արտադրանքի իրացման գործարքների փաստաթղթավորման հետ կապված խնդիրների կարգավորում՝ նպատակ ունենալով ստեղծել գյուղատնտեսական

արտադրանքի իրացման գործարքների փաստաթղթավորման համար նոր՝ գործնականում կիրառելի փաստաթղթավորման համակարգ,

- տնտեսական շարժառիթների հիման վրա գործող՝ եկամուտների հայտարարագրման համակարգի ներդրում, որի շրջանակներում ֆիզիկական անձինք, հարկման բազայից որոշակի նվազեցումներ կատարելու և տարվա ընթացքում այսպես կոչված «ավել վճարված» հարկի գումարը հետ ստանալու իրենց իրավունքից օգտվելու համար, տարեկան մեկ անգամ կներկայացնեն իրենց համախառն եկամուտների (այդ թվում՝ տարվա ընթացքում հարկային գործակալի կողմից հարկված) վերաբերյալ համախմբված հայտարարագիր:

Հարկային և մաքսային մարմինների ռազմավարական նպատակները.

ՊԵԿ հիմնական խնդիրներն են հարկային և մաքսային օրենսդրության ամբողջական և համահավասար կիրառումը, ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների ապահովումը, արդյունավետ հարկային և մաքսային հսկողության իրականացումը, ՀՀ տնտեսական անվտանգությանը նպաստումը, հարկ վճարողների և արտաքին տնտեսական գործունեություն իրականացնողների կողմից պարտավորությունների օրինաչափ և հարմարավետ կատարման նպատակով՝ ժամանակակից և մրցունակ համակարգերի միջոցով որակյալ ծառայությունների մատուցումը և սպասարկումը:

Կարևորվելու են հետևյալ ուղղությունները.

Միջազգային լավագույն փորձին համահունչ նորագույն լուծումներով հարկային և մաքսային հսկողության արդյունավետության բարձրացում, ստվերի կրճատում եկամուտների գեներացում:

Ստվերային տնտեսության կրճատմանն ու մրցունակ բիզնես միջավայրի ձևավորմանն ուղղված հարկային քաղաքականության ուղղում տնտեսության ներդրումային գրավչության բարձրացմանն ու տնտեսական ակտիվության մակարդակի բարելավմանը:

Առկա ենթակառուցվածքների արդիականացում՝ հարկային և մաքսային ընթացակարգերի ավտոմատացման, ԵԱՏՄ շրջանակներում տեղեկատվության փոխանակման և համագործակցության ապահովման համար արդյունավետ մեխանիզմի ներդրման նպատակով:

ՊԵԿ գործունեության նկատմամբ հանրության վստահության բարձրացման և հարկային կարգապահության բարելավման նպատակով հասարակության հետ դինամիկ հետադարձ կապի հնարավորությունների ընդլայնում, հարկ վճարողների և ՊԵԿ փոխգործակցության համար արդյունավետ հարթակի ապահովում:

Ներդրումային գրավչության բարձրացման նպատակով մաքսային սահմանի անցման գործընթացի հնարավորին չափ պարզեցում, <<Մեկ կանգառ, մեկ պատուհան>> համակարգի ներդրում:

Հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի շարունակական աճի ապահովում առավելագույն հնարավորի սահմաններում:

3.2. ՀՀ 2023-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ

ՀՀ 2023-2025 թվականների պետական բյուջեների եկամուտները կանխատեսվել են համապատասխանաբար՝ 2,253.8, 2,537.6 և 2,856.5 մլրդ դրամի չափով: Եկամուտների տարեկան ծրագրային ծավալները կապահովվեն հիմնականում ի հաշիվ հարկային եկամուտների:

Աղյուսակ 3.2.1. *2019-2025թթ փաստացի և ծրագրված եկամուտները (մլրդ դրամ)*

Եկամտատեսակը	2019թ	2020թ	2021թ	2022թ	2023թ	2024թ	2025թ
	Փաստ			Սպասում	Կանխատեսում		
Պետական բյուջեի եկամուտներ, որից՝	1,565.5	1,560.7	1,683.8	2,020.9	2,253.8	2,537.6	2,856.5
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	23.9%	25.2%	24.1%	25.0%	24.9%	25.1%	25.4%
1. Հարկային եկամուտներ և պետական տուրքեր	1,464.3	1,385.2	1,586.9	1,900.0	2,176.4	2,467.0	2,790.3
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	22.3%	22.4%	22.7%	23.5%	24.0%	24.4%	24.8%
տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ	93.5%	88.8%	94.2%	94.0%	96.6%	97.2%	97.7%
2. Այլ եկամուտներ	88.8	122.2	84.6	77.2	57.7	59.0	57.3
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	1.4%	2.0%	1.2%	1.0%	0.6%	0.6%	0.5%
տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ	5.7%	7.8%	5.0%	3.8%	2.6%	2.3%	2.0%
3. Պաշտոնական դրամաշնորհներ	12.4	53.2	12.4	43.7	19.7	11.6	9.0
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	0.2%	0.9%	0.2%	0.5%	0.2%	0.1%	0.1%
տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ	0.8%	3.4%	0.7%	2.2%	0.9%	0.5%	0.3%

ՀՀ 2023-2025 թվականների պետական բյուջեների եկամուտները ծրագրելիս օգտագործվել են այն մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումները, որոնք էական ազդեցություն ունեն առանձին եկամտատեսակների բազայի ձևավորման կամ հաշվարկման վրա: Առանձին դեպքերում հաշվի են առնվել նաև պայմանագրային հարաբերություններով կարգավորվող ցուցանիշները:

Հարկային եկամուտների գծով 2023-2025թթ բյուջետային մուտքերը ծրագրվել են հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի տարեկան միջինը 0.4 տոկոսային կետ աճ ապահովելու սկզբունքի հիման վրա: Հաշվարկներում լրացուցիչ ենթադրվել է, որ հարկերի գծով 2022 թվականի համար հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի սպասողական մակարդակը ապահովելու համար բավարար հիմքեր կստեղծեն առկա օրենսդրական նախադրյալները, կիրառվելիք վարչարարական միջոցառումները, ինչպես նաև մակրոտնտեսական զարգացումները:

Անվանական ՀՆԱ-ի աճերը 2023-2025թթ համար ծրագրավորվել են համապատասխանաբար 12.4%, 11.5%, և 11.3%, որով պայմանավորված հարկային եկամուտների աճերը կկազմեն 2023թ.՝ 276.4 մլրդ դրամ, 2024թ.՝ 290.6 մլրդ դրամ և 2025թ.՝ 323.3 մլրդ դրամ:

Ըստ թիրախային (բարձր) տնտեսական աճի սցենարի[19] ՀՀ կառավարությունը 2022-2026թթ համար նպատակադրում է ապահովել տարեկան միջինում առնվազն 7.0% տնտեսական աճ՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ հարկային եկամուտների տարեկան միջինում շուրջ 0.4 տոկոսային կետով առաջանցիկ աճի բարելավմամբ:

Գծապատկեր 3.2.1. ՀՀ 2019-2025թթ հարկային եկամուտները մլրդ դրամով և կշիռը ՀՆԱ-ի նկատմամբ

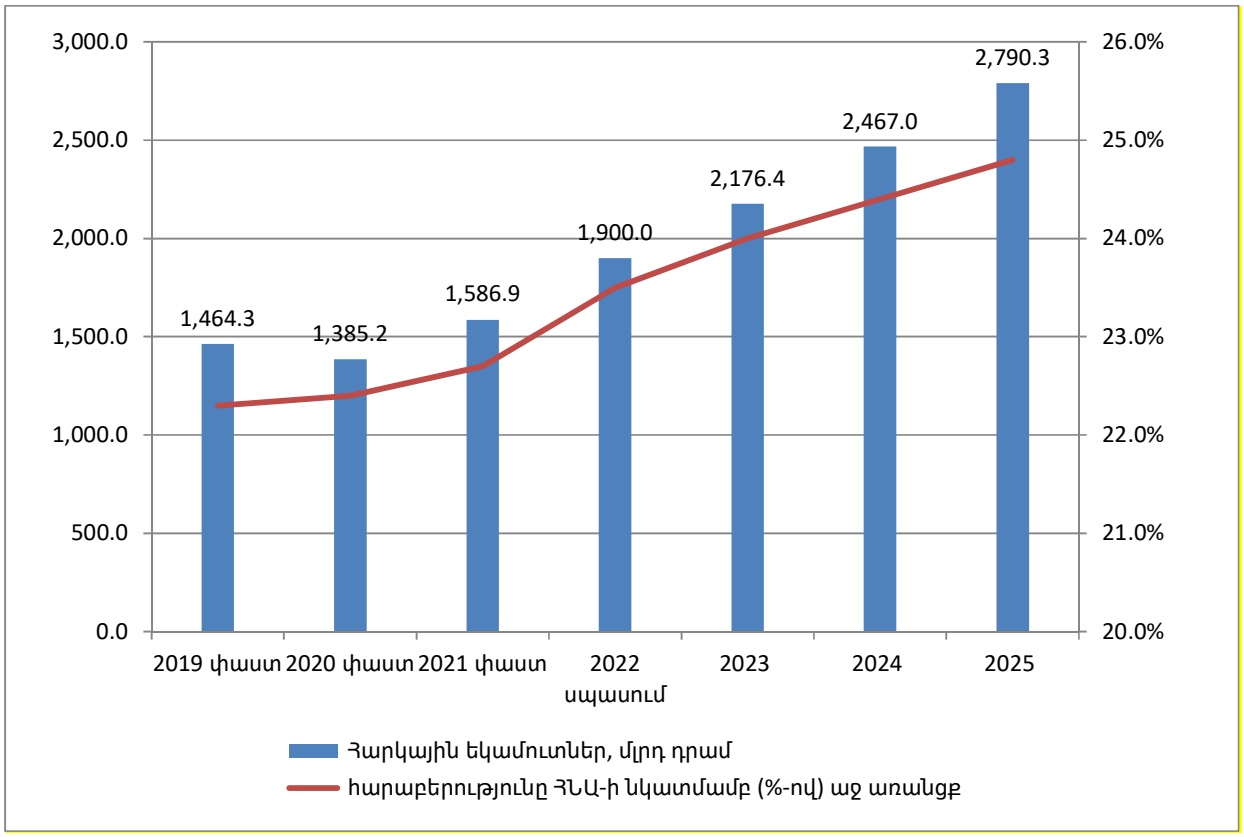

Պաշտոնական դրամաշնորհները 2023-2025թթ համար ծրագրվել են՝ հաշվի առնելով առկա պայմանագրերը և դոնորների հետ ձեռքբերված նախնական համաձայնությունները: Նպատակային դրամաշնորհները 2023-2025թթ համար ծրագրվել են համապատասխանաբար 19.7 մլրդ դրամի, 11.6 մլրդ դրամի և 9.0 մլրդ դրամի չափով (2023-2025թթ համար Եվրամիությունից դրամաշնորհներ չեն ակնկալվում):

Այլ եկամուտները ներառում են բանկերում և ֆինանսավարկային հաստատություններում պետական բյուջեի ժամանակավոր ազատ միջոցների տեղաբաշխումից և դեպոզիտներից ստացվող տոկոսավճարները, իրավաբանական անձանց կապիտալում կատարված ներդրումներից ստացվող շահաբաժինները, պետական ձեռնարկությունների գույքի օգտագործման վճարները, պետության կողմից տրված վարկերի օգտագործման դիմաց վճարները (տոկոսավճարները), իրավա-

[19] Թիրախային (բարձր) տնտեսական աճի սցենարը նկարագրված է Գլուխ 1-ի 1.3-ի կետի, 1.3.1 ենթակետում:

խախտումների համար գործադիր և դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից ստացվող մուտքերը, պետական մարմինների կողմից ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից մուտքերը և այլ եկամուտները:

Այլ եկամուտները 2023-2025թթ համար ծրագրվել են համապատասխանաբար 57.7 մլրդ դրամի, 59.0 մլրդ դրամի և 57.3 մլրդ դրամի չափով, հաշվի առնելով գանձման համար պատասխանատու պետական կառավարման մարմինների կողմից ՀՀ 2023 թվականի բյուջետային գործընթացի շրջանակում համապատասխան հայտերով ներկայացված կանխատեսումները, կատարված օրենսդրական փոփոխությունները, ինչպես նաև առանձին եկամտատեսակների գծով նախորդ տարիներին արձանագրված միտումները:

Այլ եկամուտների ՄԺԾԾ կանխատեսումների ընդհանուր պատկերն ըստ եկամտի հիմնական աղբյուրների հետևյալն է.

Աղյուսակ 3.2.3 *Այլ եկամուտների կազմում հաշվառվող եկամտատեսակների գծով ՀՀ 2023-2025թթ ՄԺԾԾ շրջանակներում կատարված կանխատեսումները (մլրդ դրամ)*

Այլ եկամուտներ	2023թ	2024թ	2025թ
	Կանխատեսում		
Ընդամենը, այդ թվում՝	**57.7**	**59.0**	**57.3**
1. Պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի վարձակալությունից եկամուտներ	4.4	5.0	5.2
2. Տոկոսավճարների և շահաբաժինների տեսքով ստացվող եկամուտներ	22.4	22.7	20.5
3. Իրավախախտումների համար գործադիր, դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից մուտքեր	11.7	11.7	11.7
4. Ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից եկամուտներ, որից՝	18.2	18.6	18.9
5. Օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ պետական բյուջե մուտքագրվող այլ եկամուտներ	1.0	1.0	1.0

ԳԼՈՒԽ 4. ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

4.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ

Պետական բյուջեի ձևավորումը առաջիկա տարիներին շարունակելու է ընթանալ բյուջետային եկամուտների նկատմամբ ծախսերի գերազանցմամբ, ընդ որում՝ բյուջետային դեֆիցիտի ֆինանսավորման համար միջոցների ներգրավումն իրականացվելու է ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին աղբյուրներից:

Ստորև ներկայացվում են ՀՀ 2019-2025 թվականների պետական բյուջեների դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները (տես Աղյուսակ 4.1.1):

Աղյուսակ 4.1.1. *ՀՀ 2019-2025 թթ պետական բյուջեների դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները (մլրդ դրամ)*

Ցուցանիշներ	2019թ	2020թ	2021թ	2022թ	2023թ	2024թ	2025թ
	Փաստ			Բյուջե	Կանխատեսում		
Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները	64.0	334.0	320.5	236.2	292.2	273.3	282.4
Ա.Ներքին աղբյուրներ	(13.3)	359.4	101.2	272.2	248.4	350.1	260.4
Բ. Արտաքին աղբյուրներ	77.3	(25.4)	219.3	(36.0)	43.8	(76.9)	21.9

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ 2023-2025 թվականին կտատանվի ՀՆԱ-ի 3.2 %-ից 2.5% միջակայքում: Ինչպես նախորդ միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերում, ՀՀ 2023-2025թթ ՄԺԾԾ-ում նույնպես պահպանվել է ՀՀ պետական բյուջեի կախվածությունն արտաքին ֆինանսավորման աղբյուրներից (արտասահմանյան վարկերից և պաշտոնական դրամաշնորհներից):

Աղյուսակ 4.1.2. *Ընդհանուր և առաջնային դեֆիցիտները (%-ով ՀՆԱ-ի նկատմամբ) 2023-2025թթ*

Ցուցանիշներ	2023 կանխատեսում	2024 կանխատեսում	2025 կանխատեսում
Ընդհանուր դեֆիցիտ՝ Ընդհանուր եկամուտների և ծախսերի տարբերությունը	3.2	2.7	2.5
Առաջնային դեֆիցիտ՝ Ընդհանուր եկամուտների և ծախսերի (առանց տոկոսավճարների) տարբերությունը	0.4	-0.2	-0.4

Քանի որ պետական բյուջեի դեֆիցիտի զգալի մասը ֆինանսավորվում է փոխառու միջոցների հաշվին, ապա դրա մեծությունը և կառուցվածքը էապես առնչվում են պետական ներքին և արտաքին պարտքը բնութագրող ցուցանիշներին:

4.2. ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՓԱԹԵԹՈՒՄ 2023-2025ԹԹ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՀՀ 2023-2025 թվականների պետական բյուջեների կանխատեսվող մուտքերի վերլուծությունից երևում է, որ 2022 թվականի սպասվող մակարդակի համեմատ, 2023 թվականի անվանական ՀՆԱ-ի շուրջ 12.4% աճի պայմաններում, ՀՀ 2023 թվականի պետական բյուջեի ծախսերի ծավալի ավելացումը ծրագրավորվում է շուրջ 353.8 մլրդ դրամով: Միաժամանակ, 2023 թվականին 2022 թվականի մակարդակի համեմատ պետական բյուջեի մուտքերի ծավալի 16.1% աճ է կանխատեսվում (անվանական ՀՆԱ-ի 12.4% կանխատեսվող աճի պայմաններում), 2024 թվականին 2023 թվականի մակարդակի համեմատ կանխատեսվում է պետական բյուջեի մուտքերի ծավալի 10.4% աճ (անվանական ՀՆԱ-ի 11.5% կանխատեսվող աճի պայմաններում), իսկ 2025 թվականին՝ 11.7 %-ով աճ 2024 թվականի մակարդակի համեմատ (անվանական ՀՆԱ-ի 11.3 % կանխատեսվող աճի պայմաններում):

Աղյուսակ 4.2.1. *Բյուջետային ռեսուրսների փաթեթում 2023-2025թթ կանխատեսվող փոփոխությունները*

(մլրդ դրամ)

Ցուցանիշներ	2023թ ծրագիր	2024թ ծրագիր	2025թ ծրագիր
1. Եկամուտներ	**2,253.8**	**2,537.6**	**2,856.5**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	24.9	25.1	25.4
2. Դեֆիցիտի ֆինանսավորման զուտ աղբյուրներ	**292.2**	**273.3**	**282.4**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	3.2	2.7	2.5
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՄՈՒՏՔԵՐ	**2,546.0**	**2,810.9**	**3,138.9**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	28.1	27.8	27.9
ՆՈՒՅՆԸ՝ ԸՍՏ 2022-2024ԹԹ ՄԺԾԾ-ի	2,135.5	2,312.0	x
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	26.1	26.2	x

4.3. 2023-2025ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ

2023-2025թթ ծախսային չափաքանակների հնարավորությունները մակրոտնտեսական շրջանակի կանխատեսումներով ճշգրտված՝ նախորդ հաստատված 2022-2024 թվականների բյուջետային ծախսերի չափաքանակների համեմատ զգալի բարձր են:

Գծապատկեր 4.3.1. *Միջնաժամկետ ծախսերի կանխատեսումների համեմատականը*

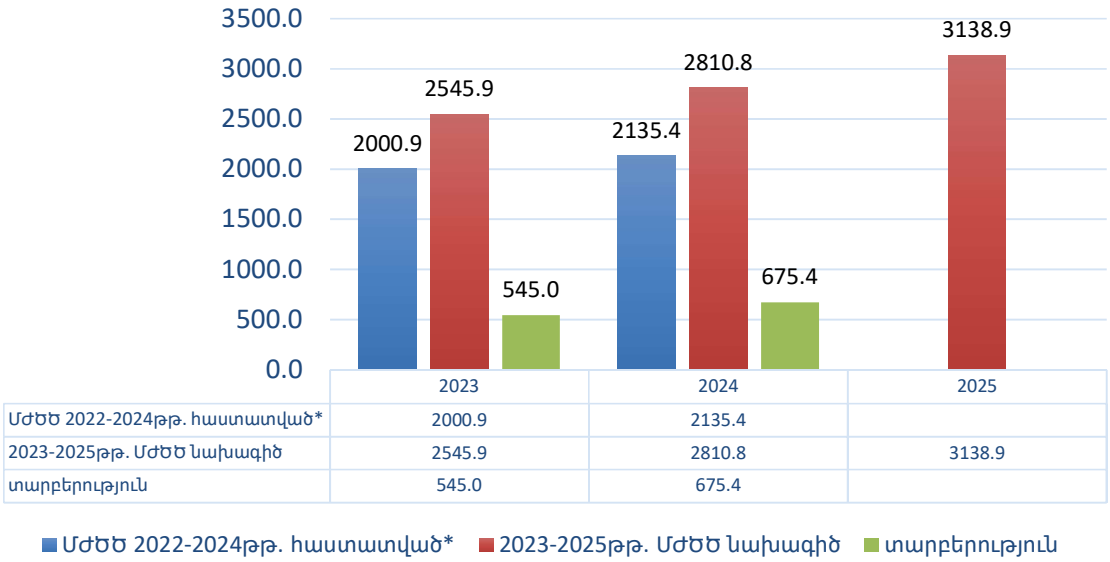

ՀՀ 2023-2025 թվականների պետական բյուջեների ծախսերի կանխատեսումները՝ ըստ ոլորտների բնութագրվում են ստորև ներկայացված աղյուսակի ցուցանիշներով:

Աղյուսակ 4.3.1 *ՀՀ 2023-2025թթ պետական բյուջեների ծախսերը՝ ըստ ոլորտների (մլն դրամ)*

Ցուցանիշներ	2022թ հաստատված	2023թ ծրագիր	2024թ ծրագիր	2025թ ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	**2,184,040.1**	**2,545,993.6**	**2,810,860.1**	**3,138,893.4**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	27.8	28.0	27.8	27.9
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ՊԱՀՈՒՍՏԱՅԻՆ ՖՈՆԴԵՐ	**498,427.9**	**557,764,3**	**691,973.1**	**803,658.0**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	6.3	6.2	6.8	7.1
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	22.8	21.9	24.6	25.6

Ցուցանիշներ	2022թ հաստատված	2023թ ծրագիր	2024թ ծրագիր	2025թ ծրագիր
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	**518,619.0**	**668,804.7**	**675,023.5**	**697,368.1**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	6.6	7.4	6.7	6.2
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	23.7	27.0	24.0	21.4
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ	**237,390.2**	**283,545.7**	**312,378.9**	**375,622.8**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	3.0	3.1	3.1	3.4
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	10.9	11.0	11.1	12.0
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ	**929,603.0**	**1,035,879.4**	**1,131,484.7**	**1,262,244.5**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	11.8	11.4	11.2	11.2
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	42.6	40.7	40.3	40.2

ՀՀ 2023-2025 թվականների պետական բյուջեի ծախսերի ըստ ոլորտների կանխատեսումները գրաֆիկորեն ունեն հետևյալ տեսքը.

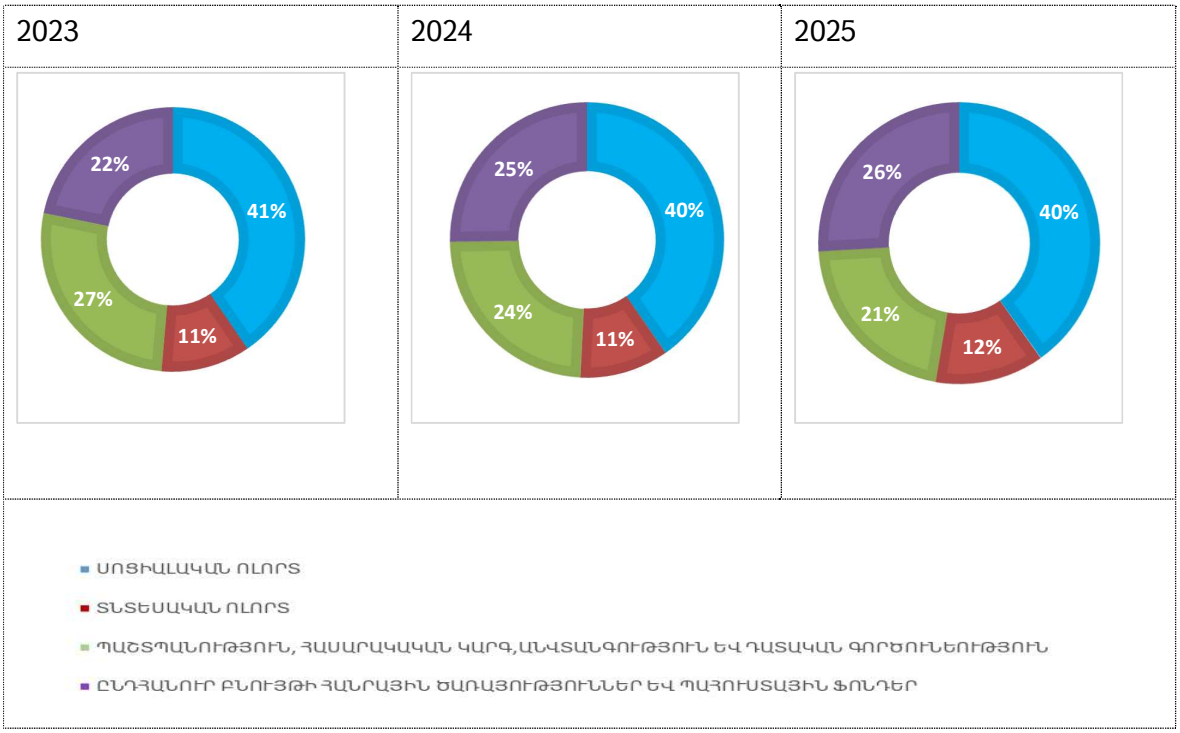

Միջնաժամկետ կտրվածքում պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերում գերակայելու են սոցիալական ոլորտի՝ (կրթություն, սոց. պաշտպանություն, առողջապահություն և այլն) միջինում

40.4 %, պաշտպանության, հասարակական կարգի, անվտանգության և դատական գործունեությանն՝ միջինում 24.1%, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ և պահուստային ֆոնդերը՝ միջինում 24.0%, տնտեսական ոլորտի՝ միջինում 11.4% ոլորտների ֆինանսավորումը:

Սոցիալական ոլորտի խմբում 2023-2025 թվականներին կարևորվելու է հատկապես սոցիալական ապահովության, կրթության և առողջապահության բնագավառների զարգացման ռազմավարական ծրագրերի իրականացումը:

Աղյուսակ 4.3.1 *Սոցիալական ոլորտի բյուջետային ծախսերը (մլն դրամ)*

Ցուցանիշներ	2022թ հաստատված	2023թ ծրագիր	2024թ ծրագիր	2025թ ծրագիր
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ ԸՆԴԱՄԵՆԸ	**929,603.0**	**1,035,879.4**	**1,131,484.7**	**1,262,244.5**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	11.8	11.4	11.2	11.2
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	42.6	40.7	40.3	40.2
այդ թվում՝				
1. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	**193,026.5**	**211,457.4**	**235,319.9**	**292,065.9**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.5	2.33	2.33	2.60
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8.8	8.31	8.37	9.30
2. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	**581,318.0**	**645,034.5**	**698,492.7**	**748,318.5**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	7.4	7.11	6.91	6.65
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	26.6	25.3	24.8	23.8
3. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	**122,484.1**	**144,665.2**	**163,326.3**	**188,130.2**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.6	1.60	1.62	1.67
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	5.6	5.7	5.8	6.0
4. ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	**32,774.3**	**34,722.3**	**34,345.7**	**33,729.9**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.42	0.38	0.34	0.30
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.5	1.4	1.2	1.1

Միջնաժամկետ կտրվածքում կրթության ոլորտին հատկացվող միջոցները նախատեսվում է համամասնորեն ուղղել կրթության առանձին տեսակների՝ նախադպրոցական, միջնակարգ,

նախնական, միջին մասնագիտական, բարձրագույն, հետբուհական, ինչպես նաև կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայությունների ֆինանսավորմանը:

Առողջապահության ոլորտի ֆինանսավորման համար նախատեսվել է 2023-2025թթ համապատասխանաբար՝ 144,665.2, 163,326.3և 188,130.2 մլն. դրամ: Հաշվի առնելով առողջապահության համակարգի համաշխարհային արդի մարտահրավերները՝ միջնաժամկետ հատվածում ոլորտի ֆինանսավորումն ուղղվելու է նոր իրավիճակներին ադապտացմանը, առողջապահական համակարգի ռիսկերին արագ և համարժեք արձագանքմանը:

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի ֆինանսավորումը 2023-2025թթ միջնաժամկետ կտրվածքում նկատելիորեն աճել է՝ կազմելով 645,034.4, 698,492.7 և 748,318.5 մլն. դրամի չափով: Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի զգալի մասը (միջինում 73%) ուղղվելու են տարեցներին և հաշմանդամներին աջակցության տրամադրմանը, մնացած (միջինում 27%) ծախսերը նախատեսվում է ուղղել գործազրկության, սոցիալական հատուկ արտոնությունների, բնակարային ապահովման, ընտանեկան նպաստների տրամադրման և այլ սոցիալական ծառայությունների ապահովմանը:

Աղյուսակ 4.3.2 *Տնտեսական ոլորտի 2023-2025թթ բյուջետային ծախսերը (մլն դրամ)*

Ցուցանիշներ	2022թ հաստատված	2023թ ծրագիր	2024թ ծրագիր	2025թ Ծրագիր
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ ԸՆԴԱՄԵՆԸ	**237,390.2**	**283,545.7**	**312,378.9**	**375,622.8**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	3.0	3.1	3.0	3.5
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	10.9	11.0	10.5	12.5
այդ թվում՝				
1.ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	**211,599.0**	**252,857.0**	**268,540.4**	**356,216.1**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.69	2.79	2.81	3.17
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	9.7	9.9	10.1	11.3
2.**ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ**	**9,766.5**	**8,931.0**	**6,690.4**	**13,206.3**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.12	0.10	0.07	0.12
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.45	0.35	0.24	0.42
3. **ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿՈՄՈՒՆԱԼ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ**	**16,024.6**	**21,757.6**	**21,148.0**	**6,200.4**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.20	0.24	0.21	0.06
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.73	0.85	0.75	0.20

Տնտեսության ճյուղերի 2023-2025 թվականների ծախսերը նպատակաուղղված են լինելու ենթակառուցվածքների, տնտեսության իրական հատվածի, բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերական, ինչպես նաև բնապահպանական բարձր չափանիշներին համապատասխանող՝ արտահանմանը միտված մրցունակ և ներառական տնտեսության կառուցմանն ուղղված ծրագրերի իրականացմանը:

2023-2025թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեների ծախսերի ընդհանուր ծավալը որոշ կախվածության մեջ կլինի նաև արտաքին հոսքերից:

Աղյուսակ 4.3.3 *Արտաքին աղբյուրներից 2023-2025թթ ստացվելիք միջոցների (վարկերի և պաշտոնական դրամաշնորհներ) հաշվին ֆինանսավորվող ծախսերը*

Ցուցանիշներ	2022թ հաստատված	2023թ ծրագիր	2024թ ծրագիր	2025թ ծրագիր
Արտաքին աղբյուրների հաշվին ֆինանսավորվող ծախսերի ծավալը (մլն դրամ)	129,388,967.4	236,488,871.5	274,771,224.0	314,106,745.8
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.6%	2.6%	2.7%	2.8%
տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	5.9%	9.3%	9.8%	10.0%

Արտաքին աղբյուրներից վարկերի և պաշտոնական դրամաշնորհների տեսքով ստացվելիք միջոցների հաշվին կանխատեսվող 2023-2025 թվականների ծախսերի միջին տարեկան տեսակարար կշիռը բյուջետային ծախսերի ամբողջ ծավալում կազմում է 9.7 % և ՀՆԱ-ի նկատմամբ՝ 2.7%:

4.4. ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ

2023-2025թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կտատանվի 22.4%-ից 21.6%-ի միջակայքում: Նույն ժամանակահատվածում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով զուտ ծախսերի հարաբերակցությունները ՀՆԱ-ի նկատմամբ կտատանվի համապատասխանաբար 5.8%-ից 6.4% միջակայքում:

Աղյուսակ 4.4.1 *2022-2025թթ ընթացիկ և ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը և հարաբերակցության միտումները*

Ցուցանիշներ	2022թ հաստատված	2023թ. ծրագիր	2024թ. ծրագիր	2025թ. ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ, (մլն դրամ)	**2,184,040**	**2,545,994**	**2,810,860**	**3,138,893**
այդ թվում՝				
ընթացիկ ծախսեր, (մլն դրամ)	1,842,155	2,030,703	2,221,157	2,428,062
%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	23.4%	22.4%	22.0%	21.6%
ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով զուտ ծախսեր, (մլն դրամ)	351,944	525,290	599,703	720,832
%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	4.5%	5.8%	5.9%	6.4%
ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից մուտքեր, (մլն դրամ)	(10,059)	(10,000)	(10,000)	(10,000)

Գծապատկեր 4.4.1. *2022-2025թթ. ընթացիկ և ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի փոփոխության և հարաբերակցության միտումները*

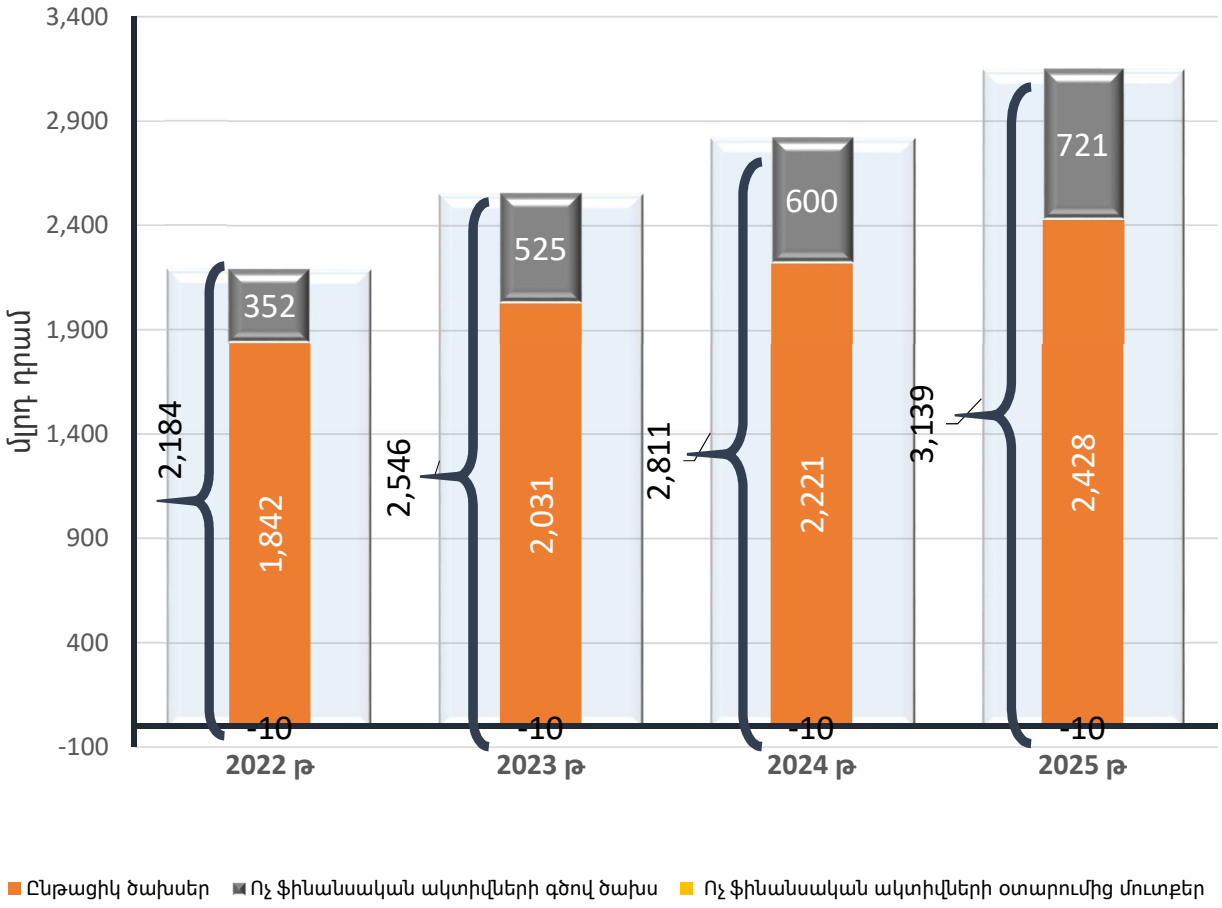

2023-2025թթ. ծախսերի ընդհանուր ծավալի միջին տարեկանի շուրջ 78.7%-ը կկազմեն **ընթացիկ ծախսերը**, (2022թ. այդ ցուցանիշը ծրագրվել է 84.3%):

Դիտարկվող ժամանակահատվածում ընթացիկ ծախսերն ուղղված կլինի ծառայությունների մատուցման, տրանսֆերտների տրամադրման, ֆինանսավորման ծախսերի իրականացման և հանրության կողմից անմիջականորեն օգտագործվող ակտիվների հետ կապված միջոցառումներին:

2022-2025թթ. ընթացիկ ծախսերի ֆինանսավորման ըստ տնտեսագիտական դասակարգման կառուցվածքի ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ ներկայացված է ստորև:

Գծապատկեր 4.4.2. *2022-2025թթ. ընթացիկ ծախսերի ֆինանսավորման ըստ տնտեսագիտական դասակարգման կառուցվածքի ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ*

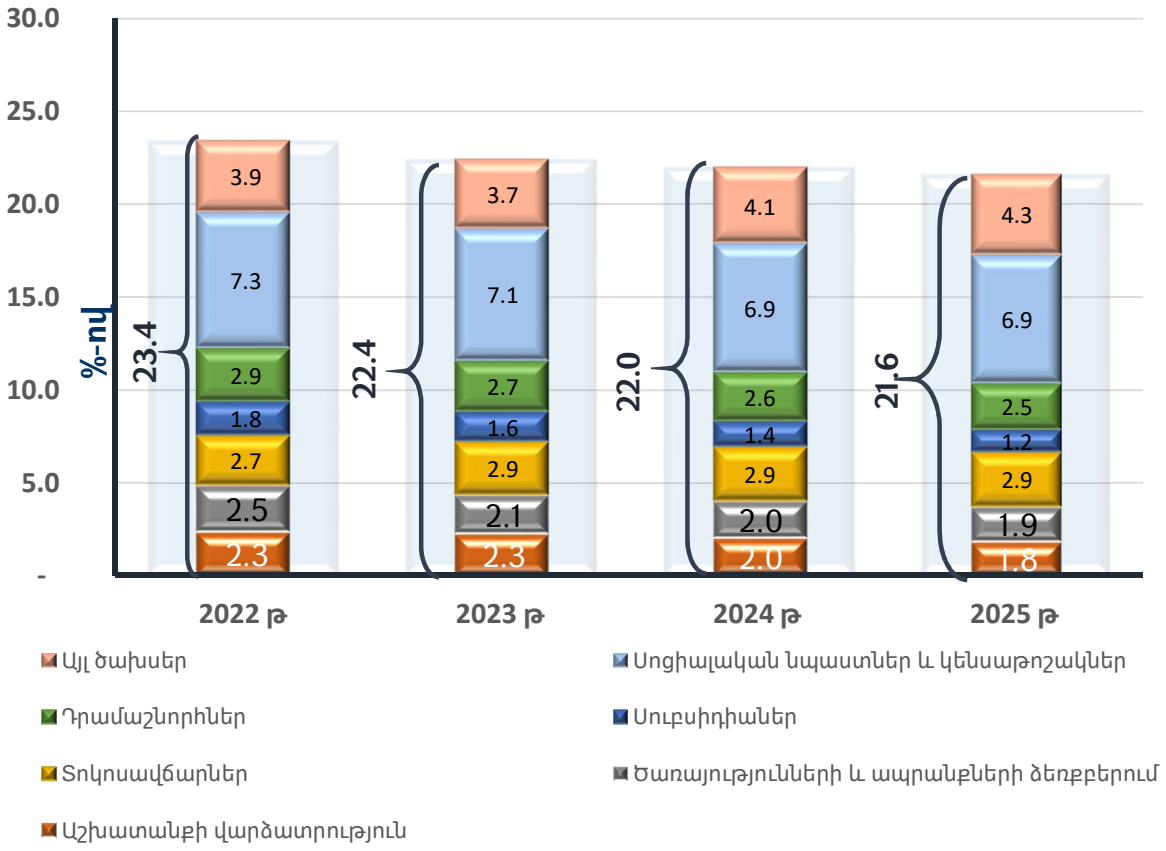

2023-2025թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեից աշխատավարձերին ուղղվող ծախսերը կկազմեն համապատասխանաբար՝ 204.3, 205.2 և 204.6 մլրդ դրամ:

2023-2025թթ. ժամանակահատվածում տոկոսավճարների գծով ծախսերը կազմում են համապատասխանաբար՝ 260.3, 295.6 և 329.9 մլրդ դրամ:

2023-2025թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեից կազմակերպություններին նախատեսվում է տրամադրել համապատասխանաբար՝ 147.0, 139.2 և 137.7 մլրդ դրամի սուբսիդիաներ:

2023-2025թթ. ժամանակահատվածում սոցիալական նպաստների և կենսաթոշակների վճարների գծով պետական բյուջեի ծախսերը կկազմեն համապատասխանաբար՝ 644.2, 699.1 և 777.0 մլրդ դրամ:

2023-2025թթ միջնաժամկետ ժամանակահատվածում պետական բյուջեից նախատեսվում է տրամադրել դրամաշնորհներ համապատասխանաբար՝ 248.1, 266.8 և 280.0 մլրդ դրամ:

2023-2025թթ. միջնաժամկետ ժամանակահատվածում «Սահմանամերձ համայնքների սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկմամբ պայմանավորված նախատեսվել է պետական աջակցություն տրամադրել սահմանամերձ համայնքներին՝ յուրաքանչյուր տարվա համար շուրջ 1.0 մլրդ դրամի չափով:

Աղյուսակ 4.4.2 *2022-2025թթ ընթացիկ ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածքը ըստ տնտեսագիտական դասակարգման*

մլն դրամ

Ցուցանիշներ	2022թ հաստատված	2023թ ծրագիր	2024թ ծրագիր	2025թ ծրագիր
ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	**1,842,155**	**2,030,703**	**2,221,157**	**2,428,062**
այդ թվում՝				
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ	184,638	204,332	205,162	204,592
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄ	195,905	188,152	198,875	211,622
ՏՈԿՈՍԱՎՃԱՐՆԵՐ	213,845	260,344	295,857	329,874
ՍՈՒԲՍԻԴԻԱՆԵՐ	141,828	146,985	139,222	137,730
ԴՐԱՄԱՇՆՈՐՀՆԵՐ	226,777	248,121	266,822	279,969
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐ ԵՎ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐ	574,371	644,170	699,136	777,009
ԱՅԼ ԾԱԽՍԵՐ	304,791	338,599	416,083	487,264

2023-2025թթ. ծախսերի ընդհանուր ծավալի միջին տարեկանի շուրջ 31.7%-ը կկազմեն ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը:

2023-2025թթ. ընթացքում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածքում արձանագրվում է արտաքին և ներքին աղբյուրների ծավալի ավելացում: Ընդ որում արտաքին աղբյուրների ծավալի ավելացումը կրում է առաջանցիկ բնույթ:

Գծապատկեր 4.4.3. *2022-2025թթ. ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածքը*

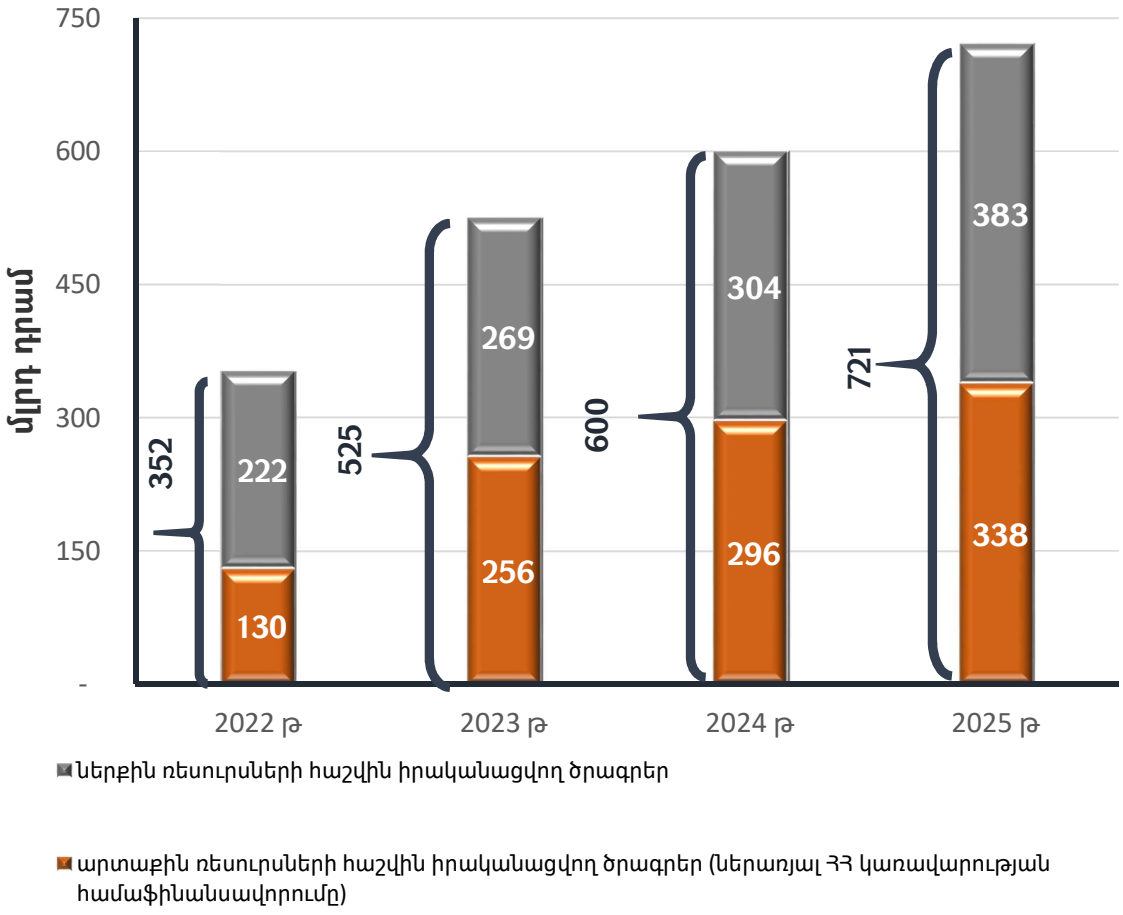

Ընդ որում միջնաժամկետ հատվածում ընդհանուր ծավալի կանխատեսվող 1,870.8 մլրդ դրամ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շուրջ 48.2%-ը (889.6 մլրդ դրամ) նախատեսվում է ֆինանսավորել արտաքին աղբյուրների, իսկ 51.8%-ը (956.1 մլրդ դրամ)՝ ներքին աղբյուրների հաշվին: Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի իրականացման գերակայությունները հանդիսանալու են ինչպես ենթակառուցվածքային, այնպես էլ սոցիալական ոլորտներում ներդրումները:

Աղյուսակ 4.4.3 *2022-2025թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածը ըստ արտաքին և ներքին աղբյուրների*

մլն դրամ

Ցուցանիշներ	2022թ հաստատված	2023թ ծրագիր	2024թ ծրագիր	2025թ ծրագիր
Ընդամենը	**351,944**	**525,290**	**599,703**	**720,832**
արտաքին աղբյուրներ	**130,358**	**255,835**	**295,881**	**337,911**
ներքին աղբյուրներ	**221,586**	**269,456**	**303,823**	**382,920**
Տրանսպորտ, այդ թվում	**99,505**	**108,331**	**151,648**	**142,450**
արտաքին աղբյուրներ	**52,404**	**63,562**	**73,382**	**98,987**
ներքին աղբյուրներ	**47,101**	**44,769**	**78,266**	**43,463**
Էներգետիկա, այդ թվում	**1,088**	**3,000**	**3,989**	**6,657**
արտաքին աղբյուրներ	**1,088**	**3,000**	**3,989**	**6,657**
ներքին աղբյուրներ	**0**	**0**	**0**	**0**
Շրջակա միջավայր և գյուղատնտեսություն	**5,758**	**3,717**	**2,113**	**9,269**
արտաքին աղբյուրներ	**5,157**	**2,815**	**1,700**	**8,856**
ներքին աղբյուրներ	**602**	**902**	**413**	**413**
Ջրային տնտեսություն	**34,699**	**54,369**	**63,964**	**87,874**
արտաքին աղբյուրներ	**25,542**	**46,419**	**57,967**	**80,311**
ներքին աղբյուրներ	**9,156**	**7,951**	**5,997**	**7,564**
Առողջապահություն	**7,177**	**12,277**	**18,825**	**28,000**
արտաքին աղբյուրներ	**7,177**	**3,477**	**134**	
ներքին աղբյուրներ	**0**	**8,800**	**18,690**	**28,000**
Կրթություն, գիտություն մշակույթ և սպորտ	**33,346**	**52,752**	**60,015**	**89,209**
արտաքին աղբյուրներ	**8,963**	**14,078**	**10,498**	**4,697**
ներքին աղբյուրներ	**24,382**	**38,674**	**49,518**	**84,513**
Սոցիալական	**2,927**	**1,993**	**1,323**	**1,008**
արտաքին աղբյուրներ	**2,615**	**1,555**		
ներքին աղբյուրներ	**312**	**438**	**1,323**	**1,008**
Ուժային	**131,313**	**256,381**	**264,075**	**287,718**

արտաքին աղբյուրներ	0	100,000	138,000	137,000
ներքին աղբյուրներ	131,313	156,381	126,075	150,718
Այլ	36,132	32,470	49,751	77,646
արտաքին աղբյուրներ	27,412	20,928	10,210	1,404
ներքին աղբյուրներ	8,719	11,542	23,541	67,242

4.5. 2023-2025ԹԹ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻՑ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻՆ ՏՐՎՈՂ ՀԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

2023-2025թթ միջանաժամկետ ժամանակահատվածում պետական բյուջեից նախատեսվել է տրամադրել հատկացումներ ՀՀ համայնքներին, մասնավորապես՝ համայնքների բյուջեներին ֆինանսական համահարթեցման սկզբունքով դոտացիաների տրամադրման (ներառյալ օրենքների կիրարկման արդյունքում համայնքների բյուջեների եկամուտների կորուստների փոխհատուցման) նպատակով 2023 թվականին նախատեսվում է տրամադրել շուրջ 94,8 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 4.2 և ՀՆԱ-ի 1.0 տոկոսը, 2024 թվականին՝ 104,2 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 4.1 և ՀՆԱ-ի 1.0 տոկոսը իսկ 2025 թվականին 113,2 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 3.3 և ՀՆԱ-ի 1.0 տոկոսը: 2023-2025 թվականների ՄԺԾԾ նախատեսվել է համայնքներին տրամադրել նաև այլ ընթացիկ դրամաշնորհներ՝ 2023 թվականին՝ շուրջ 470.4 մլն, 2024 թվականին՝ 265.9 մլն և 2025 թվականին 83.6 մլն: Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվել է համայնքներին տրամադրել սուբվենցիաներ՝ 2023 թվականին՝ շուրջ 23.6 մլրդ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 1.0 տոկոսը, 2024 թվականին՝ 19.4 մլրդ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 0.8 տոկոսը և 2025 թվականին նույնպես 19.1 մլրդ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 0.7 տոկոսը: Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում «Սահմանամերձ համայնքների սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկմամբ պայմանավորված նախատեսվել է պետական աջակցություն տրամադրել սահմանամերձ համայնքներին՝ յուրաքանչյուր տարվա համար շուրջ 973.7 մլն դրամի չափով:

Աղյուսակ 4.6.1 *ՀՀ պետական բյուջեից համայնքներին տրվող հատկացումների վերաբերյալ*

հազ. դրամ

Ցուցանիշներ	2021թ փաստայի	2022թ հաստատ-ված	2023թ ծրագիր	2024թ ծրագիր	2025թ ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	**86,581,371.0**	**84,082,742.1**	**94,821,568.3**	**104,201,058.2**	**113,322,018.1**
Ֆինանսական համահարթեց-ման դոտացիաներ	64,596,984.0	64,349,123.0	69,754,656.6	83,521,420.4	93,154,098.5
Այլ ընթացիկ դրամաշնորհներ համայնքներին	28,219.3	265,232.3	470,422.4	265,871.7	83,621.7
Սուբվենցիաներ համայնքներին, այդ թվում	21,028,722.5	18,313,181.0	23,622,816.7	19,440,093.5	19,110,625.3
ընթացիկ սուբվենցիաներ	7,135,964.7	313,181.0	1,022,816.7	840,093.5	510,625.3
կապիտալ սուբվենցիաներ	13,892,757.8	18,000,000.0	22,600,000.0	18,600,000.0	18,600,000.0
Պետական աջակցություն սահմանամերձ համայնքներին	927,445.2	1,155,205.8	973,672.6	973,672.6	973,672.6

ՄԱՍ II. ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀՀ 2023-2025ԹԹ. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ծախսային քաղաքականության ռազմավարությունը շարադրող փաստաթղթում ընդհանուր գծերով ներկայացվում են 2023-2025թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ծախսերի ըստ բնագավառների քաղաքականության գերակայությունները: Այս գերակայությունները բխում են Կառավարության ընդհանուր ռազմավարական գերակայությունների համատեքստից (Կառավարության ծրագիր, տարբեր ոլորտներում Կառավարության կողմից ընդունված մի շարք միջնաժամկետ և երկարաժամկետ ծրագրեր և այլն) և պետք է ծառայեն որպես հիմք՝ ՀՀ 2023 թվականի պետական բյուջեի նախագծի մշակման համար:

Ինչպես արդեն վերը նշվել էր Կառավարությունն առաջիկա տարիների համար առավել կարևորում է պետական բյուջեի հիմնական ծախսային հետևյալ գերակայությունները.

(i) սոցիալական ոլորտի առանձին ճյուղերում (մասնավորապես՝ կրթություն, առողջապահություն, սոցիալական պաշտպանություն), ինչպես նաև պետական կառավարման բնագավառներում պետական մարմինների գործունեության արդյունավետության, նպատակաուղղվածության և հասցեականության մակարդակի բարձրացման, նրանց կողմից հանրությանը մատուցվող ծառայությունները բնակչության համար ավելի մատչելի դարձնելու նպատակով իրականացվող բարեփոխումների ֆինանսական ապահովում,

(ii) հանրապետության տարածքային ամբողջականությունը, տարածաշրջանում կայունությունը և Ղարաբաղյան հակամարտության կողմերի ուժերի հավասարակշռությունը պահպանելու նպատակով պաշտպանության և ազգային անվտանգության կառույցների կենսագործունեության համար անհրաժեշտ ֆինանսական ապահովում,

(iii) տնտեսության առանձին ոլորտներում (մասնավորապես՝ գյուղատնտեսություն, ջրային տնտեսություն, ճանապարհային տնտեսություն և էներգետիկա) ենթակառուցվածքների վերականգնման և զարգացման ծրագրերի իրականացում:

1. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ, ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ, ՍՊՈՐՏ ԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆ

Կրթության ոլորտ

Կրթությունը մարդու հիմնարար իրավունք է, և պետության պարտավորությունն է ապահովել համընդհանուր հավասարապես հասանելի, ներառական և որակյալ կրթություն: Կրթության ոլորտը կարևոր դերակատարություն ունի ինչպես անհատի կայացման, այնպես էլ հասարակության սոցիալական և տնտեսական զարգացման բոլոր ոլորտներում: Դրանով է պայմանավորված, որ այն դասվում է կառավարության ծրագրի գերակայությունների շարքում: ՀՀ կառավարության 2021 թվականի օգոստոսի 18-ի N1363-Ա որոշման 4.3-րդ կետի համաձայն՝ կառավարության համար գերակա խնդիր է կրթության զարգացումը, ինչի շնորհիվ է միայն հնարավոր հասնել կայուն ու ներառական զարգացման և համընդհանուր բարեկեցության:

Կրթության ոլորտի գլխավոր հիմնախնդիրն է միջազգայնորեն ընդունված չափանիշներին համապատասխան որակի ապահովումը: Այս տեսանկյունից ոլորտային քաղաքականությունը ներառում է 3 հիմնական ուղղություններ.

- դասավանդող անձնակազմի, մասնավորապես՝ ուսուցիչների, մասնագիտական որակական բարելավումը: Մասնավորապես նախատեսվում է, որ դասավանդող ուսուցիչների առնվազն 46%-ը կանցնի ատեստավորում մասնագիտական նոր չափանիշներին համապատասխան,
- կրթական ծրագրերի բովանդակային արդիականացումն ու համապատասխանեցումը աշխատաշուկայի և տնտեսության զարգացող պահանջներին: Հանրակրթության ոլորտում կներդրվեն նոր առարկայական չափորոշիչները, ուսումնական պլանը և առարկայական ծրագրերը՝ նպատակ ունենալով խթանել սովորողների քննական մտածողությունը, նորարարությունը, վերլուծական և ստեղծագործական հմտությունները: Առանձնակի ուշադրություն կհատկացվի ԲՏՃՄ առարկաների և օտար լեզուների դասավանդմանը, քաղաքացիական, ֆինանսական և ձեռնարկատիրական կրթությանը: Մասնագիտական կրթության ոլորտում կմշակվեն և կներդրվեն տնտեսության ժամանակակից պահանջներից բխող նոր մասնագիտությունների կրթական ծրագրեր՝ մեծացնելով շրջանավարտների մրցունակությունն աշխատաշուկայում, բարձրագույն կրթության ծրագրերում կխթանվի գիտահետազոտական աշխատանքների իրականացումը,
- ուսումնական հաստատությունների արդիական նյութատեխնիկական հենքի ապահովումը և սովորողակենտրոն միջավայրի ստեղծումը: Կշարունակվեն նախադպրոցական, դպրոցական և մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների շենքերի վերանորոգումն ու կառուցումը՝ ներառելով նաև գյուղական փոքրաթիվ աշակերտական համակազմ ունեցող դպրոցները: Միաժամանակ, հաստատությունները կապահովվեն ժամանակակից ուսումնական գույքով և սարքավորումներով, 2023 թվականին բոլոր մարզերի հանրակրթական դպրոցներում կներդրվի «Կայուն դպրոցական սնունդ» ծրագիրը:

Կրթության ոլորտի հաջորդ կարևոր խնդիրն է մատչելիության ապահովումը, որի ուղղությամբ նախատեսվում են հետևյալ միջոցառումները.

- կընդլայնվի նախադպրոցական ծառայությունների մատուցման շրջանակը, համայնքներին ցուցաբերվող նպատակային օժանդակության շնորհիվ կմեծանա երեխաների ընդգրկվածությունը, պետությունը կապահովի սոցիալապես խոցելի խավերի երեխաների ընդգրկվածությունը նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում,
- համընդհանուր ներառական կրթությունը կներդրվի նախադպրոցական կրթության ոլորտում, կիրականացվեն ոլորտի աշխատակազմի վերապատրաստումներ,
- մասնագիտական կրթության գծով հատկացվող միջոցները կուղղվեն խոցելի խմբերի երիտասարդների ընդգրկվածության մեծացմանը: Կընդլայնվի մասնագիտական կրթության՝ պետական բյուջեից ֆինանսավորվող տեղերի թիվը, կընդլայնվեն ուսման վարձի զեղչային համակարգից օգտվող շահառուների խմբերը:

«Հանրակրթություն» ծրագրի գլխավոր նպատակն է՝ ապահովել դպրոցահասակ երեխաների պարտադիր կրթության՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքը՝ օրենսդրությամբ սահմանված չափորոշիչների և ծրագրերի շրջանակում: Ծրագրի թիրախներից մեկը միջնաժամկետ հատվածում սովորողների համախառն ընդգրկվածության ցուցանիշի 99% ապահովումն է: Թիրախ է սահմանվել նաև նախադպրոցական հաստատություններում 3-5 տարեկան երեխաների համախառն ընդգրկվածությունը, որը նախատեսվում է 61.3%-ից 2025 թվականին հասցնել 85%-ի: Միաժամանակ, ծրագրում ներառված են քաղաքականության միջոցառումներ՝ միտված

սովորողներին մատուցվող ծառայությունների որակի և մատչելիության ապահովմանը, ինչպես նաև հավասար մեկնարկային պայմաններ ստեղծելու համար հանրակրթական դպրոցների հենքի վրա ստեղծված նախադպրոցական ծառայությունների ֆինանսավորմանը:

«Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն» ծրագրի նպատակն է՝ հիմնական կրթությունից հետո ապահովել 12-ամյա պարտադիր կրթության պահանջն այն շրջանավարտների համար, որոնք չեն հավակնում բարձրագույն կրթության և նախընտրում են մասնագիտական որակավորումը, ինչպես նաև հիմնական և միջնակարգ կրթությունից հետո երեխաներին և երիտասարդներին պատրաստելու ինքնուրույն աշխատանքային գործունեության: Ծրագրի հիմնական թիրախներն են՝ աշխատաշուկայի պահանջներից ելնելով նոր մասնագիտությունների ներդրումը, ինչպես նաև հիմնական և միջնակարգ դպրոցների շրջանավարտների թվում՝ նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններ ընդունվածների թվաքանակի ավելացումը:

«Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթություն» ծրագրի գլխավոր նպատակն է՝ ապահովել մատչելի, որակյալ և մրցունակ բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթություն: Միաժամանակ խրախուսվելու է խոցելի խմբերի համար բարձրագույն կրթության մատչելիությունը և աջակցությունը լավագույն առաջադիմություն ցուցաբերող ուսանողներին: 2020 թվականի Արցախյան պատերազմի հետևանքով կտրուկ աճել է հաշմանդամների և սոցիալապես խոցելի ուսանողների թիվը: Ոլորտում կշարունակվեն եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքի ամբողջական ինտեգրմանն ուղղված բարեփոխումները: Բուհերի մրցունակությունը բարձրացնելու նպատակով անցում է կատարվելու արդյունքային ցուցանիշների հիմքով բուհերի ֆինանսավորմանը:

Գիտության ոլորտ

ՀՀ գիտության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակներն են գիտության կայուն զարգացման ապահովումը, գիտության ֆինանսավորման արդյունավետության բարձրացումը և կատարողականի վրա հիմնված ֆինանսավորման մեխանիզմների ներդրումը, միջազգայնորեն մրցունակ հիմնարար ուսումնասիրությունների, տնտեսության պահանջներից բխող կիրառական հետազոտությունների, ինչպես նաև երկակի նշանակություն ունեցող գիտելիքների ձեռքբերմանն ուղղված գիտահետազոտական աշխատանքների խթանումը, գիտական կադրերի վերարտադրության արդյունավետ համակարգի ներդրումը, գիտության ենթակառուցվածքների արդիականացումը, կրթություն-գիտություն կապի ամրապնդումը, գիտական արդյունքի առևտրայնացումը, միջազգային գիտական համագործակցության զարգացումը, մտավոր սեփականության արդյունավետ պաշտպանությունը, գիտության ֆինանսավորման բյուջետային և ոչբյուջետային միջոցների ավելացումը:

ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման հիմնական թիրախները շարադրված են ՀՀ ԱԺ 2021 թվականի օգոստոսի 26-ի ԱԺՈ-002-Ն որոշմամբ հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագրի «Գիտության ոլորտին» վերաբերող բաժնով առաջարկվող դրույթներում և ՀՀ կառավարության 2021 թվականի նոյեմբերի 18-ի N 1902-Լ որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության 2021-2026 թվականների գործունեության միջոցառումների ծրագրում:

Այդ թիրախներն են՝

մրցունակ գիտական գործունեության համար նպաստավոր ենթակառուցվածքների զարգացում.

գիտության ոլորտում աշխատողների որակավորման բարձրացում և երիտասարդ կադրերի ներգրավում.

գիտության ոլորտում պետական ֆինանսավորման արդյունավետության բարձրացում.

գիտության ոլորտը կարգավորող իրավական դաշտի կատարելագործում:

Վերոնշյալ նպատակների ձեռքբերման ուղղությամբ 2023-2025 թվականներին իրականացվելու են հետևյալ միջոցառումները՝

գիտական կենտրոնները ժամանակակից սարքավորումներով վերազինում ու համատեղ օգտագործման գիտական սարքավորումների կենտրոնների ստեղծում,

գիտական կենտրոնների վերանորոգում,

հետազոտության բնագավառով մոտ փոքր գիտական կազմակերպությունները խոշոր գիտական կենտրոններում միավորմանն ուղղված պետական ծրագրերի իրականացում,

տնտեսության պահանջներից բխող հետազոտությունների պատվերների ձևավորման մեխանիզմների մշակում և ներդրում,

ասպիրանտների և երիտասարդ հայցորդների հետազոտությունների աջակցությանն ուղղված ծրագրերի իրականացում,

հետդոկտորական հետազոտությունների ծրագրերի իրականացում,

արտերկրի լավագույն գիտական կենտրոններում գիտական կազմակերպությունների աշխատակիցների մասնագիտական վերապատրաստման և որակավորման բարձրացման միջին և երկարաժամկետ ծրագրերի իրականացում,

երկակի նշանակության ծրագրերի իրականացում,

վերաինտեգրման կամ հեռավար ղեկավարվող լաբորատորիաների ստեղծում,

հասարակական, հայագիտության և հումանիտար գիտությունների բնագավառների հետազոտությունների աջակցությանն ուղղված ծրագրերի իրականացում,

գերակա ուղղություններով հետազոտությունների աջակցությանն ուղղված ծրագրերի իրականացում,

հետազոտությունների միջազգային չափանիշների սահմանում և կատարողականի գնահատման մեխանիզմների մշակում և ներդրում,

աշխարհի առավել զարգացած պետությունների և դրանց գերատեսչությունների կամ միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցության զարգացման մակարդակի բարձրացում:

Միաժամանակ, համաձայն ՀՀ կառավարության 2021 թվականի մայիսի 13-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2001 թվականի նոյեմբերի 17-ի N 1121 որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» N 747-Լ որոշման՝ 2022 թվականի հունվարի 1-ից առավելագույնը մեկ տարի առաջ գիտական կադրերի որակավորում անցած գիտատեխնիկական գործունեության բազային ֆինանսավորման ծրագրերում ընդգրկված գիտական կադրերի աշխատավարձը աստիճանական կավելանա, որը կնպաստի գիտության ոլորտը երիտասարդ կադրերով համալրելու խնդրի լուծմանը, գիտական կադրերի սոցիալ-տնտեսական և աշխատանքային պայմանների բարելավմանը, գիտության և տեխնիկայի բնագավառի բարձր

որակավորում ունեցող կադրերի թվաքանակի կայուն աճին և գիտական ներուժի արդյունավետ նպատակային վերարտադրության ապահովմանը:

Մշակույթի ոլորտ

ՀՀ կառավարության վարած մշակութային քաղաքականությանը համապատասխան մշակույթի ոլորտում իրականացվում են մշակութային ժառանգության (նյութական և ոչ նյութական) պահպանության, պաշտպանության, ուսումնասիրության, ազգային արվեստների հենքի և ավանդույթների հիմքի վրա ժամանակակից մարդու ընկալումներին ու ձգտումներին համահունչ ժամանակակից արվեստի ստեղծման և տարածման, ազգաբնակչության ստեղծագործական ներուժի խթանման, նոր մտահղացումների ու գաղափարների ներդրման անհրաժեշտ պայմանների ապահովման, ժամանակակից մշակութային մրցունակ արտադրանքի ստեղծման, մշակութային միջոցառումների իրականացման և այլ ծառայություններ:

Մշակույթի ոլորտը կարգավորվում է մի շարք ՀՀ օրենքներով և ՀՀ կառավարության 2021 թվականի օգոստոսի 18-ի «ՀՀ կառավարության ծրագրի մասին» N 1363-Ա որոշմամբ («4.9 Մշակույթ» բաժին):

Մշակույթի ոլորտի քաղաքականության հիմնական թիրախներն են.

- Կինոարվեստի, կինոարտադրության զարգացմանն աջակցություն, հայկական ավանդույթների շարունակականության ապահովում, միջազգային համագործակցության ընդլայնում, կինոարվեստի հանրահռչակում:

Արդյունք. Կինոարվեստի զարգացում, կինոարտադրության ծավալների ընդլայնում (այդ թվում՝ համատեղ կինոարտադրության), տարածում, հայկական կինոժառանգության պահպանում և միջազգայնացում, հասարակության կինոհաղորդակցության բարելավում:

- Մշակութային ժառանգության պահպանում, օգտագործում, համալրում և հանրահռչակում:

Արդյունք. Մշակութային ժառանգության շարունակական պահպանում, մշակութային զբոսաշրջության զարգացում և խթանում:

- Գրական դաշտի բոլոր օղակների հավասարաչափ զարգացում, գրական արտադրանքի միջոցով գրական-մշակութային ժառանգության պահպանում, զարգացում, տարածում և հանրահռչակում, քաղաքացիական հասարակության ձևավորում, ստեղծագործական ներուժի վերարտադրում և զարգացման համար պայմանների ստեղծում:

Արդյունք. Գրքի և գրական արտադրանքի բազմազանության ապահովում, ստեղծագործական գործընթացների խթանում:

- Նպաստում ազգային հենքի վրա ժամանակակից թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, կերպարվեստի և պարարվեստի զարգացմանը և հանրահռչակմանը:

Արդյունք. Մրցունակ արվեստային արտադրանքի ստեղծում, ստեղծագործական գործընթացների խթանում, արվեստի նոր նախագծերի ներդրում և մշակութային կյանքին հասարակության ներգրավում:

- Մարզերում մշակութային կյանքի և մշակութաստեղծ գործունեության ակտիվացում:

Արդյունք. համայնքներում մշակույթի հասանելիության և մշակութային կյանքին մարզային բնակչության ընդգրկվածության ընդլայնում:

- Երեխաների հոգևոր և գեղագիտական ընդունակությունների բացահայտում և զարգացում;

Արդյունք. ստեղծագործական ունակությունների ձևավորում և սերնդափոխության հիմքերի ապահովում:

Սպորտի ոլորտ

Սպորտի ոլորտում պետական քաղաքականությունն ուղղված է առողջ ապրելակերպի խթանմանը՝ մասսայական սպորտային միջոցառումներում բնակչության տարիքային և սոցիալական տարբեր խմբեր ներգրավելու միջոցով, ինչպես նաև սպորտի ոլորտում ՀՀ միջազգային հեղինակության բարձրացմանը՝ միջազգային և տեղական մրցումներին հայ մարզիկների մասնակցության միջոցով:

Սպորտի ոլորտը կարգավորվում է մի շարք ՀՀ օրենքներով և 2021 թվականի օգոստոսի 18-ի ՀՀ կառավարության N1363-Ա որոշմամբ («4.8 Սպորտ» բաժին):

ՀՀ կառավարության քաղաքականությունն է՝ ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի բնագավառում առաջնորդվել հետևյալ սկզբունքներով.

- բնակչության առողջության ամրապնդումը,
- անհատի ներդաշնակ զարգացումը,
- հայրենիքի պաշտպանությանը պատրաստ երիտասարդության ֆիզիկական պատրաստականության ապահովումը,
- բարձրակարգ մարզիկների պատրաստումը և միջազգային մրցասպարեզներում Հայաստանի Հանրապետության հավաքական թիմերի և մարզիկների մասնակցության ապահովումը:

Ոլորտային քաղաքականության հիմնական թիրախներն են.

- «Մեծ նվաճումների սպորտ» ծրագրի հիմնական նպատակն է բնակչության շրջանում առողջ ապրելակերպի արմատավորումը, անհատի բազմակողմանի ու ներդաշնակ զարգացման գործում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի դերի բարձրացումը: Նպատակի իրականացման համար ապահովվում է մարզաձևերի ազգային ֆեդերացիաների և հաշմանդամային մարզական հասարակական կազմակերպությունների կողմից մարզիկների պատրաստումը, ՀՀ առաջնությունների անցկացումը, օլիմպիական, պարալիմպիկ խաղերին, աշխարհի, Եվրոպայի և այլ միջազգային առաջնություններին մասնակցությունը:

Արդյունք. ՀՀ առաջնությունների ընդլայնում, միջազգային սպորտային միջոցառումներին մասնակցության և նվաճումների ապահովում:

- «Մասսայական սպորտ» ծրագրի նպատակն է՝ բնակչության շրջանում առողջ ապրելակերպի արմատավորումը և բնակչության առողջության ամրապնդումը, անհատի բազմակողմանի ու ներդաշնակ զարգացման գործում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի դերի բարձրացումը և բնակչության շրջանում հայկական ժողովրդական ավանդական խաղերի վերածնունդն ու տարածումը:

Արդյունք. սպորտի նկատմամբ հետաքրքրվածության և մասնակցության ընդլայնում, բնակչության կենցաղում առողջ ապրելակերպի արմատավորում:

Երիտասարդության ոլորտ

Երիտասարդական պետական քաղաքականությունը Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականության բաղկացուցիչ մասն է և կոչված է ստեղծելու իրավական և տնտեսական պայմաններ երիտասարդության համակողմանի զարգացման, ինքնահաստատման և ինքնադրսևորման համար:

Երիտասարդական պետական քաղաքականությունն առաջնահերթությունների, ծրագրերի, միջոցառումների և մեխանիզմների համակարգ է, որն ուղղված է երիտասարդության մասնակցության, սոցիալականացման և ինքնաիրացման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծմանը, երիտասարդության ներուժի ներգրավմանն ու դրա զարգացմանը:

Երիտասարդության ծրագրի նպատակն է՝ երիտասարդության ներուժի իրացման և զարգացման, երիտասարդական մասնակցության խթանման համար սոցիալ-տնտեսական, իրավաքաղաքական, հոգևոր-մշակութային պայմանների ստեղծումը՝ ուղղված Հայաստանի Հանրապետության զարգացմանը և հզորացմանը, ազգային անվտանգության ամրապնդմանը:

Երիտասարդության ոլորտը կարգավորվում է 2021 թվականի օգոստոսի 18-ի ՀՀ կառավարության N1363-Ա որոշմամբ («4.7 Երիտասարդություն» բաժին):

Ոլորտային քաղաքականության հիմնական թիրախներն են.

- Հայաստանի մարզային համայնքներում «Երիտասարդական կենտրոնների» ստեղծում,
- Հանրային միջոցառումներին երիտասարդների մասնակցություն,
- «Բնակարան երիտասարդ ընտանիքներին» ծրագրի շահառուների աճ,
- Երիտասարդության՝ միջազգային միջոցառումներին մասնակցություն:

2. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Առողջապահության ոլորտի հետագա զարգացումը, մատուցվող ծառայությունների մատչելիության ու որակի, բնակչության առողջությունը բնութագրող ցուցանիշների բարելավումը մեծապես կախված են ոլորտի ֆինանսավորման մակարդակից: Ծրագրային ժամանակահատվածում առողջապահության ոլորտը պետք է լինի պետական ծախսային առաջնահերթություններից մեկը, և ոլորտին հատկացումներն աճեն ավելի արագ, քան բյուջեի ընդհանուր ծախսերը:

Պետական առողջապահական ծախսերի նպատակայնության հետևողական բարձրացման, հատկացվող ֆինանսական միջոցների վերահսկման և մատուցվող ծառայությունների որակի կառավարման գործուն մեխանիզմների շարունակական բարելավման շնորհիվ առողջապահական համակարգի շահառուն ստիպված չի լինի հավելյալ վճարել պետության կողմից անվճար և արտոնյալ պայմաններով մատուցվող ծառայությունների համար և կստանա որակյալ բժշկական օգնություն և ծառայություններ: Անվճար բժշկական օգնությունը պետք է տրամադրվի միայն սոցիալական արդարության սկզբունքի հիման վրա: Միաժամանակ պետությունը պետք է կանգնած լինի անհետաձգելի բժշկական օգնության կարիք ունեցող ցանկացած մարդու կողքին:

Բնակչության առողջության առաջնային պահպանումը միջնաժամկետ հեռանկարում շարունակելու է մնալ ռազմավարական կարևոր ուղղություն: Միջնաժամկետ հատվածում շարունակականորեն ապահովելով առաջնային օղակի դերի բարձրացումը և մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումը՝ ապահովվելու է որակյալ և մատչելի առաջնային բուժօգնություն, ինչպես նաև սոցիալական արդարության և հավասարության սկզբունքներ հանրապետության ողջ բնակչության համար՝ անկախ սեռից ու տարիքից:

Մոր և մանկան առողջությունը շարունակելու է առանցքային դեր խաղալ պետական ծախսային քաղաքականության մեջ:

Հղիների նախածննդյան և ծննդյան որակյալ բուժօգնության տրամադրման, կանանց, հղիների և նորածինների լայնածավալ սքրինինգային ծրագրերի, կանանց համար մեծ ռիսկ ներկայացնող

հիվանդությունների դեպքերի վաղ հայտնաբերման ու կանխարգելման, երեխաների պատվաստումներում ընդգրկվածության մեծացման արդյունքում ակնկալվում է զգալի կրճատել մանկական և մայրական մահացության ցուցանիշները:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում շարունակվելու են լրացուցիչ միջոցներ ուղղվել պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության և սպասարկման շրջանակներում կյանք փրկող գլխուղեղի սուր և ենթասուր իշեմիկ կաթվածների թրոմբոլիտիկ բուժման և մեխանիկական թրոմբէկտոմիա ծառայության զարգացմանը:

Վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումը ռազմավարական մեկ այլ կարևոր նպատակ է, որի շրջանակներում ապահովվելու է առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման, ախտորոշման ու կանխարգելման ճանապարհով բնակչության առողջության հիմնական ցուցանիշների բարելավում և այդ հիվանդությունների բարդությունների, հաշմանդամության և մահացության ցուցանիշների կրճատում, ինչպես նաև վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության նվազեցում, կառավարելի վարակիչ հիվանդություններից մահվան դեպքերի կանխում և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ բնակչության անընկալության ապահովում:

Առողջապահության նախարարության հիմնական խնդիրներից է հանրապետությունում ուռուցքաբանական ծառայությունների շարունակական բարելավումը: Ուռուցքաբանական վիրահատությունների գների վերանայման, ճառագայթային բուժման դեպքերի, քիմիաթերապիայի դեղերի ցանկի ընդլայնման և պետության կողմից երաշխավորված անվճար պալիատիվ ծառայության ներդրման միջոցով ուռուցքաբանական հիվանդություններով հիվանդ քաղաքացիներին մատուցվելու են որակյալ բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայություններ:

Նոր տեխնոլոգիաների կիրառմամբ շարունակվելու են իրականացվել մարդու օրգանների (երիկամ և լյարդ) և ոսկրածուծի/ցողունային բջիջների փոխպատվաստման ծառայությունները, որոնք կբարելավեն քրոնիկ երիկամային և լյարդային անբավարարությամբ ու արյան չարորակ հիվանդություններով տառապող անձանց կյանքի որակի և տևողության ցուցանիշը:

3. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Սոցիալական պաշտպանությունը պատմականորեն հանդիսացել և շարունակում է հանդես գալ որպես ՀՀ պետական քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը: Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է երկրում աղքատության մակարդակի էական կրճատումը, ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավումն և ՀՀ բնակչության առանձին խմբերի համար սոցիալական երաշխիքների ապահովումը: Վերոհիշյալ նպատակին հասնելու համար սոցիալական պաշտպանության ոլորտում իրականացվում է լայնածավալ պետական միջամտություն, որն ուղղակի կամ անուղղակի առնչվում է կրթության և գիտության, մշակույթի և սպորտի, առողջապահության, պաշտպանության, տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների և այլ նախարարությունների հետ:

- Խրախուսելով մասնավոր կազմակերպությունների մուտքը սոցիալական ծառայությունների մատուցման ոլորտ՝ ձևավորել մրցակցային միջավայր, ներդնել ֆինանսավորման այլընտրանքային մոդելներ, խթանել սոցիալական ծառայությունների բազմազանությունը:

- ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավումը խթանելու նպատակով կյանքի կոչել ծնելիության խրախուսման, երիտասարդ և երեխաներ ունեցող ընտանիքների աջակցության ծրագրեր, իրագործել միջոցառումներ, որոնց արդյունքում ակնկալվում է, որ կբարձրանա ծնելիության գումարային գործակիցը:
- Պարբերաբար բարձրացնել պետական կենսաթոշակների չափերը՝ ապահովելով գնաճի նկատմամբ միջին կենսաթոշակի չափի առաջանցիկ աճ:
- Բնակչության աղքատ խավի շրջանում կրթության և աշխատանքի քաջալերումը, գործարարությունը խթանող ծրագրերի իրականացումը, զբաղվածության կարգավորման ծրագրերի հասցեականության բարձրացումը, աշխատաշուկայում երիտասարդների, հաշմանդամություն ունեցող անձանց, կանանց մրցունակության բարձրացմանն ուղղված ծրագրերի իրականացումը, գործազրկության մակարդակի նվազումը:
- Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների իրացում՝ հնարավորինս բացառելով խտրականության դրսևորումը նրանց հանդեպ:
- Հետևողական լինել երեխաների մուտքը մանկատներ կանխարգելելու, նրանց ընտանիք վերադարձնելու, ինչպես նաև մանկատնից դուրս եկող երիտասարդների անկախ կյանքի կազմակերպման գործընթացը սահուն կազմակերպելու հարցում:

Խնամքի ծառայությունների գծով հիմնական թիրախներն են.

- պետական միջոցների շրջանակում շահառուներին մատուցվող խնամքի ծառայությունների շարունակականության ապահովումը՝ խրախուսելով ծառայությունների պատվիրակումը մրցութային եղանակով ընտրված կազմակերպություններին,
- շահառուներին մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումը,
- խնամքի ծառայությունների ապաինստիտուցիոնալացման գործընթացի համատեքստում այլընտրանքային ծառայությունների ընդլայնումը՝ ներգրավելով համայնքի ներուժը,
- վերը նշված գործընթացների իրականացումն ապահովելու նպատակով օրենսդրական դաշտի կատարելագործումը:

4. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐ

Շրջակա միջավայրի կառավարման քաղաքականությունն ուղղված է շրջակա միջավայրի և բնական ռեսուրսների համալիր պահպանությանը, բարելավմանը, վերականգնմանը և ողջամիտ օգտագործմանը՝ հավասարակշռելով այն սոցիալական արդարության և տնտեսական արդյունավետության հետ:

Շրջակա միջավայրի կառավարման հիմնական խնդիրն է նվազագույնի հասցնել շրջակա միջավայրի՝ օդի, կլիմայի, ջրի, հողերի, բուսական և կենդանական աշխարհի վրա վնասակար ազդեցությունները, բացառել բնական ռեսուրսների գերշահագործումը և ապօրինի օգտագործումը, ապահովել կանխարգելման միջոցառումների իրականացումը: Ելնելով նշվածից՝ շրջակա միջավայրի կառավարման առաջնահերթ ուղղություններն են՝

- ջրային ռեսուրսների կառավարման արդյունավետության բարձրացումը և ջրախնայող ժամանակակից մեթոդների կիրառումը՝ բացառելով ռեսուրսի գերշահագործումը.
- Սևանա լճի էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնումը և պահպանությունը, Արարատյան արտեզյան ավազանի և գետային էկոհամակարգերի պահպանությունը և կառավարումը,

- անտառների կայուն կառավարումը, անտառածածկ տարածքների ընդլայնումը, անտառվերականգնումը և անատառապատումը, դրանց իրականացմանն ուղղված կարողությունների շարունակական զարգացումը,
- կլիմայի փոփոխության հետևանքով առաջացող խնդիրների մեղմման և կանխարգելման, ինչպես նաև հարմարվողականության գործողությունների իրականացումը՝ համաձայն միջազգային համաձայնագրերով ստանձնած պարտավորությունների,
- բնության հատուկ պահպանվող տարածքների հզորացումը, հարակից բնակավայրերի կարողությունների զարգացումը,
- կենսաբազմազանության պահպանությունը և կենսաանվտանգության ապահովումը,
- շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննական գործընթացի արդյունավետ իրականացումը,
- կանաչ տնտեսության և կայուն զարգացման երկարաժամկետ նպատակի խթանմանն ուղղված քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը,
- շրջակա միջավայրի կառավարման ոլորտում գործող միջազգային կառույցների հետ շարունակական համագործակցության ապահովումը, մասնակցությունը նոր նախաձեռնություններին,
- շրջակա միջավայրի կառավարման տնտեսական մեխանիզմների և լծակների ճկուն համակարգի ներդրմանը, միջազգային կառույցների հետ համատեղ ֆինանսավորման նորարարական մեխանիզմների (ներառյալ բնապահպանական ծրագրերով պարտավորությունների հաշվանցման մեխանիզմի) մշակման և ներդրմանն ուղղված աշխատանքների իրականացում,
- բնապահպանական օրենսդրության ներդաշնակեցումը ՀՀ-ԵՄ համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրի դիրեկտիվներին և այդ համատեքստում միջազգային համագործակցության ընդլայնումը՝ ճանապարհային քարտեզով նախանշված գործողությունների իրականացման արդյունավետության բարձրացման նպատակով,
- անտառներում և բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում էկոտուրիզմի զարգացումը,
- էկոլոգիական իրազեկման, էկոկրթության, մշակույթի, դաստիարակության լայնածավալ միջոցառումների իրականացումը, էկոլոգիական գիտության դերի բարձրացումը:

Վերոհիշյալ ուղղությունները (թիրախները) բխում են ՀՀ կառավարության 18 օգոստոսի 2021 թվականի N 1363-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագրի 4.10 կետում (Շրջակա միջավայրի պահպանություն) ամրագրված առաջնահերթ ուղղություններից:

5. ԲԱՐՁՐ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Կառավարությունը նպատակադրվել է Հայաստանը դարձնել բարձր տեխնոլոգիական, արդյունաբերական երկիր:

Կառավարությունը ռազմարդյունաբերական համալիրի զարգացումը սահմանում է որպես զինված ուժերի մարտունակության ապահովման և բարձրացման, տնտեսական աճի, գիտական և տեխնոլոգիական առաջընթացի առանցքային գործոններից մեկը:

Բարձր տեխնոլոգիաների և ռազմարդյունաբերության զարգացման համար անհրաժեշտ միջոցառումների շրջանակներում նախատեսվում է.

- Ուսումնասիրել տեխնոլոգիական ոլորտում մասնագետների վերապատրաստման կարիքները, մշակել կադրերի վերապատրաստման համապատասխան ծրագրեր և իրականացնել վերապատրաստման դասընթացներ:
- Նպաստել ԲՈՒՀ-մասնավոր հատված համագործակցությանը: Արդյունքում նախատեսվում է աջակցել Հայաստանի Հանրապետությունում բարձր տեխնոլոգիական և տեղեկատվական հանրության կայացմանը, ինչպես նաև ՀՀ, որպես գիտելիքահեն տնտեսություն, առաջատար դիրքի ձևավորմանը՝ թե տարածաշրջանում և թե աշխարհում: Երևանում, մարզերում համապատասխան որակներով մասնագետներ կրթելը կնպաստի նոր տեխնոլոգիական կենտրոնների/լաբորատորիաների ստեղծմանն ու զարգացմանը, ինչպես նաև արդեն իսկ գոյություն ունեցող կենտրոնների արդյունավետ գործունեության ապահովմանը՝ ներգրավելով բավարար տեխնոլոգիական և մարդկային ռեսուրսներ:
- Ապակենտրոնացնել ԲՏ ոլորտում վերապատրաստված մասնագետների խտացումը մայրաքաղաքում՝ նպաստելով Երևանի ու մարզերի միջև առկա սոցիալ-տնտեսական անհամամասնությունների կրճատմանը: Կադրերի վերապատրաստման համապատասխան ծրագրի իրականացման հիման վրա՝ ընձեռել հնարավորություն սկսնակ մասնագետներին տեխնոլոգիական ոլորտում անցնել պրակտիկա:
- Զարգացնել բարձր տեխնոլոգիական ոլորտի համար անհրաժեշտ էկոհամակարգը ներառյալ թիրախավորված գիտահետազոտական աշխատանքների, ստեղծագործական խմբերի, նորաստեղծ ընկերությունների ֆինանսավորումը, ինչպես նաև միջազգային հայտնի աքսելերացիոն ծրագրերին մասնակցելու համար տրամադրվող աջակցության ապահովումը:
- Հայկական Սփյուռքի ներգրավվածությունն ապահովելու նպատակով նախատեսվում է տարբեր ֆորմատներում շարունակական համագործակցության հարթակ ստեղծել հայկական ընկերությունների, կազմակերպությունների և անհատների հետ, որի շնորհիվ հնարավորություն կստեղծվի օգտագործել Սփյուռքի ոչ միայն ֆինանսական այլ նաև ինտելեկտուալ և շուկայական կապերի ռեսուրսը:
- Ռազմարդյունաբերության զարգացման ուղղությամբ պլանավորվում է ավելացնել նոր տեխնոլոգիական ուղղություններով գիտահետազոտական աշխատանքների ֆինանսավորումը, ինչպես նաև ապահովել արտադրական կարողությունների զարգացումը:

Ոլորտի հիմնական թիրախներն են.

- Տնտեսության միջնաժամկետ և երկարաժամկետ կայուն աճի շարժիչ ուժը պետք է հանդիսանա նորարարությունը և առաջադեմ տեխնոլոգիաների ստեղծումն ու կիրառումը: Միաժամանակ Հայաստանի զարգացման հենասյունը կրթված, ստեղծագործ և ազատ քաղաքացին է, ուստի գիտելիքահենք տնտեսության զարգացման համար անհրաժեշտ է խրախուսել նորարարությունը և նախաձեռնողականությունը:
- Ապահովել տեխնոլոգիական ընկերությունների կողմից ստեղծված բարձրորակ կրթական ծրագրերի լայն կիրառումը ԲՈՒՀ-երում ինչպես նաև Հայաստանի տարբեր քաղաքներում գտնվող տեխնոլոգիական կենտրոններում և կրթական այլ հաստատություններում:
- Խրախուսել գիտության և մասնավոր հատվածի միջև համագործակցությունը, գիտական հետազոտությունների արդյունքների առևտրայնացումը՝ դրամաշնորհային ծրագրերի իրագործման և ներդրողների ներգրավման միջոցով:
- Ստարտափ էկոհամակարգի զարգացման և միջազգային շուկաներում հայկական ընկերությունների առաջխաղացման և ամրապնդման նպատակով օժանդակել ընկերություններին

մասնակցել միջազգային հայտնի աքսելերացիոն կազմակերպությունների ուսուցողական ծրագրերին:

- Աջակցել միջազգային շուկաներում հայկական բարձր տեխնոլոգիական ընկերությունների, նրանց ստեղծած արտադրանքի և ծառայությունների պատշաճ ներկայացմանը և միջազգային G2G (կառավարություն-կառավարության) և B2B (բիզնես-բիզնես) համագործակցության պլատֆորմների զարգացմանը:
- ՀՀ մարզերի համահարթ զարգացման նպատակով խթանել մարզերում ժամանակակից հագեցած տեխնոլոգիական կենտրոնների արդյունավետ գործունեությունը, և ձեռնարկել միջոցներ Հանրապետության տարածքում նոր կենտրոնների ստեղծման ուղղությամբ:
- Նպաստավոր պայմաններ ստեղծել միջազգային բարձր տեխնոլոգիական ընկերությունների Հայաստան մուտքի համար՝ գիտահետազոտական, արտադրական և կրթական կենտրոններ հիմնելու նպատակով:

6. ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐ

ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարությունը մշակում և իրականացնում է՝ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների գործունեության արդյունավետության բարձրացման, բնակչության տեղաշարժերի ընթացքում առաջացող իրավահարաբերությունների կարգավորման և պետական գույքի կառավարման արդյունավետության բարձրացման ոլորտներում Կառավարության քաղաքականությունը: Մասնավորապես նախանշվել են ոլորտի հետևյալ հիմնական թիրախները.

- Երկրի ճանապարհատրանսպորտային ենթակառուցվածքների գործունեության արդյունավետության բարձրացումը, ինչպես նաև տնտեսության և ազգաբնակչության պահանջների բավարարման որակի բարձրացման միջոցով՝ անվտանգ և արդյունավետ տրանսպորտային ծառայությունների ապահովումը: Այս ուղղությամբ կշարունակվեն ՀՀ կառավարության ծրագրով նախատեսված նպատակների և այլ ռազմավարական ուղենիշների և թիրախների ապահովմանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը: Մասնավորապես կշարունակվեն ռազմավարական նշանակություն ունեցող Հյուսիս-Հարավ ճանապարհային միջանցքի, Մ6 Վանաձոր-Ալավերդի-Վրաստանի սահման և այլ ավտոմոբիլային ճանապարհների կառուցման, հիմնանորոգման աշխատանքները, ավտոմոբիլային ճանապարհների և դրանց վրա գտնվող կառույցների պահպանվածությունը: Կմեկնարկեն ռազմավարական նշանակություն ունեցող Սիսիան-Քաջարան ճանապարհի և Քաջարանի թունելի, ինչպես նաև Երևան քաղաքի Իսակով-Արշակունյաց ճանապարհի կառուցմանն ուղղվող միջոցառումները:

Կայուն էներգետիկայի զարգացումը՝ էներգախնայողության, վերականգնվող էներգիայի, ինչպես նաև էներգետիկ անվտանգության ցուցանիշներին համապատասխան՝ Հայաստանի էներգետիկ անկախություն ապահովելու նպատակադրմամբ: Կառավարության քաղաքականությունն էներգետիկայի ոլորտում ուղղված է լինելու երկրի էներգետիկ անկախության ապահովմանն ու անվտանգության բարձրացմանը, տարածաշրջանային ինտեգրման գործընթացի ապահովմանը, էներգետիկ ոլորտի կայուն զարգացմանը՝ հենվելով տեղական առաջնային (վերականգնվող) էներգապաշարների լիիրավ և արդյունավետ օգտագործման, ատոմային էներգետիկայի հետագա զարգացման, էներգակիրների մատակարարման տարատեսականացման և էներգաարդյունավետ

ու նոր տեխնոլոգիաների ներդրման վրա: Կառավարության քաղաքականությունը հանքարդյունաբերության ոլորտում ուղղված է թափանցիկության, հանրության առջև բարձր հաշվետվողականության ապահովմանը: Բնական պաշարների արդյունավետ և թափանցիկ կառավարման դեպքում երկիրը կարող է ստանալ տնտեսական արդյունքներ, որոնք կօգնեն ապահովել տնտեսական աճ: Բնական ռեսուրսների կայուն կառավարումը, ընդերքի ռացիոնալ և համալիր օգտագործումն ապահովելու, բնական պաշարների գերշահագործումը բացառելու նպատակով նախատեսվում է հանքարդյունաբերության ոլորտի զարգացման ռազմավարության մշակում, ընդերքի մասին տեղեկության կառավարման թվային համակարգերի ստեղծում և վարում, օգտակար հանածոների հանքավայրերի և հանքերևակումների պետական կադաստրի և օգտակար հանածոների պաշարների պետական հաշվեկշռի վարում, օգտակար հանածոների պաշարների շարժի վերաբերյալ հաշվետվությունների ընդունում և շարժի վարում, ստորերկրյա հանքային ջրերի հանքավայրերի հորատանցքերի և աղբյուրների գույքագրում և բազային տվյալների թարմացում, ընդերքօգտագործման իրավունքների տրամադրում, ընդերքօգտագործման իրավունքների միասնական մատյանի վարում և երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների պետական հաշվառում և այլն:

- Խմելու ջրի որակի բարձրացումը, յուրաքանչյուր սոցիալական խմբի և շահառուի համար ծառայությունների հասանելիության ապահովումը, ոռոգման ջրի կայուն մատակարարումը, ոռոգվող հողատարածքների ընդլայնումը, ջրամբարաշինության ծրագրերի նախապատրաստումը և իրականացումը, կոլեկտորադրենաժային ծառայությունների մատուցումը, «Արփա-Սևան» թունելի անվտանգ շահագործումը, ինչպես նաև, ջրային տնտեսության համակարգի զարգացման ու բարեփոխումների շարունակականությունը:
- Միգրացիոն քաղաքականության շրջանակում ապահովել անձանց ազատ և անվտանգ տեղաշարժը՝ հավասարակշռելով այն երկրի ազգային անվտանգության ապահովման հետ, ինչպես նաև միգրանտների, այդ թվում՝ վերադարձող միգրանտների տնտեսական և մարդկային ներուժի ուղղորդումը երկրի զարգացման գործին:
- Պետական գույքի կառավարման ապահովումը, այդ թվում առկա համակարգերի բարեփոխումը, պետական գույքի մասնավորեցման, օտարման գործընթացներում հրապարակայնության և թափանցիկության ապահովումը, վաճառքի կազմակերպման ժամանակակից ձևերի և մեթոդների կիրառումը, վարձակալության գործընթացի մեկ միասնական կանոնակարգով և մոտեցմամբ իրականացումը, վարչարարության պարզեցումը և կրճատումը, ինչպես նաև անհատույց օգտագործման տրամադրման գործընթացում մրցակցային դաշտի ապահովումը:

7. ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ

Առաջիկա տարիներին տնտեսական քաղաքականության հիմնական նպատակը լինելու է Հայաստանի քաղաքացիների բարեկեցության բարձրացումը՝ տնտեսական կյանքում նրանց մասնակցային հնարավորությունների ավելացման միջոցով, ինչը դրսևորվելու է մրցունակ մասնավոր հատվածում աշխատատեղերի և յուրաքանչյուր մարդու աշխատանքային եկամուտների զգալի ավելացման ձևով: Նպատակի իրականացմանն ուղղված քաղաքականությունների շրջանակն ամփոփվում է մրցունակության բարձրացման գաղափարի ներքո, որի հիմքում ընկած է արտադրողականության աճը: Ցածր արտադրողականությունը հայաստանյան տնտեսության

հիմնական ռիսկն է: Երկարաժամկետ կտրվածքով բնակչության բարեկեցությունը բարելավելու կարողությունը գրեթե լիովին կախված է լինելու մեկ աշխատողի հաշվով թողարկման մակարդակը բարձրացնելու ունակությունից:

Հայաստանի Հանրապետության ագրարային հատվածում կառավարության կողմից իրականացվող քաղաքականությունը առաջիկա տարիներին կնպատակաուղղվի ճյուղի և նրան սպասարկող ոլորտների գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը և դրա հիման վրա պայմաններ կստեղծվեն գյուղատնտեսության հետագա զարգացման և ընդլայնված վերարտադրության կազմակերպման, գյուղացիական տնտեսությունների իրական եկամուտների ավելացման, հանրապետության պարենային ապահովության և պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացման, բնակչության աղքատության մակարդակի կրճատման համար:

Կանխատեսելի և վստահելի գործարար միջավայրը լինելու է ներդրումների ներգրավման հիմնական գրավականը և ապահովելու է ինչպես ներքին գործարար ներուժի իրացման արդյունավետ կենսամիջավայր, այնպես էլ օտարերկրյա ներդրումների կայուն ներհոսք: Մեծ են հավակնությունները օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների ներգրավման ասպարեզում, որոնք ամրապնդվելու են ոչ միայն երկրի ու Կառավարության հանդեպ ձևավորված վստահության աննախադեպ պաշարով, այլև ինստիտուցիոնալ ու օրենսդրական դաշտում նոր նախաձեռնություններ մեկնարկելու և մեկնարկած մի շարք բարեփոխումների գծով արդյունավետ ու արագ ընթացք ապահովելու պատրաստակամությամբ:

Տնտեսական զարգացման շարժիչը լինելու են նորարարությունը և ստեղծագործելու ձիրքը, գործարար նախաձեռնողականությունը, արդյունավետություն փնտրող ներդրումները և տեխնոլոգիական տարածումը՝ այդպիսով ընդլայնելով հնարավորի սահմանները: Հիմնական նպատակը ներքին և արտաքին հնարավորությունները զարգացման իրական ներուժի վերածելու առումով տնտեսության արդյունավետության և ունակության բարձրացումն է:

Տնտեսական զարգացման քաղաքականությունը խարսխվելու է երեք հենասյուների վրա, որոնք ըստ էության նաև լավագույնս արտացոլում են այն լրջագույն մարտահրավերները, որոնց անտեսումը նշանակալի սպառնալիք կդառնա երկրի երկարաժամկետ կայուն զարգացման և տնտեսական անվտանգության ապահովման տեսակետից: Այսպես, առաջին հենասյունը արտադրողականությունն ու մրցունակությունն է՝ որպես առանցք ունենալով ինովացիոն զարգացման իրական հիմքերի ձևավորումը և ընդլայնելով տնտեսության առանձին ոլորտների՝ տեխնոլոգիական առաջընթացի ձեռքբերումները կլանելու ունակությունը: Հաջորդը ներառականությունն է՝ որպես տնտեսական զարգացման շարժիչ ուժ դիտարկելով ձեռներեցությունը, ինքնազբաղվածությունը, փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը, երկրի ողջ տարածքի ներուժն ու տնտեսական, սոցիալական, աշխարհագրական, բնակլիմայական, պատմամշակութային բազմազանությունը: Մյուս հենասյունը արտահանման ուղղվածությունն է՝ ակտիվացնելով նպատակային ջանքերը, որպեսզի էապես ընդլայնվի տնտեսության ունակությունը՝ օգտագործելու միջազգային առևտրատնտեսական հարաբերությունների հնարավոր օգուտները:

ՓՄՁ սուբյեկտները, հատկապես սկսնակ գործարարները, ձեռնարկատիրական անհրաժեշտ կրթության և կարողությունների զարգացման կարիք ունեն նոր տեխնոլոգիաների, շուկայավարման, բիզնես պլանավորման, հաշվապահական հաշվառման, մարդկային ռեսուրսների և ֆինանսական կառավարման և այլ հարցերում:

Արդյունաբերական արտադրության ներկայիս կառուցվածքը պայմանավորված է հիմնականում ներքին պահանջարկի բնույթով և արտաքին շուկաներում կոնկրետ ապրանքների

մրցունակությամբ, ինչպես նաև՝ արտադրական կարողությունների զարգացման մակարդակով: Տեղական արտադրանքի նկատմամբ արտաքին պահանջարկը հիմնականում պայմանավորված է մրցունակ արտադրանքի թողարկման առկա հնարավորություններով: Այնինչ, պակաս կարևոր չէ միջազգային շուկաներում հայրենական ապրանքների պատշաճ ներկայացումը և արտահանման հետ կապված լոգիստիկ հիմնախնդիրների լուծումը:

ՀՀ կառավարության ծրագրով նպատակ է դրվել գյուղատնտեսության արդյունավետության բարձրացումը, պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացումը, արդի տեխնոլոգիաների ներմուծումը, արտահանման ծավալների ավելացումը, գյուղատնտեսական ամբողջ արժեշղթայում ընդգրկված բոլոր սուբյեկտների՝ փոքր տնային տնտեսությունների, գյուղացիական կոոպերատիվների, վերամշակողների և արտահանողների եկամտաբերության բարձրացումը:

8. ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐ

Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ապահովման կարևորագույն ոլորտներից մեկը՝ արտակարգ իրավիճակների համակարգը, իրականացնում է հանրապետությունում քաղաքացիական պաշտպանության և արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության բնագավառներում միասնական պետական քաղաքականության մշակման, բնական, արհեստական և տեխնածին աղետներ առաջացնող երևույթների ուսումնասիրության, կանխարգելման, հակազդման, հետևանքների վերացման, բնակչության վաղաժամ իրազեկման և ուսուցման գործառույթները:

Արտակարգ իրավիճակներին դիմագրավելու համար ոլորտում գործում են Փրկարար ծառայությունը, Պետական ռեզերվների գրասենյակը, Սեյսմիկ պաշտպանության ծառայությունը, Տեխնիկական անվտանգության ազգային կենտրոնը, Ճգնաժամային կառավարման պետական ակադեմիան, և Ռուս հայկական մարդասիրական կենտրոնը: Նպատակը՝ աղետների հետևանքով հասարակությանը և տնտեսությանը հասցվող վնասների ռիսկի նվազեցումն է, ինչպես նաև բնակչությանը և շրջակա միջավայրի պաշտպանությանն ուղղված գործառություններն են:

Ոլորտի հիմնական թիրախներն են՝ արտակարգ իրավիճակների բնագավառի պետական քաղաքականության մշակում՝ ծրագրերի համակարգում, արտակարգ իրավիճակների արդյունավետ արձագանքում, արտակարգ իրավիճակների կանխում, հնարավոր հետևանքների նվազեցում և վերացում, քաղաքացիական պաշտպանություն, բնակչության և տնտեսության օբյեկտների (տարածքների) պաշտպանություն, փրկարարական, վթարային փրկարարական, անհետաձգելի վթարավերականգնողական, հրդեհաշիջման և այլ աշխատանքների իրականացում, սեյսմիկ ռիսկերի գնահատում և նվազեցում, արտադրական վտանգավոր օբյեկտների շահագործմամբ պայմանավորված տեխնածին վթարների և դրանց հետևանքով հասարակությանը և տնտեսությանը պատճառվող վնասների ռիսկերի նվազեցում, ճգնաժամային կառավարման կարողությունների զարգացում, արտակարգ իրավիճակներում ռազմավարական նշանակության պաշարներով ապահովում և այլն, որոնք ներառված էն աղետների ռիսկի կառավարման ազգային ռազմավարության իրականացման գործողությունների ծրագրում:

9. ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում արդարադատության ոլորտում ՀՀ արդարադատության նախարարությունը շարունակաբար մշակելու և իրականացնելու է կառավարության

քաղաքականությունը, մասնավորապես՝ հարկադիր կատարման, քրեակատարողական, պրոբացիայի, սնանկության, փաստաբանության, հաշտարարության, նոտարական գործունեության, քաղաքացիական կացության ակտերի պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց պետական գրանցման և հաշվառման, անհատ ձեռնարկատերերի հաշվառման, զանգվածային լրատվության միջոցների հաշվառման, անձնական տվյալների պաշտպանության, շարժական գույքի նկատմամբ ապահովված իրավունքների գրանցման, իրավական փորձաքննության, միջազգային իրավական փոխօգնության, հակակոռուպցիոն և պետական ծառայությունների մատուցման միասնական գրասենյակների գործունեության ոլորտներում:

Վերոնշյալ ոլորտների շրջանակներում նախարարությունը առանձնացնում է ոլորտային քաղաքականության հիմնական թիրախները և դրանք արտացոլում Կառավարության ծրագրում: Մասնավորապես՝ հիմնական թիրախային ուղղությունները տեղ են գտել Կառավարության միջոցառումների ցանկում: Առանձնացվել է դատահիրավական ոլորտը, որն ուղղված է լինելու Սահմանադրական բարեփոխումների անցկացմանը, դատական իշխանության անկախության և անաչառության ամրապնդմանը, դատավորի թեկնածուի հավակնորդների բարեվարքության ստուգմանը, դատարանների շենքերի և նյութատեխնիկական պայմանների բարելավմանը, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից մատուցվող ծառայությունների միասնական հարթակի ապահովմանը, սնանկության համակարգի արդյունավետության բարձրացմանը, վեճերի լուծման այլընտրանքային եղանակների զարգացմանը, Էլեկտրոնային արդարադատության միասնական համակարգի ներդրմանը:Հակակոռուպցիոն բնագավառում իրականացվելու են կոռուպցիոն հանցագործությունների բացահայտման մեխանիզմների բարեփոխումներ, հանրային իրազեկման ծրագրերի շարունակական իրականացում, Հակակոռուպցիոն և վերաքննիչ հակակոռուպցիոն դատարանների գործունության ապահովում: Մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում իրականացվելու են մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների պաշտպանվածության և մարդու ազատ ստեղծագործելու, արժանապատիվ ու երջանիկ ապրելու համար նպաստավոր պայմանների ստեղծում, բոլորի՝ օրենքի առջև հավասարության երաշխավորում, խտրականության դրսևորումների կանխում, ինչպես նաև հավասար իրավունքների իրագործում Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների առավել արդյունավետ պաշտպանություն, օրենսդրական երաշխիքների ամրագրում, անվճար իրավաբանական օգնության տրամադրման շրջանակների ընդլայնում:

Քրեակատարողական և պրոբացիայի համակարգում իրավիճակը բարելավելու, ինչպես նաև քրեական պատիժների նպատակային իրագործումն առավել արդյունավետ դարձնելու համար թիրախավորվել են հետևյալ առանցքային նպատակները՝ միջազգային չափանիշներին համահունչ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության մեխանիզմների կատարելագործումը, ազատությունից զրկված անձանց պահման պայմանների բարելավումը, ազատությունից զրկված անչափահաս անձանց պահման պայմանների բարելավումը, ազատությունից զրկված և հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար մատչելի պայմանների ապահովումը, ազատությունից զրկված անձանց բժշկական օգնության և սպասարկման պայմանների բարելավումը, դատապարտյալների և պրոբացիայի շահառուների վերասոցիալականացումը, քրեակատարողական հիմնարկների օպտիմալացումն ու արդիականացումը, քրեակատարողական ծառայության և քրեակատարողական հիմնարկների կառավարման մոդելի և կադրային քաղաքականության կատարելագործումը, կոռուպցիայի հաղթահարումը, պրոբացիայի ծառայության գործունեության արդյունավետության բարձրացումը:

Ոլորտային քաղաքականության թիրախների (վերջնական արդյունքների) ապահովման նպատակով ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում հիմնական ծախսային գերակայություններն են.

1. Արդարադատության ոլորտում քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում, խորհրդատվության և մոնիտորինգի իրականացում, նախարարության գործունեության արդյունավետության, նպատակաուղղվաության և բարձրացման, հանրությանը մատուցվող ծառայությունները բնակչության համար ավելի մատչելի դարձնելու նպատակով իրականացվող բարեփոխումներ:

2. Քրեակատարողական համակարգի կատարելագործում, քրեակատարողական հիմնարկների օպտիմալացում և արդիականացում, արտաքին աշխարհի հետ կապի ամրապնդման, պահման պայմանների բարելավման ապահովում:

3. Քրեակատարողական հիմնարկներում պահվող ազատազրկվածներին բժշկական ծառայությամբ ապահովում, տրամադրվող բժշկական օգնության և սպասարկման որակի բարձրացում:

4. Պրոբացիայի ծառայության գործունեության արդյունավետության բարձրացում:

5. Հարկադիր կատարման համակարգի բարեփոխումներ:

10. ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Գլոբալ և տարածաշրջանային մակարդակներում աշխարհաքաղաքական և աշխարհատնտեսական վերադասավորումների ուրվագծվող միտումների, 44-օրյա պատերազմի արդյունքում ՀՀ և Արցախի անվտանգային միջավայրի խարխլման, իսկ ներկայումս նաև ուկրաինական իրադարձությունների և ՌԴ-Արևմուտք դիմակայության, ՀՀ ռազմավարական դաշնակից ՌԴ նկատմամբ սահմանված պատժամիջոցների պատճառով ՀՀ անվտանգային մարտահրավերների բևեռացման պայմաններում առաջիկա տարիներին արտաքին քաղաքականության ոլորտում ՀՀ արտաքին գործերի նախարարությունը շարունակելու է էլ ավելի ինտենսիվորեն և առավելագույն ակտիվությամբ իրականացնել արտաքին գործերի, դիվանագիտական ծառայության, միջազգային հարաբերություններում Հայաստանի Հանրապետության շահերի և իրավունքների ներկայացման, օտարերկրյա պետություններում Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանության, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային իրավապայմանագրային հարաբերությունների, օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների հետ դիվանագիտական կամ հյուպատոսական հարաբերությունների իրականացման, համաշխարհային քաղաքական և տնտեսական ներկա բարդ իրադրության, օտարերկրյա պետությունների արտաքին ու ներքին քաղաքականության, միջազգային կազմակերպությունների գործունեության վերլուծության հիման վրա համապատասխան առաջարկությունների ներկայացման, համաշխարհային և տարածաշրջանային հիմնախնդիրների լուծման գործում Հայաստանի Հանրապետության դերի բարձրացման, Հայաստանի Հանրապետության պետական արարողակարգի գործառույթների իրականացման, պետական մարմիններին իրենց գործունեության համար արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ անհրաժեշտ համապարփակ տեղեկատվությամբ ապահովման ոլորտներում Կառավարության քաղաքականությունը:

ՀՀ արտաքին քաղաքականությունն ուղղված է ՀՀ ինքնիշխանության պաշտպանությանը, Հայաստանի և Արցախի անվտանգության ապահովմանը, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրում ամրագրված՝ խաղաղության օրակարգի առաջմղմանը:

Գլոբալ և տարածաշրջանային մակարդակներում խմորվող ներկայիս բազմաբարդ գործընթացների խորապատկերում էլ ավելի են կարևորվում Հայաստանի միջազգային հեղինակության բարձրացմանը, բարեկամ պետությունների հետ փոխշահավետ և իրավահավասար հարաբերությունների շարունակական զարգացմանը, միջազգային և տարածաշրջանային գործընթացներին Հայաստանի ներգրավվածության ավելացմանը, երկկողմ և բազմակողմ ձևաչափերում համագործակցության խորացմանը, Հայաստանի կայուն զարգացմանը և տնտեսության արդիականացմանը, նոր շուկաներ մուտքի ապահովմանը, դեպի Հայաստան և Արցախ օտարերկրյա ներդրումների ավելացմանը նպատակաուղղված քաղաքականության արդյունավետությանն ուղղված դիվանագիտական քայլերն ու ջանքերը:

Համաձայն ՀՀ կառավարության գործունեության 2021-2026թթ. ծրագրի և դրանից բխող հնգամյա միջոցառումների ցանկի՝ ՀՀ ԱԳՆ գործունեության նպատակներն ու հիմնական թիրախներն են՝

- ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահության հովանու ներքո Ղարաբաղյան հիմնախնդրի խաղաղ կարգավորման շուրջ բովանդակային բանակցությունների լիարժեք վերսկսմանը և ծավալմանը՝ ուղղված Արցախի կարգավիճակի հստակեցմանը միջազգային իրավունքի սկզբունքների, մասնավորապես՝ ինքնորոշման իրավունքի և «անջատում հանուն փրկության» բանաձևի հիման վրա:
- Արցախի ժողովրդի անվտանգության ապահովման և իրավունքների պաշտպանության հավելյալ միջազգային երաշխիքների ձևավորմանը:
- Ադրբեջանում ապօրինաբար պահվող հայ ռազմագերիների և պատանդների ազատ արձակմանը, խնդրի ներկայացմանը միջազգային բարձրաստիճան պաշտոնյաներին, պետությունների ղեկավարներին, խորհրդարանականներին, մարդու իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվող կազմակերպություններին և փորձագետներին՝ օգտագործելով ՄԱԿ, ԵԽ, ԵԱՀԿ համապատասխան ընթացակարգերը:
- Համագործակցությունը մշակութային արժեքների պաշտպանության ոլորտում գործող միջազգային կազմակերպությունների (ՅՈՒՆԵՍԿՕ) հետ՝ ուղղված Արցախի հայկական մշակութային և կրոնական ժառանգության երաշխավորված պաշտպանությանը:
- Տարածաշրջանային խաղաղության հաստատմանը, խաղաղության օրակարգի առաջմղմանը, տարածաշրջանի ապաշրջափակմանը և կայուն զարգացման պայմանների ապահովմանը:
- Աջակցությանը ցեղասպանության և մարդկության դեմ զանգվածային ոճրագործությունների կանխարգելման միջազգային ջանքերին, մասնավորապես՝ ՄԱԿ Մարդու իրավունքների խորհրդում «Ցեղասպանության կանխարգելում» Հայաստանի կողմից մշակված և երկու տարին մեկ ներկայացվող բանաձևի պարբերական ընդունման ապահովմանը, Ցեղասպանությունների հիշատակման և կանխարգելման միջազգային օրակարգով այլ միջոցառումների իրականացմանը, այդ թվում՝ «Ընդդեմ ցեղասպանության հանցագործության չորրորդ գլոբալ ֆորումի» կազմակերպմանը:
- Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման օրակարգի առաջմղմանը՝ Հայաստանի անվտանգության երաշխիքների համակարգի ամրապնդման համատեքստում:

- Ռուսաստանի հետ դաշնակցային հարաբերությունների և ռազմավարական գործընկերության ամրապնդմանը և Հայաստան-Ռուսաստան երկկողմ համագործակցության օրակարգի ընդլայնմանը բոլոր ուղղություններով, ներառյալ՝ ռազմաքաղաքական, տնտեսական, էներգետիկ, տրանսպորտային, հումանիտար, մշակութային ոլորտները:
- Ռուսաստանի հետ ԵԱՏՄ, ՀԱՊԿ, ԱՊՀ և բազմակողմ այլ ձևաչափերում համագործակցության խորացմանը:
- ԵԱՏՄ շրջանակներում նախաձեռնողական և փոխշահավետ համագործակցությանը՝ միտված կառույցի ընձեռած հնարավորությունների առավելագույն կիրառմանը, գործընկեր երկրների հետ առևտրաշրջանառության ծավալների աճին:
- Ակտիվ ներգրավվածությունը ՀԱՊԿ աշխատանքներին, կազմակերպության կառուցակարգերի ամրապնդմանը՝ ի նպաստ անդամ պետությունների և տարածաշրջանային անվտանգության ապահովման:
- Ակտիվ մասնակցությանը ԱՊՀ շրջանակներում համագործակցությանը և կազմակերպության ընթացիկ գործընթացներին, ԱՊՀ երկրների հետ երկկողմ հարաբերությունների զարգացմանը:
- Հարևան երկրների հետ բարեկամական առանձնահատուկ բարիդրացիական հարաբերությունների հետագա զարգացմանը, փոխվստահության ամրապնդմանը և շարունակական երկխոսությանը:
- ՀՀ-ԱՄՆ գործընկերության զարգացմանը և խորացմանը, ժողովրդավարական բարեփոխումների, օրենքի գերակայության, կոռուպցիայի դեմ պայքարի հարցերում փոխգործակցության ընդլայնմանը, տնտեսական և քաղաքական ոլորտներում երկխոսության ակտիվացմանը:
- Ֆրանսիայի Հանրապետության հետ առանձնաշնորհյալ հարաբերությունների ամրապնդմանը և զարգացմանը:
- Եվրոպական երկրների և Եվրոպական միության հետ երկկողմ և բազմակողմ համագործակցության ընդլայնմանը՝ Հայաստան-ԵՄ Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրի (ՀԸԳՀ) և այլ փաստաթղթերի հիման վրա:
- Եվրոպայի խորհրդում ՀՀ ակտիվ ներգրավվածության և նախաձեռնողական քաղաքականությանը:
- Չինաստանի, Հնդկաստանի, Ճապոնիայի հետ բարեկամական և փոխշահավետ կապերի ամրապնդմանը, համագործակցային նոր հարաբերությունների կայացմանը, Ասիական և խաղաօվկիանոսյան այլ երկրների հետ համագործակցության զարգացմանը, այդ թվում՝ համագործակցության բազմակողմ ձևաչափերում:
- Համագործակցության ընդլայնմանը Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրների հետ փոխադարձ հետաքրքրություն ներկայացնող ոլորտներում, ներառյալ՝ հակամարտության գոտիներում բնակվող մեր հայրենակիցների անվտանգության ապահովմանը:
- Համագործակցության զարգացմանն ամերիկյան մայրցամաքի պետությունների հետ:
- Ակտիվ համագործակցությանը ՄԱԿ շրջանակներում՝ կարևորելով կառույցի դերն ինչպես տարածաշրջանային խնդիրների հաղթահարման, այնպես էլ համաշխարհային/համընդհանուր մարտահրավերների ձևակերպման և դրանց հաղթահարման շուրջ աշխատանքների կազմակերպման առումով:

- Ակտիվ մասնակցությանը ԵԱՀԿ շրջանակներում ընթացող գործընթացներին՝ ելնելով այն հանգամանքից, որ ԵԱՀԿ-ն տարածաշրջանային անվտանգության և խաղաղության խնդիրների հասցեագրման կարևոր հարթակ է:
- Անվտանգության ոլորտի միջազգային երկկողմ համագործակցությանը, այդ թվում՝ ՆԱՏՕ-ի հետ քաղաքական երկխոսության շարունակականությանը, Անհատական գործընկերության գործողությունների ծրագրի հետևողական իրականացմանը:
- Օտարերկրյա պետություններում Հայաստանի քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց իրավունքների ու շահերի պաշտպանությանը:
- Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացմանը:
- Հանրային արդյունավետ դիվանագիտության իրագործմանը՝ միջազգային ասպարեզում Հայաստանի դրական կերպարի ձևավորման, Հայաստանի մշակութային և պատմական ժառանգության հանրահռչակման, հակահայկական քարոզչության հակազդման նպատակով:
- Միջազգային առևտրատնտեսական համագործակցության ընդլայնմանը և խորացմանը:

11. ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ

Առաջիկա տարիներին ֆինանսների ոլորտում հիմնական նպատակը լինելու է կառավարության միասնական պետական քաղաքականության ապահովումը, պետական ֆինանսների և պետական պարտքի արդյունավետ կառավարումը, հարկաբյուջետային քաղաքականության մշակումը և իրականացման ապահովումը, ներառյալ՝ բյուջետային գործընթացի կառավարումը, պետական գնումների արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված շարունակական բարեփոխումների իրականացումը:

ՀՀ ռազմավարական պլանավորման և բյուջետային շրջանակների համապատասխանության գնահատման, պետական բյուջեում ներառված բոլոր ծրագրերի գործող ռազմավարություններին համապատասխանեցման նպատակով առաջին անգամ փորձ է արվել համապետական մակարդակով գնահատել ռազմավարական պլանավորման և բյուջետային շրջանակի միջև կապերը և պետական բյուջեում ներառված բոլոր ծրագրերը համապատասխանեցնել գործող ռազմավարություններին: ՀՀ ռազմավարական և բյուջետավորման գործող համակարգի քարտեզագրումը և կապերի գնահատումը հնարավորություն կտա ՀՀ կառավարությանը և պետական մարմիններին բացահայտել գործող ռազմավարական փաստաթղթերի և գործող բյուջետային ծրագրերի միջև առկա անհամապատասխանությունները՝ հնարավորություններ ստեղծելով դրանց հետագա շտկման համար:

Պետական բյուջետային Ծրագրերի արդյունավետության և օգտավետության բարձրացման նպատակով մշակվել և ՀՀ վարչապետի 2022 թվականի ապրիլի 28-ի թիվ 446-Ա որոշմամբ հաստատվել է բյուջետային ծրագրերի գնահատման հայեցակարգը, որի բացակայությունը սահմանափակում է բյուջետային ծրագրերի արդյունքները և ազդեցությունը գնահատելու, բյուջետային ծրագրերը վերանայելու և բարելավելու ՀՀ կառավարության հնարավորությունները: Առաջիկայում պլանավորվում է իրականացնել փորձնական 3 ծրագրերի գնահատումներ, որից հետո գործընթացը կկրի կանոնավոր բնույթ: Բյուջետային ծրագրերի պարբերական և կանոնավոր գնահատման գործընթացի ներդրումը հիմքեր կստեղծի Ծրագրային բյուջետավորման (ԾԲ) բարեփոխումների շրջանակներում բյուջետային ծրագրերի վերանայման և ռազմավարական պլանավորման համակարգի ներդաշնակեցման գործընթացների առաջմղման համար:

Ոլորտի խնդիրների և կանոնադրական գործառույթների համակարգված իրագործումը նախատեսվում է ապահովել հետևյալ ծախսային ծրագրերով.

«Պետական պարտքի կառավարում» ծրագրի նպատակն է կառավարության ֆինանսական կարիքների բավարարման մշտական հնարավորության ապահովումը՝ երկարաժամկետ հատվածում նվազեցնելով պարտքի սպասարկման մեծությունը: Ծրագրի վերջնական արդյունքն է կառավարության պարտքի օպտիմալ կառուցվածքի ձևավորումը՝ հաշվի առնելով պոտենցիալ ռիսկերը:

«Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների վերապատրաստում» ծրագրի նպատակն է հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների աշխատանքի արդյունավետության բարելավումը, հանրային ֆինանսների կառավարման նոր գիտելիքների և փորձի յուրացումը: Նախատեսվում է, որ ծրագրի շրջանակներում շարունակական վերապատրաստում կանցնեն և արդյունքում կապահովվի որակավորված ներքին աուդիտորների, ֆինանսական և ծրագրային մասնագետների, ինչպես նաև գնումների համակարգողների ամբողջական ընդգրկվածություն համապատասխան վերապատրաստման միջոցառումներում:

«Հանրային ֆինանսների կառավարման բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ» ծրագրի նպատակն է հարկաբյուջետային քաղաքականության մշակումը և իրականացման ապահովումը, հանրային ֆինանսների արդյունավետ կառավարումը:

«Գնումների գործընթացի կարգավորում և համակարգում» ծրագրի նպատակն է հանրային միջոցների ծախսման արդյունավետության բարձրացումը և կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցումը:

12. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պաշտպանության ապահովում, Ռազմաբժշկական սպասարկում և առողջապահական ծառայություններ, Ռազմական ուսուցում և վերապատրաստում, Միջազգային ռազմական համագործակցություն, Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական ծառայություններ, (ՀՈՒՅԺ ԳԱՂՏՆԻ):

13. ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

«Ոստիկանության մասին» և «Ոստիկանության զորքերի մասին» ՀՀ օրենքներով ոստիկանությունը պարտավոր է ապահովել՝ մարդու անվտանգությունը, նրանց իրավունքներն ու ազատությունները, հանցագործությունների նախականխումը, կանխումը, խափանումը, հայտնաբերումը և բացահայտումը, հասարակական կարգի պահպանությունը և հասարակական անվտանգության, ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովումը, սեփականության բոլոր ձևերի հավասար պաշտպանությունը, զենքի պահպանման և օգտագործման նկատմամբ պետական վերահսկողության իրականացումը, անձնագրային ռեժիմի պահպանումը, օրենքով նախատեսված սահմաններում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրենց իրավունքներն ու օրինական շահերը պաշտպանելիս օգնություն ցույց տալը և այլն:

ՀՀ կառավարության ծրագրին համահունչ՝ ոստիկանության առաջնահերթ հիմնախնդիրներն են.

- Ներքին գործերի նախարարության ձևավորումը՝ Ոստիկանության և Միգրացիոն ծառայության հիմքով:

- Ոստիկանության զորքերի կարգավիճակի վերանայումը, խնդիրների և գործառույթների վերաիմաստավորումը, Ոստիկանության զորքերի ծառայության կազմակերպաիրավական նոր ձևի սահմանումը:
- Հայաստանի Հանրապետության ողջ տարածքում Ոստիկանության պարեկային ծառայության և օպերատիվ կառավարման կենտրոնի ստորաբաժանումների ներդրման շարունակականության ապահովումը:
- Հանցավորության մակարդակի շարունակական նվազումը, կանխարգելման աշխատանքների արդյունավետության բարձրացումը, հանցագործությունների հայտնաբերման և բացահայտման մակարդակի շարունակական աճը:
- Ոստիկանության վստահելիության մակարդակի բարձրացումը, համակարգում կոռուպցիայի բացառումը, քաղաքացի-ոստիկան համագործակցության ամրապնդումը:
- Ոստիկանության գործունեության բնագավառում հնարավոր խոշտանգումների դեպքերի բացառման ուղղությամբ գործուն միջոցառումների իրականացումը:
- ՀՀ ռազմավարական նշանակության օբյեկտների և ենթակառուցվածքների անվտանգության ապահովումը, անվտանգության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված խնդիրների և դրանցից բխող միջոցառումների իրականացումը:
- Ներպետական և անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ արդյունավետ պայքարը, մասնավորապես՝ թմրամիջոցների և հոգեմետ նյութերի ապօրինի շրջանառության, մարդկանց թրաֆիքինգի ու շահագործման, ահաբեկչության և փողերի լվացման դեմ պայքարի ոլորտներում համալիր միջոցառումների իրականացումը:
- Գործունեության թափանցիկության և հաշվետվողականության պատշաճ մակարդակի ապահովումը:
- Փորձաքրեագիտական ներուժի զարգացումը, այդ թվում տեխնիկական հագեցվածության ապահովումը և արդիականացումը:
- Ոստիկանության տարբեր ստորաբաժանումներում կրթության ոլորտի կարիքների վերհանումը և ըստ անհրաժեշտության ուսումնական գործընթացի կազմակերպման մեթոդաբանության ոլորտում փոփոխությունների իրականացումը:
- Զենքի շրջանառության հետ կապված հարաբերությունների հստակեցման, զենքի ոլորտում լիցենզավորման և թույլտվությունների տրամադրման գործընթացները կարգավորելու նպատակով «Զենքի մասին» նոր օրենքի մշակում:

Միջնաժամկետ հեռանկարում նախատեսվում է բարձրացնել առկա ուժերի և միջոցների կառավարման արդյունավետությունը, բարելավել շահառուներին մատուցվող ծառայությունների որակը, ըստ ամենայնի բացառել համակարգում կոռուպցիոն ռիսկերը, դրանով իսկ նպաստելով հասարակական կարգի և անվտանգության, հանցավորության դեմ պայքարի, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության արդյունավետության հետագա բարձրացմանը, ոստիկանության նկատմամբ հասարակության վստահության ամրապնդմանը, հասարակության առջև հաշվետվողականության բարելավմանը, ոստիկանի նոր կերպարի ձևավորմանը:

14. ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգությունը պետության և հասարակության այնպիսի կացություն է, երբ ապահովված է անձի, հասարակության և պետության

անվտանգությունը, երկրի տարածքային ամբողջականությունը, ինքնիշխանությունը, սահմանադրական կարգը, տնտեսության բնականոն զարգացումը, հասարակության նյութական և հոգևոր արժեքների, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը ներքին և արտաքին սպառնալիքներից:

Պետական պահպանության ծառայությունն իրականացնում է պետական պահպանության ենթակա օբյեկտների անվտանգության ապահովման և պետական օբյեկտների պաշտպանության ոլորտի գործառույթ, իրավական, կազմակերպական, պահպանական, ռեժիմային, օպերատիվ-հետախուզական, տեխնիկական և այլ միջոցառումների համակցմամբ:

Հայաստանի Հանրապետության արտաքին և ներքին անվտանգության ապահովման կարևորագույն նախապայմանն անվտանգության միջավայրի համակողմանի գնահատման հիման վրա արտաքին, ներքին և պաշտպանական քաղաքականության ճկուն գործիքակազմի ձևավորումն է, ինչը հնարավորություն կտա Կառավարության քաղաքական առաջնահերթությունները կյանքի կոչելու համար ստեղծել կայուն և կանխատեսելի մթնոլորտ, իսկ արտաքին անվտանգության ապահովման երաշխիքների համար՝ բավարար կարողություններ: Կառավարության առաջնահերթությունների թվում են Հայաստանի Հանրապետության ռազմավարական նշանակության օբյեկտների և ենթակառուցվածքների անվտանգության ապահովումը, անվտանգության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված խնդիրների և դրանցից բխող միջոցառումների իրականացումը:

Ազգային անվտանգության ծառայության նպատակներն են հետախուզական գործունեությունը, հակահետախուզական գործունեությունը, ռազմական հակահետախուզական գործունեությունը, պետական սահմանի պահպանությունը և պայքարը հանցագործությունների դեմ: Այս առումով վերջնական արդյունքներն են ՀՀ ազգային անվտանգության սպառնալիքների մասին տեղեկությունների ստացումը և կանխարգելիչ միջոցառումների անցկացումը, օտարերկրյա պետությունների հատուկ ծառայությունների և այլ կազմակերպությունների, ինչպես նաև առանձին անձանց հետախուզական գործունեության բացահայտումը, կանխումը և խափանումը, օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների շնորհիվ հանցագործությունների բացահայտումը, կանխումը և խափանումը, ՀՀ պետական սահմանի անձեռնմխելիության ապահովումը, սահմանափակումների կանխումը և խափանումը:

Պետական պահպանության ծառայության նպատակներն են՝ իր իրավասության սահմաններում կազմակերպել պետական պահպանության ենթակա օբյեկտների անվտանգությունը, կանխատեսել և բացահայտել այդ օբյեկտներին սպառնացող վտանգը և նրանց կանխարգելման համար իրականացնել համալիր միջոցառումներ, պետական պահպանության օբյեկտների անվտանգությունն ապահովել նրանց մշտական կամ ժամանակավոր գտնվելու վայրում, իր իրավասության շրջանակներում մասնակցել ահաբեկչության դեմ պայքարին, պաշտպանել պահպանվող օբյեկտները, կանխել և խափանել պահպանվող օբյեկտներում հանցագործությունները և այլ իրավախախտումները, ապահովել սահմանված անցագրային ռեժիմն ու կարգը:

15.ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ

Առաջիկա տարիներին ՊԵԿ-ի կողմից իրականացվող հիմնական նպատակն է լինելու հարկային և մաքսային օրենսդրության ամբողջական և համահավասար կիրառումը:

«1023. Հարկային և մաքսային ծառայություններ» ծրագրի նպատակն է՝

1. Հարկային և մաքսային վարչարարության պլանավորումը, մոնիտորինգը, հարկային և մաքսային օրենսդրության ամբողջական և համահավասար կիրառումը, ծրագրերի համակարգումը, գանձման, վերահսկողության և աջակցության ծառայությունները, որոնք նպաստում են ՀՀ-ում արդյունավետ հարկային և մաքսային վարչարարության իրականացմանը:

2. ՀՀ հարկային օրենսգրքի համաձայն ակցիզային հարկով հարկման ենթակա ապրանքների համար տնտեսվարող սուբյեկտներին ակցիզային դրոշմանիշերով ապահովման դերը էական է հարկային եկամուտների հավաքագրման տեսանկյունից: Բացի այդ, «Առևտրի և ծառայությունների մասին» ՀՀ օրենքի և Եվրասիական տնտեսական միության մաքսային օրենսգրքի համաձայն պարտադիր դրոշմավորման ենթակա ապրանքների համար դրոշմապիտակների տրամադրումն ունի ռազմավարական նշանակություն հարկերի հավաքագրման և բյուջետային եկամուտների ապահովման տեսանկյունից:

3. Հարկային և մաքսային ծառայությունների համար անհրաժեշտ նյութատեխնիկական բազայով ապահովումը նպաստում է ՀՀ ՊԵԿ բնականոն գործունեության անխափան ընթացքին:

4. Յուրաքանչյուր ոք ունի իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունք: Համաձայն ՀՀ Սամանադրության իրավաբանական օգնությունը ցույց է տրվում պետական միջոցների հաշվին: Յուրաքանչյուր տարի հարկային և մաքսային ծառայողների առնվազն մեկ երրորդը ենթակա է պարտադիր վերապատրաստման: Վերջիններիս մասնագիտական որակների կատարելագործումը միմիայն կնպաստի առավել որակյալ կադրային ապահովվածության իրականացմանը և որակյալ ծառայությունների մատուցմանը հասարակությանը:

5. ՀՀ ՊԵԿ-ի նոր շենքերի և շինությունների շինարարությունը (նախագծումը) նպաստում է համակարգի գործունեության ընդլայնմանը, բարելավում է աշխատակիցների աշխատանքային պայմանները, իսկ ազատ տնտեսական գոտիների ընդլայնումը խթան է հանդիսանում ՀՀ-ում ներդրումային միջավայրի գրավչության բարձրացման համար: Նշված գործոններում իր կարևոր դերն ունի սահմանային անցակետերում վերափոխված շենքային պայմանների բարելավումը, որը հնարավորություն կստեղծի ժամանակակից չափանիշներին համապատասխան ընթացակարգեր կիրառելուն՝ խթանելով բեռնափոխադրումների արագ սպասարկումը: «Մեղրիի անցակետի արդիականացմամբ կգործի «մեկ պատուհան» համակարգը, ինչի արդյունքում բեռնափոխադրողները և սահմանային անցակետը հատողները կշփվեն մեկ մարմնի հետ:

16. ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱԴԱՍՏՐ

Վերջին տարիներին անշարժ գույքի կադաստրի վարման միջազգային առաջադեմ փորձի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ուսումնասիրված երկրներում կադաստրի համակարգերի անվիճելի առավելությունը դրանց վարման գործընթացներում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման չափազանց բարձր մակարդակն է և համոզված լինելով, որ համակարգի հետագա զարգացումը, գործառույթների իրականացման որակի բարձրացումը և համակարգի գործունեության թափանցիկության ապահովումը, համակարգում կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցումը հնարավոր չէ առանց համակարգում արմատական բարեփոխումների իրականացման:

«**Անշարժ գույքի կադաստրի վարման բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացում**».

Հասարակության տեղեկատվական պահանջները բավարարելու նպատակով կոմիտեն 2023-2025 թվականների զարգացման հատվածում ամբողջապես կփորձի անցնելու առցանց ծառայությունների ինքնաշխատ համակարգի՝ հրաժարվելով թղթային

փաստաթղթաշրջառանությունից: Համակարգում առկա կոռուպցիոն ռիսկերը նվազեցնելու նպատակով կիրականացվեն կառուցվածքային բարեփոխումներ, որի ռազմավարական նպատակները և գերակա վերջնական արդյունքներն առցանց, ինքնաշխատ, անթուղթ անշարժ գույքի կադաստրի ստեղծումն է:

Անշարժ գույքի հարկման համակարգի բարեփոխումների շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետությունում արդեն ներդրվել է անշարժ գույքի միասնական գնահատման և հարկման համակարգ, որը հնարավորություն է տալիս անշարժ գույքի հարկով արդարացի հարկման մեխանիզմներ իրականացնելու, ապահովելով անշարժ գույքի շուկայի գնային իրավիճակի վերաբերյալ վերլուծական տեղեկատվական բազայի ստեղծմանը:

Բարեփոխումներ են իրականացնել նաև գույքի շուկայական գնահատման ոլորտում, մասնավորապես օրենսդրական փոփոխություններով կկարգավորվեն նաև ոչ միայն անշարժ գույքի, այլ նաև գույքի մյուս տեսակների՝ շարժական, բիզնեսի, ոչ նյութական ակտիվների և այլն շուկայական գնահատումները:

Նշված ռազմավարության պահանջների խթանումը գեոդեզիական, քարտեզագրական և երկրատեղեկատվական համակարգի հիման վրա ՀՀ ինտեգրված, միասնական կադաստրի ստեղծումն է:

Ստեղծված քարտեզագեոդեզիական հիմքով երկրատեղեկատվական համակարգը հանդիսանալու է գերատեսչական տարբեր ոլորտների և առանձին տարածքների զարգացման ու արդյունավետ պլանավորման համար որպես բազա: Գեոդեզիայի ու քարտեզագրության բնագավառի զարգացման նպատակով նախատեսվում է ավարտել հանրապետության ամբողջ տարածքի օդալուսանկարահանման աշխատանքները:

Ստեղծված քարտեզագեոդեզիական հիմքով երկրատեղեկատվական համակարգը հանդիսանալու է գերատեսչական տարբեր ոլորտների և առանձին տարածքների զարգացման ու արդյունավետ պլանավորման համար՝ որպես բազա: Գեոդեզիայի ու քարտեզագրության բնագավառի զարգացման նպատակով 2023-2025 թվականներին նախատեսվում է ավարտել հանրապետության ամբողջ տարածքի օդալուսանկարահանման աշխատանքները, իրականացնել Հայաստանի Հանրապետության սեյսմաակտիվ շրջաններում երկրակեղևի գործող խզվածքների բացահայտման համար I դասի ընթացքների կրկնակի նիվելիրացման աշխատանքները, ՀՀ թվային տեղագրական քարտեզները ԵՏՀ միջավայրում ստեղծելու աշխատանքները, օրթոֆոտոհատակագծերով ծածկված համայնքների կադաստրային թաղամասերի ճշգրտման, թաղամասերի ուղղման նպատակով լրացուցիչ կետերի դիտարկման և թաղամասերի արտաքին սահմանների ամբողջական ուղղման աշխատանքները:

17. ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ

Վարչապետի աշխատակազմի ռազմավարական նպատակն է կառավարության, վարչապետի և փոխվարչապետերի գործունեության աջակցությունը՝ ՀՀ կառավարության և վարչապետի որոշումների ու հանձնարարականների կատարման վերահսկողության ապահովումը, աշխատակազմին վերապահված լիազորությունների լիարժեք և արդյունավետ իրականացումը, քաղաքացիական իրավահարաբերություններին նրա մասնակցությունը՝ աշխատակազմի խնդիրների և գործառույթների անվերապահորեն կատարման, դրանց կատարման արդյունավետության բարձրացման և աշխատանքների կատարման կանոնակարգերի կատարելագործման ճանապարհով:

Համաձայն «Կառավարության կառուցվածքի և գործունեության մասին» օրենքի՝ աշխատակազմի խնդիրն է ապահովել վարչապետի և փոխվարչապետերի լիազորությունների իրականացումը, ինչպես նաև կառավարության նիստերի անցկացումը:

Աշխատակազմի կողմից իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում ապահովվում է նաև Հայաստանում, սփյուռքի համայնքներում, արտերկրում Հայաստանի մասին լիարժեք և հավաստի տեղեկատվության մատչելիություն, տեղեկատվության միջոցով արտաքին աշխարհի հետ հաղորդակցություն ու կապի ամրապնդում, հասարակական, քաղաքական, մշակութային և այլ ոլորտների վերաբերյալ իրադարձությունների լուսաբանում և տարածում, որի նպատակն է տեղեկատվության տարածման միջոցով մերօրյա իրականության, հայ ժողովրդի գրական-մշակութային ժառանգության տարածումը և հանրահռչակումը, Հայոց պատմությանը, մշակույթին, հայ մեծերին նվիրված հաղորդումների, հոդվածների, ակնարկների և լրագրության այլ ժանրերով նյութերի պատրաստումն ու հրապարակումը: Մեծ կարևորություն է տրվում Ազգային ինքնության պահպանմանը՝ տոների և հիշատակի օրերին նվիրված միջոցառումների անցկացմանը:

Աշխատակազմի կողմից իրականցվող ծրագրերի և միջոցառումների շրջանակներում աջակցություն է ցուցաբերվում հասարակական կազմակերպություններին, այդ թվում՝ ազգային փոքրամասնությունների թվով 11 հասարակական կազմակերպությունների, որոնք իրականացնում են՝ կրթական, մշակութային միջոցառումներ, տոնախմբություններ, զանազան քննարկումներ, /ներառյալ գրասենյակների պահպանման ծախսերը/՝ վերջիններիս կողմից ներկայացված ֆինանսավորման հայտերի հիման վրա:

Հանրային իրազեկման և հասարակական-քաղաքական հետազոտությունների շրջանակում իրականացվում է նաև Կառավարության գործունեության լուսաբանում, աջակցություն է ցուցաբերվում պետական մամուլի հրատարակման, ինչպես նաև տեղեկատվության պահպանմանն ու արխիվացման գործընթացներին:

Վարչապետի աշխատակազմի կողմից մեծ ուշադրություն է դարձվում քաղաքացիական ծառայության բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացմանը, մասնավորապես քաղաքացիական ծառայողների վերապատրաստմանը՝ պետական համակարգում պատրաստված և մրցունակ մասնագետներ ունենալու համար: 2020 թվականից իրականացվում է վերապատրաստման նոր ձևաչափի ներդնում, համաձայն որի քաղաքացիական ծառայողների վերապատրաստման գործընթացը իրականացվում է առկա և հեռավար ուսուցման միջոցով:

Վարչապետի աշխատակազմի կողմից իրականացվող ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորվում է Մաքսային միությանը և Միասնական տնտեսական տարածությանը Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության շրջանակում միասնական տեղեկատվական տարածության և ինտեգրացված տեղեկատվական համակարգերի պահպանումը, արդիականացումը և զարգացումը: Վերջինիս համար ապահովվում է ինտեգրացիոն շլյուզի սարքավորման սպասարկումն ու գործունակությունը:

Վարչապետի աշխատակազմի գծով ծրագրերի շրջանակներում իրականացվում է Միջազգային դատարաններում, միջազգային արբիտրաժներում և այլ միջազգային ատյաններում ՀՀ շահերի ներկայացման և պաշտպանության, դրանց կողմից ընդունված վճիռների և որոշումների կատարման ապահովման գործընթացում Արբիտրաժային և այլ վեճերի շրջանակներում ՀՀ շահերը ներկայացնելու և պաշտպանելու համար փաստաբանական, իրավաբանական, փորձագիտական ծառայությունների, վեճը լուծող հաշտարարի ծառայությունների, ՀՀ շահերից բխող խորհրդատվական բնույթի ծառայությունների ձեռքբերման, ինչպես նաև Միջազգային

արբիտրաժային տրիբունալի կամ օտարերկրյա ներպետական դատարանի ծախսերի վճարման ապահովում:

Մարմնի կողմից իրականացվում են նաև միջազգային պայմանագրերի շրջանակներում միջոցառումներ՝

Արդյունահանող ճյուղերի զարգացման ծրագիր.

2021թ. մայիսի 17-ին Հայաստանի Հանրապետության և Համաշխարհային բանկի միջև ստորագրվել է 500,000 ԱՄՆ դոլար գումարի չափով «Հայաստանի արդյունահանող ճյուղերի թափանցիկության նախաձեռնությանն աջակցություն. լրացուցիչ ֆինանսավորում» դրամաշնորհային ծրագրի (ԱՃԳԾԱ Դրամաշնորհ թիվ TF0B4808) համաձայնագիրը, որի միջոցներով 2021-2024թթ. շարունակվելու է աջակցությունը Հայաստանի արդյունահանող ճյուղերի թափանցիկության նախաձեռնությանը, մասնավորապես, ֆինանսավորվելու են արդյունահանող ոլորտում միջազգային ստանդարտին համապատասխան կոնտեքստուալ և ֆինանսական թափանցիկության ապահովման աշխատանքները, տվյալների համակարգված բացահայտումների ավտոմատացված էլեկտրոնային նորարարական համակարգի ստեղծումը, առաջիկա 2 տարիների ԱՃԹՆ-ի ազգային զեկույցների կազմումը և հրապարակումը, ոլորտի հիմնական շահառուների կարողությունների հզորացման միջոցառումները, բազմաշահառու խմբի կողմից ոլորտի վերաբերյալ հանրային բանավեճի մշակույթի ձևավորմանն ուղղված աշխատանքները:

Սփյուռքի գծով ծրագրեր.

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2021 թվականի օգոստոսի 18-ի N 1363-Ա որոշման 2021-2026թթ.ծրագրի 1-ին բաժնի (Անվտանգություն և արտաքին քաղաքականություն) 1.4 մասի (Սփյուռքի հետ կապեր), սփյուռքի ոլորտում Կառավարությունը՝

- որդեգրում է գիտական, մասնագիտական, կրթամշակութային, տնտեսական և այլ ոլորտներում համահայկական ցանցերի ստեղծման և զարգացման քաղաքականությունը,
- կարևորում է Հայաստանի զարգացմանը սփյուռքի ներուժի լիարժեք ներգրավումը, սփյուռքի հայ համայնքների՝ բնակության երկրի և Հայաստանի միջև կայուն հարաբերությունների կամրջող դերի մեծացումը, Հայաստան-սփյուռք գործակցության խորացման և ընդլայնման համար այնպիսի քայլերի ու ծրագրերի իրականացումը, որոնք կնպաստեն սփյուռքի մասնակցությանը՝ Հայաստանի հանրային կյանքին,
- առաջնահերթություն է համարում հայրենադարձության խթանումը, ինչպես նաև Հայաստանում սփյուռքահայերի ինտեգրման գործընթացին աջակցումը.
- կարևորում է համահայկական ազգային, հոգևոր, գիտակրթական, մշակութային և այլ կառույցների ամրապնդումը և նրանց դերակատարումը համահայկական խնդիրների լուծման գործում և ջանքեր է գործադրելու սփյուռքը ներկայացնող ներկայացուցչական կազմակերպություն ստեղծելու ուղղությամբ:

Սփյուռքի գծով հիմնական թիրախներն են.

- Հայաստանի և հայկական սփյուռքի միջև կապերի ամրապնդմանը և զարգացմանը նպաստելը,
- Սփյուռքի ներուժի վերհանումն ու քարտեզագրումը, տեղեկատվական համակարգերի ստեղծումը, ՀՀ զարգացման գործընթացներում ներգրավվածությունը, Հայաստան- Սփյուռք համատեղ ծրագրերի իրականացումը, ըստ ոլորտների համահայկական մասնագիտական ցանցերի ստեղծումը:

18. ՌԱԴԻՈ ԵՎ ՀԵՌՈՒՍՏԱՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՌԱՐՁԱԿՈՒՄ

Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման ոլորտը կարգավորվում է «Տեսալսողական մեդիայի մասին» ՀՀ օրենքով: Նույն օրենքի համաձայն՝ Հանրային հեռարձակողի խորհուրդը (այսուհետ՝ Խորհուրդ) հանդիսանում է «Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերություն», «Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն» և «Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերություն» փակ բաժնետիրական ընկերությունների (այսուհետ՝ Ընկերություններ) կառավարման մարմինը, և իր աշխատանքները կազմակերպում է աշխատակազմի միջոցով: Խորհրդի աշխատակազմը «Հանրային հեռարձակողի խորհրդի աշխատակազմ» պետական հիմնարկն է:

Հանրային հեռարձակողի խորհրդի կողմից իրականացվող «Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակում» ծրագրի նպատակն է՝ ապահովել բազմազան տեղեկատվական, ճանաչողական, կրթական, ժամանցային հեռուստատեսային և ռադիո հաղորդումների արտադրություն և հեռարձակում:

Ոլորտային քաղաքականության հիմնական թիրախներն են.

- Ստեղծել և տարածել շուրջօրյա հեռուստատեսային, ռադիո և տեսալսողական տեղեկատվություն,
- Ապահովել բազմազան տեղեկատվական, ճանաչողական, կրթական, ժամանցային բովանդակություն,
- Տրամադրել անաչառ լրատվություն Հայաստանում և աշխարհում տեղի ունեցող կարևոր իրադարձությունների մասին:

Արդյունքը. Բազմազան տեղեկատվական, ճանաչողական, կրթական, ժամանցային հեռուստատեսային և ռադիո հաղորդումների արտադրության և հեռարձակման ապահովում:

19. ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքաշինության ոլորտում իրականացվող ծախսային գերակայությունները բխում են կառավարության ծրագրից, Սահմանադրությամբ և օրենքներով սահմանված գործառույթներից, որոնք ուղղված են մարդու կենսագործունեության համար բարենպաստ տարածական միջավայրի ստեղծմանը: Ոլորտում առաջնահերթ ռազմավարական նպատակներից է՝

- միջազգային և եվրոպական ստանդարտներին ներդաշնակ շինարարական նորմերի, տեխնիկական կանոնակարգերի, ստանդարտների, շինարարական նորմերի կանոնների հավաքածուների և այլ նորմատիվ փաստաթղթերի մշակումն ու բազայի ընդլայնումը՝ նպատակ ունենալով խթանել տեխնոլոգիաների զարգացմանը, ինչպես նաև նախագծային և շինարարական աշխատանքների որակի բարձրացմանն ու անվտանգության պահանջների ապահովմանը: Քաղաքաշինական նորմատիվ փաստաթղթերի միջազգային և եվրոպական նորմերին ու ստանդարտներին համապատասխանեցումը,
- քաղաքաշինական պլանավորման հիման վրա համայնքների տարածքային համաչափ զարգացման ապահովումը, նաև կիրառելով միկրոռեգիոնալ մակարդակի պլանավորում: Հանրապետության ողջ տարածքը կապահովվի համակցված տարածական պլանավորման փաստաթղթերով: Պլանավորման փաստաթղթերի հիման վրա տարածքային զարգացումը կապահովվի՝
- մարդկանց կյանքի անվտանգությունը, բարենպաստ միջավայրի ձևավորումն ու պահպանումը,

- պլանավորման ու կառուցապատման որակական երաշխիքների ապահովումը,
- շենքերի, շինությունների, ինժեներատրանսպորտային ենթակառուցվածքների կայունության ու երաշխավորված շահագործման, քաղաքաշինական և բնական միջավայրերի միջև ներդաշնակության ապահովման համար նվազագույն պարտադիր պահանջների սահմանումը,
- Քաղաքաշինության բնագավառում պետական ծրագրերի իրականացման ապահովումը:

Նշված նպատակները բխում են «Քաղաքաշինության մասին», «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքների, ՀՀ հողային օրենսգրքի դրույթներից, այլ օրենքներից և իրավական ակտերից, համահունչ են ՄԱԿ-ի Կայուն զարգացման նպատակներին, համապատասխանում են նշված բնագավառում միջազգային պրակտիկային, «Լանդշաֆտի Եվրոպական կոնվենցիայի» գաղափարախոսությանը:

20. ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ վիճակագրական կոմիտեն ՀՀ պաշտոնական վիճակագրության գլխավոր արտադրողն է և համակարգում է ազգային վիճակագրական համակարգում պաշտոնական վիճակագրության մշակմանը, արտադրությանը և տարածմանն ուղղված ողջ գործունեությունը, բացառությամբ ՀՀ կենտրոնական բանկի:

Համաձայն «Պաշտոնական վիճակագրության մասին» օրենքի Գլուխ 10-ի հոդված 33-ի, Կոմիտեն իր իրավասությունների շրջանակում ակտիվորեն մասնակցում է վիճակագրական ստանդարտների և ուղեցույցների մշակմանն ու ներդրմանն ուղղված միջազգային գործունեությանը, համակարգում է պաշտոնական վիճակագրության բնագավառում միջազգային համագործակցության բոլոր միջոցառումները, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների կողմից Կոմիտեին տրվող բոլոր այն գնահատականները, որոնք վերաբերում են պաշտոնական վիճակագրությանը՝ անկախ վիճակագրության ոլորտից և արտադրողից:

Կոմիտեն համակարգում է պաշտոնական վիճակագրության տվյալների փոխանցումը միջազգային և այլ կազմակերպությունների:

Պաշտոնական վիճակագրության ոլորտում որդեգրված ռազմավարությունն ուղղորդված է «Պաշտոնական վիճակագրության մասին» օրենքով սահմանված հիմնական խնդիրների իրագործման ապահովմանը և խարսխվում է պաշտոնական վիճակագրության հիմնարար սկզբունքների վրա, համաձայն որոնց՝ վիճակագրությունը պետական մարմինների, միջազգային կազմակերպությունների, հանրության, բիզնեսի պահանջմունքների բավարարման համար ծրագրային աշխատանքի ընթացքում պետք է ապահովի անկողմնակալություն (անկախություն), տեղեկատվությունից օգտվելու հավասար մատչելիություն, պրոֆեսիոնալ ստանդարտներ, արդյունավետություն, հաշվետվողականություն և թափանցիկություն, սկզբնական (անվանական) տվյալների գաղտնիություն և այլն: Քաղաքական, վարչական, գերատեսչական շահերի միջև առկա բախումներում պաշտոնական վիճակագրությունը չներքաշելու երաշխիքները սահմանված են պաշտոնական վիճակագրության հիմնարար սկզբունքներով:

Ոլորտի հետևյալ հիմնական թիրախն է

- Ազգային պաշտոնական վիճակագրության արտադրություն և տարածում՝ միջազգային վիճակագրական ստանդարտների (ներառյալ՝ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի Տվյալների

տարածման հատուկ ստանդարտը) պահանջներին համապատասխան (այդ թվում՝ ռեսուրսների մասով, հոդված 13, մաս 1 և հոդված 14, մաս 2 և 3),

«Ազգային պաշտոնական վիճակագրության արտադրություն և տարածում» ծրագրի (դասիչ՝ 1143) նպատակն է տնտեսական և հասարակական գործընթացների վերաբերյալ պաշտոնական վիճակագրության մշակումը, արտադրումն ու տարածումը: Որպես վերջնական արդյունք, նախատեսվում է ծրագրով նախատեսված ժամկետներով և պարբերականությամբ ամբողջական, համադրելի, արդիական և օգտատերերին հավասար մատչելիությամբ հասանելի պաշտոնական վիճակագրության ապահովում:

Ոլորտը ներառում է Սահմանադրությամբ և օրենքով ստեղծված պետական մարմինների պահպանմանն ուղղված բյուջետային ծրագրերի ու միջոցառումների շրջանակը, որն ընդգրկում է պետական իշխանության մարմինների (օրենսդիր, գործադիր և դատական), Սահմանադրությամբ և օրենքով ստեղծված ինքնավար և անկախ մարմինների ընթացիկ պահպանումը և տեխնիկական միջոցներով ապահովումը:

Ընդհանուր առմամբ, պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումները միտված են պետական կառավարման համակարգում կոռուպցիոն երևույթների բացառմանը՝ միաժամանակ պետական իշխանության մարմինների գործունեության թափանցիկության, պետական կառավարման գործընթացներին քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների մասնակցության աստիճանի բարձրացման և այլ մեխանիզմների գործարկմամբ:

Հանրային կառավարման թափանցիկության և հաշվետվողականության ապահովման, վարչական կոռուպցիայի հաղթահարման նպատակով կարևորվում է պետության կողմից ծառայությունների մատուցման ոլորտում էլեկտրոնային գործիքների ներդրման միջոցով քաղաքացի-պետություն շփման հնարավորինս սահմանափակումը, այդ թվում՝ մեկ պատուհանի սկզբունքով ծառայությունների մատուցման նպատակով միասնական կենտրոնների ստեղծման և գործարկման միջոցով, պետական մարմինների գործունեության թափանցիկության, հաշվետվողականության, էլեկտրոնային տվյալների համակարգերի միասնականության և ավտոմատացման ապահովումը, ինչը կբարձրացնի որոշումների ընդունման ժամանակ կիրառվող տեղեկատվության հուսալիության և ամբողջականության աստիճանը:

Պետական կառավարման համակարգում Կառավարությունը դրսևորում է պետական ռեսուրսների կառավարումը արդյունավետ, օգտավետ և խնայողաբար իրականացնելու մոտեցում:

Պետական կառավարման համակարգի պահպանման գծով գոյություն ունեցող բյուջետային ծրագրերը՝ դրանք հանրային իշխանության մարմինների պահպանմանն ու տեխնիկական կարողությունների զարգացմանն ուղղված ծախսային ծրագրերն ու միջոցառումներն են, որոնց գծով ծախսերի մակարդակը կախված է պետական կառավարման համակարգում տեղի ունեցող փոփոխություններից, այդ թվում՝ կառուցվածքային կամ գործառութային փոփոխություններից, ինչպես նաև տնտեսության մեջ տեղի ունեցող գնային և սակագնային տարբեր գործոնների փոփոխություններից:

2023-2025թթ. ՄԺԾԾ չափաքանակները հաշվարկվել են հիմք ընդունելով ՀՀ 2022 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշները և 2022 թվականի ընթացքում որոշակի իրավական կարգավորումների արդյունքում կատարված օրենսդրական փոփոխությունները: Հանրային իշխանության մարմինների պահպանման ծախսերը ծրագրավորվում են միասնական սկզբունքի կիրառմամբ:

22. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՅԼ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

22.1. ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ

Հանրապետության նախագահի աշխատակազմն ապահովում է Հանրապետության նախագահի՝ Սահմանադրությամբ սահմանված լիազորությունների լիարժեք և արդյունավետ իրականացումը:

«Հանրապետության նախագահի աշխատակազմ» պետական մարմինը ձևավորվել և իր գործունեությունն սկսել է իրականացնել 2018թ. ապրիլի 9-ից: Հանրապետության նախագահի աշխատակազմի կանոնադրական գործառույթներն ամրագրված են Հանրապետության նախագահի ապրիլի 18-ի ՆՀ-264-Լ հրամանագրով:

Հանրապետության նախագահի աշխատակազմի միջնաժամկետ նպատակներն են՝

1.Հանրության կողմից Հանրապետության նախագահի և նրա աշխատակազմի գործառույթների հստակ ընկալում, հանրության վստահության ձեռք բերում և ամրապնդում: Այս նպատակին հասնելու համար նախատեսվում է՝

- Հանրապետության նախագահի և աշխատակազմի կողմից բարեգործական թիրախային ծրագրերի իրականացում, այդ ծրագրերի պատշաճ լուսաբանում,
- Պաշտոնական ինտերնետային կայքի միջոցով Նախագահի լիազորությունների հստակ և հանրամատչելի եղանակով ներկայացում,
- Նախագահի նստավայրում այցելուների կենտրոնի ստեղծում, մշակութային միջոցառումների կազմակերպում,
- Սոցիալական մեդիայում ակտիվ գործունեության շարունակություն, հետևորդների թվի ավելացում,
- Հանրապետության նախագահի և աշխատակազմի իրականացրած ծրագրերի վերաբերյալ հաշվետվողականության ապահովում, ընկալելի ձևով դրանց ներկայացում վերջնական արդյունքի ցուցադրմամբ,
- Նախագահին դիմած անձանց նկատմամբ հոգատար վերաբերմունքի ցուցաբերում, արագ արձագանքի ապահովում, հետևողականություն:

2. Նոր գաղափարներ գեներացնող և ռազմավարական ծրագրեր մշակող լոկոմոտիվի դերի ստանձնում և այդ դերի ճանաչելիություն հանրության կողմից: Այս նպատակին հասնելու համար նախատեսվում է՝

- Հանդես գալ նախաձեռնություններով, հայեցակարգերով, զարգացման տեսլականներով տարբեր ոլորտների վերաբերյալ՝ առաջարկելով նորարար լուծումներ,
- Կազմակերպել թեմատիկ կոնֆերանսներ, գիտաժողովներ և քննարկումներ՝ լավագույն միջազգային փորձագետների և շահագրգիռ անձանց ներգրավմամբ,
- Մրցույթների միջոցով վեր հանել երկրի զարգացմանն ուղղված գաղափարները, աշխատել այդ գաղափարների իրագործման հայեցակարգերի մշակման ուղղությամբ:

3. ՀՀ-ի և Արցախի, ՀՀ-ի և սփյուռքի, ՀՀ-ի և այլ երկրների միջև առանձնահատուկ կամուրջի դերի ստանձնում և այդ դերի ճանաչելիություն հանրության կողմից:

Այս նպատակին հասնելու համար նախատեսվում է՝

- Համաշխարհային հարթակներում Հայաստանի ներկայացում, օրինակ՝ գիտաժողովներին, ցուցահանդեսներին մասնակցություն,
- Հայկական պատմամշակութային ժառանգությանն ու արժեքների պահպանությանը և դրանց ճանաչմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում,
- Հայաստանի ճանաչելիության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումների կազմակերպում, միջազգային հեղինակավոր միջոցառումների հյուրընկալում Հայաստանում:

4. Նախագահի աշխատակազմի դիրքավորում՝ որպես ցանկալի աշխատավայր: Այս նպատակին հասնելու համար նախատեսվում է՝

- Նախագահի աշխատակազմում ապահովել աշխատակցի հարմարավետության համար անհրաժեշտ ենթակառուցվածքներ,
- Ստեղծել աշխատակիցների վերապատրաստման մեխանիզմներ, այդ թվում՝ հեռակա ուսուցման հնարավորությամբ,
- Ապահովել աշխատակցի առաջխաղացման մեխանիզմները և պարբերաբար գնահատել աշխատանքից բավարարվածությունը:

22.2. ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Հայաստանի Հանրապետությունը խորհրդարանական կառավարման երկիր է և Ազգային ժողովը ոչ միայն ժողովրդի ներկայացուցչական մարմինն է և իրականացնում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդիր իշխանությունը, այլև օժտված է իրականացնելու սահմանադրությամբ իրեն վերապահված գործադիր իշխանության գործունեության վերահսկողական գործառույթ: Որպես լեգիտիմ և ժողովրդավար խորհրդարան՝ Ազգային ժողովը ձգտում է հնարավորինս բաց և թափանցիկ լինել հանրության առջև՝ ապահովելով ՀՀ-ում արդյունավետ օրենսդրական դաշտ:

ՀՀ Ազգային ժողովը գործում է Սահմանադրությանը և իր կանոնակարգին համապատասխան՝ ձևավորելով և կատարելագործելով օրենսդրական դաշտը:

ՀՀ Ազգային ժողովի միջնաժամկետ նպատակներն են՝

- Իրականացնել ՀՀ ԱԺ դերի բարձրացմանն ուղղված միջոցառումներ ամրապնդելով խորհրդարանի և հանրության կապը,
- միջազգային խորհրդարանական կազմակերպությունների ներգրավմամբ համաշխարհային հարթակներում իրականացնել հայկական պատմամշակույթային ժառանգության և արժեքների պահպանման և ճանաչման ուղղված միջոցառումներ,
- հանդես գալ երկրի զարգացմանն ուղղված նոր գաղափարների և ռազմավարական ծրագրերի հայեցակարգերի մշակմամբ,
- կազմակերպել Հայաստանի ճանաչելիության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումներ՝ հյուրընկալելով միջազգային հեղինակավոր միջոցառումների,
- ստեղծել այցելուների կենտրոն,
- բարձրացնել ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի փորձագիտական և վերլուծական ներուժը խորհրդարանական վերահսկողության ոլորտում,

- իրականացնել ՀՀ ԱԺ աշխատակազմի կարողությունների հզորացմանն ուղղված միջոցառումների՝ այդ թվում այլ երկրների խորհրդարանների աշխատակազմերի հետ համագործակցության հաստատում և գործող կապերի խորացում
- ՀՀ ԱԺ աշխատակազմը դարձնել հրապուրիչ աշխատավայր՝ աշխատակցի համար ապահովելով վերապատրաստման, առաջխաղացման և գնահատման անհրաժեշտ մեխանիզմներ:

22.3. ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ դատախազության գործունեության հիմնական ոլորտներն են՝

1) Կոռուպցիայի և կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի ոլորտ

2) Քրեական հետապնդում հարուցելու ոլորտ

3) Հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ հսկողության իրականացման ոլորտ

4) Պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ հսկողության իրականացման ոլորտ

5) Դատարանում մեղադրանքի պաշտպանության և վճիռների, դատավճիռների և որոշումների բողոքարկման ոլորտներ

6) Պետական շահերի պաշտպանության ոլորտ

7) Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման ոլորտ

Կոռուպցիայի և կազմակերպված հանցագործության դեմ պայքարի ոլորտում ՀՀ դատախազության կողմից, մասնավորապես.

- ձեռնարկվելու են անհրաժեշտ միջոցառումներ՝ կոռուպցիոն բնույթի և կազմակերպված հանցագործությունները ժամանակին հայտնաբերելու և բացահայտելու հարցում այլ իրավապահ մարմինների հետ համագործակցությունը խորացնելու ուղղությամբ,
- իրականացվելու են համապատասխան միջոցառումներ՝ ուղղված կոռուպցիոն երևույթների ծագման, դրանց պատճառների և նպաստող պայմանների, օրենսդրական թերի կարգավորումների հայտնաբերմանը՝ օրենսդրական բարեփոխումների իրականացմանը նպաստելու նպատակով,
- միջոցներ են ձեռնարկվելու կոռուպցիայի դեմ պայքարի ոլորտում իրավապահ մարմինների նկատմամբ հանրության վստահությունը բարձրացնելու ուղղությամբ, այդ թվում՝ հասարակական հնչեղություն ունեցող կոռուպցիոն հանցագործությունների քննության ընթացքի և ավարտի մասին հանրությանն իրազեկելու միջոցով,
- ակտիվացվելու է համագործակցությունը կոռուպցիայի դեմ պայքարի ոլորտում գործունեություն իրականացնող մարմինների, ինչպես նաև հասարակական կազմակերպությունների հետ,
- շարունակվելու են միջոցներ ձեռնարկվել Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարության և Հայաստանի Հանրապետությունում կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի արդյունավետության բարձրացման ազգային ծրագրով նախատեսված միջոցառումների իրականացման ուղղությամբ:

Քրեական հետապնդում հարուցելու ոլորտում ՀՀ դատախազությունը.

- ապահովելու է առերևույթ հանցանք կատարած յուրաքանչյուր անձի նկատմամբ օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով քրեական հետապնդման հարուցումը:
- Հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ հսկողության ոլորտում ՀՀ դատախազության կողմից.
- ուժեղացվելու է հսկողությունը հետաքննության և նախաքննության մարմինների կողմից հանցագործությունների վերաբերյալ հաղորդումների գրանցման, հաշվառման և ընթացքը լուծելու նկատմամբ,
- հետաքննության և նախաքննության լրիվության, օբյեկտիվության, բազմակողմանիության և արդյունավետության ապահովման նպատակով ուժեղացվելու է ըստ անհրաժեշտության դատախազական ներգործության միջոցների (ցուցումներ, միջնորդագրեր, միջնորդություններ և այլն) կիրառման պրակտիկան,
- հիշյալ ոլորտում դատախազական գործունեության արդյունավետությունը բարձրացնելու, առաջնահերթությունները նախանշելու նպատակով շարունակաբար վերլուծվելու և ամփոփվելու են հանցավորության վիճակի, կառուցվածքի և շարժընթացի վերաբերյալ վիճակագրական տվյալները,
- միջոցներ են ձեռք առնվելու կոնվենցիոն ու քրեադատավարական հիմնադրույթների պահպանմամբ յուրաքանչյուր քրեական գործով արդյունավետ քննություն ապահովելու, միասնական իրավակիրառ պրակտիկա ձևավորելու նպատակով իրավապահ բոլոր մարմինների ջանքների համախմբման ուղղությամբ:

Պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ հսկողության ոլորտում ՀՀ դատախազության կողմից.

- խստացվելու է հիշյալ ոլորտում դատախազական հսկողության առարկա հանդիսացող իրավական ակտերի և մյուս փաստաթղթերի օրինականության և հիմնավորվածության նկատմամբ հսկողությունը և, ըստ անհրաժեշտության, դատախազական ներգործության միջոցներ կիրառելու պրակտիկան,
- շարունակվելու են հետևողականորեն միջոցներ ձեռնարկվել՝ ուղղված ազատազրկման վայրերում կոռուպցիոն երևույթների հայտնաբերմանը և մեղավոր անձանց պատասխանատվության ենթարկելուն,
- ուժեղացվելու է հսկողությունը ազատազրկման վայրերում պահվող անձանց հիմնարար իրավունքների, հատկապես վերջիններիս բժշկական օգնություն ստանալու իրավունքի պատշաճ իրացումն ապահովելու նկատմամբ,
- պարբերաբար ուսումնասիրվելու և ամփոփվելու է պատիժների ու հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության ոլորտում դատախազական հսկողության պրակտիկան և, ըստ այդմ, կանխորոշվելու են պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ հսկողության ոլորտի գերակա ուղղությունները:

Դատարանում մեղադրանքի պաշտպանության և վճիռների, դատավճիռների և որոշումների բողոքարկման ոլորտում ՀՀ դատախազության կողմից.

- բարձրացվելու է դատարանում մեղադրանքի պաշտպանության որակը,
- ապահովվելու է մեղադրանքի պաշտպանության գործառույթի ինքնուրույնությունը և ակտիվությունը՝ մինչդատական վարույթից դրա անբաժանելիությունը չափավոր բացառելու միջոցով,

- վեր են հանվելու մեղադրանքի պաշտպանության և դատական ակտերի բողոքարկման գործառույթների իրականացման հետ կապված իրավակարգավորման խնդիրները ու նախաձեռնողականություն է ցուցաբերվելու դրանք հստակ ուղղություններով լուծելու հարցում,
- սահմանվելու և ապահովվելու են վերահսկողության մեխանիզմներ մեղադրանքի պաշտպանության նկատմամբ՝ նկատի ունենալով այդ դատավարական փուլի առանձնահատկությունները,
- ապահովվելու է գործի ելքի վրա ազդող դատավարական գործողությունների՝ մեղադրանքը փոփոխելու և մեղադրանքից հրաժարվելու լիազորությունների օրինականությունը,
- իրականացվելու է միասնական պատժողական քաղաքականություն՝ ապահովելով պատիժների կիրառման համաչափությունը,
- ուժեղացվելու է վերահսկողությունը դատական ակտերի բողոքարկման ոլորտում՝ պատշաճ բողոքներ նախապատրաստելու և ներկայացնելու, վճռաբեկ բողոքարկման ոլորտում հատկապես իրավունքի զարգացման խնդիրներ առաջադրելու նպատակով:

Պետական շահերի պաշտպանության ոլորտում ՀՀ դատախազության կողմից.

- ակտիվացվելու է օրենքով սահմանված կարգով և դեպքերում քաղաքացիական դատավարության կարգով պետության գույքային շահերի, վարչական դատավարության կարգով պետության գույքային և ոչ գույքային շահերի և քրեական դատավարության կարգով հանցագործությամբ պետությանը ուղղակի պատճառված գույքային վնասի հատուցման հայց հարուցելու համար անհրաժեշտ ուսումնասիրությունների կատարման պրակտիկան,
- բարձրացվելու է դատախազության տարածքային ստորաբաժանումների կողմից պետությանը պատճառված վնասի հատուցման ուղղությամբ ձեռնարկվող միջոցառումների արդյունավետությունը, հաշվի առնելով դատախազների ծանրաբեռնվածության աստիճանը՝ ակտիվացվելու է տարածքային դատախազությունների համագործակցությունը հանրապետական և տեղական հսկողական-տեսչական մարմինների հետ՝ դրանց ակտերով արձանագրված վնասների կապակցությամբ դատախազական ներգործության միջոցներ ձեռնարկելու միջոցով:

Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման ոլորտում ՀՀ դատախազության կողմից.

- ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության, դրա ծավալների և շահագրգիռ անձանց շրջանակի վերաբերյալ տվյալներ ձեռք բերելու նպատակով իրականացվելու են հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրություններ, այդ նպատակով պահանջվելու են անհրաժեշտ իրավական ակտեր, փաստաթղթեր, տեղեկություններ (այդ թվում՝ հարկային կամ մաքսային գաղտնիք համարվող), նախնական քննության տվյալներ,
- ուսումնասիրության արդյունքներով դիմումներ են ներկայացվելու առաջին ատյանի դատարան՝ հայցի նախնական ապահովման միջոցներ, ինչպես նաև ապացույցների նախնական ապահովում կիրառելու մասին.
- ներկայացրած նյութերի և հավաքված ապացույցների հիման վրա կազմվելու են ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացություններ, հարուցվելու են գույքի քաղաքացիական բռնագանձման հայցեր, կնքվելու են հաշտության համաձայնություններ.
- նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներ ի հայտ գալու դեպքում, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով դատական ակտի վերանայման բողոք նախապատրաստելու և ներկայացնելու նպատակով վերսկսվելու են ավարտված ուսումնասիրությունները:

22.4. ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀՀ Քննչական կոմիտեի լիազորություններն են Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքով իր իրավասությանը վերապահված՝ ենթադրյալ հանցագործությունների կապակցությամբ նախաքննության կազմակերպումը և իրականացումը: Որպես միջդատական վարույթ իրականացնող մարմին՝ ՀՀ քննչական կոմիտեն սերտ փոխհամագործակցում է իրավապահ մյուս մարմինների հետ, մասնավորապես՝ հետաքննության մարմինների, ՀՀ դատախազության հետ: Դատախազությունը հսկողություն է իրականացնում միջդատական քրեական վարույթի օրինականության նկատմամբ:

ՀՀ քննչական կոմիտեն՝ որպես նախաքննություն իրականացնող մարմին պարտավոր է ձեռնարկել բոլոր միջոցառումները, որպեսզի քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարք կատարած յուրաքանչյուր ոք հայտնաբերվի և ենթարկվի պատասխանատվության: ՀՀ քննչական կոմիտեի քննիչները քրեական գործի պատշաճ քննությունն ու դրա արդյունավետությունն ապահովելու նպատակով կատարում են օրենքով իրենց վերապահված բազմաթիվ քննչական գործողություններ՝ հարցաքննություններ, խուզարկություններ, զննություններ, առգրավումներ, անձանց կամ իրերի ճանաչումներ, քննչական փորձարարություններ, նշանակում են տարաբնույթ փորձաքննություններ և այլն: Քրեական գործերի նախաքննության ընթացքում վարույթ իրականացնող մարմինը պարզում է նաև հանցագործությունների կատարմանը նպաստող պատճառներն ու պայմանները, որից հետո դրանք վերացնելու և կանխելու նպատակով համապատասխան մարմիններին ներկայացնում է միջնորդագրեր: Բացի այդ քննչական կոմիտեն զբաղվում է հանցագործությունների քննության մեթոդիկայի ուսումնասիրությամբ, ձեռնարկում է միջոցառումներ՝ քննության դրական փորձը քննչական պրակտիկայում ներդնելու ուղղությամբ: Բացի այդ՝ քննարկում և լուծում է ստացված դիմումներն ու բողոքները: Այս ամբողջ գործունեության վերջնական արդյունքը՝ քննության բազմակողմանիության, լրիվության, օբեկտիվության և արդյունավետության, մարդու և քաղաքացու իրավունքների, հիմնարար ազատությունների, անձնական անձեռնմխելիության և մյուս իրավունքների պաշտպանության ապահովումն է, ինչպես նաև նախաքննության ժամկետների անհարկի ձգձգումների բացառումը, պետությանը և քաղաքացիներին պատճառված վնասի վերականգնման ապահովումը, ՀՀ միջազգային պայմանագրերով նախատեսված քրեական գործերով իրավական օգնություն ցույց տալու հարցերի լուծումը, կոռուպցիոն երևույթների ծագման, դրանց պատճառների և նպաստող պայմանների բացահայտմանն ու դրանց կանխմանն ուղղված գործողությունների իրականացումը, որը բխում է ՀՀ կառավարության 2019 թվականի ծրագրից:

ՀՀ քննչական կոմիտեի կողմից իրականացվող գործունեության հիմնական նպատակն է քրեական գործերի քննությունը, որի շրջանակներում կարող է անհրաժեշտություն առաջանալ նշանակել մի շարք փորձաքննություններ, դատավարական փաստաթղթերը ներկայացնել թարգմանության, իրավական օգնության համար կազմել և ուղարկել միջազգային հարցումներ՝ համապատասխան երկրի պաշտոնական լեզվով: Բացի այդ քննչական կոմիտեի գործունեության ընթացքում քննիչների վերապատրաստման և պատրաստման գործընթացն ապահովելու համար նրանց ներգրավվում են մի շարք դասընթացներում, համապատասխան վերապատրաստման ծրագրերում, մասնագիտական պատրաստում անցնող ունկնդիրներին տրամադրվում է

կրթաթոշակ, ինչպես նաև աշխատանքներ են տարվում ՀՀ քննչական կոմիտեի տեխնիկական հագեցվածության բարելավման ուղղությամբ:

22.5. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՀՀ սահմանադրական դատարանը Հայաստանի Հանրապետության իրավակարգում ապահովելով Սահմանադրության գերակայությունը և անմիջական գործողությունը, որպես ռազմավարական առաջնահերթ խնդիր Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացնում է սահմանադրական արդարադատություն:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն օրենքով սահմանված կարգով շարունակելու է որոշել օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների, Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերի, կառավարության, վարչապետի, ՏԻՄ որոշումների, մինչև միջազգային պայմանագրերի վավերացումը նրանցում ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը ՀՀ սահմանադրությանը, ինչպես նաև լուծելու է հանրահավաքների արդյունքների ու պատգամավորների ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի գործունեության ապահովում ծրագրով նախատեսված ՀՀ սահմանադրական դատարանի առաջնահերթ ռազմավարական նպատակներն են.

- Բարձրացնել սահմանադրական արդարադատության արդյունավետությունը, ապահովել Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրության գերակայությունն ու անմիջական գործողությունը,
- իր գործունեությամբ նպաստել սահմանադրության և նրանում ամրագրված իրավունքների ու պարտավորությունների նկատմամբ հասարակության վստահության բարձրացմանը,
- սահմանված կարգով որոշում կայացնել օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների և այլ նորմատիվ ակտերի սահմանադրությանը համապատասխանության մասին,
- շարունակել Հանրապետությունում իրավունքի գերակայության ապահովման ուղղությամբ գործունեությունը:

Հիմնական գերակա վերջնական արդյունքները, որոնց վրա գերատեսչությունը ձգտում է ներազդել, նրանց իրագործման ռազմավարությունով ՀՀ սահմանադրական դատարանը հետամուտ կլինի հետևյալ արդյունքներին, մասնավորապես՝

Օրենքով սահմանված կարգով որոշել օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների, այլ նորմատիվ ակտերի համապատասխանությունը Սահմանադրությանը, մինչև վավերացումը որոշել միջազգային պայմանագրերում ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը ՀՀ սահմանադրությանը, լուծել հանրաքվեների հետ կապված վեճերը:

Սահմանադրական դատարանի այս լիազորությունը սահմանված է Սահմանադրությամբ և առաջնահերթ է հանդիսանում առաջիկա տարիների համար:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի գործունեության ապահովում ծրագրի իրականացման արդյունքնում ակնկալվում է Օրենքով սահմանված կարգով լուծելով ընդունված որոշումների, օրենքների, իրավական այլ ակտերի սահմանադրությանը համապատասխանությունը՝ ապահովելով նրանց արդյունավետ գործողությունը: Սահմանադրական արդարադատություն իրականացնելիս

սահմանադրական դատարանն անկախ է և ենթարկվում է միայն Սահմանադրությանը: Սահմանադրական դատարանի որոշումներին բնորոշ են պարտադիրությունը, վերջնական լինելը, անմիջական գործողությունը:

ՍԴ-ի՝ գործով ըստ էության ընդունված որոշումները պարտադիր են բոլոր պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց պաշտոնատար անձնաց, ինչպես նաև ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց համար ՀՀ-ի ամբողջ տարածքում: ՍԴ-ի խնդիրը վիճարկվող իրավական նորմի հետագա իրավաբանական ճակատագրի որոշումն է: Կախված ՍԴ-ի որոշումից ՝ վիճարկվող իրավական ակտը կամ կորցնում է իր իրավաբանակն ուժը, կամ շարունակում է պահպանել իր գործողությունը: Այդ իսկ պատճառով ՍԴ-ի որոշումները տարածվում են ոչ միայն վիճարկվող նորմի կիրառման հետ կապված կոնկրետ գործի վրա.Վիճարկվող նորմատիվ ակտի հակասահմանադրականության վերաբերյալ ՍԴ-ի որոշումն ունի գործողության այնպիսի ոլորտ, ինչպիսին որ ունի նորաստեղծ մարմնի նորմատիվ ակտը:

22.6. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆ

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանը՝ որպես անկախ սահմանադրական ինստիտուտ, հետևում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց, իսկ օրենքով սահմանված դեպքերում՝ նաև կազմակերպությունների կողմից մարդու իրավունքների և ազատությունների պահպանմանը, նպաստում է խախտված իրավունքների և ազատությունների վերականգնմանը, իրավունքներին ու ազատություններին առնչվող նորմատիվ իրավական ակտերի կատարելագործմանը:

Մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեությունն ընդգրկում է հետևյալ հիմնական ուղղությունները.

- անհատական բողոքների և դիմումների քննարկում, մշտադիտարկման այցեր, դրանց արդյունքներով համակարգային խնդիրների վերհանում,
- մարդու իրավունքներին և ազատություններին վերաբերող նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերի վերաբերյալ իրավասու մարմին կարծիքների տրամադրում,
- մարդու իրավունքների ու ազատությունների ապահովմանն ուղղված օրենսդրական նախագծերի մշակում,
- օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների, Հանրապետության նախագահի հրամանագրերի և կարգադրությունների, Կառավարության և վարչապետի որոշումների, ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերի Սահմանադրության 2-րդ գլխի դրույթներին համապատասխանության հարցերով Սահմանադրական դատարան դիմումների հասցեագրում,
- Սահմանադրական դատարանում քննվող՝ Սահմանադրության 2-րդ գլխի դրույթներին հակասությանը վերաբերող դիմումների վերաբերյալ հատուկ կարծիքների ներկայացում,
- մարդու իրավունքների կրթությանն ու իրազեկմանն ուղղված շարունակական միջոցառումների անցկացում,
- մարդու իրավունքների մանդատ ունեցող միջազգային և տարածաշրջանային կազմակերպությունների հետ աշխատանք՝ միտված Հայաստանում մարդու իրավունքների պաշտպանության իրավիճակի ներկայացմանն ու բարելավմանը:

22.7. ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Բարձրագույն դատական խորհուրդն անկախ պետական մարմին է, որը Սահմանադրությամբ և «ՀՀ դատական օրենսգրիք» ՀՀ սահմանադրական օրենքով սահմանված լիազորություններն իրականացնելու միջոցով երաշխավորում է դատարանների և դատավորների անկախությունը: Բարձրագույն դատական խորհրդի գլխավոր նպատակն է նախադրյալներ ստեղծել Հայաստանում ձևավորելու արդարադատության անկախության, անաչառության, մատչելիության, թափանցիկության, հաշվետվողականության և արդյունավետության նոր մշակույթ: Բարձրագույն դատական խորհրդի կողմից որդեգրվել են փոխկապակցված ու փոխլրացնող ռազմավարական ուղղություններ, մոտեցումը համակարգային է, հատվածական կամ այսրոպեական լուծումները չեն կարող ակնկալվող արդյունքներն ապահովել: Հստակ առանձնացվում են ճգնաժամային և ֆունկցիոնալ կառավարման խնդիրներ:

Բարձրագույն դատական խորհրդի կողմից մշակված արդյունավետ արդարադատության արդյունավետության ռազմավարական առաջնահերթությունների շրջանակներում նախատեսվում են օրենսդրական և կազմակերպչական բնույթի այնպիսի քայլեր, ինչպիսիք են արդարադատության ծախսատարության կրճատումը, էլեկտրոնային արդարադատության փուլային ներդրումը, դատական գործերի կառավարման ժամանակակից թվայնացված համակարգի ներդրումը, արդարադատության համակարգային մշտադիտարկումը, դատական արխիվների և ընթացիկ գործերի ամբողջական թվայնացման համակարգի արմատավորումը, դատարանների շենքային ու նյութատեխնիկական պայմանների որակական բարելավումը, դատարանների ու դատավորների նյութական ու սոցիալական անկախության անհրաժեշտ ու բավարար երաշխիքների ապահովումը, դատավորների օպտիմալ ծանրաբեռնվածության ապահովումը:

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում հիմնական ծախսային գերակայություններն են.

Սահմանված ժամանակահատվածում, ինչպես նաև հաջորդող տարիներին թիրախային նպատակը համարվում է WEF-ի ցուցանիշի՝ դատական համակարգի անկախությունը իշխանության այլ ճյուղերի, անհատների կամ ընկերությունների ազդեցությունից, բարելավումը՝ միջազգային հարթակում դիրքի ամրապնդման համար, անկախ, անաչառ, մատչելի, արդյունավետ ու հաշվետու արդարադատություն ունենալու համար, ինչն էլ իր հերթին կհանգեցնի ՀՀ-ում մակրոտնտեսական ցուցանիշների բարելավմանը, մասնավորապես՝ զգալի կավելանան ներդրումները, ինչն էլ մեծապես կնպաստի ՀՆԱ-ի աճին:

22.8. ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Հանձնաժողովի գործունեության ոլորտն առնչվում է.

1. ՀՀ Կառավարության 2019 թվականի հոկտեմբերի N 1332-Ն որոշմամբ սահմանված կոռուպցիայի կանխարգելման քաղաքականությանը՝ ինստիտուցիոնալ համակարգի ներդրման և կայացման առումով,

2. «Հանրային ծառայության մասին» օրենքով սահմանված հայտարարագրման համակարգին, ինչպես նաև

3. «Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» օրենքով Հանձնաժողովի հետևյալ լիազորությունների իրականացմանը

- պետական պաշտոն զբաղեցնող անձանց, համայնքների ղեկավարների, նրանց տեղակալների, Երևան համայնքի վարչական շրջանների ղեկավարների, նրանց տեղակալների պաշտոն զբաղեցնող անձանց կողմից «Հանրային ծառայության մասին» օրենքով սահմանված անհամատեղելիության պահանջների և այլ սահմանափակումների, ինչպես նաև պետական պաշտոն զբաղեցնող անձանց (բացառությամբ պատգամավորի, դատավորի, Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի, դատախազի, քննիչի), համայնքների ղեկավարների, նրանց տեղակալների, Երևան համայնքի վարչական շրջանների ղեկավարների, նրանց տեղակալների պաշտոն զբաղեցնող անձանց վարքագծի կանոնների խախտումների և իրավիճակային շահերի բախման դեպքերի վերաբերյալ դիմումների քննություն և որոշումների կայացում,
- հայտարարատու պաշտոնատար անձանց, այդ թվում՝ «Կուսակցությունների մասին» սահմանադրական օրենքով նախատեսված՝ կուսակցությունների ղեկավար մարմինների պաշտոնատար անձանց և հայտարարագրերի ռեեստրի վարում, հայտարարագրի ձևանմուշի, հայտարարագրի լրացմանը ներկայացվող պահանջների, հայտարարագրերի ռեեստրի տվյալների ցանկի, հայտարարագրի ներկայացման և հայտարարագրված տվյալներում փոփոխություն կատարելու, հայտարարագրի արխիվացման կարգերի, ինչպես նաև հայտարարագրերի վերլուծության մեթոդաբանության և ռիսկային չափորոշիչների սահմանում
- հայտարարագրմանն առնչվող խախտումների վերաբերյալ գործերի քննում,
- պետական պաշտոն զբաղեցնող անձանց (բացառությամբ պատգամավորի, դատավորի, Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի, դատախազի, քննիչի), համայնքների ղեկավարների, նրանց տեղակալների, Երևան համայնքի վարչական շրջանների ղեկավարների, նրանց տեղակալների պաշտոն զբաղեցնող անձանց վարքագծի կանոնների վերաբերյալ խորհրդատվական բնույթի պարզաբանումներ, ինչպես նաև շահերի բախման իրավիճակի լուծմանն ուղղված քայլեր ձեռնարկելու վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացում,
- անհամատեղելիության պահանջների և այլ սահմանափակումների, վարքագծի կանոնների խախտումների, շահերի բախման դեպքերի վիճակագրության վարում,
- Հանրային ծառայողների կողմից նվերների հաշվառման ռեեստրի ներդրում և վարում
- պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում կոռուպցիոն ռիսկերի կառուցակարգերի ներդրում և կիրառում
- կոռուպցիայի դեմ պայքարին առնչվող ռազմավարությունների և միջոցառումների ծրագրերի (այդ թվում՝ ոլորտային) նախագծերի փորձագիտական վերլուծություն և դրանց վերաբերյալ ներկայացնում է առաջարկություններ իրավասու մարմին,
- կոռուպցիայի կանխարգելման ծրագրերի մշակում և դրանց ներկայացում Կառավարությանը,
- կոռուպցիայի դեմ պայքարին առնչվող հարցերով կրթական և հանրային իրազեկման բարձրացման ծրագրերի և իրականացնում միջոցառումների մշակում,
- իր մշակած հակակոռուպցիոն ծրագրերի և դրանց իրականացման միջոցառումների ծրագրի (այդ թվում՝ ոլորտային) կատարման վերաբերյալ մոնիտորինգի զեկույցների մշակում, դրանց վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացում իրավասու մարմիններին,
- «Հանրային ծառայության մասին» օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով պետական պաշտոններում նշանակման ենթակա անձանց բարեվարքության ուսումնասիրության իրականացում,
- պետական պաշտոն զբաղեցնող անձանց (բացառությամբ պատգամավորի, դատավորի, Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի, դատախազի, քննիչի), համայնքների ղեկավարների, նրանց տեղակալների, Երևան համայնքի վարչական շրջանների ղեկավարների, նրանց

տեղակալների պաշտոն զբաղեցնող անձանց, հանրային ծառայողի վարքագծի տիպային կանոնների (կանոնագիրքը) ընդունում,

- կուսակցությունների ընթացիկ ֆինանսական գործունեության նկատմամբ վերահսկողության իրականացում, ներառյալ՝ կուսակցությունների տարեկան հաշվետվությունների ներկայացման պահանջների պահպանման և դրանցում առկա տեղեկատվության և տվյալների արժանահավատության և ամբողջականության ստուգում, դրանց առնչվող խախտումների վերաբերյալ գործերի քննում և լուծում, տարեկան հաշվետվությունների աուդիտի կազմակերպում, կուսակցությունների ղեկավար մարմինների պաշտոնատար անձանց հայտարարագրում (համակարգի ներդրում, ռեեստրի վարում, հայտարարագրերի ստուգում և վերլուծություն, դրանց առնչվող խախտումների վերաբերյալ գործերի քննում և լուծում), «Կուսակցությունների մասին» սահմանադրական օրենքով նախատեսված պետական նպատակային ֆինանսավորման միջոցների օգտագործման ստուգում, թեկնածուների, ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) նախընտրական հիմնադրամներ, քարոզչության հիմնադրամ կատարված նվիրատվությունների և դրանց օգտագործման վերաբերյալ հայտարարագրերի ներկայացման պահանջների պահպանման, դրանցում առկա տեղեկատվության և տվյալների արժանահավատության ու ամբողջականության ստուգում և այլն:

2023-2025 թվականների համար Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը սահմանել է հետևյալ հիմնական թիրախները՝

1. հայտարարագրերի վերլուծության և հնարավոր խախտումների հայտնաբերման մեխանիզմների արդյունավետության բարձրացում,
2. պետական կառավարման, տեղական ինքնակառավարման համակարգում հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձանց կողմից շահերի բախման, անհամատեղելիության, վարքագծի կանոնների և այլ սահմանափակումների խախտումների նվազեցում,
3. պետական պաշտոնների նշանակման ենթակա անձանց/թեկնածուների բարեվարքության ուսումնասիրության օրենսդրական և գործնական հնարավորությունների ընդլայնում,
4. պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում կոռուպցիոն ռիսկերի բացահայտման, վերլուծության և ռիսկերի կառավարման մեթոդաբանության մշակում և ներդնում (էլեկտրոնային համակարգերի ներդրման միջոցով տեղեկատվության անվտանգ հավաքագրում և վերլուծություն)
5. Հանրային ծառայողների կողմից նվերների ընդունման արգելքի հայեցակարգի մշակում և կիրառում(էլեկտրոնային համակարգերի ներդրման միջոցով տեղեկատվության անվտանգ հավաքագրում և վերլուծություն):
6. կոռուպցիայի կանխարգելման և դրա հիմնական թիրախների վերաբերյալ հանրային իրազեկման մակարդակի բարձրացում և կոռուպցիայի կանխարգելմանն ուղղված ֆորմալ և ոչ ֆորմալ կրթության ապահովում,
7. Հանձնաժողովին վերապահված նոր՝ կուսակցությունների տարեկան հաշվետվությունների ստուգման, պարտադիր աուդիտի կազմակերպման, կուսակցությունների հայտարարտու պաշտոնատար անձանց հայտարարագրմանն առնչվող, գործառույթների և լիազորությունների արդյունավետ իրականացում, ինչպես նաև նախընտրական հիմնադրամներ կատարվող նվիրատվությունների, ծախսերի և դրանց հաշվարկման նկատմամբ վերահսկողության, հանրաքվեի և տեղական հանրաքվեի քարոզչության նպատակով կատարված նվիրատվությունների, ծախսերի և դրանց հաշվարկման նկատմամբ վերահսկողության արդյունավետ իրականացում:

8. Հանձնաժողովի միջազգային համագործակցության խթանում

Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի ծախսային ծրագրային գերակայությունները բխում են գործունեության հիմնական նպատակից, այն է՝ ապահովել պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման ոլորտում կոռուպցիայի կանխարգելման համակարգային և անհատական գործուն մեխանիզմների ներդրումն ու արդյունավետ շահագործումը:

22.9. ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Մրցակցության պաշտպանության հանձնաժողովը պետական ինքնավար մարմին է, որն ապահովում է տնտեսական գործունեության ազատությունը, ազատ տնտեսական մրցակցությունը, բարեխիղճ մրցակցության և ձեռնարկատիրության զարգացման համար անհրաժեշտ միջավայրը և իրականացնում է սպառողների շահերի պաշտպանությունը: Հանձնաժողովի առջև դրված խնդիրներն են՝

- ձեռնարկատիրության զարգացման և սպառողների շահերի պաշտպանության նպատակով տնտեսական մրցակցության պաշտպանումը ու խրախուսումը,
- բարեխիղճ և ազատ մրցակցության համար անհրաժեշտ միջավայրի ապահովումը,
- հակամրցակցային գործունեության կանխարգելումը, սահմանափակումը և նախազգուշացումը,
- տնտեսական մրցակցության պաշտպանության նկատմամբ վերահսկողությունը:

Հանձնաժողովը, համաձայն ծրագրային բյուջետավորման գործընթացի, յուրաքանչյուր տարի պարտավոր է իրականացնել 100 ուսումնասիրություն և լայն սպառման պարենային և ոչ պարենային նշանակության ապրանքների և ծառայությունների հինգ շուկաների (ոլորտների) ուսումնասիրություններ: Ապրանքային շուկայի մրցակցային իրավիճակը գնահատող ուսումնասիրությունները սահմանում են ապրանքային շուկայի կառուցվածքը, կենտրոնացվածության աստիճանը, օրենսդրական խնդիրները և մրցակցությունը սահմանափակող երևույթները:

«Տնտեսական մրցակցության պաշտպանություն» ծրագրի շրջանակներում Հանձնաժողովի ոլորտային ծախսերի գերակա ուղղություններն են.

- Տնտեսական մրցակցության պաշտպանությանն ուղղված միջոցառումների իրականացում,
- «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» օրենքում և հարակից մի շարք օրենքներում կատարված փոփոխությունների և լրացումների հիման վրա նորմատիվ իրավական ակտերի լրամշակում և նոր նորմատիվ իրավական ակտերի ընդունում,
- Ապրանքային շուկաներում «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված չարաշահումների սահմանափակումը, կանխումը, արգելումը, ձեռնարկատիրության զարգացման նպաստումը,
- Միջազգային համանման կառույցներին ինտեգրվելը և փորձի փոխանակումը:

22.10. ՀԵՌՈՒՍՏԱՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՌԱԴԻՈՅԻ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Հեռուստատեսության և ռադիոյի հանձնաժողովը (այսուհետ՝ Հանձնաժողով) սահմանադրական կարգավիճակ ունեցող անկախ պետական մարմին է, որն ապահովում է հեռարձակվող լրատվության միջոցների ազատությունը, անկախությունը և

բազմազանությունը, վերահսկում է տեսալսողական մեդիածառայություն մատուցողների, ցանցային և մուլտիպլեքս օպերատորների, ինչպես նաև տեսալսողական ծրագրերի դիստրիբյուտորների գործունեությունը:

Հանձնաժողովի հիմնական գործառույթներն են՝

1) հանրային մուլտիպլեքսում սլոթի օգտագործման լիցենզավորման մրցույթների անցկացում.

2) լսողական ծրագրի հաճախականության օգտագործման լիցենզավորման մրցույթների անցկացում.

3) մասնավոր մուլտիպլեքս օպերատորի գործունեության լիցենզավորման մրցույթների անցկացում.

4) ցանցային օպերատորի գործունեության լիցենզավորում.

5) տեսալսողական մեդիածառայություն մատուցողի կարգավիճակի տրամադրում՝ հեղինակազորում.

6) տեսալսողական ծրագրերի դիստրիբյուտորների ծանուցումների հաստատում.

7) ոչ գծային տեսալսողական տեղեկատվության հեռարձակման գործունեություն իրականացնելու թույլտվությունների տրամադրում.

8) լիցենզիա ստացած անձանց ցուցակի կազմում և հրապարակում, լիցենզիայում նշված պայմանների և «Տեսալսողական մեդիայի մասին» օրենքի (այսուհետ՝ Օրենք) պահանջների կատարման նկատմամբ հսկողության իրականացում.

9) տեսալսողական հաղորդումների տեսագրությունների և ձայնագրությունների ընտրանքային դիտարկման միջոցով օրենսդրության և լիցենզիայի պահանջներին դրանց համապատասխանության պարզում.

10) «Տեսալսողական մեդիայի մասին» օրենքի խախտման կամ իր որոշումները չկատարելու դեպքում պատասխանատվության միջոցների կիրառում.

11) տեսալսողական մեդիածառայություն մատուցողների կողմից նախընտրական քարոզչության՝ Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքով սահմանված կարգի պահպանման նկատմամբ վերահսկողություն.

12) տեսալսողական մեդիածառայություն մատուցողների, ցանցային և մուլտիպլեքս օպերատորների և տեսալսողական ծրագրերի դիստրիբյուտորների գործունեության վերաբերյալ բողոքների, առաջարկությունների և հարցումների ուսումնասիրում և պատասխանում կամ եզրակացության տրամադրում.

13) տեսալսողական մեդիածառայություն մատուցողների և ցանցային օպերատորների գործունեության մշտադիտարկում.

14) «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» օրենքով սահմանված կարգով և դեպքերում ստուգումների և ուսումնասիրությունների իրականացում.

15) Հանրային հեռարձակողի ծրագրերում տեղեկատվական, կրթական, մշակութային և ժամանցային բնույթի հաղորդումների բազմազանության ապահովման համար վերահսկողության իրականացում.

16) օրենքով սահմանված դեպքերում կարգերի, մեթոդաբանությունների և այլ ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերի ընդունում:

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում Հանձնաժողովի կողմից իրականացվելիք հիմնական ծրագրերն են՝

- Տեսալսողական մեդիայի ոլորտը կարգավորող օրենսդրության, ինչպես նաև լիցենզիայի պայմանների պահպանման վերահսկում, ինչը կնպաստի ոլորտային նպատակների իրագործմանը:
- Տեսալսողական մեդիածառայությունների լիցենզավորման մրցույթների անցկացում, ներառյալ մարզային մրցույթների, ինչը տեղեկատվություն ստանալու ավելի լայն ընտրության հնարավորություն կտա սպառողներին, իսկ մարզերի բնակչությանը՝ մշտապես իրազեկ լինելու տեղական նորություններին և մարզերին առնչվող խնդիրներին:
- Մասնավոր մուլտիպլեքս օպերատորի գործունեության լիցենզավորման մրցույթի անցկացում, ինչը կնպաստի տեսալսողական ծրագրերի հեռարձակման թվայնացման համակարգի կայուն գործարկմանը, ինչպես նաև կապահովի նոր սուբյեկտների մուտքը տեսալսողական շուկա՝ նպաստելով մեդիաների միջեւ հավասարակշռված մրցակցային միջավայրի ստեղծմանը:

22.11. ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը սահմանադրական կարգավիճակով օժտված անկախ պետական մարմին է, որը կազմակերպում է Ազգային ժողովի և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունները, հանրաքվեները, ինչպես նաև վերահսկողություն է իրականացնում դրանց օրինականության նկատմամբ:

Հանձնաժողովի աշխատանքներն ուղղված են ընտրական գործընթացների պատշաճ կազմակերպմանն ու անցկացմանը, դրանց բարելավմանն ու կատարելագործմանը, ընտրական իրավունքի և ընտրական գործընթացների վերաբերյալ ուսուցումների և դասընթացների կազմակերպմանը, դասավանդման նոր մեթոդաբանության, ուսուցման նոր հարթակների մշակմանն ու ներդրմանը և ընտրական գործընթացների վերաբերյալ հանրային իրազեկման ապահովմանն ու ընդլայնմանը:

Վերոգրյալի ապահովման համար իրականացվում են վերլուծություններ, ուսումնասիրություններ, կազմակերպվում են Հանձնաժողովի անդամների և Հանձնաժողովի աշխատակիցների վերապատրաստումներ, անցկացվում են սեմինարներ, կոնֆերանսներ, ապահովվում են շփումներ շահագրգիռ մասնակիցների հետ (կուսակցությունների ներկայացուցիչներ, հասարակական կազմակերպություններ, զանգվածային լրատվության միջոցների ներկայացուցիչներ, տարածքային ընտրական հանձնաժողովներ և այլն):

Հանձնաժողովը անդամակցում է Եվրոպայի ընտրական իշխանությունների ասոցիացիա (ACEEEO) կազմակերպությանը:

Հանձնաժողովը համագործակցել է՝

1) 2016-2017 թվականներին՝ Միավորված Ազգերի Զարգացման Ծրագիր «Աջակցություն ընտրական գործընթացին Հայաստանում» ծրագրի շրջանակներում

2) 2018-2020 թվականներին՝ Միավորված Ազգերի Զարգացման Ծրագիր «Հայաստանում ընտրական գործընթացի աջակցություն» ծրագրի շրջանակներում:

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կանոնադրության համաձայն՝ Հանձնաժողովի նպատակն է Ազգային ժողովի և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների, ինչպես նաև հանրաքվեների կազմակերպումն ու անցկացումը:

Հանձնաժողովի խնդիրներն են՝

1. կազմակերպել և անցկացնել Ազգային ժողովի և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունները, ամփոփել արդյունքները,

2. կազմակերպել և անցկացնել հանրաքվեները, ամփոփել արդյունքները,

3. վերահսկողություն իրականացնել ընտրությունների և հանրաքվեների կազմակերպման և անցկացման օրինականության նկատմամբ:

Հանձնաժողովը համագործակցում է հասարակական կազմակերպությունների հետ՝ հաշվանդամություն ունեցող անձանց համար ընտրական գործընթացներն առավել մատչելի դարձնելու ուղղությամբ: Նշված աշխատանքները կնպաստեն նաև ՀՀ կառավարության ծրագրով սահմանված նպատակին, ըստ որի՝ «վերահաստատելով հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված հետևողական ջանքերը՝ Կառավարությունը շարունակելու է ձեռնարկել անհրաժեշտ բոլոր միջոցները՝ բացառելու համար հաշմանդամության հիմքով խտրականությունը կյանքի բոլոր ոլորտներում», և ՀՀ կառավարության ծրագրով սահմանված՝ հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների և արժանապատվության պաշտպանությանը և նրանց սոցիալական ներառման ապահովման խնդրի լուծմանը:

Հանձնաժողովը ապահովում է կանանց լիարժեք և արդյունավետ մասնակցությունը և հավասար հնարավորությունները քաղաքական, տնտեսական և հանրային կյանքում որոշումների կայացման բոլոր մակարդակներում ղեկավար դիրք զբաղեցնելու համար (և՛ հանձնաժողովների անդամների, և՛ թեկնածուների շրջանում):

Հաշվի առնելով, որ քաղաքացիների իրազեկումը առաջնային է Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի համար, Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը միջոցներ է ձեռնարկելու ընդլայնելու համար իրազեկման աշխատանքները (այդ թվում՝ բաց դասեր անցկացնելով, երիտասարդների ներգրավելով և այլն):

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն իր նպատակները սահմանելիս առաջնորդվում է Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերով և այն միջազգային կազմակերպությունների ընդունած փաստաթղթերով և ծրագրերով, որոնց հետ Հանձնաժողովը համագործակցում է:

2016-2020 թվականների «Աջակցություն ընտրական գործընթացներին Հայաստանում» և «Հայաստանում ընտրական գործընթացների աջակցություն» ծրագրերի շրջանակներում Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին տրամադրվել են ծրագրատեխնիկական միջոցներ:

«Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 8 և 8.1 հոդվածների պահանջները, ինչպես նաև ընտրական օրենսգրքի այլ դրույթներով, «Հանրաքվեի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքի, «Տեղական հանրաքվեի մասին» ՀՀ օրենքի և այլ իրավական ակտերի պահանջներից ելնելով Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովում ներդրված են և շահագործվում են մի շարք համակարգեր և առցանց հարթակներ՝ դրանք են.

1. «Ընտրություններ» ավտոմատացված համակարգ
2. https://www.elections.am/ -Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի համացանցային կայք
3. Հայաստանի Հանրապետության ընտրողների ռեգիստր
4. https://www.online.elections.am/ - Էլեկտրոնային եղանակով քվեարկության համակարգ
5. Տեղամասում ընտրողների նույնականացման համակարգ
6. Ընտրողների կենտրոնական տեղեկատվական համակարգ (CVIS)
7. https://initiative.elections.am/ - Էլեկտրոնային եղանակով ստրագրությունների՝ առցանց ստորագրահավաքի համակարգ
8. https://eapp.elections.am- մասնագիտական դասընթացներին մասնակցելու հայտերի առցանց ընդունման, դասընթացների կազմակերպման, անցկացման և ամփոփման համակարգ,
9. https://search.elections.am/ դասընթացների մասնակցելու դիմումների առցանց հետևելու համակարգ
10. https://elearning.elections.am - հեռահար ուսուցման համակարգ
11. https://vad.elections.am - ընտրողների գրանցումն իրականացնող տեխնիկական սարքավորումների (VAD) մասնագետների ռեեստրի վարման համակարգ,
12. https://e-lists.elections.am Կուսակցությունների, կուսակցությունների դաշինքների կողմից ընտրական ցուցակների առցանց ներկայացման համակարգ
13. https://e-lists.elections.am տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների անդամների հայտերի առցանց ներկայացման համակարգ
14. https://dashboards.elections.am/ Քվեարկության արդյունքների իրական ժամանակում առցանց հրապարակման համակարգ
15. http://dashboards.elections.local/ Քվեարկության արդյունքների իրական ժամանակում առցանց հրապարակման համակարգի կառավարման վահանակ,
16. https://cms.elections.local/ - Հանձնաժողովի կայքի, ներդրված համակարգերի կառավարման վահանակ,
17. https://accreditation.elections.am/ ԶԼՄ ներկայացուցիչների և դիտորդների տվյալների առցանց ընդունման համակարգ:

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ծախսային գերակայություններն են՝

1.Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի գործունեության ապահովումը, ընտրական ծրագրերի համակարգման, կազմակերպման, անցկացման և մոնիտորինգի իրականացումը, ընտրությունների կազմակերպումն ու անցկացումը.

2.Տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների կազմակերպումը.

3.Երևանի ավագանու ընտրությունների կազմակերպումը.

4.Ընտրական հանձնաժողովների անդամների մասնագիտական դասընթացների կազմակերպումը:

22.12. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Հայաստանի Հանրապետության հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի առաջնահերթ գործառույթներից է կարգավորման օրենսդրական դաշտի շարունակական կատարելագործումը, և միջազգային առաջավոր փորձի վրա հիմնված բազմակողմանի և առավել ճկուն իրավական կարգավորումը՝ ելնելով սպառողների և կարգավորվող անձանց իրավունքների պաշտպանության, նրանց շահերի հավասարակշռման, մրցակցային միջավայրի զարգացման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծման, կարգավորվող ենթակառուցվածքներում արդյունավետ ներդրումների խրախուսման և կարգավորման դաշտի թափանցիկության ապահովման առաջնահերթություններից, հանրային ծառայությունների ոլորտում միջազգային համագործակցության անհրաժեշտությունից:

Հանձնաժողովը, իր կողմից հիմնարար նշանակություն ունեցող հանրային շահերի պաշտպանության սահմանադրաիրավական մանդատի իրագործման ուղղված խնդիրների առավել համակողմանի և արդյունավետ լուծումների ապահովման, հանրային ծառայություններից օգտվող սպառողների և ոլորտի կարգավորվող անձանց շահերի հավասարակշռման և վերջիններիս նկատմամբ խտրականության բացառման անհրաժեշտությունից ելնելով, շարունակելու է հետամուտ լինել կարգավորվող ոլորտների իրավական ակտերի լրամշակման աշխատանքներին:

Հանձնաժողովը, մասնավորապես, մասնակցելու է կարգավորման խնդիրների լուծմանը նպաստող ծրագրերի, իրավական ակտերի և այլ փաստաթղթերի մշակմանը, կատարելագործմանը և իրականացմանը:

Կշարունակվեն նաև ոլորտում ներդրումների խթանմանն ուղղված էներգետիկայի բնագավառում գործունեության լիցենզավորման կարգի կատարելագործման աշխատանքները:

2023-2025թթ. ևս շարունակվելու են էներգետիկայի բնագավառում լիցենզավորման գործընթացները:

2023-2025թթ. ևս շարունակվելու են աշխատանքները սակագնային քաղաքականության իրականացման ու կատարելագործման, էներգետիկայի բնագավառում իրականացվող ներդրումային ծրագրերի ուսումնասիրման, համապատասխան կազմակերպությունների կողմից կազմված և հրապարակված գնումների պլանների վերլուծության և շուկայի ազատականացման իրավական դաշտի կատարելագործման ուղղությամբ: Մասնավորապես, հաշվի առնելով 2022թ. փետրվարի 1-ից գործարկված էլեկտրաէներգետիկական նոր շուկայի անցումային փուլի

արդյունքները, ըստ անհրաժեշտության, կլրամշակվեն ՀՀ էլեկտրաէներգետիկական մեծածախ և մանրածախ շուկայի առևտրային կանոնները և համապատասխան պայմանագրերի օրինակելի ձևերը: Էլեկտրաէներգետիկական նոր շուկայի կարգավորումներին համապատասխան, ըստ անհրաժեշտության, կլրամշակվեն նաև սակագների հաշվարկման մեթոդիկաները: Աշխատանքներ կտարվեն նաև էլեկտրաէներգետիկական շուկայի գործունեության մշտադիտարկման, հնարավոր խնդիրների վերհանման և դրանց լուծման ուղղությամբ:

2023-2025թթ. կշարունակվեն իրականացվել էներգետիկայի բնագավառում էներգետիկ հաշվեկշիռների, կարգավորվող ընկերությունների կողմից լիցենզավորված գործունեության իրականացման համար անհրաժեշտ ծախսերի ու պարտավորությունների, իրականացված ներդրումների և սակագների վրա ազդող մի շարք այլ գործոնների վերլուծության և էներգետիկայի բնագավառի սակագների վերանայման աշխատանքները, կճշգրտվեն փոքր հիդրոէլեկտրակայաններից և վերականգնվող այլ աղբյուրների կիրառմամբ գործող կայաններից առաքվող էլեկտրական էներգիայի վաճառքի սակագները:

2023-2025թթ. նախատեսվում է իրականացնել «Վեոլիա ջուր» ՓԲԸ-ի կողմից վարձակալության պայմանագրային հաշվետու տարվա համար ներկայացված խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման (կեղտաջրերի մաքրման) ծառայությունների մատուցման սակագների վերանայման (ճշգրտման) հայտի ուսումնասիրման, խմելու ջրի ծավալների մոնիթորինգի իրականացման աշխատանքներ և խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման (կեղտաջրերի մաքրման) սակագների սահմանման աշխատանքներ:

2023-2025թթ. փոստային կապի ազգային օպերատորի կողմից սակագների վերանայման հայտի ներկայացման դեպքում կշարունակվեն իրականացվել փոստային կապի ունիվերսալ ծառայությունների սակագների վրա ազդող գործոնների վերլուծության և, ըստ անհրաժեշտության, սակագների վերանայման աշխատանքները:

Բաժանորդների կողմից բարձրացված խնդիրների ուսումնասիրության արդյունքում՝ մատակարար-սպառող կարգավորվող իրավահարաբերությունների բարելավման նպատակով 2023-2025 թվականներին կլրամշակվեն էլեկտրաէներգետիկական շուկայի բաշխման ցանցային կանոնները, էլեկտրաէներգետիկական մանրածախ շուկայի առևտրային կանոնները, բնական գազի մատակարարման և օգտագործման, ինչպես նաև խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման (կեղտաջրերի մաքրման) ծառայությունների մատուցման կանոնները:

էլեկտրաէներգետիկական համակարգում ֆինանսական կայունություն և առաքված էլեկտրաէներգիայի և մատուցված ծառայությունների դիմաց «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերության կողմից 100% վճարումներ ապահովելու նպատակով 2023-2025 թվականներին ևս հանձնաժողովը կշարունակի վերահսկել իր կողմից ներդրված հատուկ հաշվի մեխանիզմի բնականոն աշխատանքը՝ երաշխավորելով արտադրողներին և շուկային ծառայություններ մատուցող ընկերություններին վճարումների կատարումը:

Հաշվի առնելով, ՀՀ-ում սպառողների պահանջի աճը ինտերնետի նկատմամբ՝ հանձնաժողովը նախատեսում է շարունակել աշխատանքները (այդ թվում՝ օպերատորների հետ համագործակցության, ինչպես նաև լիցենզիաների և ռադիոհաճախականությունների օգտագործման թույլտվությունների տրամադրմամբ) ենթակառուցվածքների զարգացման և ՀՀ բնակավայրերում (առավելապես սահմանամերձ բնակավայրերում) ամրակցված (լարային և անլար տեխնոլոգիաների) լայնաշերտ ինտերնետ հասանելիության ծառայությունների զարգացման

ուղղությամբ, որոնցով պայմանավորված ակնկալվում է լայնաշերտ տեխնոլոգիայի վրա հիմնված օպտիկամանրաթելային ցանցերի հասանելիության և ամրակցված լայնաշերտ ինտերնետ հասանելիության բաժանորդների թվաքանակի աճ:

Բացի այդ, հաշվի առնելով ՀՀ էլեկտրոնային հաղորդակցության ոլորտի առկա ձեռքբերումները, նախատեսվում է ոլորտի իրավասու և շահագրգիռ պատկան այլ մարմինների հետ քննարկումների արդյունքում իրականացնել հանձնաժողովի տնօրինմանը հանձնված ռադիոհաճախականությունների 700ՄՀց տիրույթի՝ 703-733ՄՀց և 758-788ՄՀց և 800ՄՀց տիրույթի՝ 791-801ՄՀց և 832-842ՄՀց հատվածների (ինչպես նաև ռադիոհաճախականությունների մյուս անհրաժեշտ տիրույթները հանձնաժողովի տնօրինմանը հանձնվելուց հետո) տրամադրման մրցույթներ՝ հանրային շարժական կապի 4G տեխնոլոգիայից դեպի 5G տեխնոլոգիայի ցանցերի սահուն անցումն ապահովող նորագույն սերնդի շարժական լայնաշերտ կապի ցանցերի զարգացման (ներդրման) նպատակով:

Հաշվի առնելով էլեկտրոնային հաղորդակցության ոլորտը կարգավորող օրենսդրության բարելավման Եվրոպական միության փորձը, ինչպես նաև ՀՀ և ԵՄ միջև ստորագրված համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրում ամրագրված հանձնառությունները՝ հանձնաժողովը նախատեսում է նախաձեռնել էլեկտրոնային հաղորդակցության ոլորտը կարգավորող օրենսդրության, մասնավորապես՝ «Էլեկտրոնային հաղորդակցության մասին» օրենքի հանձնաժողովի իրավական ակտերի բարեփոխումներ:

Միաժամանակ, հաշվի առնելով հանրային ամրակցված և շարժական կապի լայնաշերտ տեխնոլոգիաների ենթակառուցվածքների զարգացման ուղղությամբ իրականացված աշխատանքները՝ հանձնաժողովը ԵՄ արևելյան գործընկերության երկրների հեռահաղորդակցության ոլորտի կարգավորողների խմբի շրջանակում շարունակելու է աշխատանքները ենթակառուցվածքների քարտեզագրման մշակմանն ուղղված աշխատանքներին: ԵՄ արևելյան գործընկերության երկրների հեռահաղորդակցության ոլորտի կարգավորողների խմբի շրջանակում նախատեսվում են նաև կարգավորող մարմինների անկախության ամրապնդմանը, էլեկտրոնային հաղորդակցության շուկաների վերլուծությանը, ԵՄ արևելյան գործընկերության երկրների տարածաշրջանում միջազգային ռոումինգի միասնական տարածք ձևավորելուն և սակագների նվազեցմանն ուղված աշխատանքների շարունակական մասնակցություն: Բացի այդ, շարունակվելու են աշխատանքները նաև ԵԱՏՄ անդամ պետությունների կապի ոլորտում մրցակցության և խոչընդոտների վերացման հարցերով աշխատանքային խմբի շրջանակում, ինչպես նաև ԵԱՏՄ անդամ պետությունների կապի օպերատորների միջև տրաֆիկի անցման ծառայությունների գնագոյացման կարգավորման վերաբերյալ քննարկումներին:

22.13. ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

«Պետական վերահսկողական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով (այսուհետ՝ Օրենք) ՀՀ պետական վերահսկողական ծառայությունը «Պետական կառավարման համակարգի մարմինների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված պետական վերահսկողության ոլորտում գործող վարչապետին ենթակա մարմին է, որն իրականացնում է Օրենքով իրեն վերապահված վերահսկողական լիազորություններ:

Ծառայությունը պետական վերահսկողության շրջանակներում և Օրենքով սահմանված կարգով՝

1) պետական կառավարման համակարգի մարմիններում և պետական հիմնարկներում իրականացնում է ուսումնասիրություններ.

2) Սահմանադրությամբ և օրենքներով ստեղծված, պետական կառավարման համակարգի մարմին չհանդիսացող մարմիններում իրականացնում է ուսումնասիրություններ պետական միջոցների կառավարման օրինականության վերահսկողության նպատակով.

3) տեղական ինքնակառավարման մարմիններում իրականացնում է ուսումնասիրություններ պետական միջոցների տրամադրման համար հիմք հանդիսացող տեղեկատվության արժանահավատության գնահատման նպատակով.

4) պետական միջոցների ձևավորման գործառույթ իրականացնող լիազորված անձանց մոտ իրականացնում է ուսումնասիրություններ պետական միջոցների ձևավորման օրինականության վերահսկողության նպատակով.

5) Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ իրավաբանական անձանց մոտ իրականացնում է ուսումնասիրություններ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությունից ծագող և լիազոր մարմնի, ինչպես նաև կառավարման բարձրագույն և հսկողություն իրականացնող մարմնում Հայաստանի Հանրապետության ներկայացուցչի լիազորություններից բխող վերահսկողության իրականացման նպատակով.

6) Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ քաղաքացիաիրավական գործարքների կողմ հանդիսացող անձանց մոտ իրականացնում է ուսումնասիրություններ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ քաղաքացիաիրավական գործարքներից բխող և դրանց պայմանների կատարման նկատմամբ վերահսկողության իրականացման նպատակով, բացառությամբ պայմանագրից բխող ցուցումներ տալու, որն իրականացվում է պայմանագրով Հայաստանի Հանրապետության անունից հանդես եկող լիազոր մարմնի միջոցով.

7) պետությունից, համայնքից, պետական, համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպություններից, պետության, համայնքների հիսուն տոկոսից ավելի բաժնեմաս ունեցող կազմակերպություններից նվիրաբերության կամ դրամաշնորհի կարգով միջոցներ ստացած իրավաբանական անձանց մոտ իրականացնում է ուսումնասիրություններ գնումների գործընթացը կանոնակարգող օրենսդրության պահանջների պահպանման նկատմամբ վերահսկողության նպատակով.

8) Հայաստանի Հանրապետությունից սուբսիդիա և դրամաշնորհ ստացած անձանց մոտ իրականացնում է ուսումնասիրություններ պետական միջոց տրամադրելու համար հիմք հանդիսացող տեղեկատվության արժանահավատության գնահատման նպատակով.

9) պետական միջոցների կառավարման և ձևավորման հակաօրինական գործողությունների, չարաշահումների վտանգի և հնարավոր վնասների առաջացման ռիսկերի դեպքերում նշված ռիսկերի հիմնավորվածությունը պարզելու, գնահատելու կամ դրանք նվազագույնի հասցնելու նպատակով վարչապետի համաձայնությամբ իրավասու է առաջարկելու կասեցնել գործարքների կատարումը, ինչպես նաև դրանց կնքմանն ուղղված ընթացակարգերը կամ գործողությունները.

10) վարչապետի հանձնարարությամբ իրականացնում է կարգապահական վարույթներ.

11) ստացված դիմումները, բողոքները և առաջարկությունները հասցեագրում է իրավասու պետական կառավարման համակարգի մարմիններին և վերահսկում դրանց ընթացքը.

12) իրականացնում է հանդիպակաց ուսումնասիրություններ սույն օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով.

13) ներկայացնում է վերահսկողության արդյունքներից բխող պահանջվող միջոցառումների վերաբերյալ առաջարկություններ և իրականացնում դրանց իրականացման նկատմամբ հսկողություն.

14) համագործակցում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, միջազգային կազմակերպությունների և օտարերկրյա պետությունների համապատասխան կառույցների հետ.

15) առաջարկություններ է ներկայացնում պետական կառավարման ոլորտում իրավական ակտերի նախագծերի և փոփոխությունների (լրացումների) վերաբերյալ:

ՀՀ կառավարության ծրագրով սահմանված քաղաքականության նպատակների և թիրախների հետ կապը արտահայտվում է հետևյալ բաժինների հետ.

- Ինստիտուտների և գործառույթների արդիականացում

Խորքային ֆունկցիոնալ և ինստիտուցիոնալ վերլուծությունների իրականացում՝ պետական հատվածում բոլոր անարդյունավետությունները վեր հանելու և համարժեք վերանայման աշխատանքներ իրականացնելու համար:

- Պետական ծախսեր

Պետական կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացում՝ կապված հանրային միջոցների արդյունավետ ծախսման հետ:

ՀՀ պետական վերահսկողական ծառայության քաղաքականության հիմնական թիրախներից է՝ ՀՀ պետական միջոցների կառավարման, ձևավորման և օգտագործման արդյունավետության և օրինականության բարձրացումը:

ՀՀ պետական վերահսկողական ծառայության գործունեությունը նպաստում է ՄԱԿ-ի կայուն զարգացման 17 նպատակների և դրանց գծով սահմանված գլոբալ ցուցանիշների ապահովմանը:

ՀՀ պետական վերահսկողական ծառայության կողմից կատարվող աշխատանքների գերակայություններն են.

1) պետական կառավարման համակարգի մարմիններում և պետական հիմնարկներում իրականացնում է ուսումնասիրություններ.

2) Սահմանադրությամբ և օրենքներով ստեղծված, պետական կառավարման համակարգի մարմին չհանդիսացող մարմիններում իրականացնում է ուսումնասիրություններ պետական միջոցների կառավարման օրինականության վերահսկողության նպատակով.

3) Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ իրավաբանական անձանց մոտ իրականացնում է ուսումնասիրություններ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությունից ծագող և լիազոր մարմնի, ինչպես նաև կառավարման բարձրագույն և հսկողություն իրականացնող

մարմնում Հայաստանի Հանրապետության ներկայացուցչի լիազորություններից բխող վերահսկողության իրականացման նպատակով.

4) Հայաստանի Հանրապետությունից սուբսիդիա և դրամաշնորհ ստացած անձանց մոտ իրականացնում է ուսումնասիրություններ պետական միջոց տրամադրելու համար հիմք հանդիսացող տեղեկատվության արժանահավատության գնահատման նպատակով:

22.14. ՄԻՋՈՒԿԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

Կոմիտեի գործունեության հիմնական ուղղություններն են՝

- Ատոմային էներգիայի օգտագործման ոլորտի միջուկային և ճառագայթային անվտանգության կարգավորում:
- Ճառագայթային և գեներացնող աղբյուրներ պարունակող ախտորոշիչ սարքերի լիցենզավորում:
- Միջուկային տեղակայանքների և միջուկային նյութերի ֆիզիկական պաշտպանություն՝ ՀՀ ազգային անվտանգության ծառայության հետ:
- Սահմանային անցակետերում միջուկային նյութերի և ճառագայթային աղբյուրների չարտոնված տեղափոխման հսկողություն՝ ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի հետ:
- Բնակչության և ՀԱԷԿ-ի անձնակազմի պաշտպանություն միջուկային և ճառագայթային վթարների դեպքում, այդ թվում միջուկային տեղակայանքների հրդեհի առաջացման դեպքում՝ ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության հետ:
- ՀՀ միջուկային օրենսդրության համապատասխանեցումը Ատոմային էներգիայի միջազգային գործակալության (ԱԷՄԳ) անվտանգության ստանդարտներին, Եվրոպական միության անվտանգության դիրեկտիվների՝ այդ թվում Արևմտաեվրոպական երկրների կարգավորող մարմինների ասոցիացիայի (WENRA) անվտանգության պահանջներին, «Ատոմային էներգիայի մասին» ՀՀ նոր օրենքի նախագծի մշակումը, միջուկային և ճառագայթային անվտանգության նոր նորմերի, կանոնների, պահանջների, ուղեցույցների, մեթոդների մշակումը, գործող նորմերի ու կանոնների վերանայումը, լրամշակումը, անվտանգությանը վերաբերվող փաստաթղթերի քննարկումը, վերլուծությունը և գնահատումը:

ՀՀ միջուկային անվտանգության կարգավորման կոմիտեն իրականացնում է «Միջուկային և ճառագայթային անվտանգության կարգավորում» ծրագիրը: Ծրագրի նպատակն է՝ ատոմային էներգիայի օգտագործման բնագավառում անվտանգության պետական կարգավորման ապահովումը:

Ծրագրի վերջնական արդյունքն է՝ ՀՀ բնակչության համար թույլատրելի իոնացնող ճառագայթման տարեկան արդյունարար դոզայի արժեքի չգերազանցումը սահմանված չափաքանակներից: Վերջնական արդյունքին հասնելու գերակա ուղղությունները՝

- շրջակա միջավայրի ճառագայթային մոնիթորինգի ժամանակակից համակարգի ներդրումը՝ շրջակա միջավայրի հնարավոր ռադիոակտիվ աղտոտմամբ պայմանավորված բնակչության ճառագայթահարումը վերահսկելու համար
- կոմիտեի գիտատեխնիկական աջակցության զարգացում
- մասնագիտական և տեսչական անձնակազմի որակավորման բարձրացումը, (փորձի փոխանակում, վերապատրաստում, դասընթացներ)

- միջուկային զենքի չտարածման ռեժիմի ուժեղացում, միջուկային նյութի հաշվառման և վերահսկման պետական համակարգի կատարելագործումը
- վթարային հակազդման կենտրոնի համապատասխանեցում ժամանակակից պահանջներին:

22.15. ՀԱՇՎԵՔՆՆԻՉ ՊԱԼԱՏ

ՀՀ հաշվեքննիչ պալատն արտաքին պետական հաշվեքննություն իրականացնող անկախ պետական մարմինն է:

Հաշվեքննիչ պալատի գործունեության նպատակը հանրային ֆինանսների և սեփականության ոլորտում պետական և համայնքային բյուջեների միջոցների, ստացած փոխառությունների և վարկերի, պետական և համայնքային սեփականության օգտա-գործման օրինականության և արդյունավետության վերաբերյալ Ազգային ժողովին և հանրությանը ժամանակին, մասնագիտական և անկողմնակալ տեղեկատվություն ներկայացնելն է:

Նշված նպատակի ապահովման համար Հաշվեքննիչ պալատն իրականացնում է հանրային ֆինանսների և սեփականության ոլորտում հաշվեքննություն (ստուգում) պետական բյուջեի և համայնքային բյուջեների միջոցների, ստացված փոխառությունների ու վարկերի, պետական և համայնքային սեփականության օգտագործման օրինականության և արդյունավետության նկատմամբ:

Հաշվեքննության նպատակն է պարզել հաշվեքննության առարկայի օրինականութ¬յան ու տնտեսման, նպատակային և ծախսային արդյունավետության սկզբունքների պահպանումը:

Հաշվեքննությունն իրականացվում է պետական բյուջեի և համայնքային բյուջեների միջոցներից ֆինանսավորվող պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում և հիմնարկներում: Իրավաբանական անձանց մոտ ստուգում իրականացվում է հատուկ դեպքերում՝ օրենքով սահմանված կարգով:

Նկատի ունենալով սահմանադրորեն և օրենքով Հաշվեքննիչ պալատի անկախության համար սահմանված սկզբունքը, Հաշվեքննիչ պալատն ինքնուրույն է սահմանում իր հիմնական թիրախները, այնուամենայնիվ դրանք, ըստ էության, փոխկապակցված են հանրային ֆինանսների և սեփականության ոլորտում ՀՀ կառավարության հիմնական նպատակների և թիրախների հետ: Այդ մասով Հաշվեքննիչ պալատը նպատակադրված է հաշվեքննությունների միջոցով պարզել հաշվեքննության առարկայի օրինականության ու տնտեսման, նպատակային և ծախսային արդյունավետության սկզբունքների պահպանումը:

Այդ նպատակով Հաշվեքննիչ պալատն, իր գործունեության տարեկան ծրագրի հիման վրա իրականացնում է ֆինանսական, համապատասխանության և կատարողականի հաշվեքննություններ, իսկ հաշվեքննության թիրախները սահմանվում են ռիսկերի գնահատման մեթոդաբանությամբ: Այս առումով Հաշվեքննիչ պալատի գերակայություններից է ավելացնել հաշվեքննության թիրախների քանակը, որի իրականացման համար անհրաժեշտ են լրացուցիչ ռեսուրսներ:

Հաշվեքննիչ պալատի ֆինանսական, հսկողության և կառավարչական գործընթացների հետ կապված ռիսկերի կառավարման արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով հաշվեքննիչ պալատը նպատակադրված է ներսում ներդնել և զարգացնել որակի կառավարման համակարգ, ինչի իրագործման համար նույնպես պետք է ներգրավվի լրացուցիչ ֆինանսական, մարդկային և նյութական ռեսուրսներ, ինչպես նաև պետք է բարձրացվի Հաշվեքննիչ պալատի աշխատակազմի մասնագիտական կարողությունները:

Նպատակային թիրախներն ապահովելու և ծրագիրը հաջող ավարտելու նպատակով Հաշվեքննիչ պալատը ձգտում է հասնել վերջնական արդյունքներին հետևյալ ուղղությունների սահմաններում.

- Արտաքին պետական հաշվեքննության ոլորտի վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրության բարելավում՝ նկատի ունենալով Աուդիտի բարձրագույն մարմինների միջազգային կազմակերպության (INTOSAI) ստանդարտներով սահմանված ֆինանսական, գործառնական և կազմակերպչական անկախության հարցերը:
- Հաշվեքննության գործընթացի որակի բարձրացում՝ նկատի ունենալով նաև Հաշվեքննիչ պալատի SS ենթակառուցվածքների զարգացման հարցերը:
- Ազգային ժողովի, կառավարության և այլ շահառուների հետ համագործակցության զարգացում՝ հատկապես նկատի ունենալով հաշվեքննությունից հետո տարվող աշխատանքները՝ follow-up գործընթաց:
- Հաշվեքննիչ պալատում մասնագիտական կարողությունների շարունակական զարգացում:

Հաշվեքննության ոլորտային քաղաքականության թիրախների (վերջնական արդյունքների) ապահովման նպատակով ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում Հաշվեքննիչ պալատի համար գերակա համարվող ուղղություններն են.

- Արտաքին պետական հաշվեքննության ոլորտի վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրության բարելավում:
- Հաշվեքննիչ պալատում մասնագիտական կարողությունների շարունակական զարգացում:
- Հաշվեքննության գործընթացի որակի բարձրացում՝ նկատի ունենալով նաև Հաշվեքննիչ պալատի SS ենթակառուցվածքների զարգացման հարցերը:
- Ազգային ժողովի, կառավարության և այլ շահառուների հետ համագործակցության զարգացում՝ հատկապես նկատի ունենալով հաշվեքննությունից հետո տարվող աշխատանքները (follow-up գործընթաց):

22.16. ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեն կազմակերպում և իրականացնում է Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 6-րդ հավելվածով սահմանված կոռուպցիոն հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով նախաքննությունը և իրականացնում է օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն՝ «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» օրենքով սահմանված կարգով:

ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեի կողմից իրականացվող գործունեության հիմնական նպատակն է կոռուպցիոն բնույթի հանցագործությունների բացահայտումն ու քննությունը:

ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեն՝ որպես քննչական մարմին, պարտավոր է ձեռնարկել բոլոր միջոցները՝ քրեական օրենսգրքով նախատեսված կոռուպցիոն հանցանք կատարած բոլոր անձանց հայտնաբերելու և պատասխանատվության ենթարկելու ուղղությամբ: ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեի քննիչները քրեական վարույթով պատշաճ քննությունն ու դրա արդյունավետությունն ապահովելու նպատակով կատարում են օրենքով իրենց վերապահված բազմաթիվ քննչական գործողություններ՝ հարցաքննություններ, խուզարկություններ, զննություններ, առգրավումներ, անձանց կամ իրերի ճանաչումներ, քննչական փորձարարություններ, նշանակում են տարաբնույթ փորձաքննություններ և այլն:

Կատարվում են նաև բազմաթիվ օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ: Նախաքննության ընթացքում վարույթ իրականացնող մարմինը պարզում է նաև

հանցագործությունների կատարմանը նպաստող պատճառներն ու պայմանները, որից հետո դրանք վերացնելու և կանխելու նպատակով համապատասխան մարմիններին ներկայացնում է միջնորդագրեր: Հակակոռուպցիոն կոմիտեն ուսումնասիրում է նաև կոռուպցիոն հանցագործությունների քննության մեթոդիկան, ձեռնարկում միջոցառումներ՝ քննության դրական փորձը քննչական պրակտիկայում ներդնելու ուղղությամբ: Բացի այդ, քննարկում և լուծում է ստացված դիմումներն ու բողոքները:

Վերջնական արդյունքը քննության բազմակողմանիության, լրիվության, օբյեկտիվության և արդյունավետության, մարդու և քաղաքացու իրավունքների, հիմնարար ազատությունների, անձնական անձեռնմխելիության և մյուս իրավունքների պաշտպանության ապահովումն է, կոռուպցիոն հանցագործությունների բացահայտումը և դրանց վերաբերյալ քրեական վարույթներով արդյունավետ մինչդատական վարույթի կազմակերպումն ու իրականացումը, պետությանը և քաղաքացիներին պատճառված վնասի վերականգնման ապահովումը, ՀՀ միջազգային պայմանագրերով նախատեսված քրեական վարույթներով իրավական օգնություն ցույց տալու հարցերի լուծումը, կոռուպցիոն դրսևորումների պատճառների և նպաստող պայմանների բացահայտմանն ու դրանց կանխմանն ուղղված գործողությունների իրականացումը, որը բխում է ՀՀ կառավարության 2019 թվականի ծրագրից:

ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեի ծառայողների հանձնարարությամբ կամ խնդրանքով օտարերկրյա պետության տարածքում հարցաքննության, զննության, առգրավման, խուզարկության, փորձաքննության և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված այլ դատավարական գործողությունների կատարումն իրականացվում են Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերին համապատասխան:

Հետևաբար՝ ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեն առաջնորդվում է ՄԱԿ-ի «Կոռուպցիայի դեմ» կոնվենցիայի դրույթներով, ինչպես նաև ՀՀ-ի կողմից վավերացված մի շարք միջազգային պայմանագրերով ամրագրված կարգավորումներով, մասնավորապես՝ ՄԱԿ-ի «Անդրազգային հանցավորության դեմ պայքարի» կոնվենցիայով, «Քաղաքացիական, ընտանեկան և քրեական գործերով իրավական օգնության և իրավական հարաբերությունների մասին» Մինսկի և Քիշնևի կոնվենցիաներով, «Հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների լվացման, հետախուզման, առգրավման ու բռնագրավման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայով և այլն:

ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեի բյուջետային ծրագիրը կապված է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2021-2026 թվականների գործունեության միջոցառումների ծրագրի 5.5-րդ կետի, ինչպես նաև «Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը և դրա իրականացման 2019-2022 թվականների միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին» Կառավարության 2019 թվականի հոկտեմբերի 3-ի թիվ 1332-Ն որոշման 1-ին հավելվածի 74-85-րդ, 175-րդ, 180-188-րդ կետերի հետ:

ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեի բյուջետային ծրագիրը կապված է նաև ՄԱԿ-ի «կայուն զարգացման 2030 օրակարգում» ներառված կայուն զարգացման 5-րդ (հասնել գենդերային հավասարության և զորացնել բոլոր կանանց ու աղջիկներին) և 16-րդ (Էապես կրճատել կոռուպցիան և կաշառակերությունը իրենց բոլոր ձևերով, խթանել օրենքի գերակայությունը ազգային և միջազգային մակարդակներում և ապահովել արդարադատության հավասար հասանելիություն բոլորի համար, մինչև 2030թ. զգալիորեն կրճատել ֆինանսների և զենքերի ապօրինի հոսքերը, ուժեղացնել գողացված գույքը հետ վերցնելու և վերադարձնելու գործողությունները և պայքարել կազմակերպված հանցավորության բոլոր ձևերի դեմ, ուժեղացնել բոլոր մակարդակների

համապատասխան ազգային հաստատությունները, այդ թվում և միջազգային գործակցության միջոցով, զարգացնելու՝ բռնությունները կանխելու և ահաբեկչության ու հանցավորության դեմ պայքարելու կարողությունները մասնավորապես զարգացող երկրներում) նպատակների հետ:

ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեի կողմից իրականացվող գործունեության հիմնական նպատակն է կոռուպցիոն բնույթի հանցագործությունների բացահայտումն ու քննությունը, որի շրջանակներում նշանակվում են մի շարք փորձաքննություններ, դատավարական և այլ փաստաթղթերի թարգմանություններ, իրավական օգնության համար կազմվում և ուղարկվում են միջազգային հարցումներ՝ համապատասխան երկրի պաշտոնական լեզվով, ծառայողներին վերապատրաստելու և հատուկ ուսուցումը կազմակերպելու համար նրանց ներգրավում են մի շարք դասընթացներում, համապատասխան վերապատրաստման ծրագրերում և այլն:

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ 2023-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարական ծրագիրը ներկայացնում է ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման համար անհրաժեշտ փոխառու միջոցների ներգրավման, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ռիսկերի կառավարման ռազմավարությունը: Այն եռամյա ծրագիր է, որը վերանայվում և հրապարակվում է տարեկան պարբերականությամբ՝ նպաստելով կառավարության պարտքի կանխատեսելի և թափանցիկ կառավարման ապահովմանը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը պարզաբանում է պարտք ներգրավելու քաղաքականությունը՝ ներառելով կառավարության պարտքի կառավարման ուղենշային ցուցանիշները, բացահայտում և գնահատում է կառավարության պարտքի կառավարման հետ կապված ռիսկերը, ինչպես նաև նախանշում է այն սկզբունքները, նպատակադրումներն ու իրականացվելիք միջոցառումները, որոնց ներքո չի վտանգվի հարկա-բյուջետային կայունությունը:

Պարտքի կառավարումը նշանակալի տեղ ունի պետական հատվածի ֆինանսների կառավարման գործընթացում, որտեղ ռեսուրսների սահմանափակության պայմաններում կառավարությունը պարտք է ներգրավում՝ երկարաժամկետ և կայուն տնտեսական աճին նպաստող հարկաբյուջետային քաղաքականություն իրականացնելու նպատակով:

ՀՀ կառավարության պարտքի ընդունելի պորտֆելի ձևավորման նպատակով ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից իրականացվում են ծախսերի և ռիսկերի վերլուծություններ՝ կիրառելով նաև միջազգային լավագույն փորձի հիման վրա հեղինակավոր միջազգային ֆինանսական կառույցների կողմից մշակված մոտեցումները: Վերլուծությունները հնարավորություն են ընձեռում գնահատել ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի ու ռիսկերի ցուցանիշները և դրանց վրա հնարավոր շոկերի ազդեցությունները: ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունում ներկայացվում և վերլուծվում են ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի շուկայական՝ փոխարժեքի և տոկոսադրույքի ռիսկերը, վերաֆինանսավորման ռիսկը, ինչպես նաև ոչ շուկայական՝ գործառնական ռիսկը: Ռազմավարությունը կազմելիս հաշվի են առնվել նաև ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման այնպիսի սահմանափակումներ, ինչպիսիք են ներքին շուկայի կարողությունը կամ արտաքին վարկերից օգտվելու հնարավորությունները:

Ընդհանուր առմամբ, ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը ներկայացնում է ծախսերի և ռիսկերի համադրման հնարավոր տարբերակներից նախընտրելին, որի ընտրության հիմքում ընկած է ընդունելի ծախսերով ֆինանսական կարիքի բավարարումը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության նպատակները և ընդգրկման շրջանակը

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը մշակվում է 2008 թվականին ընդունված «Պետական պարտքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի դրույթներին համապատասխան:

«Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական նպատակը կառավարության ֆինանսական կարիքի բավարարման մշտական հնարավորության ապահովումն է՝ երկարաժամկետ հատվածում նվազեցնելով պարտքի սպասարկման մեծությունը: ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման նպատակներից է նաև կառավարության պարտքի օպտիմալ կառուցվածքի ձևավորումը՝ հաշվի առնելով պոտենցիալ ռիսկերը: Այլ կերպ ասած, ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման նպատակը միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հատվածում, հնարավոր նվազագույն ծախսերով և պարտքի պորտֆելի ռիսկերի խելամիտ մակարդակի պայմաններում, կառավարության ֆինանսական կարիքի ապահովումն է:

«Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվել են նաև պետական պարտքի ներգրավման նպատակները՝ պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը և ընթացիկ իրացվելիության ապահովումը, ներքին պետական պարտքի շուկայի պահպանումը և զարգացումը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունն ընդգրկում է միայն ՀՀ կառավարության պարտքը (ներառյալ ՀՀ կառավարության կողմից տրամադրված երաշխիքները), և կատարված վերլուծությունները չեն ներառում ՀՀ կենտրոնական բանկի արտաքին պարտքը: Վերջինս ստանձնվում է ՀՀ կենտրոնական բանկի անունից և կողմից: «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն Կենտրոնական բանկի պարտքի կառավարման նպատակները սահմանվում են «ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքով:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ոլորտում 2021 թվականի տարեսկզբից արձանագրված զարգացումները

2021 թվականի տարեվերջին ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը կազմել է 60.3%, որը ինչպես նախորդ տարեվերջին գերազանցել է հարկաբյուջետային կանոններով նախատեսված 60% սահմանային շեմը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման արդյունքում 2021-2023 թվականների ռազմավարական ծրագրով սահմանված բոլոր ուղենշային ցուցանիշները գտնվել են նախանշված միջակայքերում.

	Ուղենիշ	31.12.2021 փաստացի
Վերաֆինանսավորման ռիսկ		
Մինչև մարում միջին ժամկետը	8 – 11 տարի	8.4 տարի
Առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի (ՊԳՊ) կշիռը ՊԳՊ-երի ծավալի մեջ (տարեվերջին)	առավելագույնը 20%	10.5 %
Տոկոսադրույքի ռիսկ		
Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 80%	82.9 %
Փոխարժեքի ռիսկ		
Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 25%	29.4 %
ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 25%	28.8 %

2021 թվականի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին (առանց մուրհակների) կազմել է 240.1 մլրդ դրամ կամ փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման 40.6%-ը, իսկ արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին՝ 350.9 մլրդ դրամ կամ փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման 59.4%-ը: Ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին (առանց մուրհակների) պակասուրդի ֆինանսավորման ճշտված ծրագիրը և փաստացի կատարողականը ավելացել է 2021 թվականի բյուջեի ծրագրի նկատմամբ՝ հիմնականում պայմանավորված իրացվելիության առկա մակարդակի պայմաններում պետական գանձապետական պարտատոմսերի նկատմամբ ձևավորված պահանջարկով:

2021 թվականի ընթացքում պետական գանձապետական պարտատոմսերի առաջնային տեղաբաշխումների միջին կշռված եկամտաբերությունը կազմել է 9.27%՝ նախորդ տարվա (7.74%) համեմատությամբ աճելով 1.53 տոկոսային կետով:

2021 թվականի տարեսկզբին Հայաստանի Հանրապետությունը միջազգային կապիտալի շուկայում հաջողությամբ տեղաբաշխել է 750 մլն ԱՄՆ դոլար ծավալով, 10 տարի մարման ժամկետով և 3.875% եկամտաբերությամբ եվրապարտատոմսեր, որոնց եկամտաբերությունը ցածր է 2019 թվականին (4.2%) և 2015 թվականին (7.5%) թողարկված 10 տարի մարման ժամկետով եվրապարտատոմսերի եկամտաբերություններից: Նոր թողարկված եվրապարտատոմսերի արժեկտրոնի եկամտաբերությունը կազմել է 3.6%:

Զարգացման միջազգային ընկերակցությունը (ԶՄԸ՝ Համաշխարհային բանկի խմբի մեջ մտնող կառույց) իր անդամ-պետություններին վարկեր տրամադրելիս հաշվի է առնում և վարկային համաձայնագրերով էլ ամրագրում է, որ տրամադրված արտոնյալ վարկերի պայմանները կարող են վերանայվել՝ տվյալ երկրի մեկ շնչին ընկնող համախառն ազգային եկամտի բարելավման դեպքում: Համաշխարհային բանկը, 2013 թվականին ուսումնասիրելով ՀՀ տնտեսական վիճակը, ինչպես նաև հաշվի առնելով, որ Հայաստանը վարկունակ է Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի վարկերից ֆինանսավորման համար ու 2015 թվականից այլևս ենթակա չի լինելու ԶՄԸ ռեսուրսներից վարկավորման, 2014 թվականի հուլիսի 1-ից իր կողմից տրամադրված վարկերի մեծամասնության գծով, ի լրումն գործող տոկոսադրույքի, սահմանել է լրացուցիչ տոկոսադրույք՝ տարեկան 1.7%-ի չափով: 2020 թվականի հունիսի 4-ին Համաշխարհային բանկը, հաշվի առնելով COVID-19 համավարակի հետևանքով Հայաստանում տնտեսական իրավիճակի հնարավոր վատթարացումը և հայկական կողմի խնդրանքը, տեղեկացրել է, որ ԶՄԸ-ի կողմից Հայաստանին տրամադրված վարկերից շատերի գծով գործող հավելյալ տոկոսադրույքը (1.7% դրույքաչափով) չի կիրառվելու Համաշխարհային բանկի 2021 թվականի ֆինանսական տարվա (2020 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2021 թվականի հունիսի 30-ը) ընթացքում. այս պայմանը 2021 թվականի հունիսի 29-ին երկարացվել է ևս մեկ տարով:

ՀՀ ֆինանսների նախարարի 2020 թվականի փետրվարի 7-ի թիվ 30-Ա հրամանով հաստատվել է «ՀՀ պետական պարտքի կառավարման կատարողականի բարելավման միջոցառումների ծրագիրը», որով նախատեսվում է կանոնակարգել պարտքի կառավարման առանձին գործառույթներ, ինչպես նաև բարձրացնել պարտքի կառավարման հաշվետվողականությունն ու թափանցիկությունը: 2020-2021 թվականների ընթացքում արդեն իսկ իրականացվել են վերը նշված ծրագրով նախատեսված միջոցառումների մեծ մասը:

2021 թվականի ընթացքում պետական գանձապետական պարտատոմսերի գծով իրականացվել են հետևյալ գործառնությունները.

2021	Տեղաբաշխված ծավալը	Տեղաբաշխումից մուտքը	Մարման և հետգնման ծավալը	Վճարված տոկոսագումարը
Պետական գանձա-պետական պարտատոմսեր, մլրդ դրամ	397.5	385.0	145.0	108.3

2021 թվականին արտաքին վարկերի գծով կատարված գործառնությունները.

2021	Մասհանման ծավալը	Մարման ծավալը	Վճարված տոկոսագումարը
Արտաքին վարկեր, մլն ԱՄՆ դոլար	179.0	229.4	74.7
Արտաքին վարկեր, մլրդ դրամ	88.2	116.0	37.7

2021 թվականի ընթացքում արտարժութային պետական պարտատոմսերի գծով իրականացված գործառնությունները.

2021	Թողարկման ծավալը	Տեղաբաշխումից մուտքը	Մարման և հետգնման ծավալը	Վճարված տոկոսագումարը
Արտարժութային պետական պարտատոմսեր, մլն ԱՄՆ դոլար	750.0	733.04	-	69.0
Արտարժութային պետական պարտատոմսեր, մլրդ դրամ	387.5	378.7	-	34.8

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի ու ռիսկերի նկարագիրը

2021 թվականի տարեվերջին ՀՀ կառավարության ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշներն ունեցել են հետևյալ տեսքը.

Աղյուսակ 1. *ՀՀ կառավարության պարտքի ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշները 31.12.2021 թվականի դրությամբ*

		Արտարժութային պարտք	Դրամային պարտք	Ընդամենը
ՀՀ կառավարության պարտքի ծավալը (մլրդ դրամ)		2,995.6	1,214.2	4,209.8
ՀՀ կառավարության պարտքի ծավալը (մլն ԱՄՆ դոլար)		6,239.0	2,528.9	8,767.9
ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ, (%)		42.9	17.4	60.3
Ծախսի ցուցանիշներ	Տոկոսավճար/ՀՆԱ, (%)	1.0	1.6	2.6
	Միջին կշռված տոկոսադրույքը (%)	2.5	10.1	4.7
Վերաֆինանսավորման ռիսկ	Մինչև մարում միջին ժամկետը (տարի)	7.7	10.3	8.4
	Մեկ տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	3.6	10.6	5.6
Տոկոսադրույքի ռիսկ	Մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը (տարի)	5.9	10.3	7.2
	Առաջիկա տարում վերաֆիքսվող պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	26.9	10.6	22.2
	ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	76.0	100.0	82.9
Փոխարժեքի ռիսկ	Արտարժութային պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	-	-	71.2

		Արտարժութային պարտք	Դրամային պարտք	Ընդամենը
	Արտարժութային կարճաժամկետ պարտք (մարումներ)/միջազգային պահուստներ, (%)	-	-	8.7

Կառավարության պարտքի ծախսերը բնութագրելու համար կիրառվել են հետևյալ ցուցանիշները՝ պարտքի պորտֆելի միջին կշռված տոկոսադրույքը, տոկոսավճարի կշիռը պետական բյուջեի եկամուտների մեջ և տոկոսավճարի կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ:

2021 թվականի տարեվերջին ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի միջին կշռված տոկոսադրույքը կազմել է 4.7%, ընդ որում՝ դրամային պարտքի համար այն կազմել է 10.1%, իսկ արտարժութային պարտքի համար՝ 2.5%:

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի միջին տոկոսադրույքը, որը հաշվարկվում է որպես 2021 թվականի ընթացքում վճարված ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճարի հարաբերություն նախորդ տարվա վերջի դրությամբ պարտքի մնացորդին, կազմել է 4.6%՝ 2020 թվականի 5.0%-ի դիմաց: Ըստ ռեզիդենտության տարանջատման դեպքում ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի միջին տոկոսադրույքը 2021 թվականի համար կազմել է 2.5%՝ 2020 թվականի 3.0%-ի դիմաց, իսկ ներքին պարտքի միջին տոկոսադրույքը՝ 10.7%՝ նախորդ տարվա 12.1%-ի դիմաց: Արտաքին վարկերի տոկոսադրույքներն ունեն աճի միտում, որովհետև միջին եկամուտ ունեցող երկրների շարքին դասվելու արդյունքում Հայաստանին այլևս հասանելի չեն միջազգային կառույցների կողմից տրամադրվող արտոնյալության բարձր աստիճան ունեցող վարկերը: Ավելին, Համաշխարհային բանկի ու Ասիական զարգացման բանկի կողմից իրականացվել է նախկինում տրամադրված արտոնյալ վարկերի տոկոսադրույքների վերանայում՝ բարձրացման ուղղությամբ: Ինչ վերաբերում է պետական գանձապետական պարտատոմսերի միջին եկամտաբերությանը, ապա 2021 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ՊԳՊ-երի միջին կշռված եկամտաբերությունը կազմել է 10.1%՝ 2020 թվականի տարեվերջի 10.4% տոկոսի դիմաց:

Գծապատկեր 1. ՊԳՊ-երի եկամտաբերության դինամիկան 2018-2021 թվականներին

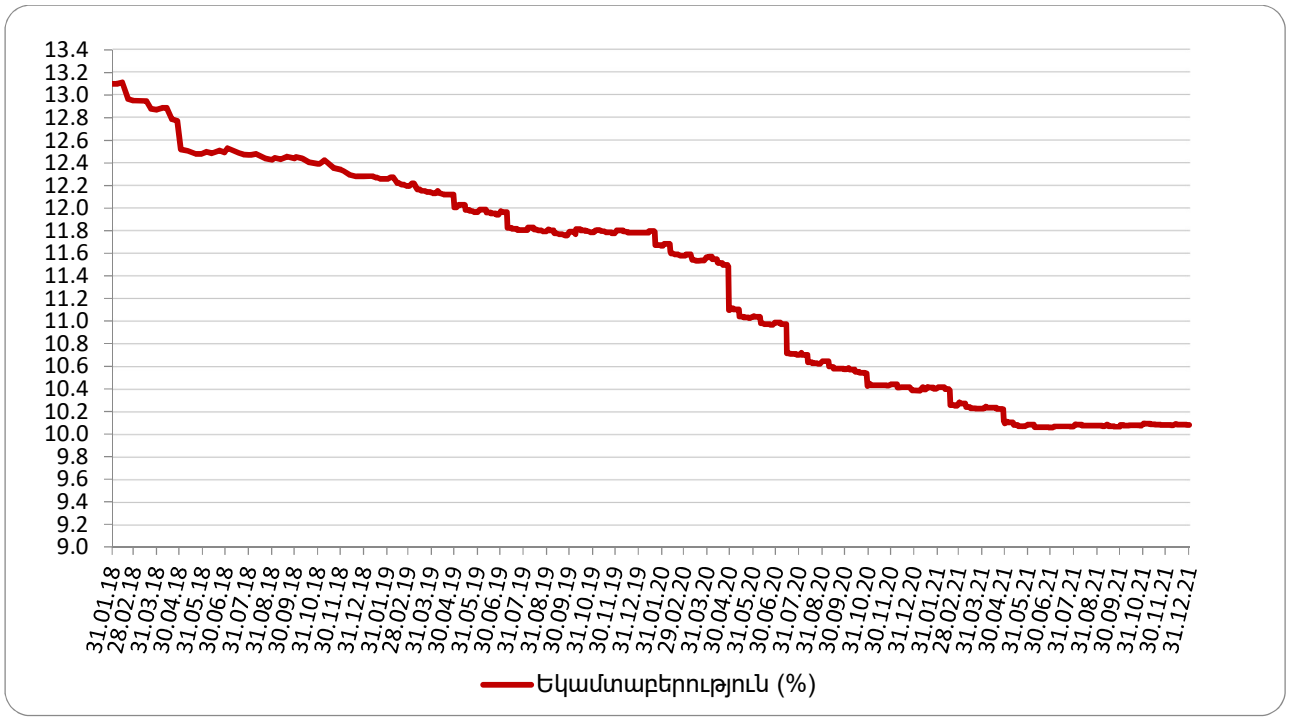

2021 թվականի ընթացքում, ՀՀ ԿԲ-ի կողմից դրամավարկային պայմանների շարունակական խստացման միջավայրում, ՊԳՊ-երի առաջնային տեղաբաշխումների միջին կշռված եկամտաբերությունը կազմել է 9.27%՝ նախորդ տարվա 7.74%-ի համեմատությամբ աճելով 1.53 տոկոսային կետով:

ՀՀ կառավարությունը 2021 թվականի ընթացքում պարտքի գծով վճարել է 180.8 մլրդ դրամ տոկոսավճար, որը կազմել է պետական բյուջեի եկամուտների 10.7%-ը, պետական բյուջեի ծախսերի 9.0%-ը և ՀՆԱ-ի 2.6%-ը: Այս ցուցանիշներն արտահայտում են ՀՀ կառավարության պարտքի ծախսերի չափավոր մակարդակ:

ՀՀ կառավարության պարտքի արդյունավետ կառավարման խնդրի լուծման տեսանկյունից կարևորագույն նշանակություն ունի ռիսկերի կառավարումը:

Փոխարժեքի ռիսկ

ՀՀ կառավարության պարտքի առկա պորտֆելում շուկայական ռիսկերից ամենաէականը փոխարժեքի ռիսկն է: Փոխարժեքի ռիսկը հիմնականում չափվում է հետևյալ երկու ցուցանիշներով՝ արտարժութային պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ և արտարժութային կարճաժամկետ պարտքի կշիռը միջազգային պահուստների մեջ:

ՀՀ կառավարության պարտքի ներկայիս պորտֆելը կրում է փոխարժեքի մեծ ռիսկ, քանի որ 2021 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ պարտքի գերակշիռ մասը՝ 71.2%-ը ներգրավված է արտարժույթով (նախորդ տարվա համեմատ նվազել է 4.4 տոկոսային կետով):

Գծապատկեր 2. ՀՀ կառավարության արտարժութային և դրամային պարտքերի հարաբերակցությունը 2020-2021 թվականներին (%)

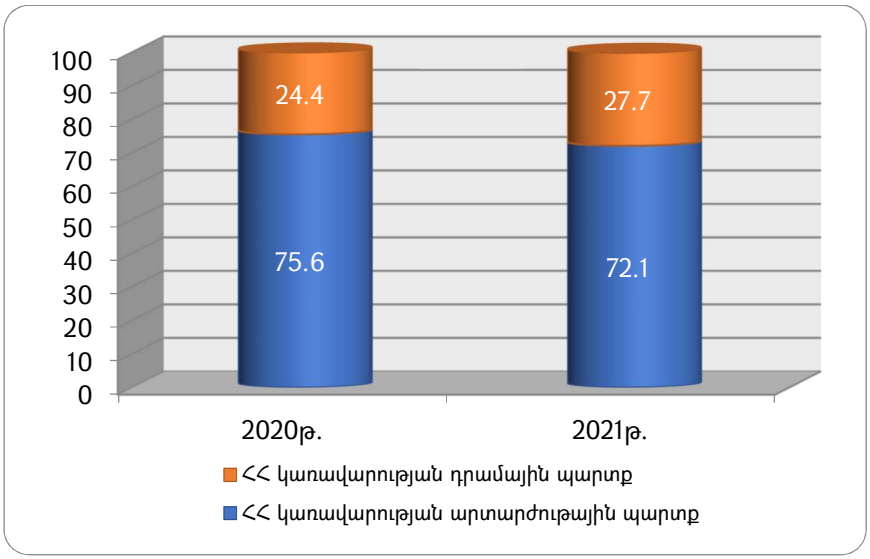

ՀՀ կառավարության արտարժույթով ներգրավված պարտքի պորտֆելի արտարժութային կառուցվածքը ներկայացված է ստորև.

Գծապատկեր 3. ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի պորտֆելի կառուցվածքը 2021 թվականի տարեվերջին

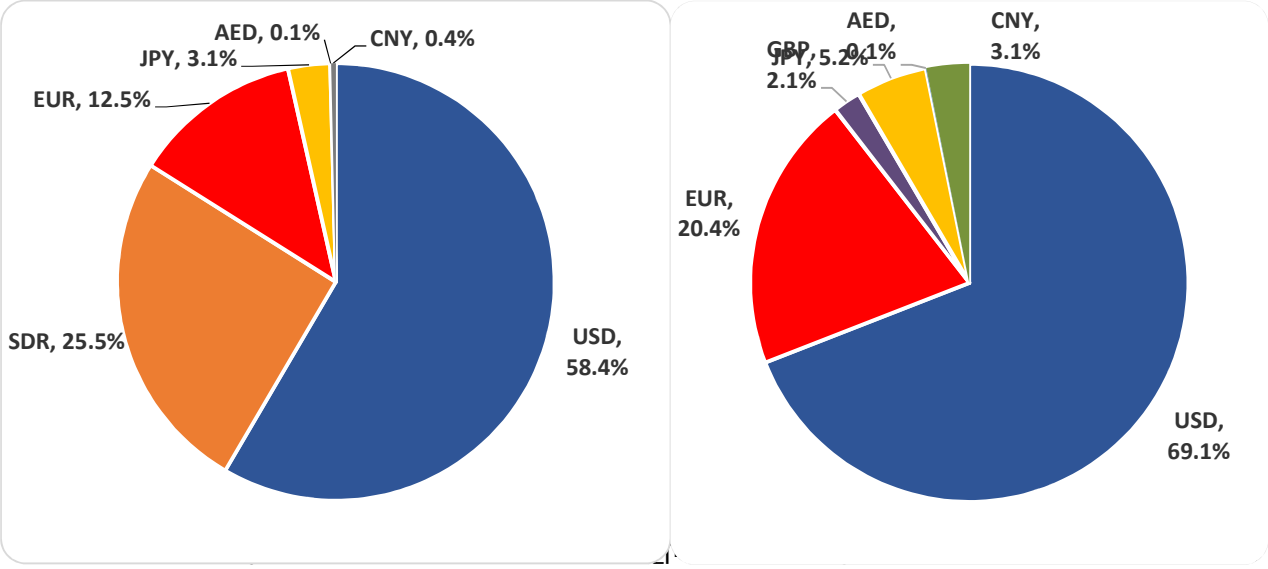

7.4%, ինչը նշանակում է, որ արտարժութային պարտքի մարումների իրականացման համար առկա է արտարժութային ակտիվների բավարար ծավալ: Այս ցուցանիշը 2021թ. տարեվերջին նվազել է նախորդ տարվա նկատմամբ 1.4 տոկոսային կետով:

Վերաֆինանսավորման ռիսկ

Կառավարության պարտքի պորտֆելի վերաֆինանսավորման ռիսկը գնահատվում է երեք ցուցանիշներով՝ մինչև մարում միջին ժամկետը, մեկ տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը և կառավարության պարտքի պորտֆելի մարման գրաֆիկը:

ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2021 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ կազմել է 8.4 տարի: Ընդ որում, ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը կազմել է 7.7 տարի՝ նախորդ ժամանակահատվածի 8.1 տարվա դիմաց, իսկ ներքին պարտքինը՝ 10.2 տարի՝ նախորդ ժամանակահատվածի 10.6 տարվա դիմաց: Թեև ցուցանիշները նվազել են և՛ ներքին, և՛ արտաքին պարտքի մասով, այնուամենայնիվ ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վերաֆինանսավորման ռիսկի տեսակետից այս երկու ցուցանիշներն էլ չեն շեղվել կամ աննշան են շեղվել ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման 2022-2024 թվականների ռազմավարությամբ կանխատեսված մակարդակներից:

2021 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը կազմել է ընդամենը 5.6% և նախորդ տարվա նկատմամբ այն նվազել է 0.2 տոկոսային կետով: Ըստ ռեզիդենտության դիտարկելու դեպքում, ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մեկ տարվա ընթացքում մարման կշիռը կազմել է 3.7%, իսկ ներքին պարտքի համար՝ 10.4%: ՀՀ կառավարության արտաքին և ներքին պարտքերի՝ մեկ տարվա ընթացքում մարման փոքր ծավալները հնարավոր է վերաֆինանսավորել առանց դժվարությունների, ինչը նշանակում է, որ ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելը կրում է վերաֆինանսավորման ցածր ռիսկ:

2021 թվականի տարեվերջի դրությամբ կառավարության արտաքին վարկերի մարումները սփռված են եղել մինչև 2054 թվականը, դրամային պարտատոմսերինը՝ մինչև 2050 թվականը,

արտարժութային պարտատոմսերինը՝ մինչև 2031 թվականը, իսկ երաշխիքներինը՝ մինչև 2036 թվականը:

Գծապատկեր 4. Կառավարության պարտքի մարումների գրաֆիկն ըստ գործիքակազմի 31.12.2021 թվականի դրությամբ (մլրդ դրամ)

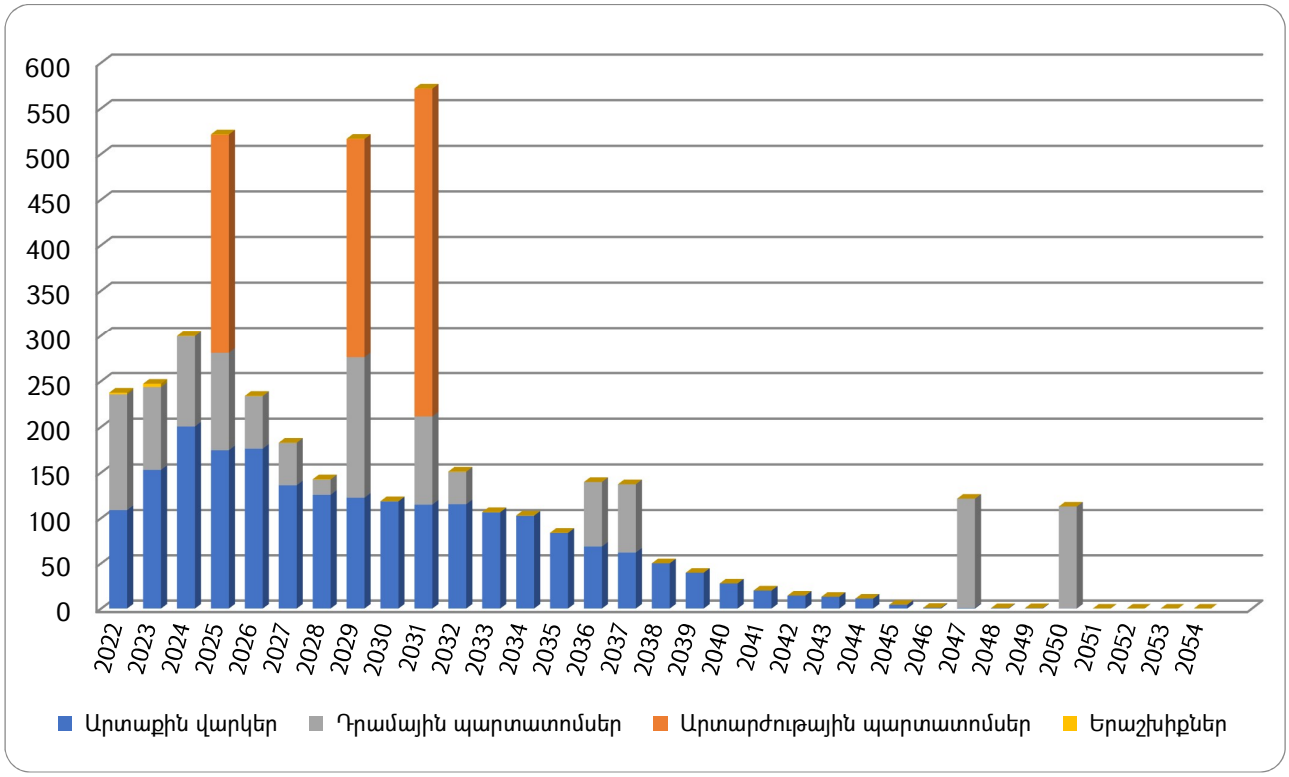

Կառավարության պարտքի մարումների գրաֆիկն ըստ ներքին և արտաքին պարտքերի տարանջատման, այսինքն ըստ ռեզիդենտության, ունի հետևյալ տեսքը.

Գծապատկեր 5. Կառավարության պարտքի մարումների գրաֆիկը 31.12.2021 թվականի դրությամբ

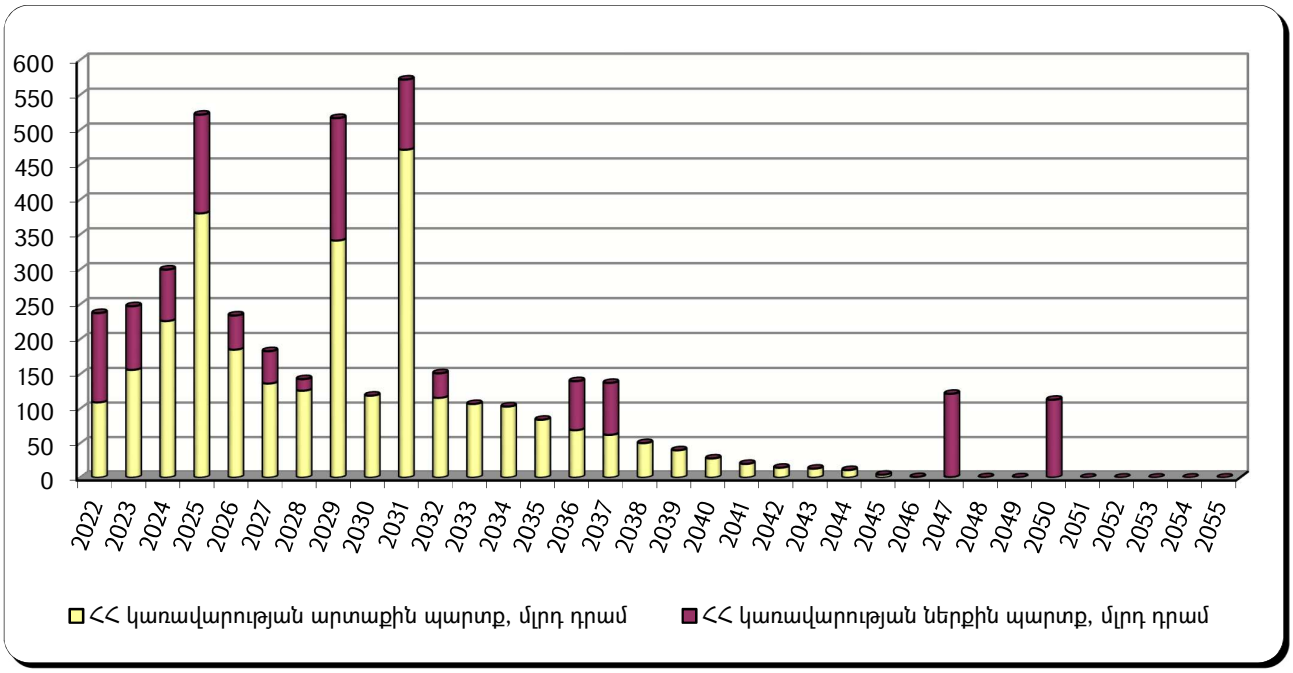

2021 թվականի տարեվերջին ձևավորված կառավարության արտաքին պարտքի մարումներն սփռված են մինչև 2054 թվականը, իսկ ներքին պարտքինը՝ մինչև 2050 թվականը:

Տոկոսադրույքի ռիսկ

Կառավարության պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկը գնահատվում է հիմնականում երեք ցուցանիշներով՝ ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ, առաջիկա տարում վերաֆիքսվող պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ և մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը:

ՀՀ կառավարության պարտքի 82.9%-ը ֆիքսված տոկոսադրույքով է, ընդ որում արտաքին պարտքի 75.8%-ն է ֆիքսված տոկոսադրույքով, իսկ ներքին պարտքն՝ ամբողջությամբ: Այս պարագայում լողացող տոկոսադրույքով պարտքի տոկոսադրույքների աճը չի կարող հանգեցնել ծախսերի նշանակալի աճի:

Այնուամենայնիվ, ՀՀ կառավարության պարտքի 22.2%-ը ենթակա է վերաֆիքսման 2022 թվականին, ուստի այս ցուցանիշի գծով էական ռիսկեր չեն արձանագրվել:

Մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2021 թվականի վերջին կազմել է 7.2 տարի, որը կարելի է գնահատել որպես պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկի ցածր մակարդակ: Այս ցուցանիշն ավելի փոքր է, քան մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը, քանի որ պարտքի 17.1%-ը լողացող տոկոսադրույքով է, որը ևս ենթակա է վերաֆիքսման 2022 թվականի ընթացքում:

Արտաքին ֆինանսավորմամբ իրականացվող վարկային ծրագրերի գծով վերջին տարիներին արձանագրված կատարողականի դանդաղ տեմպերի և դրա հետևանքով վարկային միջոցների մասհանումների վերջնաժամկետների անընդհատ երկարաձգումների արդյունքում ավարտվել են մի շարք վարկերի արտոնյալ ժամկետները, սակայն վարկային միջոցներն ամբողջությամբ չեն մասհանվել, իսկ որոշ դեպքերում՝ մասհանումներ գրեթե չեն կատարվել: Այս իրավիճակում պարտքի վերաֆինանսավորման և տոկոսադրույքի ռիսկերը կարող են ավելանալ, քանի որ այլ հավասար

պայմաններում, եթե այդ վարկերի գծով մայր գումարի մարման վերջնաժամկետները մնան անփոփոխ և մասհանումները կատարվեն ավելի արագ տեմպերով, ապա զգալիորեն կկրճատվեն արտաքին վարկերի գծով մինչև մարումը և տոկոսադրույքի վերաֆիքսումը մնացած ժամկետները, ինչպես նաև կավելանան մեկ տարվա ընթացքում մարվող և վերաֆիքսվող պարտքի տեսակարար կշիռները:

ՀՀ կառավարության պարտքի առկա պորտֆելի ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ պարտքի առկա պորտֆելն ամենաշատը կրում է փոխարժեքի ռիսկի ազդեցությունը, ինչը հաստատվում է նաև ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի սույն ռազմավարության շրջանակներում կատարված զգայունության վերլուծություններով:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման 2023-2025 թվականների ռազմավարությունը

Մակրոտնտեսական զարգացումները և կանխատեսումները

- COVID-19 համավարակի հետևանքները դեռևս ամբողջությամբ չհաղթահարած՝ աշխարհը բախվել է ռուս-ուկրաինական հակամարտության շուրջ առաջացրած աշխարհաքաղաքական և տնտեսական մարտահրավերներին, ինչի բացասական հետևանքներն արդեն տեսանելի են ոչ միայն տարածաշրջանում, այլ նաև ամբողջ աշխարհում: ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրների տնտեսություններում տեղի են ունեցել տնտեսական աճի էական դանդաղումներ՝ պայմանավորված համաշխարհային արժեշղթաների խաթարումներով, պարենային և հումքային ապրանքների միջազգային գների բարձրացմամբ, դրանց հետևանքով առաջացած բարձր գնաճերին հակազդող զսպող դրամավարկային քաղաքականություններով ու համաշխարհային ֆինանսական պայմանների խստացմամբ: Այս պայմաններում գործընկեր երկրներից ՌԴ-ում 2022թ. կանխատեսվում է տնտեսական անկում, իսկ մյուսներում՝ աճի էական դանդաղում, իսկ միջնաժամկետում՝ բոլոր գործընկեր երկրների ներուժային աճերի դանդաղում:
- 2021թ. մեկնարկած ՀՀ տնտեսության վերականգնողական աճի բարձր տեմպերը շարունակվեցին նաև 2022թ. տարեսկզբին, սակայն փետրվարի վերջերից սկիզբ առած ռուս-ուկրաինական հակամարտության և Ռուսաստանի դեմ կիրառված պատժամիջոցների բացասական ազդեցություններով պայմանավորված տնտեսության աճի տեմպերը դանդաղեցին և հունվար-մարտին գրանցվեց 8.6% աճ: Այնուամենայնիվ ապրիլ ամսին տնտեսության դանդաղման տեմպերը մեղմվեցին՝ պայմանավորված հիմնականում արդյունաբերության նվազման տեմպերի թուլացմամբ և վերականգնմամբ, ինչպես նաև ծառայությունների, առևտրի և շինարարության ոլորտների աճի տեմպերի արագացմամբ: Այս պայմաններում 2022թ. տնտեսական աճը կպահպանվի ՀՀ կառավարության նախանշած թիրախային 7% աճի մակարդակում:
- ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. ծրագրով նախատեսված տնտեսության և տնտեսական աճի ներուժի բարձրացմանն ուղղված քաղաքականությունների և դրանցից բխող միջոցառումների պայմաններում, միջնաժամկետում թիրախավորվում է 7% տնտեսական աճ, ինչը համահունչ է նպատակադրած տնտեսական աճի թիրախին: Թիրախավորված տնտեսական աճի հիմքում ընկած են այնպիսի միջոցառումներ, ինչպիսիք են մեծածավալ պետական ներդրումների իրականացումը ենթակառուցվածքներում և մարդկային կապիտալի զարգացմանը միտված ոլորտներում, գործարար միջավայրի բարելավման, տեխնոլոգիական առաջընթացի ապահովման, տնտեսության արտահանելի հատվածի և արտահանման խթանմանն ուղղված քաղաքականությունները, որոնք կխթանեն ինչպես ներքին, այնպես էլ օտարերկրյա միջոցներով ֆինանսավորվող մասնավոր ներդրումների իրականացումը, կնպաստեն արտահանման ծավալների մեծացմանը, ինչպես նաև ընդհանուր արտադրողականության բարձրացմանը:
- Տնտեսական ակտիվության և ներքին ու արտաքին պահանջարկների աստիճանական աճի պայմաններում 2022թ. տեղի կունենա և՛ արտահանման, և՛ ներմուծման ծավալների աճ: Հիմնականում ռուս-ուկրաինական հակամարտությամբ և դրա արդյունքում ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող աննախադեպ պատժամիջոցների բացասական ազդեցություններով դրամական

փոխանցումների անկմամբ պայմանավորված 2022թ. ընթացիկ հաշվի պակասուրդը փոքր-ինչ կվատթարանա՝ մոտենալով ՀՆԱ-ի 4.5% մակարդակին: Միջնաժամկետ հորիզոնի սկզբում ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կխորանա, այնուհետև կբարելավվի՝ ձգտելով իր երկարաժամկետ հավասարակշիռ մակարդակին:

- 2022թ. հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. ծրագրին համահունչ ուղղված կլինի տնտեսական աճի խթանմանը՝ շեշտադրելով պետական ներդրումների մասնաբաժնի էական մեծացումը և ծախսերի իրականացման արդյունավետության բարձրացումը, ինչպես նաև՝ պարտքի կայունության պահպանմանը: 2022-2026թթ. ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի նվազեցման ծրագրի նպատակադրումների համահունչ, միջնաժամկետում կշարունակվի սահուն հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիան՝ պետական բյուջեի պակասուրդ/ՀՆԱ և կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշների նվազմամբ՝ ապահովելով մինչև 2026թ. 60% սահմանային շեմից ցածր կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը և ստեղծելով «հարկաբյուջետային տարածք» հնարավոր շոկերին արձագանքելու նպատակով:
- Կարճաժամկետ հատվածում ԿԲ-ը կշարունակի իրականացնել գնաճային սպասումների արագացման ռիսկերի չեզոքացմանն ուղղված դրամավարկային քաղաքականություն՝ միևնույն ժամանակ ապահովելով հնարավորին նպաստավոր պայմաններ ամբողջական պահանջարկի վերականգնման համար, իսկ միջնաժամկետ հատվածում գնաճի նպատակային ցուցանիշին հասնելու նպատակով՝ ցանկացած ռիսկերի դրսևորման պարագայում պատրաստ է համապատասխանորեն արձագանքել:
- Ռուս-ուկրաինական հակամարտությունը և Ռուսաստանի դեմ կիրառված աննախադեպ պատժամիջոցները աշխարհում ստեղծել են նոր իրականություն, որի պայմաններում ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկեր երկրների, այնպես էլ ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումները իրենց մեջ կրում են մեծ անորոշություն: Այս պայմաններում, ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկերների, այնպես էլ ՄԺԾԾ շրջանակում ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումների համար առկա են երկկողմանի ռիսկեր, սակայն դեպի ներքև ռիսկերը համեմատաբար մեծ են:

Աղյուսակ 2. *ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմքում ընկած հիմնական ցուցանիշները 2021-2025 թվականներին*

	2021 փաստ.	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
Իրական ՀՆԱ աճ (%)	5.7	7.0	7.0	7.0	7.0
Գնաճ (միջին, %)	7.2	8.0	5.0	4.0	4.0
ՀՀ կառավարության գործառնությունները (% ՀՆԱ-ի նկատմամբ)					
Եկամուտներ և դրամաշնորհներ	24.1	25.0	24.9	25.1	25.4
Ծախսեր	28.7	27.2	28.1	27.8	27.9
Պակասուրդ (-)	-4.6	-2.1	-3.2	-2.7	-2.5
ՀՀ կառավարության պարտք	63.4	59.2	57.9	56.0	55.0
Արտաքին հատված					

	2021 փաստ.	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
Ապրանքների և ծառայությունների արտահանում (մլն ԱՄՆ դոլար)	4,880.8	5,895.1	6,682.8	7,828.2	8,849.0
Ապրանքների և ծառայությունների ներմուծում (մլն ԱՄՆ դոլար)	6,035.5	7,264.1	8,267.6	9,380.9	10,501.8
Ընթացիկ հաշվի հաշվեկշիռ (% ՀՆԱ-ի նկատմամբ)	-3.7	-4.5	-6.4	-5.9	-5.9
ՀՀ կառավարության պարտք (մլրդ դրամ)	4,429.6	4,709.9	5,246.3	5,657.3	6,203.4
Անվանական ՀՆԱ (միլիարդ դրամ)	6,983.0	8,069.5	9,066.1	10,108.2	11,248.4

Նպատակադրումներն ու իրականացվելիք միջոցառումները

- Միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հատվածներում, շուկայի մասնակիցների կազմի ու կառուցվածքի նպատակաուղղված փոփոխության և թվաքանակի էական մեծացման պայմաններում, պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներում ներքին փոխառու զուտ միջոցների տեսակարար կշիռը կգերազանցի արտաքին փոխառու զուտ միջոցների մասնաբաժնին: Այն միտված կլինի նվազեցնել փոխարժեքի ռիսկը, ինչպես նաև հիմքեր կստեղծի ֆինանսական շուկայում նոր գործիքների (լողացող, ինդեքսավորվող, նպատակային և այլն) կիրառման ու շուկայի հետագա զարգացման համար: Կենսաթոշակային և ապահովագրական բարեփոխումների ընթացքով պայմանավորված՝ հնարավոր կլինի արագացնել պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներում ներքին փոխառու զուտ միջոցների տեսակարար կշռի մեծացման գործընթացը:
- Որպես ներքին պետական պարտքի կառավարման նպատակադրում՝ կշարունակվի դիտարկվել պետական գանձապետական պարտատոմսերի իրացվելիության աճը՝ մեծացնելով շրջանառության մեջ գտնվող պարտատոմսերի ծավալը:
- Ֆինանսական շուկաներում բարենպաստ զարգացումների պայմաններում կդիտարկվի ֆինանսական միջոցների որոշակի կուտակման և կայունացման հաշվի համալրման հնարավորությունը: Ներքին և արտաքին շուկաներում անցանկալի գործընթացների դեպքում այն թույլ կտա ՀՀ պետական բյուջեի կատարումն իրականացնել առանց ցնցումների, ինչպես նաև հարկ եղած դեպքում ճշգրտել պետական գանձապետական պարտատոմսերով դեֆիցիտի ֆինանսավորման չափը:
- Միջազգային լավագույն փորձին համապատասխան կվերանայվի պարտքային գործառ-նությունները կարգավորող օրենսդրությունը, մասնավորապես, կվերանայվի «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքը և այն կհամապատասխանեցվի միջազգային ֆինանսական կառույցների կողմից կիրառվող նոր չափանիշներին: «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի բարելավումը, որպես միջոցառում, ներառվել է նաև ՀՀ կառավարության 2019 թվականի

նոյեմբերի 28-ի N 1716-Լ որոշմամբ հաստատված «Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի 2019-2023 թվականների բարեփոխումների ռազմավարությունում» և «Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների 2019-2023 թվականների գործողությունների ծրագրում»:

- Պարտքի արդյունավետ կառավարման կարևորագույն գործոններից է թափանցիկության ու հասարակության հետ մշտական հաղորդակցության ապահովումը: Այդ նպատակով կառավարությունը կշարունակի ներդրողների և հանրության հետ բաց ու հրապարակային աշխատանքները և պարտքի վերաբերյալ հաշվետվությունների ներկայացումը:
- 2025 թվականին մարվող եվրապարտատոմսերը վերաֆինանսավորելու նպատակով 2024 թվականին նախատեսվում է իրականացնել նոր եվրապարտատոմսերի թողարկում, որից ստացված միջոցները կուղղվեն 2025 թվականին մարվող եվրապարտատոմսերի հետգնմանը: Այդ գործառնությունները 2024 թվականի ՀՀ պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման վրա ազդեցություն չեն ունենա:
- ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը կշարունակի պետական գանձապետական պարտատոմ-սերի հետգնումների, փոխանակումների իրականացումը՝ նպատակ ունենալով հարթեցնել պարտքի մարման գրաֆիկը և նվազեցնել վերաֆինանսավորման ռիսկը, ինչպես նաև բարձ-րացնել տեղաբաշխվող պարտատոմսերի իրացվելիությունը և նպաստել երկրորդային շուկայի զարգացմանը:
- Կներդրվի պետական գանձապետական պարտատոմսերի փոխանակման աճուրդների կազմակերպման էլեկտրոնային համակարգ:
- Կարևորելով պետական գանձապետական պարտատոմսերի մանրածախ շուկայի զարգացումը՝ քայլեր կձեռնարկվեն խնայողական պարտատոմսերի ներդրողների շրջանակը մեծացնելու և ժամկետայնությունը երկարացնելու ուղղությամբ: Այս առումով, կառավարության նկատմամբ վստահության ամրապնդման ուղղությամբ քայլերին զուգահեռ, կիրականացվեն հանրային իրազեկման աշխատանքներ պոտենցիալ ներդրողների շրջանում:
- Համագործակցությունն արտաքին վարկատուների հետ կշարունակվի՝ նախապատվությունը տալով վարկավորման առավել բարենպաստ պայմաններով և ազատ փոխարկելի արժույթով փոխառու միջոցներ տրամադրող վարկատուների հետ համագործակցությանը, և աստիճանաբար անցում կկատարվի շուկայական գործիքներով պակասուրդի ֆինանսավորմանը:

Ուղենշային ցուցանիշները

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի արդյունավետ կառավարման նպատակով անհրաժեշտ է բացահայտել և գնահատել ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելին բնորոշ ռիսկերը: Այդ պատճառով ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը սահմանում է պարտքի պորտֆելի ռիսկերի ուղենշային ցուցանիշներ, որոնց նպատակն է որոշակի սահմանափակումների միջոցով պահպանել փոխարժեքի, տոկոսադրույքի և վերաֆինանսավորման ռիսկերը վերահսկելիության շրջանակներում: Ուղենշային ցուցանիշները սահմանվել են՝ հաշվի առնելով ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման միջավայրին բնորոշ առանձնահատկություններն ու սահմանափակումները:

Աղյուսակ 3. *ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի 2022-2025 թվականների ուղենշային ցուցանիշները*

	Ուղենիշ
Վերաֆինանսավորման ռիսկ	
Մինչև մարում միջին ժամկետը	7– 10 տարի
Առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի (ՊԳՊ) կշիռը ՊԳՊ-երի ծավալի մեջ (տարեվերջին)	առավելագույնը 20%
Տոկոսադրույքի ռիսկ	
Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 80%
Փոխարժեքի ռիսկ	
Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 30%
ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 30%

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման 2022-2024 թվականների ռազմավարության համեմատությամբ փոփոխվել են պարտքի պորտֆելի հետևյալ ուղենշային ցուցանիշները.

- Մինչև մարում միջին ժամկետի ուղենշային միջակայքը վերանայվել է նվազման ուղղությամբ՝ 8-11 տարի միջակայքից դառնալով 7-10 տարի: Միջնաժամկետ հատվածում ներքին պարտքի աճին և դրամավարկային պայմանների խստացմանը զուգահեռ (կարևոր է փոխարժեքի ռիսկի կառավարման համատեքստում) ավելանում են նաև ՀՀ կառավարության պարտքի գծով տոկոսավճարները, ուստի պարտքի սպասարկման աճը զսպելու նպատակով ներքին պարտքի թողարկման գործիքակազմը ճշգրտվել է՝ նվազեցնելով երկարաժամկետ և ավելացնելով միջնաժամկետ պարտատոմսերի մասնաբաժինը: Արդյունքում, ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետի ուղենիշը դարձել է 7-10 տարի:
- ՀՀ կառավարության պարտքի գծով փոխարժեքի ռիսկի նվազեցման հետևողական քաղաքականության շրջանակներում վերանայվել են Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ և ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ ցուցանիշները՝ առնվազն 25% մակարդակից դառնալով առնվազն 30%:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության ընտրությունը

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական ռիսկերը կառավարելիության շրջանակներում պահելու, և հատկապես փոխարժեքի բարձր ռիսկը նվազեցնելու նպատակով, որպես ռազմավարական նպատակադրում, դիտարկվում է ներքին պետական պարտքի շուկայի զարգացումը և կառավարության պարտքի մեջ ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի կշռի ավելացումը:

Ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորումն իրականացվելու է մինչև մեկ տարի մարման ժամկետով պետական գանձապետական կարճաժամկետ պարտատոմսեր, 3 և 5 տարի մարման ժամկետով միջնաժամկետ արժեկտրոնային պարտատոմսեր, 10 և 30 տարի մարման ժամկետով երկարաժամկետ արժեկտրոնային պարտատոմսեր, ինչպես նաև 6 ամիս, 1, 2 և 3 տարի մարման ժամկետով խնայողական արժեկտրոնային պարտատոմսեր տեղաբաշխելու միջոցով:

Արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորումն իրականացվելու է երկկողմ և բազմակողմ միջազգային վարկատուներից նպատակային վարկեր ներգրավելու միջոցով:

Ստորև ներկայացվում է ծախսերի և ռիսկի տեսակետից ընտրված ռազմավարության (Ռ1) ու այլընտրանքային երկու ռազմավարությունների արդյունքները: Որպես այլընտրանքային երկրորդ ռազմավարություն (Ռ2) է դիտարկվել ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի կրկնակի ավել ծավալներով ֆինանսավորումը՝ ընտրված ռազմավարության նկատմամբ, և որպես այլընտրանքային երրորդ ռազմավարութուն (Ռ3) է դիտարկվել ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի կրկնակի պակաս ծավալներով ֆինանսավորումը, կամ որ նույնն է՝ արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին ավելի մեծ ծավալներով դեֆիցիտի ֆինանսավորումը: Ռազմավարությունների ընտրությունը կատարվում է ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշների մի ամբողջ համակարգի ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում: Արդյունքում ստացվել է հետևյալը.

Գծապատկեր 6. ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը 2025 թվականին

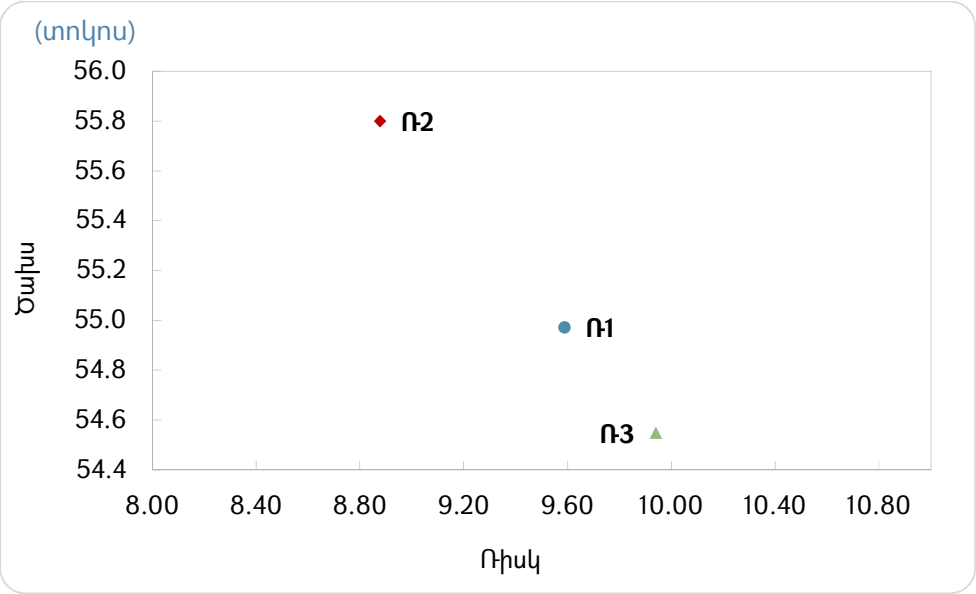

Գծապատկերը ցույց է տալիս, որ նշված երեք ռազմավարություններից Ռ2-ի ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը, որպես ծախսի ցուցանիշ, 2025 թվականին կազմում է

55.8% և այն ամենաբարձրն է: Ռ2 ռազմավարությունը ծախսի տեսակետից Ռ1 ռազմավարությունից ավելի է 0.8 տոկոսային կետով, սակայն Ռ1 ռազմավարությունը պարունակում է 0.7 տոկոսային կետով ավելի ռիսկ: 2022 թվականին կիրառված փոխարժեքի 30% շոկի դեպքում ամենամեծ ռիսկը պարունակում է Ռ3 ռազմավարությունը, որը ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի ռիսկի տեսակետից Ռ1 ռազմավարությունից ավելի է 0.4 տոկոսային կետով, իսկ Ռ2 ռազմավարությունից՝ 1.1 տոկոսային կետով: Ռ1 ռազմավարությունը նախընտրելի է Ռ3 ռազմավարությունից ռիսկի տեսակետից: Ռ3 ռազմավարությունը ենթադրում է արտարժութային պարտքի կշռի ավելացում, հետևաբար ավելի մեծ փոխարժեքի ռիսկ, որն արդեն իսկ կառավարության առկա պարտքի գծով ամենաէական ռիսկն է:

Ավելացնենք, որ փոխարժեքի 30% արժեզրկման շոկը Համաշխարհային բանկի և ԱՄՀ կողմից մշակված պարտքի միջնաժամկետ ռազմավարության վերլուծական գործիքում կիրառվող ներքին արժույթի արժեզրկման տիպային առավելագույն շոկն է: ՀՀ դրամի արժեզրկման պատմական առավելագույն մեծությունը արձանագրվել է 2009 թվականին, երբ նախորդ տարեվերջի համեմատ ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի փոխարժեքը արժեզրկվել է 23.6%-ով:

ՀՀ կառավարության պարտքը բնութագրող ծախսերի և ռիսկերի համալիր ուսումնասիրության արդյունքում ընտրվել է այնպիսի ռազմավարություն, որը կնպաստի ներքին պարտքի շուկայի զարգացմանը, կապահովի ՀՀ կառավարության պարտքի գծով ռիսկերի չափավոր մակարդակ, միաժամանակ, միջնաժամկետ հատվածում հնարավորինս կսահմանափակվի պետական պարտքի գծով ծախսերի աճը: Ուստի, համադրելով բոլոր գործոնները, նախընտրելի է համարվել Ռ1 ռազմավարությունը (հիմնական սցենարը):

Ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կառուցվածքը նախատեսելիս հաշվի են առնվել տնտեսությունում մակրոմիջավայրի բարելավման միտումները, իրացվելիության առկա մակարդակը, պետական գանձապետական պարտատոմսերի նկատմամբ ձևավորված կայուն պահանջարկը և պարտքի սպասարկման մեծությունը:

2022-2025 թվականների համար պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ կերպ.

Աղյուսակ 4. *Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին 2022-2025 թվականներին (մլրդ դրամ)*

	2022 պետբյուջեի ծրագիր	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին	358.8	365.3	443.4	321.7	430.4
որից՝					
Ներքին փոխառու զուտ միջոցներ (առանց մուրհակների)	250.2	250.2	255.0	255.0	265.0
Արտաքին փոխառու զուտ միջոցներ	108.5	115.1	188.3	66.7	165.4

Գծապատկեր 7. Ներքին և արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կառուցվածքը 2021-2025 թվականներին

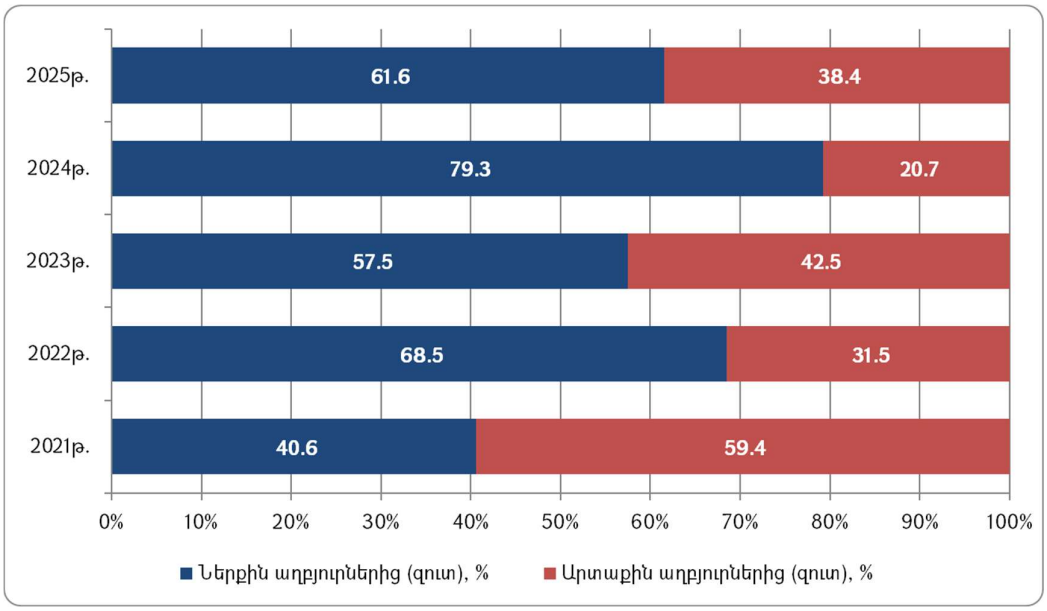

Միջնաժամկետ հատվածում, ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման նպատակադրումներին համապատասխան, ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման կառուցվածքում ներքին փոխառու միջոցներով ֆինանսավորման մասնաբաժինը գերազանցում է արտաքին փոխառու միջոցներով ֆինանսավորման տեսակարար կշռին:

Ընտրված ռազմավարության ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը

Կանխատեսված մակրոտնտեսական միջավայրի՝ 2023-2025 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հիմնական մակրոտնտեսական սցենարի պայմաններում, ՀՀ կառավարության պարտքի ծախսի ցուցանիշներն ավելանում են կանխատեսվող ժամանակահատվածում:

Աղյուսակ 5. *ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի ցուցանիշների կանխատեսումները*

	2022 պետբյուջեի ծրագիր	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի միջին տոկոսադրույքը (%)	5.4	5.1	5.5	5.6	5.8
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի եկամուտներ(%)	11.0	10.6	11.6	11.7	11.5
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի ծախսեր (%)	9.8	9.8	10.2	10.5	10.5
Տոկոսավճար/ՀՆԱ (%)	2.7	2.7	2.9	2.9	2.9

Ընդհանուր առմամբ, կանխատեսվում է, որ միջնաժամկետ հատվածում՝ հիմնական մակրոտնտեսական սցենարի դեպքում, տեղի կունենա ՀՆԱ-ի անվանական ծավալի առաջանցիկ աճ պարտքի ծավալի աճի նկատմամբ՝ հանգեցնելով ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի նվազմանը, որը 2025 թվականի տարեվերջին կանխատեսվում է 55.0%: ՀՀ կառավարության պարտքի միջին տոկոսադրույքը կանխատեսվող ժամանակահատվածի վերջում կկազմի 5.8%: ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճար/պետական բյուջեի եկամուտներ, ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճար/պետական բյուջեի ծախսեր և ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճար/ՀՆԱ ցուցանիշները միջնաժամկետ հատվածում աճում են 2022թ. ծրագրային ցուցանիշի համեմատությամբ՝ ժամանակահատվածի վերջում կազմելով համապատասխանաբար 11.5%, 10.5% և 2.9%:

Միջնաժամկետ հատվածում ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճարների միջին տարեկան աճն առաջանցիկ է պետական բյուջեի եկամուտների, պետական բյուջեի ծախսերի և անվանական ՀՆԱ-ի միջին տարեկան աճերի նկատմամբ: Միջնաժամկետ հատվածում ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճարների միջին աճի տեմպը կանխատեսվում է 15.6%, որը միջինում կգերազանցի պետական բյուջեի եկամուտների աճի տեմպին 3.4 տոկոսային կետով, պետական բյուջեի ծախսերի աճի տեմպին՝ 2.9 տոկոսային կետով և անվանական ՀՆԱ-ի աճի տեմպին՝ 3.4 տոկոսային կետով:

Ռիսկերի կառավարման տեսակետից կարևորվել են փոխարժեքի, վերաֆինանսավորման, տոկոսադրույքի ու գործառնական ռիսկերը:

Փոխարժեքի ռիսկ

Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ ցուցանիշի մակարդակը միջնաժամկետ հատվածում կգտնվի սահմանված ուղենշային տիրույթում՝ ժամանակահատվածի վերջում հասնելով 37.3%-ի:

Աղյուսակ 6. *ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի և ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի տեսակարար կշիռներն ընդամենը պարտքում*

	2022 պետբյուջեի ծրագիր	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
Ներքին պարտք/Ընդամենը պարտք (%)	31.5	33.1	34.4	36.2	37.3
ՀՀ դրամով ներգրավված պարտք/Ընդամենը պարտք (%)	31.0	32.0	33.6	35.7	36.9

2025 թվականի վերջին արտարժութային պարտքի տեսակարար կշիռը միջնաժամկետ հատվածում նվազում է՝ կազմելով 63.1%, սակայն ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի փոխարժեքի ռիսկը առաջիկա տարիներին դեռևս կմնա որպես հիմնական ռիսկ:

Աղյուսակ 7. *ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքը 2022-2025 թվականներին տարեվերջի դրությամբ (տոկոս)*

	2022 պետբյուջեի ծրագիր	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
USD	59.4	58.0	59.3	61.7	62.7
SDR	23.4	14.4	17.0	18.9	21.9
EUR	14.0	24.3	20.8	16.8	13.0
JPY	2.9	2.9	2.5	2.4	2.1
AED	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
CNY	0.3	0.3	0.3	0.2	0.2

ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքում ծավալով երկրորդը SDR-ով արտահայտված պարտքն է: Եթե SDR-ը, որը կազմված է հինգ արժույթներից, տարանջատում ենք այդ արժույթների կշիռներին համապատասխան՝ USD – 41.73%, EUR – 30.93%, GBP – 8.09%, JPY – 8.33% և CNY – 10.92%, ապա ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքն ստանում է հետևյալ տեսքը՝

Աղյուսակ 8. *ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքը 2022-2025 թվականների տարեվերջի դրությամբ՝ SDR-ի տարանջատմամբ (տոկոս)*

	2022 պետբյուջեի ծրագիր	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
USD	64.1	64.1	66.4	69.6	71.9
EUR	28.8	28.8	26.1	22.6	19.8
GBP	1.2	1.2	1.4	1.5	1.8
JPY	4.1	4.1	4.0	3.9	3.9
AED	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
CNY	1.9	1.9	2.1	2.3	2.6

Փոխարժեքի ռիսկի նվազման և արդյունավետ կառավարման նպատակով նոր վարկերի պայմանները քննարկելիս, հնարավորության դեպքում, կնվազեցվի մեկ կամ մի քանի արժույթներից կախվածությունը: Միաժամանակ, փոխարժեքի շուկայի զարգացմանը զուգահեռ կօգտագործվեն հեջավորման տարբեր մոտեցումներ (օրինակ՝ արտարժութային սվոփներ):

ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքում կանխատեսվող ժամանակահատվածի վերջում 2021 թվականի փաստացի ցուցանիշի նկատմամբ հիմնական արժույթներից ԱՄՆ դոլարի և եվրոյի նույն ցուցանիշներն աճում են համապատասխանաբար 4.3 և 0.5 տոկոսային կետով, իսկ SDR–ի և ճապոնական իենի կշիռները նվազում են համապատասխանաբար 3.6 և 1.0 տոկոսային կետով:

Գծապատկեր 8. ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի առաջիկա տարվա մարումների և տոկոսավճարների կշիռը տվյալ տարվա վերջի դրությամբ արտարժութային արտաքին ակտիվներում 2022-2025 թվականներին

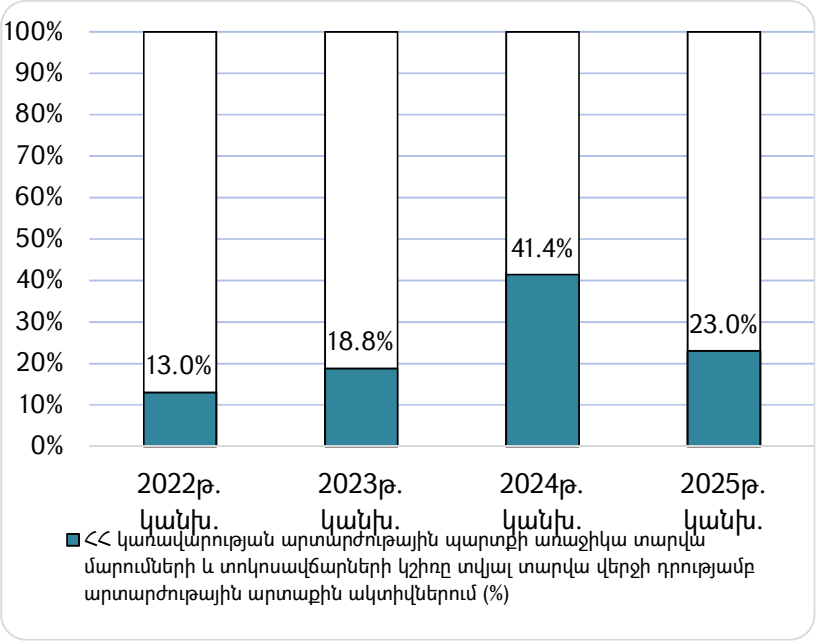

ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի առաջիկա տարվա մարումների և տոկոսավճարների կշիռը տվյալ տարվա վերջի դրությամբ արտարժութային արտաքին ակտիվներում ցուցանիշը 2024 թվականին էապես կաճի և կկազմի 41.4%՝ պայմանավորված 2025 թվականին մարվող եվրապարտատոմսերը վերաֆինանսավորելու նպատակով 2024 թվականին նախատեսված նոր եվրապարտատոմսերի թողարկումից ստացվելիք միջոցներով 2025 թվականին մարվող եվրապարտատոմսերի հետգնմամբ: 2025 թվականին այդ նույն ցուցանիշը կտրուկ կնվազի և կկազմի 23%: Այս ցուցանիշը գնահատում է ՀՀ կառավարության հնարավորությունը սպասարկելու արտարժութային պարտքի մարումներն ու տոկոսագումարների վճարումներն՝ արտարժութային ակտիվների բավարար ծավալի առկայության տեսանկյունից:

Վերաֆինանսավորման ռիսկ

Վերաֆինանսավորման ռիսկը կարևորվում է՝ պայմանավորված առաջիկա տարիներին ՀՀ կառավարության պարտքի մարումների ծավալներով և միջազգային ու ներքին ֆինանսական շուկաներում հնարավոր բացասական զարգացումներով: Նոր պարտքի ներգրավման ընթացքում ՀՀ կառավարությունը միջոցներ է ձեռնարկում մարումների գրաֆիկը հարթեցնելու և վերաֆինանսավորման ռիսկը մեղմելու ուղղությամբ: Վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցման նպատակով կիրառվում են նաև հետգնումներ:

Աղյուսակ 9. *ՀՀ կառավարության պարտքի վերաֆինանսավորման ռիսկի ցուցանիշները 2022-2025 թվականներին*

	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	7.8	7.5	7.6	7.2
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	7.2	6.9	7.3	6.8
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	9.1	8.6	8.2	7.8
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	6.8	12.8	8.2	8.7
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը արտաքին պարտքի մեջ (%)	5.3	13.9	6.6	7.3
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը ներքին պարտքի մեջ (%)	10.0	10.6	10.8	11.2

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2025 թվականի վերջին կնվազի մինչև 7.2 տարի, սակայն վերաֆինանսավորման ռիսկը կմնա չափավոր: ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի մինչև մարում միջին ժամկետի կանխատեսվող նվազումը, որն իր արտացոլումն է գտել նաև պարտքի պորտֆելի ուղենշային ցուցանիշներում, պայմանավորված է ՀՀ ֆինանսական շուկայի պայմաններով: Խստացող դրամավարկային միջավայրում գանձապետական պարտատոմսերի տոկոսադրույքները ցուցաբերում են աճի միտում, ուստի պետական պարտքի գծով ծախսերի աճը սահմանափակելու նպատակով անհրաժեշտություն է առաջացել թողարկվող ներքին պարտքի գործիքակազմը ճշգրտել՝ միջնաժամկետ հատվածում նվազեցնելով թողարկվող երկարաժամկետ պարտատոմսերի մասնաբաժինը:

Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ ցուցանիշը 2025 թվականի տարեվերջին կկազմի 8.7%, ընդ որում, մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը արտաքին պարտքում կկազմի 7.3%, իսկ մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը ներքին պարտքում՝ 11.2%:

Ստորև ներկայացվում է նաև ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումների ցուցանիշը, որն իրենից ներկայացնում է տարվա ընթացքում մարումների և տոկոսավճարների հանրագումարը:

Գծապատկեր 9. ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումները 2020-2025 թվականների ընթացքում (մլրդ դրամ)

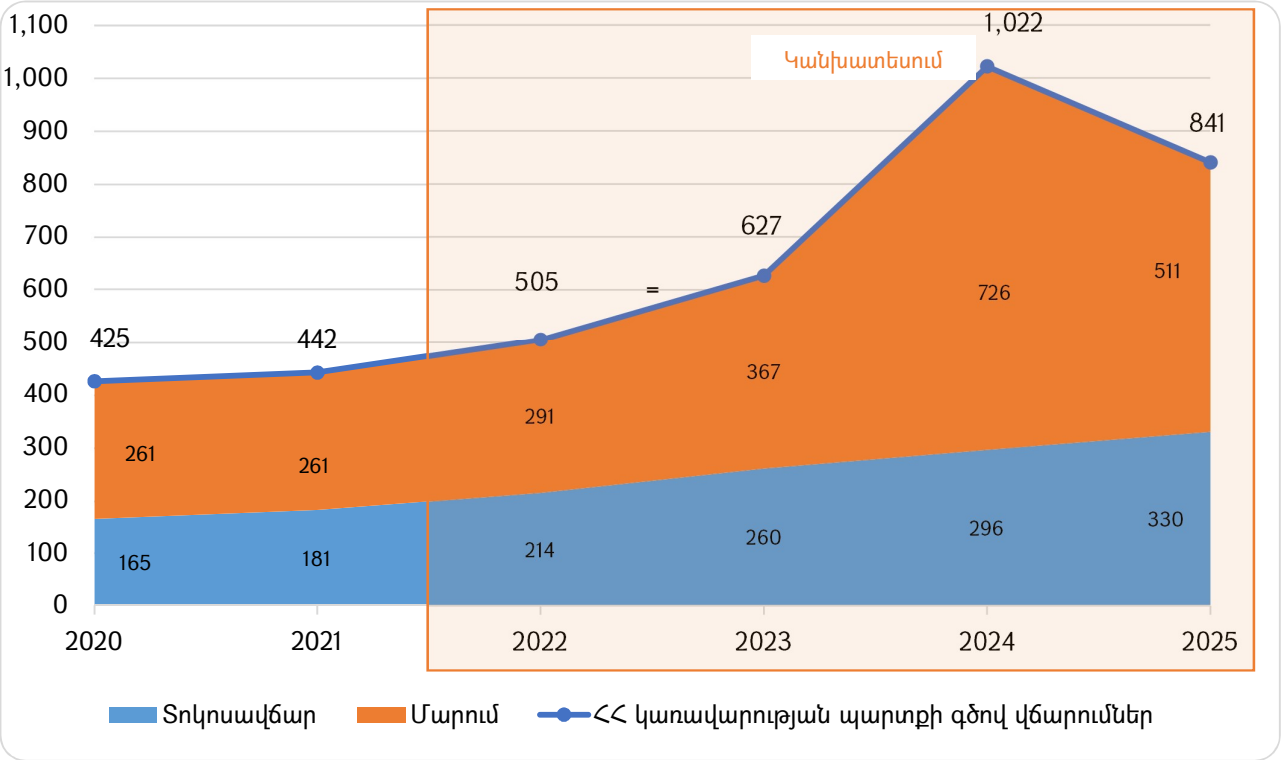

ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումների ցուցանիշը միջնաժամկետ հատվածում աճում է՝ 2025 թվականին կազմելով 841.0 մլրդ դրամ: 2024 թվականին ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումների կտրուկ աճը պայմանավորված է 2025 թվականին մարման ենթակա եվրապարտատոմսերի՝ 2024 թվականին նախատեսվող հետգնմամբ:

Աղյուսակ 10. *ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումներն ըստ գործիքակազմի (մլրդ դրամ)*

	2021 պետբյուջեի ծրագիր	2021 կանխ.	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումներն ըստ գործիքակազմի, որից՝	505.3	505.3	627.2	1,022.0	841.0
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	162.5	162.5	230.2	288.5	294.3
տոկոսավճար	41.1	41.1	60.6	61.1	62.0

	2021 պետբյուջեի ծրագիր	2021 կանխ.	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.
մարում	121.5	121.5	169.6	227.3	232.3
պետական գանձապետական պարտատոմսեր	301.8	301.8	355.7	435.9	506.8
տոկոսավճար	131.8	131.8	158.5	192.6	227.9
մարում	170.0	170.0	197.2	243.3	278.9
արտարժութային պետական պարտատոմսեր	41.0	41.0	41.3	297.6	40.0
տոկոսավճար	41.0	41.0	41.3	42.2	40.0
մարում	-	-	-	255.5	

ՀՀ կառավարությունը պարտքի և կանխիկ հոսքերի կառավարման գործիքների (հետգնումներ, փոխանակումներ, ՀՀ կենտրոնական բանկում միջոցների ավանդադրում և այլն) կիրառմամբ վերահսկում է վերաֆինանսավորման հետ կապված ռիսկերը:

Տոկոսադրույքի ռիսկ

Տոկոսադրույքի հետ կապված ռիսկերը արժանի են մեծ ուշադրության, քանի որ շուկայական պայմաններով ներգրավվող փոխառու միջոցների կշիռը գնալով աճում է: Տոկոսադրույքի ռիսկի կառավարման նպատակն է ապահովել կառավարության պարտքի այնպիսի կառուցվածք, որի դեպքում ֆինանսական շուկաներում տոկոսադրույքների փոփոխությունը հնարավորինս քիչ ազդեցություն կունենա կանխատեսվող տոկոսագումարների մակարդակի վրա: ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկի ցուցանիշները կանխատեսվող ժամանակահատվածում մնում են կառավարելի:

Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը 2025 թվականի տարեվերջին, ըստ կանխատեսման, կկազմի 81.9%: Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշռի ավելացմանը էապես կնպաստի այն, որ ՀՀ կառավարության կողմից կանխատեսվող ժամանակահատվածում նախորդ տարիների համեմատ կավելանա թողարկվող ֆիքսված տոկոսադրույքով ներքին պարտքի ծավալը: Կանխատեսվում է, որ շրջանառության մեջ գտնվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի ծավալի կշիռը միջնաժամկետ հատվածում կաճի՝ 2021 թվականի ՀՀ կառավարության պարտքի 28.7% փաստացի ցուցանիշի նկատմամբ 2025 թվականին կազմելով 36.9%-ը: Սակայն, մյուս կողմից էլ միջազգային վարկատուներն ավելի շատ լողացող տոկոսադրույքով նոր վարկեր են տրամադրելու, որն իր հերթին որոշ չափով կմեղմի ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշռի աճի տեմպը: Անհրաժեշտության դեպքում, տոկոսադրույքի ռիսկը կառավարելու նպատակով, արտաքին վարկատուների կողմից սահմանված ընթացակարգերի համաձայն, կիրականացվի լողացող տոկոսադրույքով ներգրավված վարկերի տոկոսադրույքի ֆիքսում:

Աղյուսակ 11. *ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում ֆիքսված և լողացող տոկոսադրույքով վարկերի տեսակարար կշիռը 2022-2025 թվականներին*

(տոկոս)

	2022 պետբյուջե ի ծրագիր	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտք,	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
այդ թվում՝					
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	82.6	80.7	80.7	81.8	81.9
Լողացող տոկոսադրույքով	17.4	19.3	19.3	18.2	18.1
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտք	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
այդ թվում					
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	74.6	71.1	70.5	71.5	71.2
Լողացող տոկոսադրույքով	25.4	28.9	29.5	28.5	28.8
ՀՀ կառավարության ներքին պարտք	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
այդ թվում					
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Լողացող տոկոսադրույքով	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետի ցուցանիշը ժամանակահատվածի վերջում կկազմի 5.9 տարի, իսկ մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության պարտքի մասնաբաժինը՝ 25.5%:

Աղյուսակ 12. *ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսադրույքի ռիսկի ցուցանիշները 2022-2025 թվականներին*

	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	6.4	6.1	6.2	5.9
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	5.1	4.8	5.1	4.8
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	9.1	8.6	8.2	7.8
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	24.8	29.9	24.5	25.5
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը արտաքին պարտքի մեջ (%)	31.9	39.7	32.3	34.0
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը ներքին պարտքի մեջ (%)	10.0	10.6	10.8	11.2

Գործառնական ռիսկ

Գործառնական ռիսկը սահմանվում է որպես արտաքին գործոնների, տեխնոլոգիաների արդյունք, ինչպես նաև անձնակազմի, կազմակերպության, գործընթացների անբավարար գործունեության հետևանք: Գործառնական ռիսկը կառավարելու տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի տեղեկատվության անվտանգության ապահովումը՝ ներառյալ փաստաթղթերը և տեխնոլոգիական համակարգերը: Անհրաժեշտ է ապահովել պարտքի գրանցման և հաշվառման տվյալների բազայի այլընտրանքային պահպանումը՝ ֆորս մաժորային իրավիճակներում ամբողջական տեղեկատվության պահպանման և աշխատանքների ընթացքը չխաթարելու, պարտքային պարտավորությունները ժամանակին և անթերի իրականացնելու համար: ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հետ կապված գործառնական ռիսկերը բացահայտելու, գնահատելու, կառավարելու և նվազեցնելու նպատակով կիրականացվեն ՀՀ ֆինանսների նախարարության պետական պարտքի կառավարման վարչության «Բիզնես գործընթացների շարունակականության ծրագրով» նախատեսված միջոցառումները:

Զգայունության վերլուծություններ

Մինչ այժմ կատարված ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը հիմնված է եղել կանխատեսված մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային ցուցանիշների վրա և իրենից ներկայացնում է ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմնական սցենար: Ստորև ներկայացվում է շուկայական փոփոխականների նկատմամբ կիրառված տարբեր շոկերի արդյունքում ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշների շեղման չափը հիմնական սցենարի արդյունքներից:

Գծապատկեր 10. ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը 2022-2025 թվականներին

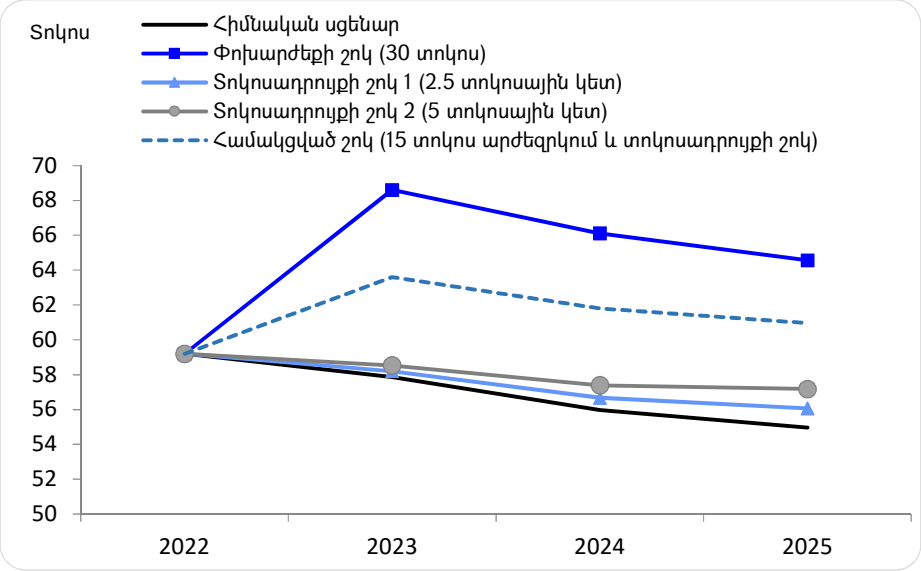

Գծապատկեր 11. Տոկոսավճար/ՀՆԱ ցուցանիշը 2022-2025 թվականներին

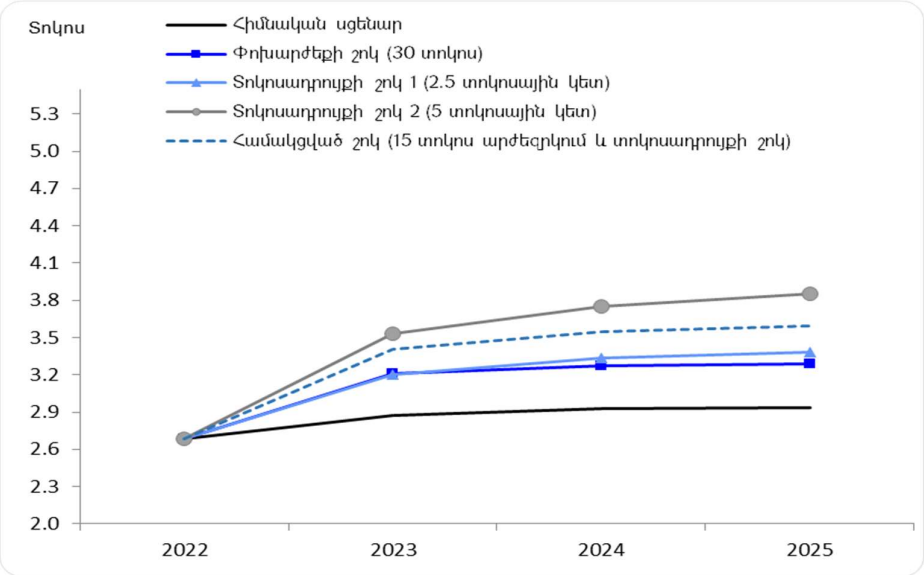

Փոխարժեքի շոկ

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելը պարունակում է փոխարժեքի էական ռիսկեր: Կիրառելով 30% շոկ՝ 2023 թվականին արժեզրկելով ՀՀ դրամը ԱՄՆ դոլարի, եվրոյի և SDR-ի նկատմամբ, ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2025 թվականի տարեվերջին հասնում է 64.6%-ի, որը 9.6 տոկոսային կետով ավելի է հիմնական սցենարի նույն ցուցանիշից:

Եթե 01.02.2022 թվականի դրությամբ ձևավորված փոխարժեքները, որոնց հիման վրա ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքը փոխարկվել է ԱՄՆ դոլարի, փոփոխվեն 1%-ով, ապա 2023-2025 թվականներին ընթացքում ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքը կփոփոխվի միջին հաշվով տարեկան 34.4 մլրդ դրամով կամ ՀՆԱ-ի 0.3%-ով:

Եթե մինչև 2022 թվականի տարվերջ շարունակվի տարվա առաջին կեսում գրանցված դրամի արժեվորման տեմպը (որն արձանագրվել է 27.06.2022թ. դրությամբ) և 2022 թվականի տարվերջին ԱՄՆ դոլարի փոխարժեքը դրամի նկատմամբ կազմի 369.55, կայուն մնալով 2023-2025 թվականների ընթացքում, ապա միջնաժամկետ հատվածում ՀՀ կառավարության պարտքի հարաբերությունը կնվազի միջին տարեկան 10.3 տոկոսային կետով և 2025 թվականին կդառնա 44.7%:

Տոկոսադրույքի շոկ

Վերլուծելով արտաքին և ներքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների տոկոսադրույքների 250 բազիսային կետի չափով աճի շոկային սցենարը՝ պարզ է դառնում, որ տոկոսադրույքի շոկի ազդեցությունը ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վրա մնում է չափավոր: ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2025 թվականի տարեվերջին հիմնական սցենարի նույն ցուցանիշի նկատմամբ ավելանալով 1.1 տոկոսային կետով՝ կազմում է 56.1%: Տոկոսավճար/ՀՆԱ հարաբերակցությունն այս պարագայում կարող է ավելանալ 0.4 տոկոսային կետով:

Զուգահեռաբար ենթադրվել է նաև էական՝ 500 բազիսային կետի չափով արտաքին և ներքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների նկատմամբ շոկային սցենար, որի տեղի ունենալու հավանականությունը բավականին ցածր է: Տոկոսադրույքների նման շոկը ՀՀ կառավարության

պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը բազային սցենարի նկատմամբ կավելացնի 2.2 տոկոսային կետով՝ 2025 թվականի տարեվերջին հասցնելով 57.2%-ի: ՀՀ կառավարության պարտքի սպասարկման տեսակետից այսպիսի էական շոկը 2025 թվականի տարեվերջին Տոկոսավճար/ՀՆԱ ցուցանիշը կարող է ավելացնել 0.9 տոկոսային կետով:

Փոխարժեքի և տոկոսադրույքի համակցված շոկ

Կիրառելով 15% փոխարժեքի (2022 թվականին արժեզրկելով ՀՀ դրամը ԱՄՆ դոլարի, եվրոյի և SDR-ի նկատմամբ) և տոկոսադրույքի առաջին սցենարում նկարագրված համակցված շոկ՝ ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2025 թվականի տարեվերջին հասնում է 61.0%-ի, որը 6.0 տոկոսային կետով ավելի է հիմնական սցենարի նույն ցուցանիշից: Տոկոսավճար/ՀՆԱ հարաբերակցությունն այս դեպքում կարող է ավելանալ 0.7 տոկոսային կետով:

Ստորև ներկայացվում է նաև լողացող տոկոսադրույքով պարտքի մեկ տոկոսային կետով աճի և ներքին տոկոսադրույքների մեկ տոկոսային կետով աճի ազդեցությունները: Նշենք, որ 2017 թվականի հուլիսին Միացյալ Թագավորության Ֆինանսական հսկողության մարմինը («FCA»), հայտարարեց իր մտադրության մասին աստիճանաբար չեղյալ համարել LIBOR տոկոսադրույքը՝ պայմանավորված այդ տոկոսադրույքի գնանշման գործընթացում բացահայտված խարդախության դեպքերով: Քանի որ միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից 6-ամսյա ԱՄՆ դոլարի LIBOR տոկոսադրույքն օգտագործվում էր որպես ուղղորդիչ տոկոսադրույք ԱՄՆ դոլարով և լողացող տոկոսադրույքով տրամադրվող վարկերի սպասարկման համար, ուստի այդ կազմակերպությունների կողմից համապատասխան փոփոխություններ կատարվեցին վարկավորման Ընդհանուր պայմաններում, և LIBOR տոկոսադրույքը փոխարինվեց SOFR տոկոսադրույքով (Secured Overnight Financing Rate):

Լողացող տոկոսադրույքների՝ SOFR-ի և 6-ամսյա Euribor-ի մեկ տոկոսային կետի փոփոխության դեպքում 2023-2025 թվականներին ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի գծով տոկոսային ծախսերը միջին հաշվով կփոփոխվեն տարեկան 8.4 մլրդ դրամով: Մասնավորապես, լողացող տոկոսադրույքներից յուրաքանչյուրի ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի սպասարկման ծախսերի վրա կանխատեսվող ժամանակաշրջանում կլինի հետևյալը.

Աղյուսակ 13. *Լողացող տոկոսադրույքների 1 տոկոսային կետի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարների վրա*

	2023	2024	2025
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	8.2	8.0	8.8
այդ թվում			
SOFR (մլրդ դրամ)	6.5	6.1	6.1
6-ամսյա Euribor (մլրդ դրամ)	1.7	2.0	2.7
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (%)	13.6	13.1	14.3
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխության կշիռը պետբյուջեի սեփական եկամուտներում (առանց դրամաշնորհի) (%)	0.4	0.3	0.3

Ներքին պարտքի շուկայում, միջնաժամկետ հատվածի սկզբում, եկամտաբերության կորի մեկ տոկոսային կետով աճը 2023-2025 թվականների ընթացքում կավելացնի պարտքի տոկոսավճարները տարեկան միջինը 6.4 մլրդ դրամով:

Աղյուսակ 14. *Միջնաժամկետ հատվածի սկզբում ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսադրույքի մեկ տոկոսային կետի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի վրա*

	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	2.0	6.3	10.9
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (%)	1.3	3.3	4.8
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխության կշիռը պետբյուջեի սեփական եկամուտներում (առանց դրամաշնորհ) (%)	0.1	0.2	0.4

Իրականացված զգայունության վերլուծությունները թույլ են տալիս ենթադրել, որ ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վրա փոխարժեքի շոկի ազդեցությունը շատ ավելի մեծ է, քան տոկոսադրույքի շոկի ազդեցությունը: Դա հիմնականում պայմանավորված է մի կողմից ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելում արտարժութային պարտքի մեծ տեսակարար կշռով և մյուս կողմից՝ ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի գերակայությամբ:

Եզրակացություններ

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի և ռիսկերի վերլուծության արդյունքները ցույց են տալիս, որ պարտքի պորտֆելն ամենաշատը ենթակա է փոխարժեքի ռիսկի ազդեցությանը: Այդ իսկ պատճառով, ՀՀ կառավարությունն առաջնային է համարում պետական գանձապետական պարտատոմսերի շուկայի շարունակական զարգացումը և ներքին շուկայից փոխառությունների ներգրավման ծավալի աճի միջոցով դրամային պարտքի մասնաբաժնի ավելացումը: 2023-2025 թվականներին նախատեսվում է ավելացնել ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կշիռը և ապահովել ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում ներքին պարտքի առնվազն 30% մասնաբաժին:

Կարևոր է նշել, որ միայն ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ոլորտում իրականացվող միջոցառումները բավարար չեն ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի շուկան էականորեն զարգացնելու համար: Ներքին պարտքի շուկայի զարգացման և ներդրողների բազայի ընդլայնման նախապայմաններից է նաև ֆինանսական շուկայի այլ հատվածների (կենսաթոշակային, ապահովագրական և այլն) հետագա զարգացումը:

ՀՀ կառավարությունը միջնաժամկետ հատվածում շարունակելու է ՀՀ կառավարության պարտքի մարման գրաֆիկի հարթեցման և վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցմանն ուղղված գործողությունները՝ կիրառելով իրացվելիության կառավարման այնպիսի գործիքներ, ինչպիսիք են կանխիկի բուֆերի ձևավորումը, հետգնումների ու փոխանակումների իրականացումը:

Հավելված

ՀՀ կառավարության պարտքը բնութագրող 2020-2021 թվականների փաստացի, 2022 թվականի պետական բյուջեի ծրագրային և 2023-2025 թվականների կանխատեսումային ցուցանիշները հետևյալն են.

Աղյուսակ 15.*ՀՀ կառավարության պարտքի հիմնական ցուցանիշները 2020-2025 թվականներին (մլրդ դրամ)*

	2020 փաստ.	2021 փաստ.	2022 պետբյուջեի ծրագիր	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
Կառավարության պարտք	3,923.9	4,209.8	4,740.8	4,709.9	5,246.3	5,657.3	6,183.4
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	63.5	60.3	60.2	59.2	57.9	56.0	55.0
Ըստ ռեզիդենտության							
կառավարության ներքին պարտք	997.6	1,241.2	1,493.2	1,560.6	1,803.2	2,049.1	2,304.1
կառավարության արտաքին պարտք	2,926.2	3,115.8	3,247.6	3,149.3	3,443.1	3,608.2	3,879.3
Ըստ գործիքակազմի							
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	2,438.0	2,257.4	2,383.7	2,330.2	2,593.2	2,731.1	2,976.7
պետական գանձապետական պարտատոմսեր	958.8	1,208.9	1,471.7	1,509.5	1,764.5	2,019.5	2,284.5
արտարժութային պետական պարտատոմսեր	522.6	881.6	878.5	862.5	884.8	903.1	918.9
արտաքին երաշխիքներ	4.5	3.8	4.1	3.9	3.8	3.6	3.3
ներքին երաշխիքներ	-	5.4	2.8	3.8	-	-	-
Կառավարության պարտքի տոկոսավճար	164.7	180.8	213.8	213.8	260.3	295.9	329.9
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի ծախսեր (%)	8.7	9.0	9.8	9.8	10.2	10.5	10.5
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի սեփական (առանց դրամաշնորհներ) եկամուտներ (%)	10.9	10.8	14.4	10.8	11.7	11.7	11.6
Տոկոսավճար/ՀՆԱ (%)	2.7	2.6	2.7	2.7	2.9	2.9	2.9

Աղյուսակ 16. *Պետական պարտատոմսերի ցուցանիշները 2020-2025 թվականներին*

	2020 փաստ.	2021 փաստ.	2022 պետբյուջեի ծրագիր	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
Պետական գանձապետական պարտատոմսեր, մլրդ դրամ	958.8	1,208.9	1,471.7	1,509.5	1,764.5	2,019.5	2,284.5
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	15.5	17.3	18.7	19.0	19.5	20.0	20.3
Ըստ մարման մնացած օրերի, մլրդ դրամ							
Մինչև 1 տարի	110.4	126.7	152.0	155.2	197.3	232.9	270.4
1-5 տարի	277.6	353.8	491.7	528.3	610.0	796.2	850.7
5-ից ավելի տարի	570.8	728.4	828.0	825.9	957.2	990.4	1,163.4
Ըստ մարման մնացած օրերի կշիռը (%)							
Մինչև 1 տարի	11.5	10.3	10.3	11.2	11.5	11.8	11.5
1-5 տարի	29.0	33.4	35.0	34.6	39.4	37.2	29.0
5-ից ավելի տարի	59.5	56.3	54.7	54.2	49.0	50.9	59.5
Միջին տոկոսադրույք (%)	10.4	10.1	10.2	10.5	10.8	11.1	11.2
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	10.8	10.3	10.3	9.2	8.7	8.3	8.0
Արտարժութային պետական պարտատոմսեր, մլն ԱՄՆ դոլար	1,000.0	1,750.0	1,750.0	1,750.0	1,750.0	1,750.0	1,750.0
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	8.5	12.6	11.2	10.8	9.8	9.0	8.2
Միջին տոկոսադրույք (%)	5.9	5.0	5.0	5.0	5.0	4.6	4.6
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	6.5	7.0	6.0	5.9	4.9	6.8	5.8

Աղյուսակ 17. *ՀՀ կառավարության վարկերի և փոխառությունների ցուցանիշները 2020-2025 թվականներին*

(մլն ԱՄՆ դոլար, եթե այլ չափման միավոր նշված չէ)

	2020 փաստ.	2021 փաստ.	2022 պետբյուջեի ծրագիր	2022 կանխ.	2023 կանխ.	2024 կանխ.	2025 կանխ.
Կառավարության վարկեր և փոխառություններ	4,665.2	4,481.1	4,748.5	4,728.0	5,128.9	5,292.2	5,669.2
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	39.4	32.3	30.3	29.3	28.6	27.0	26.5
Ըստ ռեզիդենտության							
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	4,665.2	4,481.1	4,748.5	4,728.0	5,128.9	5,292.2	5,707.3
ներքին վարկեր և փոխառություններ	-		-	-	-	-	-
Ըստ վարկատուի							
միջազգային ֆինանսական կառույցներից	3,588.2	3,467.6	3,756.2	3,740.3	3,853.4	3,755.6	3,897.2
օտարերկրյա պետություններից	1,056.5	996.8	977.4	973.2	1,263.1	1,526.4	1,764.0
առևտրային բանկերից	20.6	16.7	14.9	14.5	12.3	10.1	7.9
Միջին տոկոսադրույք (%)	3.0	2.5	2.7	2.6	3.3	3.1	3.0
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	8.4	7.9	7.6	7.6	7.5	7.4	7.1

2. ԱՅԼ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՀՀ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ

Կանխատեսումներ: Աղյուսակում ներկայացված է ՀՀ ֆինանսների նախարարության (ՀՀ կառավարության թիրախային ցուցանիշ) և այլ կառույցների կողմից ՀՀ տնտեսական աճի կարճաժամկետ և միջնաժամկետ կանխատեսումների համեմատականը: Այլ կառուցների՝ ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումները տարեսկզբի համեմատ հիմնականում վերանայվել են դեպի վերև: Մասնավորապես՝ Համաշխարհային բանկի և ՀՀ կենտրոնական բանկի հունիս ամսվա կանխատեսումներով ՀՀ տնտեսական աճը վերանայվել է դեպի վերև համապատասխանաբար՝ 2.3 և 3.3 տոկոսային կետերով:

Աղյուսակ 2.1 *Այլ կառույցների կողմից ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումները (%)*

	2022	2023	2024	2025
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն (2022թ. հունիս)	7.0	7.0	7.0	7.0
ՀՀ կենտրոնական բանկ (2022թ. հունիս)	4.9	-	-	-
Համաշխարհային բանկ (2022թ. հունիս)	3.5	4.6	4.9	-
ՀՀ կենտրոնական բանկ (2022թ. մարտ)	1.6	3.0	3.6	
Արժույթի միջազգային հիմնադրամ (2022թ. ապրիլ)	1.5	4.0	4.4	4.5
Ֆիթչ (2022թ. մարտ)	1.3	4.2	-	-
Մուդիս (2022թ. մարտ)	1.8	3.0	-	-
S&P (2022թ. ապրիլ)	1.3	5.1	4.1	3.8

Աղբյուրը՝ համապատասխան կառույցների հրապարակումներ

«-» տվյալները հասանելի չեն

3. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՎՐԱ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎԱԾ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻՑ ՇԵՂՄԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

3.1. 2023-2025 թվականներին ՄԺԾԾ հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվածից շեղման ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը

Միջնաժամկետ հատվածում հարկային եկամուտների կանխատեսվող հոսքերի վրա մակրոտնտեսական բնույթի ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը հիմնվել է ստորև նկարագրված **կանխատեսումների ռիսկի և ենթադրություններից շեղումների ռիսկի** վրա:

1. Կանխատեսումների ռիսկ

Սովորաբար կանխատեսումներ իրականացնելիս ի հայտ են գալիս հանգամանքներ, որոնք կապված են լինում օգտագործվող կանխատեսման մոդելների տեղայնացումից և մասնավորեցումից, տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժերից[20], նոր երևույթներից (որի վերաբերյալ նախկինում տեղեկատվությունը բացակայել է) և այլն: Այս ռիսկերն ընդունված է անվանել կանխատեսման ռիսկեր: ՄԺԾԾ տեսանկյունից կարևորվում է ՀՆԱ-ի կանխատեսման ռիսկի գնահատումը, քանի որ ՄԺԾԾ սցենարի սահուն իրականացումը կախված է տնտեսությունում ստեղծված անվանական ՀՆԱ-ի մեծությունից: ՀՆԱ-ի գծով կանխատեսումների ռիսկը գնահատվել է հետճգնաժամային տարիներին միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի հիմքում դրվող ՀՆԱ-ի կանխատեսված ցուցանիշների և ՀՆԱ-ի փաստացի ցուցանիշների միջև շեղման հիման վրա:

ՀՆԱ-ի միջնաժամկետ կանխատեսումներից փաստացիի շեղումները նախաճգնաժամային 2003-2008 թվականների համար եղել են 7.1-ից 9.0-ը տոկոսային կետ, իսկ հետճգնաժամային 2010-2021 թվականների համար՝ 2.0-ից 2.6 տոկոսային կետ: Այս պարագայում, հաշվի առնելով կանխատեսվածից ցածր ՀՆԱ-ի ձևավորման վերոնկարագրյալ ռիսկերի գերակշռությունը, որպես ռիսկ է դիտարկվել ՀՆԱ-ի իրական աճի կանխատեսվածից 2.0 տոկոսային կետով ավելի ցածր ցուցանիշի ձևավորումը 2023 թվականին, 2.2 տոկոսային կետով ցածր՝ 2024 թվականին և 2.4 տոկոսային կետով ցածր՝ 2025 թվականին:

Արդյունքում, ՀՆԱ նվազման ռիսկի ազդեցությունը հարկային եկամուտների վրա 2023, 2024 և 2025 թվականների համար գնահատվում է համապատասխանաբար 14.2, 17.9 և 22.1 մլրդ ՀՀ դրամ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

2. Ենթադրություններից շեղումների ռիսկ

ՄԺԾԾ հիմքում դրվող կանխատեսումները կառուցվում են որոշակի ենթադրությունների հիման վրա, որոնք էլ իրենց հերթին կախված են արտաքին գործոններից (օրինակ, ներքին տնտեսության գնաճը՝ միջազգային շուկաների գների կանխատեսվող վարքագծից): Սակայն միշտ չէ, որ այդ ենթադրությունները կանխատեսվող հորիզոնում իրականություն են դառնում՝ կապված

[20]Սա որոշակիորեն կապված է նաև մոդելների սպեցիֆիկացիաների հետ, քանի որ ժամանակային շարքերի վրա հիմնված մոդելներն իրենց մեջ ներառում են տնտեսության նախորդ ժամանակահատվածի զարգացումների տեղեկատվությունը, իսկ կանխատեսվող տարում ի հայտ եկող տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժը միայն կարող է ներառվել հաջորդ տարվա կանխատեսումների մոդելներում:

ՀՀ կառավարության և ՀՀ ԿԲ-ի կառավարման դաշտից դուրս ի հայտ եկող երևույթների հետ (օրինակ՝ նավթի համաշխարհային գների հնարավոր փոփոխությունները):

Ենթադրություններից շեղումների ռիսկ է նաև ԵԱՏՄ անդամ պետությունների տնտեսական զարգացումները: Միաժամանակ, ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտներում մաքսատուրքերի մասնաբաժինը կարող է փոփոխվել նոր պետությունների ԵԱՏՄ-ին անդամակցությունից:

2.1. Գնաճի շեղման հնարավոր չափը

Գնաճի ցուցանիշի շեղման հնարավոր չափ է դիտարկվում ՀՀ ԿԲ-ի կողմից դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում (գնաճի հաշվետվություններում) ներկայացվող գնաճի նպատակային ցուցանիշի կենտրոնական արժեքից շեղման առավելագույն չափը:

ՀՀ ԿԲ-ի կողմից միջնաժամկետ հորիզոնում կանխատեսվում է գնաճի կայունացում նպատակային ցուցանիշի շուրջ: Կանխատեսված ցուցանիշից գնաճի շեղման ռիսկերը միջնաժամկետ հորիզոնում գնահատվում են հավասարակշռված՝ գնաճի կենտրոնական արժեքից **դեպի ներքև՝ 1.5 տոկոսային կետի չափով** (այսինքն՝ գնաճի ներքին սահմանը 2.5% է) և **դեպի վերև շեղումը՝ 1.5 տոկոսային կետի չափով** (վերին սահմանը 5.5% է):

Գնաճի շեղման ռիսկը կարող է ազդեցություն ունենալ ՀՀ պետական բյուջեի և՛ եկամտային, և՛ ծախսային կատարողականների վրա՝ անուղղակի հարկերի, ինչպես նաև ապրանքների և ծառայությունների գծով ծախսերի ուղղությամբ: Գնանկումային պայմաններում հարկերից մուտքերը կկրճատվեն և ընդհակառակը:

Արդյունքում, գների նվազման ռիսկի ազդեցությունը հարկային եկամուտների վրա 2023, 2024 և 2025 թվականների համար գնահատվում է համապատասխանաբար 4.0, 4.6 և 5.3 մլրդ ՀՀ դրամ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

2.2. Փոխարժեքի շեղման հնարավոր չափը

ՀՀ ԿԲ-ն և ՀՀ ՖՆ-ն փոխարժեքի կանխատեսումներ չեն իրականացնում և մակրոտնտեսական քաղաքականությունն իրականացվում է լողացող փոխարժեքի սկզբունքի հիման վրա, ընդ որում, յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի ցուցանիշների կանխատեսումների հիմքում դրվում է փոխարժեքի անփոփոխ (որոշակի պահի դրությամբ) մակարդակ: Սակայն փոխարժեքի տատանումները կազդեն ներմուծումից ՀՀ պետական բյուջե մուտքագրվող հարկային եկամուտների վրա:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ պատմականորեն և՛ արժևորման, և՛ արժեզրկման ուղղությամբ փոխարժեքի տատանումների բացարձակ շեղման միջին չափը չի գերազանցել 4 տոկոսը՝ որպես ռիսկ է դիտարկվել ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի առավելագույնը 4% արժեզրկումը:

Արդյունքում, փոխարժեքի 4 տոկոսով արժեզրկման ռիսկի դրսևորման դեպքում, այլ հավասար պայմաններում, 2023, 2024 և 2025 թվականներին կարելի է ապահովել հարկային եկամուտների համապատասխանաբար 12.9, 15.3 և 17.3 մլրդ ՀՀ դրամ լրացուցիչ մուտք:

2.3. Ներմուծման գծով ռիսկի հնարավոր չափը

Քանի որ մաքսային սահմանին ներմուծումից գանձվող անուղղակի հարկերը էական կշիռ ունեն պետական բյուջեի ընդհանուր հարկային եկամուտներում, անհրաժեշտ է գնահատել նաև ներմուծման հնարավոր նվազման պարագայում հարկային եկամուտների նվազման ռիսկի չափը:

Հետճգնաժամային տարիներին ՄԺԾԾ-ում ներմուծման գծով կանխատեսումների շեղման միջին բացարձակ չափը սահմանվում է 10.0-15.0%-ի միջակայքում, ինչն էլ հաշվի է առնվել այս գործոնի ազդեցությունը գնահատելու համար: 2023, 2024 և 2025 թվականների համար ծրագրվածից համապատասխանաբար 10.2, 13.5 և 14.5% պակաս ներմուծման ռիսկի դրսևորման պայմաններում հարկային եկամուտների վրա ազդեցությունը գնահատվում է համապատասխանաբար՝ 20.5, 31.8 և 38.3 մլրդ ՀՀ դրամ՝ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

Ամփոփելով վերը նկարագրված **կանխատեսումների ռիսկի և ենթադրություններից շեղումների ռիսկի** գնահատականները, միջնաժամկետ հորիզոնում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական ցուցանիշների՝ իրական ՀՆԱ-ի աճի, գնաճի, փոխարժեքի տատանողականության և ներմուծման ռիսկերի ազդեցության քանակական ամփոփ գնահատականները ներկայացվում են ստորև.

Աղյուսակ 3.1.1 Հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական կանխատեսումների և ենթադրությունների ռիսկերի ազդեցություն[21]

Ռիսկի տեսակը	Ազդեցության գնահատականը, մլրդ ՀՀ դրամ		
	2023	2024	2025
Ռիսկերի առանձին հանդես գալու պայմաններում			
1. Կանխատեսվածից 2.0-2.6 տոկոսային կետով ավելի ցածր իրական ՀՆԱ-ի աճ	-14.2	-17.9	-22.1
2. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի ռիսկ	-4.0	-4.6	-5.3
3. Փոխարժեքի առավելագույնը 4.0 տոկոսով արժեզրկման ռիսկ	12.9	15.3	17.3
4. Ներմուծման 10.0-15.0 տոկոսով նվազման ռիսկ	-20.5	-31.8	-38.5
Վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում	**-29.1**	**-39.9**	**-49.5**

Այսպիսով, գնահատվում է, որ հարկային եկամուտների վրա ազդող վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից շեղումը կկազմի շուրջ 29.1 մլրդ ՀՀ դրամ 2023 թվականին, 39.9 մլրդ ՀՀ դրամ 2024 թվականին և 49.5 մլրդ ՀՀ դրամ 2025 թվականին:

Հարկային եկամուտների վրա առանձին ռիսկերի ազդեցության չափի վերաբերյալ պատկերացում են տալիս նաև ստորև ներկայացվող զգայունության գնահատականները, սակայն այս դեպքում դիտարկվում է հարկային եկամուտների աճի վրա ազդող գործոնների աճերի 1% փոփոխության ազդեցությունը, ինչը ներկայացված է հարկային եկամուտների զգայունության աղյուսակում:

[21]ՀՆԱ, ներմուծման, փոխարժեքի և գների գծով հավանական ռիսկերի քանակային գնահատականը ստացվել է՝ հիմք ընդունելով այս գործոնների պատմական շարժի բացարձակ միջին սխալը:

Աղյուսակ 3.1.2 Հարկային եկամուտների զգայունությունը հիմնական տնտեսական գործոնների նկատմամբ, տոկոս

	ՀՆԱ	Գնաճ	Փոխարժեք	Ներմուծում
Միջին տարեկան ազդեցություն	0.22	0.11	0.15	0.05

Ինչպես երևում է աղյուսակից, հարկերի հավաքագրման առումով առավել էական գործոններ են հանդիսանում ՀՆԱ-ի և փոխարժեքի փոփոխությունները:

Հարկային եկամուտների կանխատեսումների հետ կապված անորոշությունների և ռիսկերի հաշվեկշռի վերաբերյալ գնահատականներն իրենց արտացոլումն են գտել ստորև ներկայացվող հարկային եկամուտների հավանականային բաշխման գծապատկերում և համապատասխան աղյուսակում (տես՝ Գծապատկեր 3.1 և Աղյուսակ 3.1.3)[22]: Հավանականային բաշխման գրաֆիկի կառուցման ժամանակ օգտագործվել է աղյուսակ 3.1.1-ում գնահատված ամբողջական ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում ի հայտ եկող բացասական ռիսկերը:

Գծապատկեր 3.1. Հարկային եկամուտների տարեկան աճի տեմպերի կանխատեսումների հավանականային բաշխումը[23], տոկոս

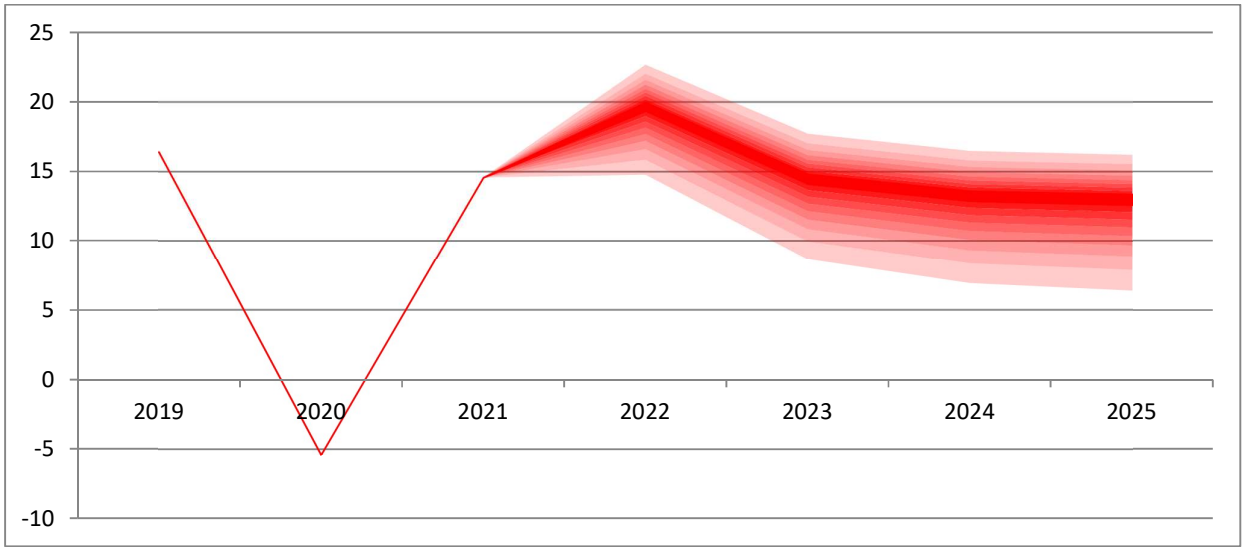

Կանխատեսումների բաշխման հավանականություններն առավել պարզորոշ երևում են ստորև բերվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 3.1.3 Հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը

[22]Հարկային եկամուտների գծով ռիսկերի ազդեցության գնահատականը կառուցվել է ՀՀ ֆինանսների նախարարության ռիսկերի գնահատման համակարգի ներքո կառուցված մոդելի հիման վրա:

[23]Հավանականային կանխատեսման գրաֆիկի կառուցման ընդհանուր մեթոդաբանությունը ներկայացված է Ներդիրում:

Հարկային եկամուտների աճի միջակայքը	Հարկային եկամուտների աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը		
	2023	2024	2025
6-10 տոկոս	0.12	0.22	0.25
10-14 տոկոս	***0.44***	***0.50***	***0.49***
14-18 տոկոս	0.40	0.23	0.20

Աղյուսակ 3.1.3-ի առաջին սյունը ներկայացնում է հարկային եկամուտների աճի միջակայքերը, իսկ 2-ից 4-րդ սյուները՝ նշված միջակայքերից յուրաքանչյուրում այդ աճի ձևավորվելու հավանականությունները՝ ըստ միջնաժամկետ կանխատեսումների: Համաձայն գնահատականների, 2023-2025 թվականներին հարկային եկամուտների աճի տեմպի՝ 10-14% միջակայքում գտնվելու հավանականությունն ամենաբարձրն է (Գծապատկեր 3.1-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 3.1.3-ում՝ հոծ նշումով):

3.2. Պետական բյուջեի վրա մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվածից շեղման ռիսկերի ազդեցության ընդհանուր գնահատականը և դրանց մեղմման հնարավորությունները

Կանխատեսումներում մեծ ուշադրություն է դարձվում նաև պետական բյուջեի ծախսերի պլանավորված մակարդակների ապահովումը խաթարող ռիսկերին, որոնք կարող են հանգեցնել լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման:

Աղյուսակ 3.2.1 ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների և ծախսերի, ինչպես նաև այլ հոսքերի գծով ռիսկերի ընդհանուր ազդեցությունը[24]. (ֆինանսավորման պահանջ՝ - պահանջի մեծացում, + պահանջի նվազում), մլրդ ՀՀ դրամ

Մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվող ռիսկեր	2023	2024	2025
1. Կանխատեսվածից 2.0-2.6 տոկոսային կետով ավելի ցածր իրական ՀՆԱ-ի աճ	-14.1	-17.8	-21.9
2. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի ռիսկ	7.2	7.3	8.5
3. Փոխարժեքի առավելագույնը 5.0 տոկոսով արժեզրկման ռիսկ	3.3	3.7	3.9
4. Ներմուծման 11.8-20.0 տոկոսով նվազման ռիսկ	-20.3	-31.6	-38.3
Ընդամենը	**-23.8**	**-38.4**	**-47.8**

Աղյուսակ 3.2.1-ում ցույց են տրված գնահատված լրացուցիչ ռիսկերը, որոնք կհանգեցնեն լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման: Ակնհայտորեն երևում է, որ գնաճի

[24] Ընդհանուր ազդեցության գնահատականը հիմնված է մակրոտնտեսական ռիսկերի առանձին հանդես գալու ենթադրության վրա:

տատանումների հետևանքով կնվազի նախատեսված ֆինանսավորման պահանջը և համապատասխանաբար կփոփոխվեն նաև պետական բյուջեի ծախսերը՝ նվազման ուղղությամբ:

Հաշվի առնելով մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվող մակարդակից վերոնշյալ հնարավոր շեղումների ռիսկերի գնահատականները՝ ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների հավաքագրման և ծախսերի կատարման տեսանկյունից 2023-2025 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտի լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջը կկազմի շուրջ 23.8–47.8 մլրդ ՀՀ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 0.3-0.4%-ը:

4. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

Միջնաժամկետ հատվածում ՀՀ կառավարության պարտքը գնահատվում է կայուն և կառավարելի, ինչը խարսխված է 2020թ.-ի երկակի շոկից հետո պարտքի բեռի բարձր մակարդակի գրանցումից հետո 2021թ.-ից սկսած հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի գործընթացը շարունակելու կառավարության հանձնառությամբ: Այնուամենայնիվ, շոշափելի են ինչպես պարտքի բեռի ներկա մակարդակից, այնպես էլ պարտքի կառուցվածքից բխող ռիսկերը: Այդ ռիսկերի մեղմման համար ՀՀ կառավարությունը ծրագրել է պարտքի բեռը նվազեցնել մինչև «ապահով» գնահատվող մակարդակներ, ինչպես նաև բարելավել պարտքի կառուցվածքը՝ բարձրացնելով ներքին / դրամային արտահայտությամբ պարտքի դերը:

2020թ.-ին ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը գերազանցել էր 60%-ի սահմանային շեմը՝ անհրաժեշտություն դարձնելով հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի իրականացումը: Ընդ որում, պարտքի բեռի աճը զուգորդվել է նաև պարտքի տոկոսավճարների բեռի աճով, ինչը լրացուցիչ ճնշում է առաջացնում բյուջեի ծախսային մասի համար: Այս իրավիճակից բխում էր ՀՀ հարկաբյուջետային կանոններին համահունչ հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի քաղաքականության ընդունման և միջնաժամկետ հատվածում իրականացման անհրաժեշտությունը, որի հիմքերն ապահովվեցին ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի նվազեցման 2022-2026թթ. ծրագրով: Ծրագրի շարունակականության ապահովման համար սույն փաստաթղթին կից ներկայացվում է ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի նվազեցման 2022-2026թթ. վերանայված ծրագիրը, որով միջնաժամկետ հատվածում ուղենշում է պարտքի բեռի նվազեցումն ընդհուպ մինչև ՀՆԱ 50%-ի մոտ ցուցանիշի՝ կառավարելի պահելով ինչպես պարտքի բեռից բխող ռիսկերը և տոկոսավճարների աճը, այնպես էլ ֆինանսական «բարձիկ» ստեղծելով հետագա հնարավոր ցնցումներին դիմակայելու համար:

ՀՀ կառավարության նախանշած հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի սցենարի վրա հիմնված պարտքի ռիսկերի գնահատումը ցույց է տվել, որ ինչպես կառավարության պարտքի, այնպես էլ պարտքի սպասարկման ռիսկերը գնահատվում են ցածր, թեպետ նաև տեսանելի է, որ նոր հնարավոր շոկերը կարող են վտանգել պարտքի կայունությունը: Սթրես թեստերի շրջանակներում ՀՀ կառավարության պարտքը ամենաշատը զգայուն է տնտեսական աճի և փոխարժեքի շոկերի նկատմամբ, որոնցից առաջինի ի հայտ գալու պարագայում 2023թ.-ին կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը հասնում է 66.6% մակարդակին՝ միջնաժամկետ հեռանկարում (մինչև 2026թ-ը) մնալով ՀՀ հարկաբյուջետային կանոններով սահմանված 60% սահմանային շեմից բարձր մակարդակում: Փոխարժեքի շոկի դեպքում կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը առավելագույն մակարդակին է հասնում 2022թ-ին՝ 63.1%, սակայն միջնաժամկետ հորիզոնում նվազում 60% շեմից: ՀՀ պետական բյուջեի համախառն ֆինանսավորման կարիքը կանխատեսվող ժամակահատվածում իրականացված սթրես թեստերից ոչ մեկի դեպքում չի գերազանցում զարգացող երկրների համար ռիսկայնության համար ընդունված 15% սահմանաչափը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքը բարձր ռիսկային է գնահատվում, սակայն միջազգային շուկայի վարքագիծը գնահատվում է միջին ռիսկայնության տիրույթում՝ չնայած տարածաշրջանի երկրներում ռիսկի հավելավճարների կտրուկ աճին: Մասնավորապես, ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում արտարժութային և ոչ ռեզիդենտների նկատմամբ պարտքի մասնաբաժինները բարձր ռիսկայնության տիրույթում են եղել 2021թ-ի մայիսի դրությամբ՝

կազմելով համապատասխանաբար 67.5% և 66.4%: Միևնույն ժամանակ, ռուս-ուկրաինական հակամարտության ազդեցությունների ներքո տարածաշրջանի երկրների ռիսկի հավելավճարների բարձրացման պայմաններում ՀՀ կառավարության սուվերեն ռիսկի հավելավճարը ևս որոշակիորեն բարձրացել է մինչև 484 բազիսային կետի, ինչը, սակայն, չի գերազանցում բարձր ռիսկայնության շեմը և ենթադրում է միջին ռիսկայնության գնահատական:

ՀՀ կառավարության պարտքի կանխատեսումները անորոշության բարձր աստիճան են պարունակում, քանի որ պարտք ձևավորող գործոնները պատմականորեն ունեն բարձր տատանողականություն: Այս նկարագիրը բացահայտվում է ստորև ներկայացված հավանականությունների բաշխման գրաֆիկում, ըստ որի՝ 2025թ.-ի համար 10-ից 90% հավանականային միջակայքում ուրվագծում է ՀՆԱ-ում 43%-ից 69%, իսկ 2026թ.-ի համար՝ 41%-ից 70% միջակայք:

Գծապատկեր 4.1. ՀՀ Կառավարության պարտքի կանխատեսումների հավանականությունների բաշխման գծապատկերը

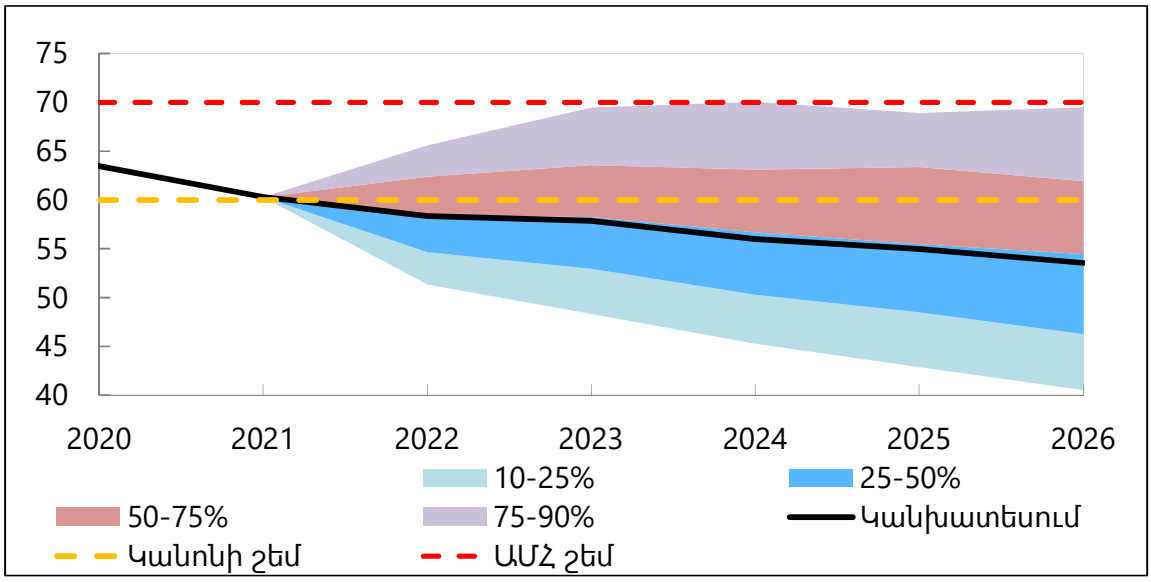

Գծապատկեր 4.2. ՀՀ Կառավարության պարտքի և համախառն ֆինանսավորման կարիքի սթրես թեստեր*

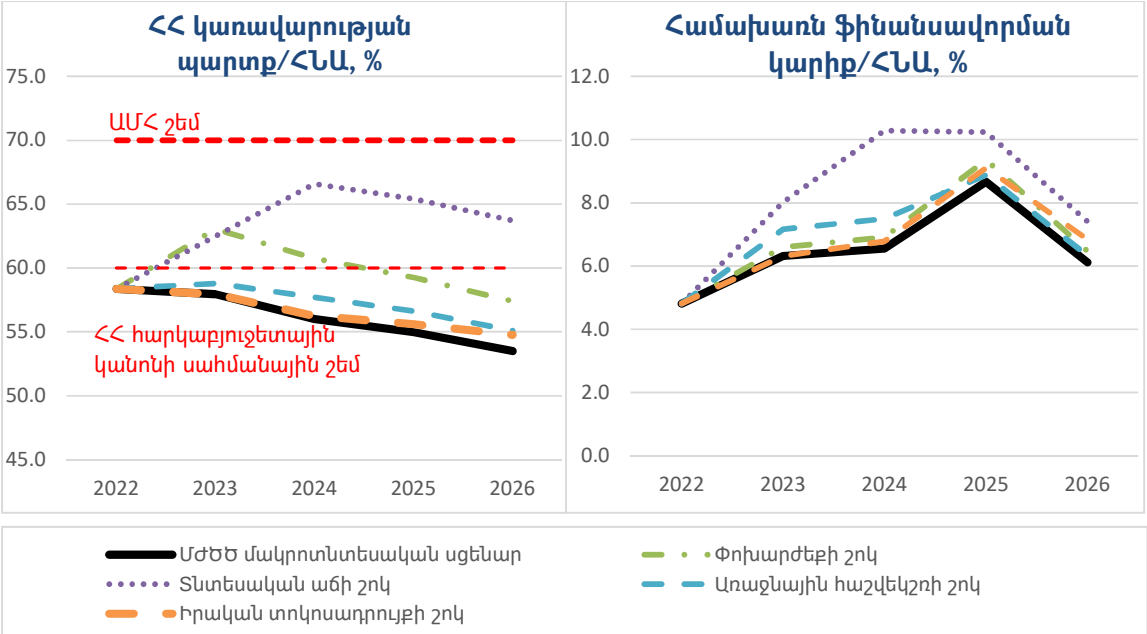

** 2026թթ. կանխատեսումները հիմնվում են 2022-2026թթ. ՀՀ կառավարության պարտքի նվազեցման վերանայված ծրագրի վրա*

Աղյուսակ 4.1. ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ռիսկայնության ցուցանիշներ

	Շեմեր			ՀՀ ցուցանիշ
	Ցածր	Միջին	Բարձր	
ՀՀ երկրի ռիսկի հավելավճար, բազիսային կետ*	<200	200-600	>600	483.6
Ոչ ռեզիդենտների նկատմամբ պարտքի կշիռ, % ընդհանուր պարտքում**	<15	15-45	>45	66.4
Արտարժութային պարտքի կշիռ, % ընդհանուր պարտքում**	<20	20-60	>60	67.5

**Հաշվարկված է որպես 2022թ. մարտ-մայիս ամիսներին երկրորդային շուկայում 2031թ. մարվող ՀՀ եվրոբոնդերի եկամտաբերության՝ ԱՄՆ գանձապետական պարտատոմսերի հետ միջին սփրեդ:*
***2022թ. մայիսի դրությամբ:*

5. ՖԻՍԿԱԼ ՌԻՍԿԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն

Հարկաբյուջետային ռիսկերի բացահայտումն ու դրանց կառավարման կատարելագործումը՝ բյուջեի ցուցանիշների վրա դրանց ազդեցությունը հաշվի առնելով և մեղմացնող միջոցներ առաջարկելով, կարևոր միջոց է պետական ֆինանսների կայունությունը բարձրացնելու, մակրոտնտեսական կայունություն ապահովելու և պետության հիմնական պարտավորությունների լիարժեք և ժամանակին ֆինանսավորելու համար:

Պետական մասնակցությամբ ընկերություններից ծագող ֆիսկալ ռիսկեր

Հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման նպատակը և մեթոդաբանությունը

Հարկաբյուջետային ռիսկերի այս գնահատման նպատակն է ֆինանսական վիճակի վերլուծության միջոցով գնահատել Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման հավանականությունը, որը կարող է հանգեցնել պետական բյուջեից Ընկերություններին չնախատեսված փոխառությունների, սուբսիդիաների տրամադրման, սեփական կապիտալի համալրման կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտության, ինչպես նաև Ընկերությունների կողմից պետական բյուջե կանխատեսված շահութաբաժինների, ստացված վարկային միջոցների օգտագործման դիմաց հաշվարկված տոկոսների չվճարման և մայր գումարների չմարման[25]:

Ընկերությունների կողմից ներկայացված ֆինանսական հաշվետվությունների հիման վրա հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառվել է Արժույթի միջազգային հիմնադրամի (ԱՄՀ) կողմից հրապարակված՝ «Կորպորատիվ հատվածից առաջացող ֆիսկալ ռիսկերի կառավարման ուղեցույց»-ում (այսուհետ՝ ԱՄՀ ուղեցույց), ինչպես նաև Ասիական զարգացման բանկի խորհրդատուի հետ մշակված և ՀՀ ֆինանսների նախարարի 14.09.2018թ. N439-Ա հրամանով հաստատված Ֆիսկալ ռիսկերի գնահատման ձեռնարկ-ում ներկայացված մեթոդաբանությունը [26] , ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 06.11.2020թ. «Պետություն-մասնավոր գործընկերության ծրագրերի գծով Հայաստանի Հանրապետության պայմանական պարտավորությունների հաշվարկման և գնահատման մեթոդաբանությունը սահմանելու մասին» N1785-Լ որոշմամբ սահմանված մեթոդաբանությունը:

Պետական և համայնքային մասնակցությամբ ընկերությունների պորտֆելի նկարագրություն

2021թ. տարեկան տվյալների հիման վրա ֆինանսատնտեսական դիտարկումներ է իրականացվել ՀՀ վարչապետի աշխատակազմի, ՀՀ նախարարությունների, դրանց ենթակա մարմինների, ՀՀ մարզպետարանների, ինչպես նաև Երևանի քաղաքապետարանի և ՀՀ հանրային հեռարձակողի խորհուրդի ենթակայության ընդհանուր թվով 176 ընկերություններ, որոնց սեփական կապիտալի հանրագումարը կազմել է 191.32 մլրդ ՀՀ դրամ, իսկ ակտիվները՝ 701.933 մլրդ ՀՀ դրամ:

---

[25] Հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման բարելավման նպատակով Ասիական զարգացման բանկի հետ համատեղ մշակվել է ֆիսկալ ռիսկերի կառավարման բարելավման 2019-2023 թվականների ճանապարհային քարտեզը, որով նախանշված նպատակների իրականացման համար կատարվել է նաև ենթակառուցվածքային և այլ ոլորտների կազմակերպությունների (Ընկերություններ) գործունեությանն առնչվող հարկաբյու¬ջետային ռիսկերի գնահատում: Այս համատեքստում, զուգահեռաբար, իր գործուն աջակցությունն է ցուցաբերել նաև Արժույթի միջազգային հիմնադրամը:

[26] Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման հավանականությունը կանխատեսելու համար հաշվարկվել է միջազգայնորեն այդ նպատակով ընդունված Է. Ալթմանի «Z-միավոր» կոչվող հսկիչ ցուցանիշը: Զուգահեռաբար Ընկերությունների ֆինանսական հուսալիության մասին լրացուցիչ տեղեկատվության ստացման, ինչպես նաև «Z-միավոր»-ի ստուգաճշտման համար կիրառվել են լրացուցիչ ֆինանսական գործակիցներ (շահութաբերության, իրացվելիության, վճարունակության հաշվարկման:

2021թ. ընթացքում այդ ընկերություններից վնասով աշխատել են թվով՝ 39 (2020թ. Դիտարկված 189 ընկերություններից վնասով աշխատել են թվով 66-ը)[27]: Ի դեպ նշված 39 ընկերություններից 23 ը վնասով են աշխատել 2 նախորդող տարիներին: 2020 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ գործունեության դադարեցման կամ վերակազմակերպման գործընթացում են գտնվել թվով 15 ընկերություն:

Դիտարկված ընկերություններց 66%-ը (թվով՝ 116 ընկերություն) գործում են տարածքային կառավարման մարմինների ենթակայությամբ, որոնց ակտիվների հանրագումարը կազմում է ընդհանուր դիտանցված ընկերությունների ակտիվների 14%-ը):

Աղյուսակ 5.1 Պետական և համայնքային մասնակցությամբ ընկերությունները՝ ըստ կառավարող մարմինների

ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	12
ՀՀ պետական գույքի կառավարման կոմիտե	6
ՀՀ առողջապահության նախարարություն	12
ՀՀ վարչապետի աշխատակազմ	3
ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն	6
ՀՀ պաշտպանության նախարարություն	3
ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն	4
ՀՀ բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարություն	8
ՀՀ քաղաքացիական ավիացիայի կոմիտե	3
ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարություն	1
ՀՀ արդարադատության նախարարություն	1
ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	1
Երևանի քաղաքապետարան	48
ՀՀ Շիրակի մարզպետարան	15
ՀՀ Լոռու մարզպետարան	12
ՀՀ Գեղարքունիքի մարզպետարան	8
ՀՀ Կոտայքի մարզպետարան	7
ՀՀ Սյունիքի մարզպետարան	6
ՀՀ Արարատի մարզպետարան	6
ՀՀ Արմավիրի մարզպետարան	4

[27] 2021 թվականի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների ֆինանսական հաշվետվությունների ամբողջական ամփոփումը հնարավոր կլինի ավարտել ընթացիկ տարվա օգոստոս ամսին: Որոշ տեղեկություններ հաշվետվության մեջ հսանելի են միայն 2020 թվականի համար:

ՀՀ Տավուշի մարզպետարան	3
ՀՀ Վայոց Ձորի Մարզպետարան	3
ՀՀ Արագածտնի մարզպետարան	4
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	176

Գծապատկեր 5.1. Պետական և համայնքային մասնակցությամբ ընկերությունների ակտիվներն ըստ ոլորտների՝ 702 մլրդ ՀՀ դրամ

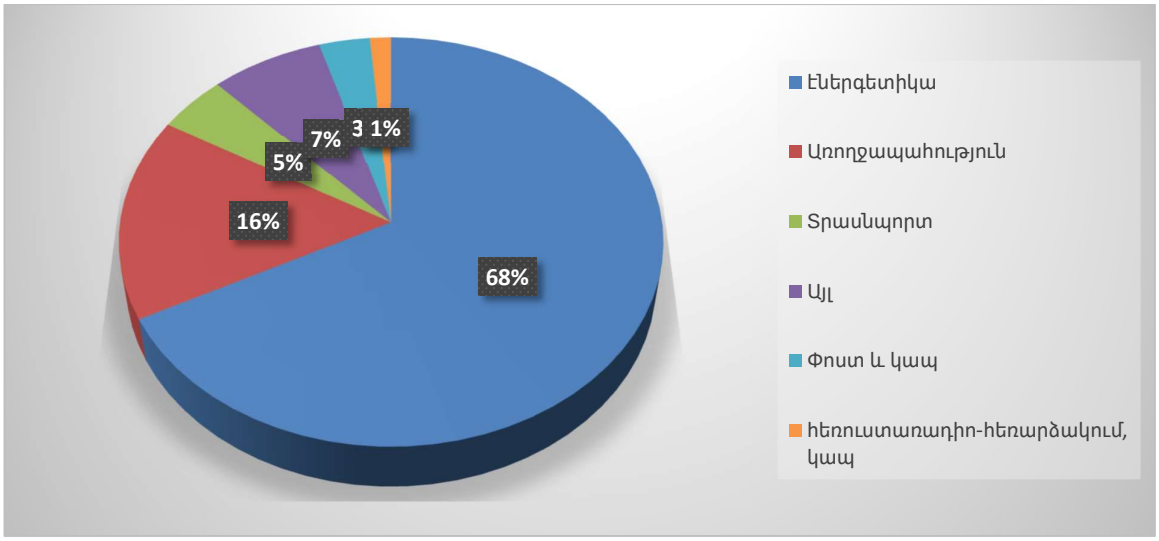

Գծապատկեր 5.2. Պետական և համայնքային մասնակցությամբ ընկերությունների սեփական կապիտալը, ըստ ոլորտների՝ 191.3 մլրդ ՀՀ դրամ

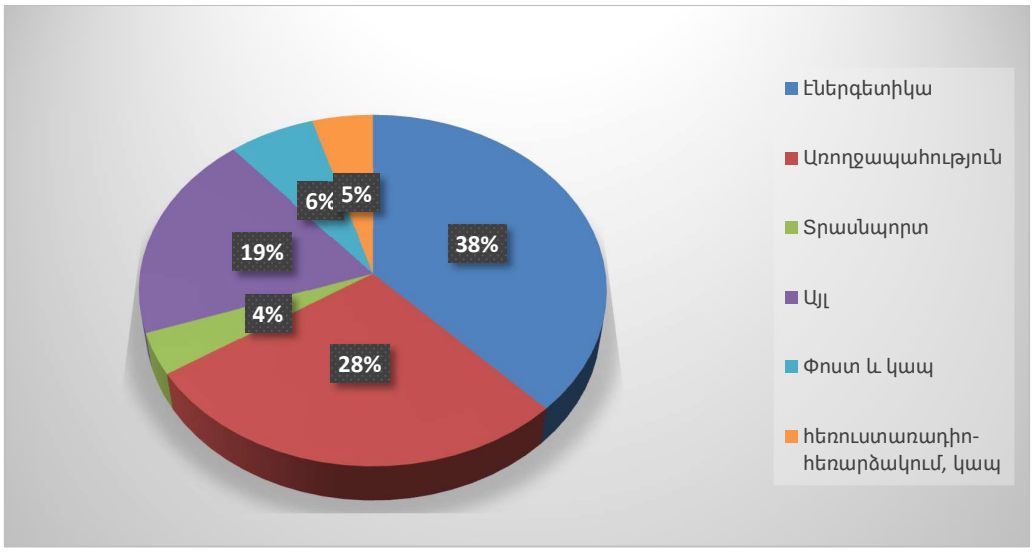

Ինչպես երևում է վերը ներկայացված գծապատկերից առավել էական սեփական կապիտալ ունեցող ընկերությունները գործում են էներգետիկայի, առողջապահության և տրանսպորտի ոլորտներում:

Գծապատկեր 5.3. Պետական և համայնքային մասնակցությամբ ընկերությունների պարտավորությունները, ըստ ոլորտների՝ 510.6 մլրդ ՀՀ դրամ

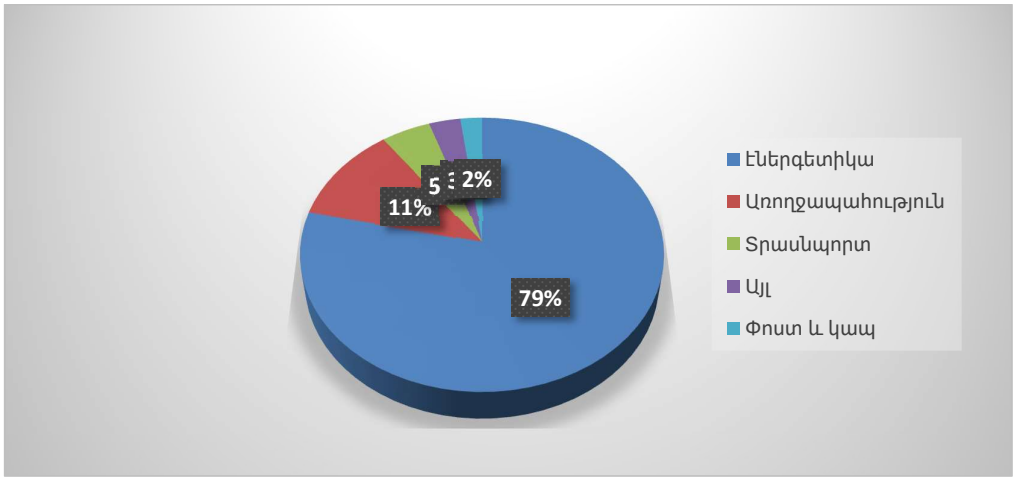

2021 թվականի վերջի դրությամբ դիտարկված ընկերությունների հանրագումարային պարտավորությունները կազմել են ՀՆԱ ի 7.3%-ը, պարտավորություններից 50%-ը վարկեր են: Գծապատկերի տվյալներից ակնհայտ է, որ պարտավորությունների բաշխվածությունն ըստ ոլորտների արտացոլում է էներգետիկայի ոլորտի զգալի գերակշռումը: Այդ ոլորտի ընկերությունների պարտք/սեփական կապիտալ գործակիցը 2021թ. արդյունքներով կազմում է 5.5: Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ էներգետիկայի ոլորտի ընկերություն-ները չունեն ժամկետանց վարկային պարտավորություններ: Ընդ որում «Երևանի ՋԷԿ»,

«Բարձրավոլտ էլեկտրական ցանցեր» և «Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ-ները հանդիսանում են միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների և օտարերկրյա պետությունների աջակցությամբ իրականացվող նպատակային վարկային ծրագրերի շրջանակներում ենթավարկային պայմանագրերով այդ ոլորտին տրամադրված վարկային միջոցների խոշորագույն ստացողները: Միաժամանակ, այդ ընկերությունները նաև գեներացնում են պետական և համայնքային մասնակցությամբ ընկերությունների եկամուտների զգալի մասը՝ 48%-ը (աղյուսակ 2):

Աղյուսակ 5.1 Պետական մասնակցությամբ ընկերությունների եկամուտները՝ ըստ ոլորտների

մլն դրամ

Ոլորտ	2018	2019	2020	2021	Տեսակարար կշիռ % (2021)
էներգետիկա	122,451	108,707	117,775	133,282	48%
Առողջապահություն	65,862	76,135	67,667	104,537	37%
Ուղևորափոխադրում	4,622	7,888	2,692	10,251	4%
Հեռուստառադիոհեռարձակում, կապ	8,534	8,675	8,385	1,430	4%
Փոստային կապի ազգային օպերատոր	6,864	7,919	8,227	10,343	4%
Կրթություն	1,924	2,035	1,997	1,378	0.5%
Ընդամենը	**229,170**	**228,678**	**218,796**	**191,542**	

Հարկաբյուջետային ռիսկեր պարունակող պետական մասնակցությամբ ընկերությունների վերլուծություն

Աղյուսակ 5.2 Բյուջետային վարկեր և երաշխիքներ ունեցող ՊՄԸ ցուցանիշները

մլն դրամ

Ընկերության անվանումը	Բյուջետային վարկեր և երաշ-խիքներ	Իրացումից Հասույթ		Զուտ շահույթ			Կուտակ-ված շահույթ	Պարտավո-ություններ	Ֆիսկալ ռիկսի կարգավի-ճակ
	2022թ.	2020	2021	2019	2020	2021	2021	2021	
«Երևանի ջերմաէլեկտրակենտրոն ՓԲԸ	100,051	77,310	66,628	1,262	11,972	1,857	(9,007)	128,788	Միջին
«Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ	122,017	29,410	35,433	-1,363	12,797	-5,067	12,428	158,471	Էական
«Բարձրավոլտ էլեկտրական ցանցեր ՓԲԸ	62,966	7,505	18,923	2,439	10,575	104,466	13,677	104,466	Ցածր
«Էլեկտրաէներգետիկական համակարգի օպերատոր» ՓԲԸ	8,873	2,029	3,393	18	-839	9,173	2,674	9,173	Ցածր
«Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ	4,485	1,094	5,537	790	-1,220	1,863	1,863	9,231	Ցածր
«Ռադիոիզոտոպների արտադրության կենտրոն» ՓԲԸ	2,196	89	268	-386	-272	-2059.4	(2,059)	4,544	Էական
«Երքաղլույս» ՓԲԸ	189	2,158	2,010	205	230	156	156	997	Էական
«Համո Բեկնազարյանի անվան «Հայֆիլմ» կինոստուդիա» ՓԲԸ	145	13	17	-25	-28	-107.19	(107)	193	Էական
«Ավտոմատիկա» ՓԲԸ	89	9	16	-57	-34	-321.47	(321)	389	Էական

Աղյուսակ 5.3 Խոշոր պարտավորություններ ունեցող պետական և համայնքային մասնակցությամբ ընկերությունների ցուցանիշները

մլն դրամ

	Պարտավորություններ			Ակտիվներ			Սեփական կապիտալ	
Անվանում	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021
«Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ	129,767	138,842	157,490	177,642	173,541	190,102	34,698	32,612
«Երևանի ջերմաէլեկտրակենտրոն» ՓԲԸ	145,619	154,154	128,788	148,776	143,878	137,083	(10,276)	8,295
«Բարձրավոլտ էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ	93,894	116,006	104,466	119,756	131,268	128,700	15,262	24,234
Երևանի ավտոբուս	1,004	2,518	13,276	4,238	2,097	13,215	22	(61)

«Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ բժշկական կենտրոն» ՓԲԸ	2,454	8,265	12,183	11,617	17,378	20,329	9,113	8,146
«Հայփոստ» ՓԲԸ	10,427	11,248	10,746	24,342	24,621	23,189	13,373	12,443
«Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ	10,125	10,178	9,231	16,104	14,936	15,296	4,759	6,066
«Էլեկտրաէներգետիկական համակարգի օպերատոր» ՓԲԸ	9,107	10,346	9,173	13,809	14,190	14,249	3,844	5,076
«Նաիրիտ-2» ՓԲԸ	6,110	6,117	6,166	15,284	14,609	13,580	8,492	7,414
«Նորք Մարաշ» բժշկական կենտրոն ՓԲԸ	5,741	6,321	5,633	5,822	5,542	5,506	(779)	(127)
«Վ. Ա. Ֆանարջյանի անվան ուռուցքաբանության ազգային կենտրոն» ՓԲԸ	6,150	4,064	4,495	6,150	6,893	10,676	2,829	6,180
Վանաձորի բժշկական կենտրոն	218	1,697	2,733	5,531	6,149	6,825	4,452	4,092
Գյումրու բժշկական կենտրոն	1,169	1,276	2,300	5,138	4,833	6,206	3,888	3,906
Սուրբ Աստվածամայր ԲԿ	980	1,939	1,992	2,528	3,439	3,318	1,500	1,326
Ինֆեկցիոն հիվանդությունների ազգային կենտրոն	-	2,173	1,955	-	3,248	3,121	1,075	1,166
Հրազդանի բժշկական կենտրոն	1,697	1,785	1,776	3,062	3,153	3,154	1,368	1,378
Պրոֆեսոր Ռ.Օ. Յոլյանի անվան արյունաբանական կենտրոն	2,126	1,927	1,715	6,446	6,158	6,065	4,231	4,350
Կուրորտաբանության և ֆիզիկական բժշկության ԳՀԻ	40	1,477	1,505	2,089	2,073	2,152	596	647
Ընդամենը	**504,149**	**523,711**	**510,617**	**818,641**	**789,983**	**701,933**	**253,717**	**191,322**
Դիտարկված ընկերությունների քանակ	221	204	176					

2020 ճգնաժամային տարվա ազդեցությամբ պայմանավորված՝ արտարժույթով արտահայտված պարտավորությունների առկայության պարագայում՝ փոխարժեքի տատանումը հանգեցրել է պարտավորությունների վերագնահատման և համապատասխանաբար փոխարժեքային տարբերությունից վնասների, որոնք արտահայտվել են շահութաբերության կտրուկ անկմամբ, 2021 թվականի ավարտին փոխարժեքի մակարդակը վերադարձել է նախաճգնաժամյան մակարդակի՝ արդյունքում վերականգնելով սեփական կապիտալի մակարդակը:

Հաջորդիվ ներկայացված են խոշոր կուտակված վնասներ ունեցող պետական բաժնեմասնակցությամբ ընկերությունները:

Աղյուսակ 4 Առավելագույն կուտակված վնաս արձանագրված պետական մասնակցությամբ ընկերությունների ցուցանիշները

մլն դրամ

Ընկերության Անվանում	Կուտակված վնաս		Իրացումից հասույթ			Զուտ շահույթ			Պարտավորություններ	
	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021
«Երևանի ջերմաէլեկտրակենտրոն ՓԲԸ	(17,527)	(28,463)	(9,007)	78,525	84,091	66,628	1,262	(11,972)	1,857	154,154
«Լոռի-ջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ	(4,121)	-	(4,538)	1,544	-	2,471	1,543	-	(3)	-
«Նոր Ակունք» ՓԲԸ	(4,183)	-	(4,269)	56	-	4	56	-	(3)	-
«Երևանի ավտոբուս» ՓԲԸ	(1,316)	(2,012)	(2,541)	2,017	1,231	2,843	(260)	(817)	(726)	2,518
«Նաիրիտ-2» ՓԲԸ	(736)	(1,391)	(2,469)	6	1,689	38	(348)	(682)	(1,078)	6,117
«Փարկինգ Սիթի Սերվիս» ՓԲԸ	(2,148)	(2,303)	(2,307)	409	429	408	(175)	(156)	(4)	1,034
«Վանաձորի բժշկական կենտրոն» ՓԲԸ	(317)	(844)	(1,283)	2,294	2,919	3,547	(176)	(179)	(141)	1,697
«Գյումրու բժշկական կենտրոն» ՓԲԸ	(478)	(559)	(859)	1,865	1,825	2,835	4	(82)	(265)	1,276
«Հայաստանի պետական հետաքրքրությունների Ֆոնդ» ՓԲԸ	1	-	(699)	187	1,149	1,311	1	-	(699)	474
«Նորք Մարաշ» բժշկական կենտրոն ՓԲԸ	(402)	(1,262)	(610)	5,263	5,228	7,276	39	(951)	652	6,321
«Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ բժշկական կենտրոն» ՓԲԸ	8,062	(158)	(407)	7,004	8,839	11,782	5	(50)	(249)	8,265
«Սուրբ Աստվածամայր ԲԿ» ՓԲԸ	274	(83)	(300)	2,341	4,151	4,882	2	(57)	(194)	1,939
«Ռադիոիզոտոպների արտադրության կենտրոն» ՓԲԸ	(1,462)	(1,734)	-	-	89	-	(386)	(272)	-	4,548
«Երևանի ոսկերչական գործարան» ՓԲԸ	(1,633)	(1,737)	-	29	18	-	(141)	(108)	-	165

2019 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ Էական կուտակված վնաս էին արձանագրել մասնավորապես ջրային ոլորտի ընկերությունները: Այդ ոլորտի մասով արձանագրված վնասի առաջացման պատճառները հիմնականում պայմանավորված են ՀԾԿՀ-ի կողմից դեռևս 2007թ. հաստատված սակագներով, որոնց հաշվարկների մեջ ներառված չեն ամորտիզացիոն մասհանումները: 2020 թվականին տեղի է ունեցել այդ ընկերությունների միացման ձևով վերակազմավորում, ինչը նվազեցրել է հնարավոր ֆիսկալ ռիսկերը: Անհրաժեշտ է նշել նաև, որ ջրային ոլորտի ընկերությունները չեն ունեցել ժամկետանց վարկային պարտավորություններ, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից բյուջետային երաշխիքներ չեն ստացել:

Էներգետիկ ոլորտի մասնավոր ընկերություններ

Հաշվետու ժամանակաշրջանում (2020թ.) էներգետիկայի ոլորտի դիտանցման ենթարկված մասնավոր ընկերությունների (թվով 4 Ընկերություններ) հիմնական գործունեությունից ստացված հանրագումարային եկամուտները նախորդ ժամանակաշրջանի (2019թ.) նկատմամբ ավելացել են 13.0 մլրդ դրամով և կազմել 476.1 մլրդ դրամ:

2021 թվականի 2 ընկերությունների համար առկա ֆինանսական հաշվետվությունները վկայում են եկամուտների և շահույթների էական աճի վերաբերյալ, այսպես 2. «Գազպրոմ Արմենիա» ՓԲԸ-ի եկամուտները կրկնապատկվել են, իսկ 4. «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ ավելացումը կազմել է 12%:

Աղյուսակ 5.6 Էներգետիկայի ոլորտի մասնավոր ընկերությունների հանրագումարային զուտ շահույթը/վնասն ըստ տարիների

մլն. դրամ

Մասնավոր ընկերություններ	2019թ.	2020թ.	2021թ.
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	14,830.51	-9,130.09	39,312.88
1. «Հրազդան ՋԷԿ» ԲԲԸ	2,382	(745)	-
2. «Գազպրոմ Արմենիա» ՓԲԸ	524	(701)	14,975
3.«Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» ՓԲԸ	160	(3,107)	-
4. «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ	11,764	(4,577)	24,338

Անհրաժեշտ է նշել, որ ընկերությունները չունեն ժամկետանց վարկային պարտավորություններ: Ընդ որում «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» և «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» ՓԲԸ-ները հանդիսանում են միջազգային կազմակերպությունների և օտարերկրյա պետությունների աջակցությամբ իրականացվող նպատակային վարկային ծրագրերի շրջանակներում ենթավարկային պայմանագրերով ոլորտին տրամադրված վարկային միջոցների խոշորագույն ստացողներից:

Ընկերությունները ներգրավված չեն այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ այդ Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վրա:

ՀԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ

ՍՊԵՑԻՖԻԿ ՖԻՍԿԱԼ ՌԻՍԿԵՐԻ ՀԱՄԱՊԱՐՓԱԿ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Սպեցիֆիկ ֆիսկալ ռիսկերն առաջանում են պայմանական պարտավորությունների կամ այլ անորոշ իրադարձությունների նյութականացման արդյունքում: Այդ իրադարձություններից յուրաքանչյուրը կարող է ենթադրել անհապաղ և/կամ շարունակական ծախսեր՝ պայմանավորված կառավարության բացահայտ պարտավորություններով (պարտավորություններ, որոնք ունեն իրավական կամ պայմանագրային հիմք) կամ թաքնված պարտավորություններով, որոնք սահմանված չեն որևէ օրենքով կամ պայմանագրով:

Ստորև կատարված ուսումնասիրությունն արտացոլում է սպեցիֆիկ ֆիսկալ ռիսկերի ընդգրկուն շրջանակը, որի համար հիմք է հանդիսացել ԱԶԲ-ի հետ համատեղ մշակված ֆիսկալ ռիսկերի կառավարման բարելավման 2019-2023 թվականների ճանապարհային քարտեզը:

Բյուջետային վարկավորման ուսումնասիրություն

ՀՀ պետական բյուջեից, միջազգային կազմակերպություններից և օտարերկրյա պետություններից ներգրավված վարկային միջոցների հաշվին 31.03.2022թ. դրությամբ տրամադրված բյուջետային վարկերի և ենթավարկերի չմարված մասի ընդհանուր գումարը կազմել է 474.734 մլրդ ՀՀ դրամ, որն հիմնականում ուղղվել է ենթակառուցվածքային ոլորտին:

2022թ. մարտի 31-ի դրությամբ ՀՀ կառավարության տրված վարկերի կառուցվածքում միջազգային կազմակերպությունների և օտարերկրյա պետությունների աջակցությամբ իրականաց-վող նպատակային վարկային ծրագրերի շրջանակներում ենթավարկային պայմանագրերով կազմակերպություններին տրամադրված բյուջետային վարկերի չմարված մասը (մնացորդը) կազմել է մոտ 222.0 մլրդ ՀՀ դրամ կամ տրամադրված ընդհանուր վարկային պորտֆելի 47%-ը:

Ընդհանուր վարկային պորտֆելում ՀՀ դրամով տրամադրված վարկերը կազմել են 40% կամ 188.2 մլրդ ՀՀ դրամ, ԱՄՆ դոլարով՝ 138.1 մլրդ ՀՀ դրամ կամ 29%, Եվրոյով՝ 49.9 մլրդ ՀՀ դրամ կամ 11%, ճապոնական իենով՝ 87.8 մլրդ ՀՀ դրամ կամ 18%: (տես գծապատկերը):

Ակնհայտ է, որ պորտֆելը պարունակում է փոխարժեքի էական ռիսկեր, քանի որ տրամադրված վարկերի գերակշիռ մասը՝ 60.3%-ը ներգրավված է արտարժույթով, իսկ վարկառուների եկամուտները հիմնականում ՀՀ դրամով են: Այնուամենայնիվ, նախորդ տարվա համեմատ պորտֆելի փոխարժեքային ռիսկը որոշակի նվազման միտում է ունեցել՝ պայմանավորված արտարժույթով վարկերի ընդհանուր գումարի նվազմամբ:

Գծապատկեր 5.3 31.03.2022 դրությամբ վարկերի արժութային կազմը

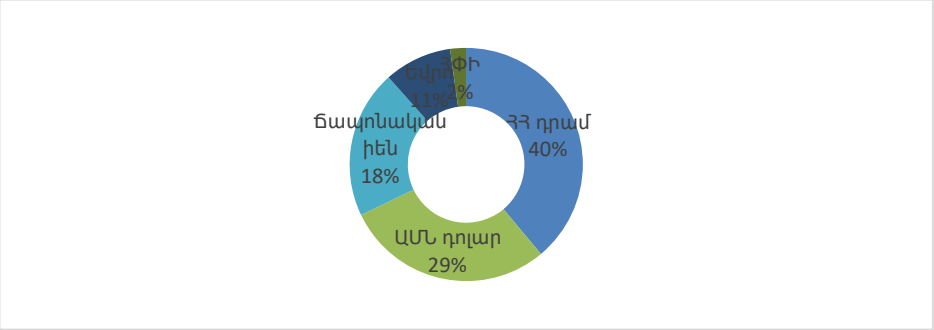

Ենթակառուցվածքային ոլորտում տրամադրված վարկերի չմարված մասի մեջ մեծ տեսակարար կշիռ ունեն էներգետիկայի ոլորտի վարկերը՝ 333.4 մլրդ ՀՀ դրամ (70%):

Գծապատկեր 5.4 Վարկերի բաշխվածությունն ըստ ոլորտների

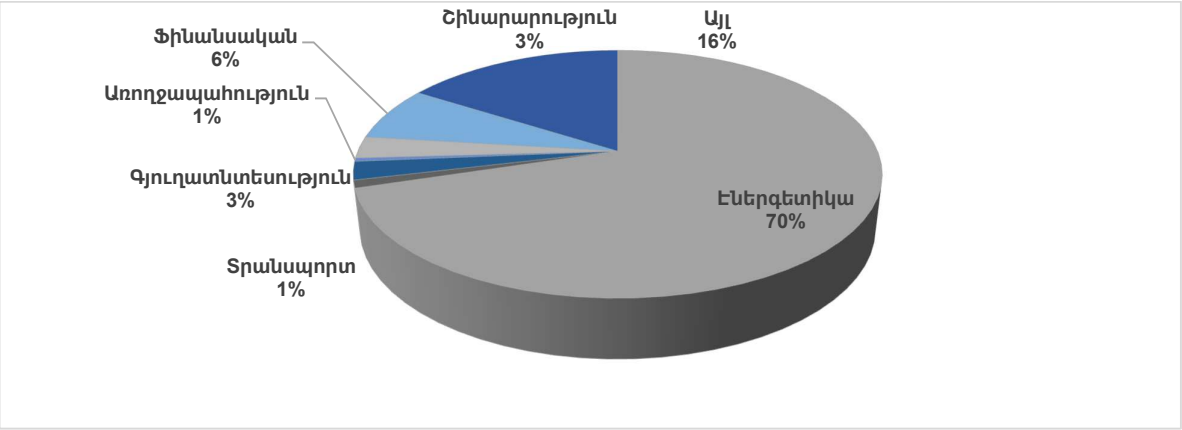

Տրամադրված վարկերից 78.8% ապահովված են գրավով (հող, շինություն և այլն), իսկ 21.2%-ը կազմում են գրավով չապահովված վարկերը: Վերջիններս պետական ծրագրերի իրականացմանը կամ պետական մասնակցությամբ ընկերություններին ուղղված միջոցներն են: Վարկային պորտֆելի 17.5%-ը վերակառուցված վարկեր են:

Բացի բյուջետային վարկերից առկա է բյուջետային երաշխիքների փաթեթ, այդ թվում՝

- Արտաքին երաշխիքների մասով 109.3 մլն ԱՄՆ դոլար մնացորդով, որոնք տրամադրված են կենտրոնական բանկին տնտեսական աջակցության մի շարք ծրագրերով
- Ներքին երաշխիքների մասով 5,354.4 մլն դրամ՝ գյուղատնտեսական հումքի մթերումների նպատակով ագրովերամշակման ոլորտին տրամադրվող աջակցության ծրագրի շրջանակներում, որ տրամադրվել էն 2021 թվականին աշնանը: Առավելագույն ժամկետը տվյալ պորտֆելի համար 2023 թվականի ավարտին:

Պետություն-մասնավոր գործընկերության (ՊՄԳ) ձևաչափով գործող պայմանագրերից բխող պայմանական պարտավորությունների վերլուծություն

Վերլուծության են ենթարկվել ստորև ներկայացված ՊՄԳ ձևաչափով գործող թվով երեք ընկերությունների պայմանագրերը, ինչպես նաև էլեկտրաէներգիայի գնման երեք խոշոր պայմանագրերը (որոնք նույնպես հանդիսանում են պայմանական պարտավորությունների աղբյուր, քանի որ պարունակում են երաշխավորած գնման պայմաններ):

Ստորև ներկայացվում է նշված 6 ընկերությունների վերաբերյալ ամփոփ տեղեկատվություն:

Աղյուսակ 5.7 Գործող ՊՄԳ և ԷԳՊ պայմանագրերը

Անվանում	Ոլորտ	Սկիզբ	Ավարտ	Պայմանական պարտավորությունների հարկաբյուջետային ռիսկի կարգավիճակի փոփոխությունները
«Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ	Տրանսպորտ	2008թ.	2038թ.	Նշանակալի Անփոփոխ
«Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ	Ջրամատակարարում և կեղտաջրերի հեռացում	2016թ.	2031թ.	Նշանակալի Անփոփոխ
«Արմենիա միջազգային օդանավակայաններ» ՓԲԸ	Տրանսպորտ	2002թ.	2032թ.	Միջին Բարելավում
«Քոնթուր Գլոբալ հիդրո կասկադ» ՓԲԸ (Որոտան ՀԷԿ), ԷԳՊ	Էներգետիկա	2016թ.*	2038թ.	Միջին Բարելավում
«Արմփաուեր» ՓԲԸ, ԷԳՊ	Էներգետիկա	2019թ.*	2041թ.	Միջին Անփոփոխ
«Էֆարվի Մասրիկ» ՓԲԸ, Մասրիկ-1 արևային ֆոտովոլտային էլեկտրակայան, ԷԳՊ	Էներգետիկա	2021թ.*	2041թ.	Նշանակալի Վատթարացում

*գործարքի ֆինանսական պայմանների բավարարման տարի. ԷԳՊ պայմանագրերի փաստացի տևողությունը կազմում է մինչև 25 տարի՝ սկսած ստորագրման տարվանից:

ՊՄԳ պայմանագրերի վերլուծության արդյունքում նյութականացման ռիսկի աստիճանը հիմնականում նշանակալի է համարվել ՊՄԳ բոլոր պայմանագրերի համար, հաշվի առնելով, որ ճգնաժամը տարբեր բնույթի ազդեցություն է ունենում ընկերությունների դրամական հոսքերի վրա, ինչն իր հերթին մեծացնում է պայմանագրի վերաբանակցման (պայմանագրերում անհաղթահարելի ուժի ազդեցության և տնտեսական հավասարակշռության վերաբերյալ դրույթների հետևանքով) կամ պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման ռիսկերը: Իսկ շինարարության փուլում գտնվող ծրագրերի պարագայում ճգնաժամը հանգեցրել է էական ուշացումների, ինչն իր հերթին կարող է բարձրացնել գերածախսերի ռիսկը:

«Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ

ՀՀ կառավարության 07.02.2008թ. N83-Ա որոշման հիման վրա Հայաստանի Հանրապետության, «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի և «Ռուսական երկաթուղիներ» ԲԲԸ-ի միջև 13.02.2008թ. կնքվել է «Հայկական երկաթուղու համակարգը «Ռուսական երկաթուղիներ» ԲԲԸ կողմից ստեղծված «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ փոխանցելու մասին» կոնցեսիոն պայմանագիրը:

Ծառայությունների ծավալները և երթուղիները համաձայնեցվում են յուրաքանչյուր տարի՝ հաջորդող տարվա համար, հետևաբար պայմանագրի ֆինանսական տարբեր բաղադրիչների ապագա մակարդակները բարդ է կանխատեսել:

Կոնցեսիոն պայմանագիրը ներառում է վնասի սուբսիդավորում ուղևորափոխադրման ոչ շահութաբեր որոշ ուղղությունների համար, ինչն էլ նյութականացել պայմանագրի գործողության բոլոր տարիներին: Սակայն, ըստ պայմանագրի, վճարման ենթակա գումարների առավելագույն չափը սահմանափակվում է կոնցեսիոների կողմից վճարման ենթակա տարեկան կոնցեսիոն վճարի չափով: Համաձայն առկա պատմական տեղեկատվության, կոնցեսիոն պայմանագրի սկզբից ի վեր որևէ այլ պայմանական պարտավորության նյութականացում տեղի չի ունեցել:

Կոնցեսիոն պայմանագիրը նախատեսում է նաև փոխհատուցումներ մի շարք դեպքերում, որոնց նյութականացման ռիսկի հավանականությունն ավելանում է՝ պայմանավորված համավարակի հետ կապված ճգնաժամով: Այդպիսի դեպքերից են՝

- Օրենսդրության անբարենպաստ փոփոխություն,
- Անհաղթահարելի ուժի ազդեցության մեղմման ծախսեր,
- Անհաղթահարելի ուժի ազդեցության հետևանքով պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման հետ կապված վճարումներ,
- Կոնցեդենտի կողմից պարտավորությունների չկատարման հիմքով պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման վճարներ,
- Փոխադարձ համաձայնությամբ պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման վճարներ:

Կոնցեսիոն պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման մասով պայմանական պարտավորությունները հիմնականում չափելի են և դրանց առավելագույն ազդեցությունը

վատագույն սցենարի դեպքում գնահատվում է 103.2 մլրդ ՀՀ դրամ[28], ընդ որում այդ գումարը կոնցեսիոն գործունեության ընթացքում աճում է՝ հաշվի առնելով պայմանագրի պայմանները:

Կոնցեսիոն պայմանագրի ֆիսկալ ռիսկայնության կարգավիճակը մինչև համավարակը գնահատվում էր միջին, իսկ համավարակի և պատերազմի ճգնաժամերով պայմանավորված՝ նշանակալի, և ներկայումս շարունակում է գնահատվել նշանակալի՝ պայմանավորված զարգացող աշխարհաքաղաքական և մակրոտնտեսական ճգնաժամով: Միաժամանակ կարևոր է փաստել, որ ընկերության գործունեությունը 2021 թվականին եղելէ շահութաբեր՝ 1.26 մլրդ դրամ շահույթով, սակայն նախորդ տարվա համեմատ նվազումը կազմել է 33%: 2020 թվականի շահույթի ավելի բարձր մակարդակը պայմանավորված էր վնասաբեր ուղևորափոխադրումների ծավալի կրճատմամբ և ակտիվների վաճառքով: Այդպիսով 2021 թվականի շահույթի մակարդակը վերադարձել է 2019 թվականի մոտ մակարդակին (1.11 մլրդ դրամ): Ի հավելումն, 2021 թվականի ընթացքում ընկերությունը կատարել է տոկոսագումարների վճարում՝ կապված նոր շարժակազմի ձեռքբերման ֆինանսավորման նպատակով ներգրավված վարկի հետ: 2022 թվականի առաջին եռամսյակում բեռնափոխադրումների ֆիզիկական ծավալներն զիջել են 2021 թվականի նույն ժամանակահատվածի ծավալներին՝ մոտ 10 տոկոսով, մինչդեռ ողջ 2021 թվականի կտրվածքով բեռնափոխադրումների ծավալներն արդեն իսկ մի փոքր ավելի ցածր էին, քան 2020 թվականին: Այս բացասական միտումն անհրաժեշտ է սերտորեն մշտադիտարկել, հատկապես՝ նոր ճգնաժամի համատեքստում: Նշված նվազումը փոխհատուցվել էր 2021 թվականին սակագների բարձրացմամբ, ինչը թույլ էր տվել ընդհանուր հասույթը պահպանել մոտ 21 մլրդ դրամ մակարդակում ինչը մի փոքր ավելի ցածր էր, քան 2020 թվականի ցուցանիշը՝ 22 մլրդ դրամ: 2022 թվականի առաջին եռամսյակում ուղևորափոխադրումների ծավալը եղել է մոտ 20 տոկոսով ավելի, քան 2021 թվականի նույն ժամանակահատվածում:

Ինչպես նշվել է վերը, ֆիսկալ ռիսկի կարգավիճակը նշանակալի է՝ նաև հաշվի առնելով ճգնաժամային ժամանակաշրջանը և ընթացող վերաբանակցությունները:

«Վեոլիա ջուր» ՓԲԸ

21.11.2016թ. ՀՀ կառավարության և «Վեոլիա Օ Կոմպանի Ժեներալ Դեզ Օ» կոմանդիտային բաժնետիրական ընկերության և «Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) միջև կնքվել է «Երևան Ջուր», «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» փակ բաժնետիրական ընկերությունների կողմից օգտագործվող ու պահպանվող ջրային համակարգերի և այլ գույքի վարձակալության պայմանագիր՝ 15 տարի ժամկետով (Վարձակալական պայմանագիր):

Վարձակալական պայմանագրի շրջանակներում առկա են մի շարք նշանակալի պայմանական պարտավորություններ, այդ թվում.

[4] Կիրառվել է Ասիական Զարգացման Բանկի կողմից մշակված մեթոդաբանությունը՝ ինչպես և սույն փաստաթղթում ներկայացվող այլ հաշվարկների դեպքում:

- Վարձակալի կողմից պարտադիր կապիտալ աշխատանքների ծրագրի շրջանակից դուրս այլ աշխատանքների իրականացման դեպքում Վարձատուի կողմից համապատասխան գումարի փոխհատուցում,
- Բազային սակագնի երաշխիք, որն արդեն առնվազն երկու անգամ կիրառվել է՝ ներառյալ վարձակալական վճարի կրճատում,
- Վարձակալական պայմանագիրը պարունակում է վերաբանակցությունների և վաղաժամկետ դադարեցման բազմաթիվ դեպքեր: Առաջիկայում Վարձակալական պայմանագրի վաղաժամկետ դադարեցման ռիսկը համարվել էր ցածր՝ առնվազն մինչև 2025թ.: Պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման գծով պայմանական պարտավորությունը մասնակի չափելի է և գնահատվել է 73.9 մլրդ դրամ՝ միջանկյալ սցենարի դեպքում, որտեղ նման վճարումը չի կարող գերազանցել ապագա վարձակալական վճարների հանրագումարը:

Մինչև համավարակը, Վարձակալական պայմանագրի գծով պայմանական պարտավորությունների ֆիսկալ ռիսկի կարգավիճակը գնահատվել է միջին, սակայն հաշվի առնելով թարմացված տեղեկատվությունը՝ հարկաբյուջետային ռիսկի կարգավիճակը ներկայում նշանակալի է: Դա պայմանավորված է դեբիտորական պարտավորությունների հավաքագրման ցուցանիշների վատթարացմամբ և իրավաբանական անձանցից հասույթների 14% նվազմամբ, ինչը 2020թ. հանգեցրել էգործառնական շահույթի 8% նվազման: 2021թ. ֆինանսական հաշվետվությունները դեռևս չեն հրապարակվել: Ընկերությունը նշում է, որ վաճառքների ծավալը կրկին ավելացել է՝ պայմանավորված տնտեսության վերականգնումով, սակայն պահպանվում են ժամկետանց դեբիտորական պարտավորությունների հավաքագրման հետ կապված դժվարությունները:

Բանակցություններ են ընթանում նաև արդեն իսկ կառուցված ակտիվների շուրջ, որոնք պետք է փոխանցվեն պետությանն, այնուհետև՝ հանձնվեն վարձակալության: Ի հավելումն, առաջիկա տարիների ընթացքում զգալիորեն ավելանալու են պետությանը փոխանցվելիք ոչ պարտադիր աշխատանքները (ընկերության գնահատականներով անհրաժեշտ ներդրումների ծավալը՝ մոտ 75 մլն ԱՄՆ դոլար), որոնք պետք է ֆինանսավորվեն պետական բյուջեի հաշվին:

Այդպիսով, հարկաբյուջետային ռիսկի կարգավիճակը մնում է նշանակալի:

«Արմենիա Միջազգային Օդանավակայաններ» ՓԲԸ

Կոնցեսիոն պայմանագիրը գործում է 2002թ-ից՝ Երևանի «Զվարթնոց» օդանավակայանի համար, իսկ 2007թ-ից ներառում է նաև Գյումրու «Շիրակ» օդանավակայանը: Մայր ընկերությունը աշխարհի օդանավակայանների խոշորագույն օպերատորներից է՝ «Կորպորասիոն Ամերիկա Ս.Ա.» ընկերությունն, որը ցուցակված է Նյու Յորքի ֆոնդային բորսայում:

Խումբը մինչև 2019 թվականը արձանագրում էր շահութաբերության բարձր ցուցանիշներ, իսկ ՀՀ-ի դուստր ձեռնարկությունը եղել է ամենաշահութաբերներից մեկը:

Պայմանագիրը Կոնցեսիոներին հնարավորություն է տալիս միակողմանիորեն երկարացնել կոնցեսիայի տևողությունը:

Հաշվի առնելով ընկերության բարձր շահութաբերությունը՝ պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման պայմանական պարտավորությունը և ընկերության բիզնես ռիսկը գնահատվում էին

ցածր, սակայն օդանավակայանների ոլորտը համավարակով պայմանավորված ճգնաժամից առավել տուժածներից մեկն է:

Ընկերությունը ստիպված եղավ հայցել վարկային պայմանագրի ֆինանսական քովենանթի չեղարկում, որը բավարարվեց ֆինանսավորողի կողմից:

2021 թվականին «Կորպորասիոն Ամերիկա Ս.Ա.» ընկերությունների խմբի ֆինանսական վիճակը զգալիորեն վերականգնվել է՝ պայմանավորված գործառնությունների վերսկսմամբ, ստացված մի շարք փոխհատուցումներով, վերակառուցված և նոր վարկերով, սակայն գործառնությունների մակարդակը զիջում է մինչև համավարակն առկա մակարդակին: Նշված վերականգնումը արտահայտվել է նաև Խմբի համախմբված դրամական մնացորդի ցուցանիշով, հետևաբար, անհրաժեշտության դեպքում Խումբը կրկին կկարողանա աջակցել «ԱՄՕ» ՓԲԸ-ին:

Ինչպես երևում է ՀՀ ուղևորափոխադրումների վիճակագրությունից, ոլորտի վերականգնումը գրանցվել է 2021 թվականի ընթացքում և 2022 թվականի առաջին ամիսներին, ընդ որում 2022թ. առաջին 4 ամիսներին արձանագրված ծավալները մոտ են մինչև կորոնավիրուսային համավարակն արձանագրված մակարդակներին (98%):

Բեռնափոխադրումների ծավալները ևս վերականգնվում են և 2022թ. առաջին 4 ամիսներին դրանք հասել են 2019թ. մակարդակի 97%-ին:

Շարունակվել է շահույթի նախքան հարկումը, տոկոսավճարները և մաշվածությունը (EBITDA) զգալի վերականգնումը՝ 2021 թվականին հասնելով հասույթի նկատմամբ 44%: Մինչ այժմ «ԱՄՕ» ՓԲԸ-ն լավ է դիմակայել Արցախյան 44-օրյա պատերազմի, կորոնավիրուսի Դելտա և Օմիկրոն տեսակների հետևանքով ստեղծված մարտահրավերներին:

Կանխիկի մնացորդը 2021 թվականի ընթացքում շարունակել է աճել տարեվերջին կազմելով 44.7 մլն ԱՄՆ դոլար, ինչն ավելի բարձր է, քան 2022 թվականին պարտքի սպասարկման գծով սպասվող վճարումները՝ հաշվի առնելով, որ համաձայն վարկային համաձայնագրի փոփոխության՝ մայր գումարի մարումները վերսկսվելու են 2022 թվականի հունիսին:

Զգալիորեն նվազել է ռիսկն առ այն, որ միջազգային սինդիկացված վարկի շրջանակներում վարկատուները կարող են պահանջել արագացված վարկի հետվճարում և հաշվի առնելով, որ ընկերության բաժնետոմսերը և ակտիվները գրավադրված են ի օգուտ վարկատուների, ինչը, հաշվի առնելով պայմանագրի դրույթները, կարող է ՀՀ կառավարության համար լրացուցիչ ֆիսկալ պարտավորություններ առաջացնել: Պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման դեպքում առկա են այլ, ավելի մեծ պարտավորություններ, որոնք ներկայիս դրությամբ չափելի չեն: Վերը նշված հանգամանքներից ելնելով, սույն ՊՄԳ պայմանագրի գծով պայմանական պարտավորությունների ֆիսկալ ռիսկի կարգավիճակը փոխվել է միջինի՝ չնայած նոր աշխարհաքաղաքական և մակրոտնտեսական ճգնաժամից բխող անորոշություններին: Վերջիններս անհրաժեշտ է սերտորեն մշտադիտարկել, հատկապես՝ փոխադրումների ծավալների փոփոխությունների առումով:

«Քոնթուր Գլոբալ հիդրո կասկադ» ՓԲԸ

Ընկերությունը հանդիսանում է հիդրոէլեկտրաէներգիայի արտադրության առանցքային համալիր, նախկինում պետական մասնակցությամբ ընկերություն էր, որը մասնավորեցման

արդյունքում վաճառվել է էլեկտրաէներգիայի արտադրությամբ զբաղվող «Քոնթուր Գլոբալ» խոշոր միջազգային խմբին: Ընկերությունն արտադրված էլեկտրաէներգիան վաճառում է «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ին (ՀԷՑ)՝ ՀԾԿՀ կողմից հաստատված սակագներով: ՀԷՑ ընկերությունը պարտավոր է գնել արտադրված ամբողջ էլեկտրաէներգիան, իսկ չգնելու դեպքում՝ վճարել փոխհատուցում, որը մինչ այժմ չի կիրառվել: Ամենախոշոր պայմանական պարտավորությունը՝ պետության կողմից հիմնական միջոցների հետգնման պարտավորությունն է, որի արժեքը 2021թ. ավարտին կազմում է102.1 մլրդ դրամ:

Նշենք նաև, որ ընկերությունը ներկայում մարում է Վերականգնման վարկերի բանկից (KfW) Եվրոյով ստացված վարկը, ինչպես նաև 3 այլ ՄՖՀ-ներից, այդ թվում՝ Միջազգային ֆինանսական կորպորացիայից, ԱՄՆ դոլարով ստացված վարկեր: Այս առնչության հարկ է նկատել, որ 2020թ. ԱՄՆ դոլարի և Եվրոյի փոխարժեքները դրամի նկատմամբ աճել էին, մինչդեռ 2021թ. և հատկապես 2022թ. առաջին ամիսներին դրամը արժևորվում է:

2019թ. ընկերության գործունեությունը եղել է շահութաբեր, 2020թ. COVID-19 համավարակի հետևանքով տնտեսական ակտիվության կտրուկ նվազման հետ մեկտեղ, ընկերությունն արձանագրել է հասույթի մոտ 25 տոկոս կրճատում, ինչը խիստ ազդեցություն է ունեցել ընկերության գործունեության՝ առանց արտադրված ամբողջ էլեկտրաէներգիան գնելու կամ փոխհատուցում վճարելու պարտավորությունն ակտիվացնելու: Դրան ավելացան նաև արտարժույթի փոխարժեքի հետ կապված վնասները՝ ԱՄՆ դոլարի և Եվրոյի նկատմամբ արժեզրկման հետևանքով, ինչը հանգեցրեց պարտքի սպասարկման առավել մեծ ծախսերի: Արդյունքում, 2020թ. ընկերությունն արձանագրել է սեփական կապիտալի բացասական մակարդակ՝ չնայած բաժնետերերի կողմից հավելյալ սեփական կապիտալի ներարկմանը: Ընկերությունը շարունակում է սպասարկել իր վարկերը՝ շնորհիվ բաժնետերերի հավելյալ աջակցության, որոնք տրամադրել են ավելի քան 10 մլրդ դրամ ծավալով արտակարգ աջակցության վարկ (համարժեք է ընկերության 2020թ. հասույթին): 2021 ընթացքում բաժնետերերի կողմից նորից կատարվել էսեփական կապիտալի ավելացում:

Հասույթի գեներացումը բարելավվել է 2021 թվականին, գերազանցելով 2019 մակարդակը և ապահովելով էականորեն ավելի բարձր շահույթ: Ֆիսկալ ռիսկի կարգավիճակը նշանակալի էր՝ հաշվի առնելով ընկերության ֆինանսական վիճակը և այն փաստը, որ ընկերությանը չեն բավարարում հաստատված սակագները: Սակայն շահույթի մակարդակի վերականգնումը և այն փաստը, որ բաժնետերերը հանդիսացել են և շարունակում են հանդիսանալ շահութաբեր ընկերությունների խումբ, որը աջակցել է ընկերությանը առանձնահատուկ դժվար 2020թ. ընթացքում և ներկայում շարունակում է իր աջակցություն, հարկաբյուջետային ռիսկի կարգավիճակը փոխվել է միջինի: Անհրաժեշտ է հասկանալ, թե արդյո՞ք ռուս-ուկրաինական նոր ընթացիկ ճգնաժամը կրկին ճնշում կգործադրի հասույթի և շահութաբերության մասով: Անորոշության մեկ այլ գործոն է մայր ընկերության ձեռքբերման մասով KKR խմբի ներկա առաջարկը, ինչի արդյունքում կարող է փոխվել Խմբի և որոշակի երկրներում դրա ներդրումների մասով քաղաքականությունը:

«Արմփաուեր» ՓԲԸ (Երևանի նոր ՋԷԿ)

Ընկերությունը Երևան քաղաքում կառուցել է և հանձնել է շահագործման ջերմային էլեկտրակայան, հանդիսանում է աշխարհում էլեկտրաէներգիայի արտադրության խոշոր

գործունեություն իրականացնող իտալական Ռենկո էներգետիկական խմբի և գերմանական Սիմենս խմբի դուստր ընկերություն: Ծրագրի գնահատված արժեքը կազմել է 257.575 մլն ԱՄՆ դոլար, ինչը նվազեցնում է նախկինում հաշվարկված պայմանական պարտավորության ծավալը: Կոնցեսիայի ժամկետը կազմում է 20 տարի՝ սկսած առևտրային շահագործման մեկնարկից: Կայանը շահագործման է հանձնվել 2021թ. դեկտեմբերի 11-ին, ինչից հետո սահուն աշխատում է:

Հիմնական պայմանական պարտավորությունը ՀՀ կառավարության կողմից պարտավորությունների չկատարման հետևանքով պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման դեպքում կայանի հետգնման պարտավորությունն է (նյութականացման դեպքերն են՝ օտարումը, բռնագրավումը, զավթումը, կառավարությանն առնչվող անվճարունակության դեպքի տեղի ունենալը, պայմանագրի շրջանակներում պետության կողմից տրված հավաստիացումների և երաշխիքների էական խախտումը, ծրագրի կառուցման կամ շահագործման՝ Կառուցապատողի կարողության վրա էականորեն և անբարենպաստ կերպով ազդող օրենսդրական փոփոխությունը): Շահագործման առաջին տարվանից հետո, որը դեռևս չի լրացել, պայմանական պարտավորության գումարին կավելանա 15 տոկոս հավելավճար՝ ի հավելումն ներդրման գումարի, իսկ այնուհետև գումարը կնվազի տարեկան 4 տոկոսով:

Առկա է նաև պետության կողմից երաշխավորված՝ ՀԷՑ ընկերության պարտավորություն՝ արտադրված ամբողջ էլեկտրաէներգիան գնելու, իսկ չգնելու դեպքում՝ վճարել փոխհատուցում, սակայն այդ պայմանական պարտավորությունը դեռևս շարունակում է հանդիսանալ քիչ հավանական, քանի որ կայանն աշխատում է սահուն կերպով:

Հաշվի առնելով կայանի հաջող շահագործման հանձնումը՝ չնայած կորոնավիրուսային համավարակի հետևանքով առաջացած ուշացումներին, ծրագրի հարկաբյուջետային ռիսկի կարգավիճակը կարող էր փոփոխվել ցածրի, սակայն ռուս-ուկրաինական նոր ճգնաժամի անորոշություններով պայմանավորված ծրագրի հարկաբյուջետային ռիսկի կարգավիճակը պահպանվում է միջին մակարդակում:

«Մասրիկ-1» արևային ֆոտովոլտային կայան

Այս նախագծի շրջանակներում կառուցվում է 55 Մվտ դրվածքային հզորությամբ արևային էլեկտրակայանը: Այն պատկանում է La Providencia և FRV իսպանական մասնագիտացված խմբերին և ֆինանսավորվում է IFC-ի, EBRD-ի և Ֆինլանդիայի կառավարության վարկային միջոցներով: Ծրագրի ընդհանուր արժեքը 50.2 մլն ԱՄՆ դոլար է: Պայմանագրի ֆինանսական կայացումը տեղի է ունեցել 2020թ. հուլիսին, իսկ աշխատանքները նախատեսվում էր ավարտել 2022թ-ին, ինչը ներկայում թվում է ոչ իրատեսական՝ կրկնվող ուշացումների պատճառով:

Նախագծի իրականացման արդյունքում շինարարության ավարտից մեկ տարվա ընթացքում առաջանում են մի շարք պայմանական պարտավորություններ, մասնավորապես արտադրվող էլեկտրաէներգիայի համար գնման երաշխիք ՀՀ կառավարության կողմից, և անբարենպաստ իրադարձությունների դիմաց լրացուցիչ հատուցման իրավունք:

Նախքան դա և գործարքի ֆինանսական կայացումից հետո հիմնական պայմանական պարտավորությունը վաղաժամ դադարեցումն է՝ ՀՀ կառավարության գործողությունների

հետևանքով, տարբեր հիմքերով (ա) Կառավարությունը չի կատարում իր կողմից պարտավորություն հանդիսացող որևէ վճար, (բ) որևէ պետական մարմնի կողմից էքսպրոպրիացիայի կամ հարկադիր ձեռքբերման է ենթարկվել ծրագրի տարածքը, կայանը, գ) Կառավարությանը վերաբերող անվճարունակության դեպք, դ) Օրենքի փոփոխություն կամ անբարենպաստ պայմանի դեպք, որը վերացված կամ փոփոխված չէ 180 (մեկ հարյուր ութսուն) օրվա ընթացքում և անհնար է դարձնում կայանի կառուցումը կամ շահագործումը: Կառուցապատողի կողմից. ե) Կառավարության կողմից Համաձայնագրի ցանկացած այլ էական խախտում, եթե այդ խախտումը չի վերացվել 180 օրվա ընթացքում:

Հաշվարկվել է առավելագույնը 25.2 մլրդ ՀՀ դրամի փոխհատուցում, որն շինարարության ավարտից հետո կնվազի՝ պայմանավորված պայմանագրով սահմանված վաղաժամ դադարեցման այլ դրույթի կիրառելիությամբ: Պայմանական պարտավորություններին կարող է ավելացվել ավելի քան 5 մլրդ ՀՀ դրամ՝ անբարենպաստ իրադարձություն հայտարարելու ռիսկի հիմքով, սակայն, հաշվի առնելով դրույթի մեկնաբանությունը, համաձայն որի փոխհատուցումը չի կարող պահանջվել, քանի դեռ շինարարական աշխատանքները չեն ավարտվել, այդ գումարը չի ներառվում: Արտադրված ամբողջ էլեկտրաէներգիան գնելու, կամ փոխհատուցելու հետ կապված պայմանական պարտավորությունը դեռ չի կարող չափվել:

2021թ. դեկտեմբերի դրությամբ ՊՄԳ ծրագրերի գծով պայմանական պարտավորությունների ամփոփ աղյուսակ

Աղյուսակ 5.8 Պայմանական պարտավորությունների ամփոփ հաշվարկ

մլրդ դրամ

Ծրագրի անվանում	ԱյլՊՊ	Վաղաժամ դադարեցում	Ընդհանուր ՊՊ	ՀՆԱ նկատմամբ %
«Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ		103.2	103.2	1.48
«Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ	13.0	73.9	86.9	1.24
«Արմենիա միջազգային օդանավակայաններ» ՓԲԸ	35.9	Առկա չէ	35.9	0.51
«Քոնթուր Գլոբալ հիդրո կասկադ» ՓԲԸ		102.1	102.1	1.46
«Արմփաուեր» ՓԲԸ		128.8	128.8	1.84
«Էֆարվի Մասրիկ» ՓԲԸ		25.2	25.2	0.36
Ընդամենը	48.9	433.2	482.1	6.9

Ծանոթագրություններ. «Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ մասով «Այլ ՊՊ» սյունակում դիտարկվող պահանջը կազմում է 18.2 մլրդ ՀՀ դրամ, սակայն հիմնվելով նախկինում ունեցած տեղեկատվության վրա՝ այն կարելի նվազեցնել մինչև 13 մլրդ ՀՀ դրամ: «Էֆարվի Մասրիկ» ՓԲԸ պարագայում հիմնվում ենք այն ենթադրության վրա, որ նախքան շինարարական աշխատանքների ավարտը հետ գնման դեպքում այլ

փոխհատուցում չի կարող պահանջվել: «Արմփաուեր» ՓԲԸ դեպքում, որի շինարարական ծախսերն արդյունքում ավելի ցածր են եղել, 1 տարին լրանալուց հետո 15 տոկոսի չափով հավելավճարի հաշվարկը դեռևս չի իրականացվել, քանի որ կայանը վերջերս է հանձնվել շահագործման: ԱՄՆ դոլարով արտահայտված գումարների փոխարկման համար կիրառվել է 500 ՀՀ դրամ 1 ԱՄՆ դոլարի դիմաց փոխարժեքը: 2021թ. ՀՆԱ-ն՝ 6,982.8 մլրդ ՀՀ դրամ:

2020թ. վերջին պայմանական պարտավորությունների հանրագումարը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կազմում էր ՀՆԱ 8.26%, որի նկատմամբ էական նվազումը բխում է «Արմփաուեր» ՓԲԸ ծրագրի գնահատվածից ավելի ցածր արժեքից և 2021թ. արձանագրված ՀՆԱ նշանակալի վերականգնումից:

2021 թվականի հունիսի 18-ի ՀՀ կառավարության որոշմամբ հաստատվել է Հայաստանում արդյունաբերական մասշտաբի «Այգ-1» արևային ֆոտովոլտային ծրագրի շրջանակում կազմակերպված մրցույթի ընթացակարգի արդյունքները՝ հաղթող ճանաչելով «Աբու Դաբի Ֆյուչեր Էներջի Քոմփանի» ՀԲԸ («Մասդար»): Ծրագրի իրականացման շուրջ կնքվել է կառավարության աջակցության համաձայնագիր, իսկ ֆինանսական կայացման համար նախապես սահմանված վերջնաժամկետը՝ 2022 թվականի դեկտեմբեր ամիսը, երկարաձգվել է մինչև 270 օրով: Ներկայում ծրագրի իրականացման համար նախատեսված հողամասերում իրականացվում են ուսումնասիրություններ, ինչպես նաև ծրագրի ֆինանսավորման շուրջ բանակցություններ են ընթանում: Նախատեսվում է իրականացնել ընդամենը մոտ 174 մլն ԱՄՆ դոլարի չափով ներդրում (ՀՆԱ-ի մոտ 1.25 %): Ծրագրի նախապատրաստման փուլում կնքվել է համատեղ զարգացման համաձայնագիր «Աբու Դաբի Ֆյուչեր Էներջի Քոմփանի» ՀԲԸ և «Հայաստանի Հետաքրքրությունների ֆոնդ» պետական ՓԲԸ ի միջև, որում պարունակվող պարտավորությունների վերաբերյալ լիարժեք տեղեկատվություն առկա չէ:

Բնական և մարդածին աղետներից առաջացող ֆիսկալ ռիսկեր

Աղետների ռիսկերը կարող են ունենալ հիմնականում բնական պատճառներ, հատկապես՝ հիդրոօդերևութաբանական (ջրհեղեղներ, կարկտահարություն, ցրտահարություն, երաշտ, փոթորիկ), երկրաֆիզիկական (երկրաշարժ, հրաբխի ժայթքում, սողանք), կենսաբանական (համաճարակներ և պանդեմիաներ, սանիտարական այլ ճգնաժամեր), տիեզերական (հեռահաղորդակցության և էլեկտրաէներգետիկ խափանումների հանգեցնող արեգակնային փոթորիկներ): Սակայն, կարող են լինել նաև այլ պատճառներ, հատկապես՝ տեխնոլոգիական, բնատեխնածին: 1994-2014թթ. բնական աղետների, մասնավորապես՝ ջրհեղեղների, երկրաշարժերի, երաշտի, կարկտահարության, գարնանային ցրտահարության և սելավահոսքերի հետևանքով Հայաստանում արձանագրված վնասները կազմել են ավելի քան 1.5 միլիարդ ԱՄՆ դոլար: Նշված պարբերական և ինտենսիվ շոկերը առաջացնում են վնասներ և կորուստներ՝ վատթարացնելով բնակչության կենսամակարդակը և տնտեսական վիճակը: Ըստ կլիմայական կանխատեսումների, մինչև 2100թ. երկրում միջին ջերմաստիճանը կարող է բարձրանալ 4.7 աստիճանով, իսկ տեղումների միջին տարեկան քանակը՝ կրճատվել 8.3 տոկոսով (համաձայն «2021-2025թթ. Հարմարվողականության ազգային ծրագրի»):

2019թ. բնական աղետների (կարկտահարություն և ցրտահարություն) հետևանքով վնասվել է 15698 հա ցանքատարածություններ, որոնց հասցված ընդհանուր վնասը կազմել է 9,578 մլն դրամ: 2020թ. բնական աղետների հետևանքով հասցված ընդհանուր վնասը կազմել է 3,631 մլն դրամ:

2021թ. օդերևութաբանական պատահարների հետևանքով գյուղատնտեսությանը հասցված վնասը կազմել է 4,412 մլն դրամ: Իրավիճակը կարող է վատթարանալ առավել խիստ և հաճախակի պատահարների, հատկապես՝ երաշտի, հանգեցնող կլիմայական փոփոխությունների, ինչպես նաև վերջին տասնամյակներում տեղումների քանակի կայուն կրճատման հետևանքով (աղբյուր՝ Կլիմայի փոփոխության չորրորդ ազգային հաղորդագրություն ըստ ՄԱԿ-ի Կլիմայի փոփոխության շրջանակային կոնվենցիայի, 2020թ.): 50-100% տուժած հողօգտագործողներին 2019թ. տրամադրվել է 437.0 մլն դրամ գումարի փոխհատուցում: Հետագա տարիներին տեղի ունեցած բնական աղետների հետևանքով կրած վնասի փոխհատուցում չի նախատեսվել, քանի որ պետական աջակցության միջոցով իրականացվում է գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման փորձնական ծրագիր՝ համաձայն ՀՀ կառավարության 2019թ. հոկտեմբերի 24-ի թիվ 1485-Լ որոշման: Ծրագրի շրջանակներում սուբսիդավորվում է ապահովագրավճարի 50-60 տոկոսը: Գարնանային ցրտահարության, երաշտի, կարկտահարության և հրդեհի ռիսկերից ծրագրի շրջանակներում ապահովագրվում են ծիրանի, խաղողի, դեղձի, խնձորի այգիները, հացահատիկային մշակաբույսերը (աշնանացան/գարնանացան ցորեն, գարի և վարսակ), ինչպես նաև գիլասի, բալի, սալորի այգիները, կարտոֆիլի, ձմերուկի և սեխի մշակաբույսերը (վերջին չորս մշակաբույսերը ծրագրում ընդգրկվել են 2021թ.):

2020թ. գյուղատնտեսական տարվա համար կնքվել են 1546 ապահովագրական պայմանագրեր, ապահովագրավճարը կազմել է շուրջ 130.5 մլն դրամ, որից սուբսիդավորված գումարը՝ 69 մլն դրամ: Կնքված պայմանագրերի արդյունքում ապահովագրված այգիների և ցանքատարածությունների մակերեսը կազմել է 2363.3 հա: Ապահովագրական ընկերությունները վճարել են 151.3 մլն դրամ ընդհանուր գումարով 300 ապահովագրական փոխհատուցումներ: Ցուցանիշներն աճել են 2021թ. գյուղատնտեսական տարվա համար. ապահովագրական ընկերությունները կնքել են 4279 ապահովագրական պայմանագիր, ապահովագրավճարը կազմել է շուրջ 474.6 մլն դրամ, որից սուբսիդավորված գումարը՝ շուրջ 275.9 մլն դրամ: Կնքված պայմանագրերի արդյունքում ապահովագրված այգիների և ցանքատարածությունների մակերեսը կազմել է 5832 հա: Ապահովագրական ընկերությունները վճարել են 319.1 մլն դրամ ընդհանուր գումարով 1517 ապահովագրական փոխհատուցումներ: 2021թ. ՀՀ պետական բյուջեով միջոցառման համար նախատեսվող գումարի չափը կազմել է 500 մլն դրամ: Սուբսիդավորման ծրագրին մասնակի աջակցություն է ցուցաբերվում ԲլուՕրչարդ Ֆայնենս ՍՊԸ-ի կողմից կառավարվող Ապահովագրությամբ դիմակայման ներդրումային հիմնադրամի միջոցներով ֆինանսավորվող դրամաշնորհային ծրագրով:

Հաշվի առնելով, որ Հայաստանը մեծապես ենթարկվում է կլիմայի փոփոխության և երկրում, ինչպես և ամբողջ Հարավային Կովկասում, տեղի է ունենում տեղումների քանակի նվազում, ինչպես նաև հաշվի առնելով սահմանակից որոշ երկրների կողմից համատեղ օգտագործվող գետերի վրա ջրամբարների կառուցումը՝ բերքի ապահովագրությունը բավարար չէ: Անբարենպաստ եղանակային պատահարների ազդեցությունը նվազեցնելու համար անհրաժեշտ են հավելյալ ֆիզիկական միջոցառումներ, ինչպիսին են՝ միկրո-ոռոգման բարելավված ձևերը և անձրևաջրերի առավել արդյունավետ տեղայնացված հավաքման նպատակով փոքր ջրամբարների կառուցումը:

Հայաստանում գյուղատնտեսությունը կլիմայի փոփոխության ամենամեծ ազդեցությունը կրող ոլորտներից մեկն է, ինչը նշված է ՀՀ կառավարության 2021 թ. մայիսի 13-ի թիվ 749-Լ որոշմամբ հաստատված «2021-2025թթ. Հարմարվողականության ազգային ծրագրում»: Հաշվի առնելով, որ կլիմայի փոփոխությունը հանգեցնում է առավել հաճախակի տեղի ունեցող աղետների, նախատեսվում է ապահովել ծրագրի համահունչությունը Աղետների ռիսկի նվազեցման ազգային ռազմավարության հետ: Վերջինս ներկայում փոփոխության է ենթարկվում ՀՀ կառավարության կողմից՝ հիմնվելով տեղական և միջազգային արդի փորձի վրա, որի շրջանակներում քննարկվում է նաև ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության կողմից մշակվող նոր գործողությունների ծրագիրը: Եղանակային պայմանների հետ կապված վտանգներից բացի, Հայաստանը ենթարկվում է նաև այլ ռիսկերի:

Հայաստանը նաև մեծապես ենթարկվում է երկրաշարժի ռիսկի՝ ինչպես ցույց է տվել 1988թ. Սպիտակի երկրաշարժը: Երևանի տարածաշրջանը սեյսմագետների կողմից համարվում է բարձր ռիսկի գոտի, մասնավորապես՝ Գառնու խզվածքի պատճառով, և այստեղ առկա է խոշոր, ավերիչ երկրաշարժերի պատմություն: 1988թ. տեղի ունեցած վերջին ավերիչ երկրաշարժի հետևանքով երկրի հյուսիսային շրջաններում պատճառված տնտեսական վնասները կազմել են մոտավորապես 15-20 մլրդ ԱՄՆ դոլար: Նշված վնասները գերազանցում էին նախկին Հայկական ԽՍՀ ՀՆԱ-ն:

Համաձայն աղետների ռիսկի կառավարման վերաբերյալ ԱԶԲ 2014թ. զեկույցի, Երևանում 7.0 բալ ուժգնությամբ երկրաշարժի հետևանքով կարող է զոհվել մինչև 300 հազար մարդ, ինչը պայմանավորված է ոչ համարժեք, խորհրդային ժամանակաշրջանի մեծաթիվ շենքերի, հատկապես՝ խոշոր բազմաբնակարան շենքերի առկայությամբ: Նախնական ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ տնտեսական վնասները կարող են կազմել մինչև ՀՆԱ 100 տոկոսը (Համաշխարհային Բանկ և ԱԶԲ):

2017թ. ապրիլի 8-ին ուժի մեջ է մտել «Սեյսմիկ պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի փոփոխությունը (ՀՀ ԱԺ, ՀՕ-53-Ն)՝ որպես Աղետների ռիսկի նվազեցման ազգային ռազմավարության ներքո 1-ին գործողությունների ծրագրի մաս:

2016թ. մեկնարկել է «Հանրակրթական դպրոցների սեյսմիկ անվտանգության բարելավման ծրագիրը», որը նախատեսված է ավարտել 2024 թվականի մայիս ամսին: Ծրագրին աջակցություն է տրամադրում Ասիական Զարգացման Բանկը: Ծրագրի շրջանակներում ընդգրկված են 46 դպրոցներ, որոնցից 26-ը ենթակա են առաջնահերթ ամրացման կամ փոխարինման նոր կառուցվող դպրոցներով: Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է անվտանգ կրթական պայմաններ ստեղծել 19800 աշակերտների համար, ինչը կազմում է պետական դպրոցներում սովորող աշակերտների 5%: ՀՀ 2021թ. պետական բյուջեով ծրագրի իրականացման համար նախատեսված է 4.1 մլրդ դրամ:

Կարողությունների զարգացման առումով, համապատասխան նախարարների համատեղ հրամանների շրջանակներում ՀՀ ԱԻՆ Փրկարար ծառայության տարածքային ստորաբաժանումները աղետների ռիսկի կառավարման պլանների մշակման ուղղությամբ մեթոդաբանական աջակցություն են ցուցաբերում հանրակրթական, նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններին, նախնական, միջին և բարձրագույն մասնագիտական

հաստատություններին և առողջապահական հաստատություններին: ՀՀ մարզերի և Երևան քաղաքի համար մշակվել են աշխարհագրական ոլորտային քարտեզներ, որոնցում ներկայացված է տեղեկատվություն հրշեջ-փրկարարական ջոկատների տեղակայման վայրերի, սպասարկման տարածքների, ճանապարհային ցանցի, ջրագրության, համայնքային բաժանումների և այլնի վերաբերյալ:

Կենսաբանական վտանգների առումով, ինչպես այլ երկրներում, այնպես էլ ՀՀ-ում, Covid-19 համավարակի տարածումը՝ չնայած վաղ ձեռնարկված միջոցառումներին, տարբեր կասկադային ազդեցությունների միջոցով վերածվեց տնտեսական և սոցիալական ճգնաժամի՝ 2020թ. տեղի ունեցած տնտեսական անկմամբ: Կորոնավիրուսային համավարակի տնտեսական ու սոցիալական հետևանքների չեզոքացման համար 2020թ. և 2021թ. նախատեսվել է համապատասխանաբար՝ 71.8 մլրդ ՀՀ դրամ և 23.7 մլրդ ՀՀ դրամ:

Պետության դեմ իրականացվող դատական վարույթներից առաջացող ֆիսկալ ռիսկեր

ՀՀ ՖՆ մասնակցությամբ պետության դեմ քննվող հայցերի քանակը 2022թ. ապրիլի դրությամբ կազմում է 938, մոտ 3.3 մլրդ ՀՀ դրամի, 6.6 մլն ԱՄՆ դոլարի (3.2 մլրդ ՀՀ դրամ), 606.4 հազ. եվրոյի (325.5 մլն ՀՀ դրամ) և 3.6 մլն չեխական կրոն (78.6 մլն ՀՀ դրամ) հայցագնով:

Բացի վերը նշված հայցերից, առկա են առավել նշանակալի այլ հայցեր՝ ընդդեմ ՀՀ Պետական եկամուտների կոմիտեի: Ներկայացված հայցերով ՀՀ դատարաններում վիճարկվում է 3891 դատական գործ՝ մոտ 135.3 մլրդ ՀՀ դրամ գումարի չափով:

Միջազգային արբիտրաժային դատարաններում ընդդեմ Հայաստանի Հանրապետության ներկայացված հայցերի թիվը վեցն է՝ մոտ 152.6 մլրդ ՀՀ դրամ հայցագնով (գնահատված լինելու դեպքում գումարը ներառում է արբիտրաժային ծախսեր և տոկոսներ):

2021-2022թթ. կոմունիկացված ՄԻԵԴ գործերով դիմումատուների թիվը կազմում է 41, իսկ պահանջած գումարները՝ մոտ 2 մլրդ ՀՀ դրամ:

Բոլոր կառույցներում ներկայացված հայցերի հանրագումարը կազմում է մոտ 349 մլրդ ՀՀ դրամ: Նախորդ տարի այն կազմել է 300 մլրդ ՀՀ դրամ:

Անհրաժեշտ է նշել, որ ռիսկի իրական մակարդակը շատ ավելի ցածր է, քանի որ հայցվորները ոչ բոլոր գործերն են հաղթում, իսկ հաղթելու պարագայում վճռով հաճախ սահմանվում են ավելի փոքր գումարներ:

Հնարավոր բնապահպանական ռիսկերի կառավարմանն ուղղված միջոցառումներ և պարտավորությունների գնահատման հետ կապված խնդիրներ

Ընդհանուր առմամբ, բնապահպանական ռիսկերի կառավարման նպատակով առկա է վերջիններիս իրականացման դեպքում հնարավոր տնտեսական և ֆիսկալ վնասների հաշվարկման մեթոդաբանություն: Առանց վերջինիս առկայության ֆիսկալ ռիսկերի գնահատուման շրջանակներում բնապահմանական ռիսկերինհնարավոր է անդրադառնալ միայն փաստերի (տվյալ դեպքում,ստորև նշված) արձանագրման միջոցով:

ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության (ՇՄՆ) քարտեզագրման արդյունքում առկա է մոտ 2500 սողանքային տարածքներ և ներկայում խնդրի լուծման ֆինանսավորման աղբյուր դիտարկվում

է ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդը: Թունավոր թափոնների տեղամասերի հետ կապված ռիսկերից խուսափելու նպատակով նշված տարածքներում հանքարդյունաբերական գործունեության թույլտվություններ չեն տրամադրվում:

ՇՄՆ նույնականացրել է հնարավոր բնապահպանական պարտավորություններ ենթադրող 44 տեղամասեր, որոնք առաջացել են դեռևս խորհրդային ժամանակաշրջանում, հիմնականում հանքարդյունաբերական ծագումով: Վերականգնման նպատակով ՇՄՆ կողմից առաջնահերթ են համարվել 10 վայրեր, որից 2019թ. վերականգնել է միայն մեկ տեղամաս, իսկ 2020թ. նման աշխատանքներ չեն իրականացվել: ՇՄՆ նաև իրականացնում է ջրի խորքային հորերի որակի ուսումնասիրություններ՝ հնարավոր ռիսկերը բացահայտելու նպատակով:

Այսպիսի տեղամասերից ծագող հնարավոր պարտավորությունները չափազանց բարդ է նախապես հաշվարկել, սակայն կարևորագույն խնդիրը՝ վերականգնման կարիք ունեցող տեղամասերի նույնականացումն ու մանրակրկիտ ուսումնասիրությունն է՝ ծախսերի նախնական հաշվարկներ կատարելու նպատակով:

Ներկայիս դրությամբ բնապահպանական վերականգման ծախսերի ընդհանուր գնահատված գումարը կազմում է մոտ է 7.8 մլրդ դրամ, սակայն ծախսերը կարող են էականորեն ավելի բարձր լինել ՝ կախված մոտակա տարիների համար պլանավորած փաստացի տարեկան հատկացումների համարժեքությունից:

Մասնավորապես՝

- Սևանա լճի ջրածածկ և ճահճապատ անտառտնկարկների մաքրում: Մաքրման աշխատանքներն ընթանում են սկսած 2005թ.: ՇՄՆ հաշվարկների համաձայն 2021-2023թթ. ժամանակահատվածի համար պահանջվում է 706.0 մլն դրամ, որից 264 մլն դրամը՝ 2021թ.:

- Սևանա լճից մինչև 1901.5 մետր բացարձակ նիշում գտնվող շենքեր-շինությունների քանդման (ապամոնտաժման) աշխատանքներ: Սևանա լճի մակարդակի բարձրացման հետևանքով քանդման ենթակա են դարձել 68520 մ2 ընդհանուր մակերեսով 1697 շենքեր և շինություններ: 2021 և 2022թթ. նախատեսվող աշխատանքների մոտավոր արժեքը կազմում է 1.464 մլն դրամ:

- Ընդերքօգտագործման թափոնների լքված/տիրազուրկ տեղամասերի և օբյեկտների ռեկուլտիվացիայի նախագծային փաթեթների մշակման աշխատանքներ: Սա առնչվում է վերը նշված հին, շրջակա միջավայրն աղտոտող հանքարդյունաբերական և հարակից ոլորտների 44 տեղամասերին, որոնք ներառում են պոչամբարները: Վտանգավոր և առաջնահերթ համարվող 10 տեղամասերի ամբողջական մաքրման և ռեկուլտիվացիայի ծրագրի մոտավոր արժեքը գնահատվել է 2.216 մլն դրամ:

- Անտառվերականգնման և անտառապատման աշխատանքներ՝ անկախության ձեռքբերմանը հաջորդած ճգնաժամային տարիների ընթացքում անտառների մասշտաբային հատումների փոխհատուցմանն ու սողանքների ռիսկի կրճատմանն օժանդակելու նպատակով: Այս ուղղությամբ աշխատանքները մեկնարկել են դեռևս 2013թ., սակայն մասշտաբային բնույթ են ստացել 2020թ.՝ հաջորդող տարիների համար սահմանված հավակնոտ և աճող թիրախներով: 2021-2024թթ. ծրագրի համար հաշվարկվել է 3.368 մլն դրամ: Սահմանվել է վերջնական թիրախ՝ ՀՀ

անտառածածկ տարածքը մինչև 2050թ. հասցնել ավելի քան 20 տոկոսի, (ենթադրելի է, որ անհրաժեշտ կլինի ներգրավել լրացուցիչ միջազգային ֆինանսավորում) :

Ֆինանսական համակարգից առաջացող ֆիսկալ ռիսկեր

Վերջին տարիների ընթացքում, ՀՀ ԿԲ կողմից վերահսկվող առևտրային բանկերն զգալիորեն կապիտալացվել են և ներկայում ունեն հասանելի կապիտալի և լիկվիդայնության բուֆերներ: Ֆինանսական համակարգը բավականին ամուր է խիստ շոկերի դիմակայելու տեսանկյունից: ՀՀ տնտեսությունը 2020թ. կրել է միմյանց հաջորդած երկու շոկերի՝ համավարակի և ռազմական դրության ազդեցությունները: Վերջիններս մարտահրավերներ են ստեղծել նաև ֆինանսական համակարգի համար, որոնք էականորեն տարբերվում են նախորդ բոլոր ճգնաժամերի մարտահրավերներից:

2021 թվականի ընթացքում բանկային համակարգի վարկային պորտֆելը նվազել է, որն առավելապես պայմանավորվել է ցածր տնտեսական ակտիվությամբ և վարկային ռեսուրսների համեմատաբար թույլ պահանջարկով: Դրան զուգընթաց գրանցվել է վարկային պորտֆելի որակի բարելավում (Չաշխատող վարկերի կշիռը 6.6% ից իջել է մինչև 3.5%):

Բանկային համակարգի կապիտալի համարժեքության և իրացվելիության ցուցանիշները 2021 թվականի ընթացքում բարելավվել են:

Աղյուսակ 5.9 Բանկային համակարգի ցուցանիշների դինամիկան

	2020	2021
Կապիտալի համարժեքություն (12%)	16.9	17.2
Ընդհանուր իրացվելիություն (15%)	25.6	32
Իրացվելիության ծածկույթի գործակից (100%)	108.8	194.3

ԿԲ իրականացրած մակրոպրուդենցիալ քաղաքականությունն ուղղված է եղել համակարգի կողմից տնտեսության վարկավորման անընդհատության պահպանմանը և արտարժութային իրացվելիության բուֆերների հետագա բարելավմանը: Հակացիկլիկ կապիտալի բուֆերը տարվա ընթացքում պահպանվել է 0% մակարդակում, որի համար հիմք են հանդիսացել վարկային շուկայի զարգացումները և ֆինանսական ցիկլի վրա ՀՀ տնտեսության դիրքը:

Ռուս-ուկրաինական ռազմաքաղաքական հակամարտությունը և Ռուսաստանի Դաշնության նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցները աննախադեպ մեծ անորոշություններ են ստեղծել ինչպես համաշխարհային, այնպես էլ տարածաշրջանի ֆինանսատնտեսական զարգացումների առումով: Համաշխարհային տնտեսության վրա անբարենպաստ ազդեցությունները մեծապես կախված կլինեն ինչպես ռազմական գործողությունների, այնպես էլ կիրառված պատժամիջոցների տևականությունից:

ՀՀ տնտեսական աճի և ֆինանսական համակարգի զարգացումների վրա հնարավոր ազդեցություն ունեցող ռիսկերն ածանցվում են համաշխարհային և տարածաշրջանի մակրոտնտեսական հեռանկարից և դրա հետ կապված անորոշություններից: Ստեղծված իրավիճակում՝ անորոշությունների բարձր մակարդակի և ՀՀ տնտեսական ակտիվության վրա հնարավոր անբարենպաստ ազդեցությունների հետևանքով ֆինանսական համակարգում հնարավոր են վարկային ռիսկի աճի դրսևորումներ: Հարկ է նշել, որ ներկայումս ՀՀ ֆինանսական համակարգը բնութագրվում է իրացվելիության և կապիտալի բարձր մակարդակով և ունակ է ապահովելու ֆինանսական միջնորդության գործառույթի բնականոն ընթացքը[29]:

[29] ՀՀ ԿԲ ֆինանսական կայունության 2021 հաշվետվություն

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

Հավելված 1. Հայաստանի Հանրապետության 2023-2025 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերն՝ ըստ պետական մարմինների կողմից իրականացվող ծրագրերի և ըստ բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների

Հավելված 2. Հայաստանի Հանրապետության 2023-2025 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերով նախատեսված ծախսերն՝ ըստ բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման

Հավելված 3. Հայաստանի Հանրապետության 2023-2025 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերով նախատեսված ծախսերն՝ ըստ բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման

Հավելված 4. Հայաստանի Հանրապետության 2023-2025 թվականների պետական բյուջեների դեֆիցիտի (պակասուրդի) ֆինանսավորման աղբյուրներն՝ ըստ առանձին տարրերի

Հավելված 5. Հայաստանի Հանրապետության 2023-2025 թվականների պետական բյուջեի ծախսային ծրագրերի գծով վերջնական արդյունքի ցուցանիշները

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ
ՂԵԿԱՎԱՐ Ա. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Հավելված 2
ՀՀ կառավարության 2022 թվականի
հունիսի 30-ի N 1010-Ն որոշման

ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԲԵՌԻ ՆՎԱՋԵՑՄԱՆ 2022-2026թթ. ՎԵՐԱՆԱՅՎԱԾ ԾՐԱԳԻՐ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ և ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐ 3
2. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ 4
3. ԾՐԱԳՐԻ ԱՄՓՈՓ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ 7
4. ԾՐԱԳՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ 12

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ և ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐ

Այս ծրագիրը հանդիսանում է ՀՀ հարկաբյուջետային կանոնների համակարգի վրա հիմնվող ՀՀ կառավարության պարտքի նվազեցման 2022-2026թթ ծրագրի վերանայումը, որը մշակվել և ներկայացվել էր 2022-2024թթ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հետ միասին, և նախատեսում էր հինգ տարիների ընթացքում նվազեցնել կառավարության պարտքը ՀՆԱ 60%-ից: Հարկաբյուջետային կանոնների գործող համակարգը ձևավորվել է 2017թ-ի դեկտեմբերի 20-ին ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված և 2018թ. հունվարի 27-ից ուժի մեջ մտած «ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին» և «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարող օրենքների նախագծերով, և ամբողջականացվել 2018թ-ի օգոստոսի 23-ին՝ ՀՀ կառավարության N 942-Ն որոշմամբ:

Հարկաբյուջետային կանոններն իրենց արտացոլումն են գտել «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 8.2, 8.3 և 8.4 մասերում, «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 6-րդ և 7-րդ մասերում, ինչպես նաև կառավարության համապատասխան որոշման մեջ: Սույն ծրագրի ներկայացումը բխում է վերոնշյալ իրավական կարգավորումներից, մասնավորապես՝ «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 8.4 մասի «բ» կետից և ՀՀ կառավարության 2018թ-ի օգոստոսի 23-ի N 942-Ն որոշումից:

Համակարգի հիմնական կանոններն են.

- Երբ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը գերազանցում է 40%-ը, կապիտալ ծախսերը չպետք է փոքր լինեն պետական բյուջեի պակասուրդից:
- Կառավարության պարտք/ՀՆԱ 50-60% միջակայքում ընթացիկ առաջնային ծախսերի (ընթացիկ ծախսեր՝ առանց տոկոսավճարների) աճի տեմպը սահմանափակվում է նախորդ 7 տարիների ՀՆԱ-ների միջին աճով, ինչպես նաև հաջորդ տարում կազմվող Պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրում Կառավարությունը ներկայացնում է միջոցառումների ծրագիր՝ համախառն ներքին արդյունքի նկատմամբ կառավարության պարտքի մակարդակի կանխատեսվող հետագիծը 5 տարիների ընթացքում 50 տոկոսից նվազեցնելու համար:
- Երբ Կառավարության պարտքը գերազանցում է ՀՆԱ 60%-ը, ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպը սահմանափակվում է նախորդ 7 տարիների ՀՆԱ-ների միջին աճից 0.5 տոկոսային կետով նվազեցված ցուցանիշով, ընթացիկ ծախսերը սահմանափակվում են հարկերի և տուրքերի մեծությամբ, ինչպես նաև Կառավարությունը Ազգային ժողովի ֆինանսավարկային և բյուջետային ու տնտեսական հարցերի մշտական հանձնաժողովների քննարկմանը ներկայացնում է միջոցառումների ծրագիր՝ ՀՆԱ նկատմամբ կառավարության պարտքի մակարդակի կանխատեսվող հետագիծը 5 տարիների ընթացքում 60 տոկոսից նվազեցնելու համար:

- Ներկայացված սահմանափակումները չեն գործում կառավարության որոշմամբ սահմանված բացառիկ դեպքերում՝ ելնելով խոշորածավալ տարերային և տեխնածին աղետների, պատերազմական գործողությունների, տնտեսությունը խաղաղ ժամանակաշրջանից պատերազմական ժամանակաշրջանի փոխադրման, տնտեսական ցնցման հանգամանքներով պայմանավորված բացասական տնտեսական զարգացումների առկայությամբ:

2. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

2000-2008 թվականների ընթացքում ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը զգալիորեն նվազել է, 2009-2020 թվականներին աճի ընդհանուր միտում ունեցել՝ 2020թ.-ին գերազանցելով 60% շեմը և գրանցելով պատմական առավելագույն ցուցանիշը, իսկ 2021թ.-ին սկսել է նվազել:

Գծապատկեր 1. ՀՀ կառավարության պարտքի դինամիկան 2000-2021թթ.[1]

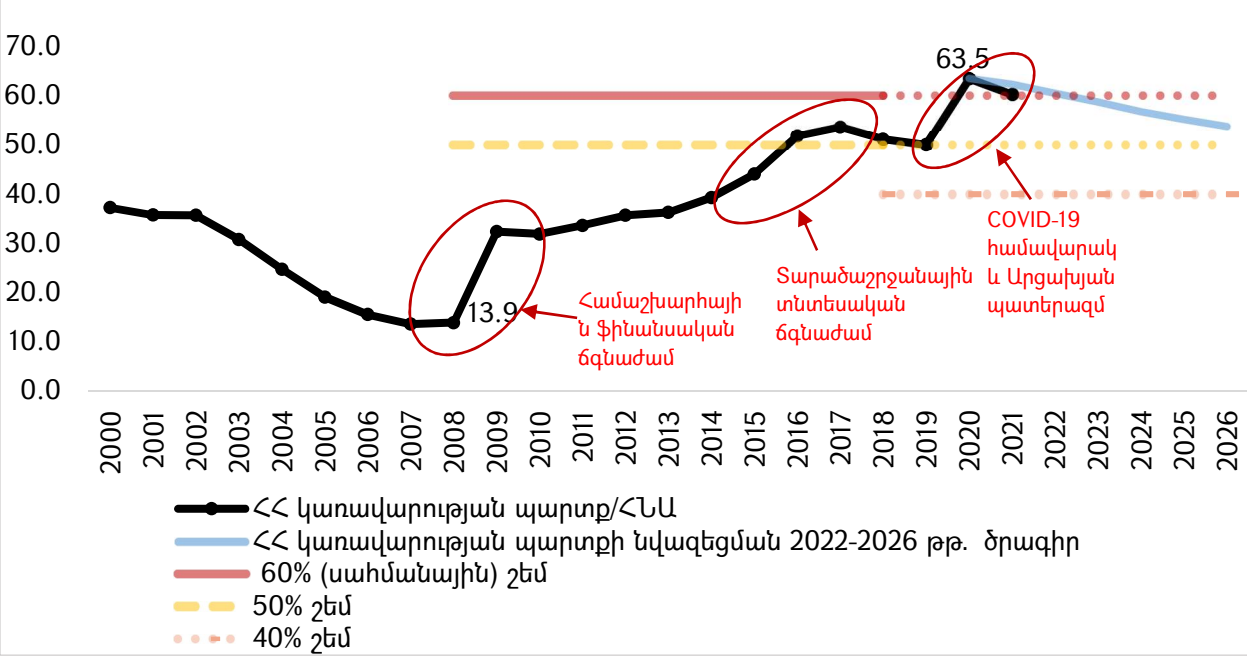

Նախաճգնաժամային շրջանում տնտեսական բարձր աճի տեմպերի պայմաններում նվազման միտում դրսևորելուց հետո ՀՀ կառավարության պարտքը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կտրուկ աճել է 2009 թ.-ին, երբ համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի՝ ՀՀ մակրոտնտեսական զարգացումների վրա ունեցած բացասական ազդեցություններին հակազդելու համար ՀՀ կառավարությունը վարել է հակապարբերաշրջանային հարկաբյուջետային քաղաքականություն և պետական պակասուրդի հաշվին մեծածավալ լրացուցիչ ֆինանսական միջոցներ ներարկել տնտեսություն: Տնտեսության անկմանը

[1] Աղբյուրը՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարություն և վիճակագրական կոմիտե:

հակազդելու համար կառավարությունն ընդլայնել է թե՛ ամբողջական պահանջարկը՝ մեծացնելով պետական սպառման և ներդրումների կշիռը ՀՆԱ-ում և թե՛ ամբողջական առաջարկը՝ օժանդակելով տարբեր մակարդակներում գործարարությանը: Այս գործողությունների արդյունքում ՀՀ կառավարության պարտքը 2009թ-ին ավելացել է գրեթե 1.5 մլրդ ԱՄՆ դոլարով՝ հասնելով ՀՆԱ-ի 32.4%-ին 13.9% մակարդակից:

2014-2016թթ կառավարության պարտքի նշանակալի աճի հաջորդ ժամանակահատվածն է եղել, երբ պարտքը 3 տարվա ընթացքում աճել է ՀՆԱ-ի մեջ շուրջ 15.6 տոկոսային կետով՝ պայմանավորված տարածաշրջանային բացասական զարգացումների պայմաններում Հայաստանի տնտեսություն ներթափանցած շոկերին հակապարբերաշրջանային հարկաբյուջետային քաղաքականությամբ արձագանքելու հանգամանքով:

2017-2019 թվականներին տնտեսական աճի վերականգնումը հնարավորություն է տվել ՀՀ կառավարությանը իրականացնել հարկաբյուջետային ճշգրտում: 2017թ.-ին պակասուրդի որոշակի նվազումը դանդաղեցրել է պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի աճը, իսկ 2018 և 2019 թվականներին պակասուրդի էական նվազման պայմաններում պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը նվազել է 3.6%-ային կետով՝ 2019 թվականի վերջին կազմելով 50.1% 2017թ.-ի 53.7% ցուցանիշի դիմաց:

ՀՀ կառավարության պարտքի գործոնային վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ 2009թ.-ի տնտեսական ճգնաժամին հաջորդող ժամանակահատվածում, երբ պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը աճի միտում է ունեցել, աճի հիմնական գործոններն են եղել պետական բյուջեի առաջնային պակասուրդը, պետական բյուջեից զուտ վարկավորումը և դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի արժեզրկումը, իսկ ինչպես հետճգնաժամային, այնպես էլ դիտարկվող ամբողջ ժամանակահատվածի համար պարտքը նվազեցնող հիմնական գործոնը եղել է տնտեսական աճը:

Գծապատկեր 2. ՀՀ կառավարության պարտք առաջացնող գործոնների դինամիկան, % ՀՆԱ-ում[2]

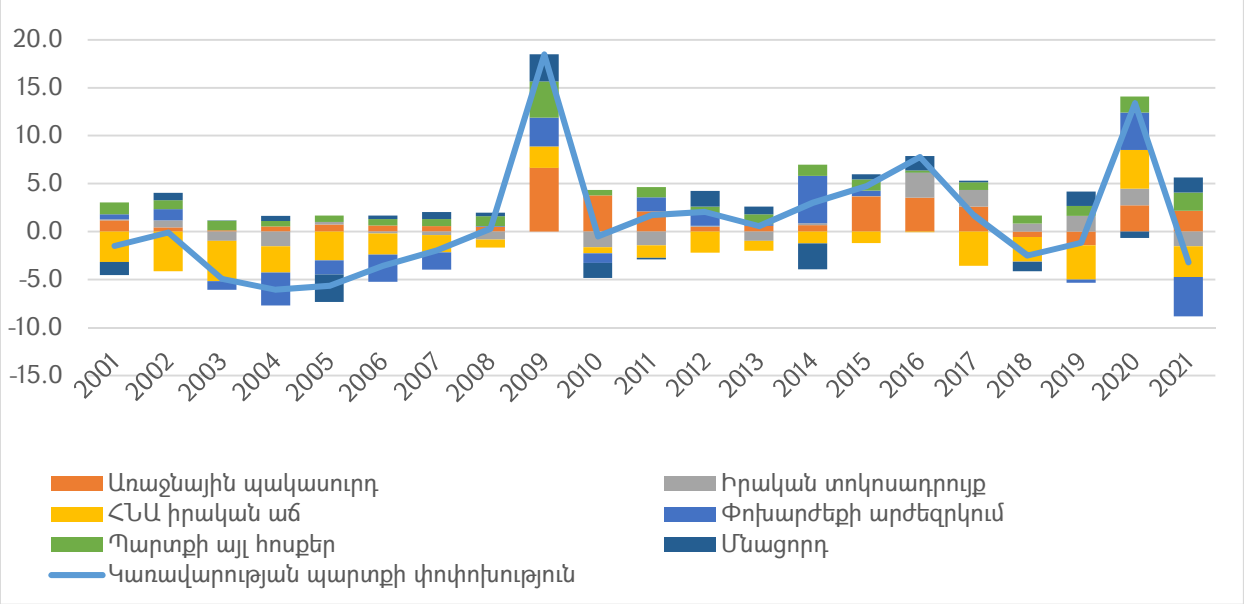

2009թ. ճգնաժամին արձագանքման հետևանքով՝ պետական բյուջեի առաջնային պակասուրդի աճը ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ-ի աճի հիմնական գործոնն է եղել: Պարտքի աճին նպաստել են նաև տնտեսական խորը անկումը և փոխարժեքի արժեզրկումը:

2014թ-ին արտաքին ցնցումների ազդեցությամբ ՀՀ դրամը կտրուկ արժեզրկվել է, և չնայած դոլարային արտահայատությամբ կառավարության պարտքի նվազմանը, դրամային արտահայտությամբ պարտքն աճել է մոտ 15 տոկոսով, իսկ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը՝ 3 տոկոսային կետով՝ գրեթե ամբողջությամբ այդ գործոնով պայմանավորված:

2015-2016թթ. մակրոտնտեսական կայունության ապահովման նպատակով պետական բյուջեի առաջնային պակասուրդը զգալի ավելացվել է, ինչով բացատրվում է ՀՀ կառավարության պարտքի աճի հիմնական մասը: Իսկ 2016 թվականին, բացի առաջնային պակասուրդից, այդ տարվա ընթացքում պարտքի ավելացմանն էականորեն նպաստել է նաև իրական տոկոսադրույքի աճը, և կառավարության պարտքը հասել է ՀՆԱ-ի 51.9 տոկոսին:

2017թ.-ի առաջնային պակասուրդը պահպանվել է, սակայն վերջինին հակազդել է համեմատաբար բարձր տնտեսական աճը, ինչի շնորհիվ պարտքի աճի տեմպը դանդաղել է: 2018 և 2019 թվականներին կառավարությունը ապահովել է առաջնային հավելուրդներ, իսկ տնտեսական աճը շարունակել է հետճգնաժամային հատվածի միջինից բարձր մնալ: Արդյունքում կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը նվազել է գրեթե 4%-ային կետով:

[2] Աղբյուրը՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնահատականներ:

2020 թվականին կորոնավիրուսի համավարակի և Արցախյան պատերազմի շոկերի պայմաններում բյուջեի պակասուրդի ընդլայնումը, արձանագրված տնտեսական անկումը և ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի արժեզրկումը հանգեցրին պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի 13.4%-ային կետով ավելացմանը, ինչի արդյունքում կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը կազմել է 63.5%: Սակայն 2021թ.-ին, հիմնականում պայմանավորված ՀՀ դրամի արժևորմամբ և տնտեսական վերականգմամբ, պարտքի բեռը որոշակի չափով նվազել է՝ կազմելով 60.3%:

3. ԾՐԱԳՐԻ ԱՄՓՈՓ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

2021թ-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ՀՀ կառավարության պարտքը գերազանցել է ՀՆԱ 60%-ը՝ կազմելով 60.3%: Համաձայն ՀՀ կառավարության պարտքի նվազեցման 2022-2026թթ ծրագրի ՀՀ կառավարության պարտքը պետք է նվազեցվի ՀՆԱ 60% մակարդակից ներքև 5 տարիների ընթացքում, որով պայմանավորված՝ Ծրագրի սույն վերանայմամբ կանխատեսումները ներկայացվում են 4 տարվա հորիզոնով:

Հիմք ընդունելով ՀՀ հարկաբյուջետային կանոնների, որոնք ներկայացված են Բաժին 1-ում, սույն վերանայված ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա՝ մինչև 2026թ. ապահովելով կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի 60%-ից ցածր մակարդակ: Հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի ապահովմանն ուղղված հարկայուջետային շրջանակը, ներառյալ բյուջեի եկամուտների, ծախսերի և մյուս ցուցանիշների կանխատեսումները ներկայացված են Աղյուսակ 1-ում: Ընդ որում, ծրագրի ցուցանիշներից 2022թ-ը ՀՀ ֆինանսների նախարարության սպասումներն են, 2023-2025թթ. ՄԺԾԾ հիմքում ընկած կանխատեսումներն են, իսկ 2026թ. ցուցանիշները՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարության կանխատեսումները:

Մասնավորապես, Ծրագրով նախատեսվում է աստիճանաբար բարելավել եկամուտ-ներ/ՀՆԱ ցուցանիշը՝ հարկային եկամուտների միջոցով: Իսկ ծախսային մասում նախատեսվում է ՀՆԱ-ի մեջ աստիճանաբար ավելացնել երկարաժամկետ տնտեսական աճ ստեղծող կապիտալ ծախսերը և միաժամանակ նվազեցնել ընթացիկ ծախսեր/ՀՆԱ ցուցանիշը:

Աղյուսակ 1. Ծրագրի կանխատեսումների համառոտագիր

ՀՆԱ-ի նկատմամբ %	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
Պետական բյուջեի եկամուտներ	**25.0**	**24.9**	**25.1**	**25.4**	**25.7**
Պետական բյուջեի ծախսեր	**27.2**	**28.1**	**27.8**	**27.9**	**28.3**
Ընթացիկ ծախսեր	22.8	22.4	22.0	21.6	21.2

Կապիտալ ծախսեր	4.3	5.7	5.8	6.3	7.1
Պետական բյուջեի պակասուրդ	**-2.1**	**-3.2**	**-2.7**	**-2.5**	**-2.5**
Կառավարության պարտք	**58.4**	**57.9**	**56.0**	**55.0**	**53.5**

Կանխատեսումները և դրանց ճշգրտումները ինչպես 2022-2026 թթ. պարտքի բեռի նվազեցման ծրագրի, ինչպես նաև 2022թ-ի պետական բյուջեի նկատմամբ ներկայացված են Ներգիր 1-ում: Մասնավորապես, համեմատությունը ցույց է տալիս, որ նախորդ ծրագրի համեմատությամբ հետո բյուջեի եկամուտների, պակասուրդի և կապիտալ ծախսերի կանխատեսումները վերանայվել են դեպի վերև, իսկ ընթացիկ ծախսերի (2024-2026թթ. համար) և կառավարության պարտքի կանխատեսումները՝ դեպի ներքև:

Ներգիր 1

Հարկաբյուջետային կանխատեսումների համեմատական

Բյուջեի եկամուտներ		**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
ՄԺԾԾ 2022-2024 և Պարտքի նվազեցման ծրագիր 2022-2026		24.0	24.1	24.3	24.8	25.1
Բյուջե 2022		24.8				
Պարտքի նվազեցման 2022-2026 վերանայված ծրագիր		25.0	24.9	25.1	25.4	25.7
Ճշգրտում դեպի վերև(+)/ներքև(-)	2022-2026թթ. պարտքի նվազեցնան ծրագրի վերանայում	1.0	0.8	0.8	0.6	0.6
	Բյուջե 2022-ից 2022-2026թթ. պարտքի նվազեցման վերանայված ծրագիր	0.2				

Ընթացիկ ծախսեր						
ՄԺԾԾ 2022-2024 և Պարտքի նվազեցման ծրագիր 2022-2026		22.7	22.4	22.2	21.8	21.4
Բյուջե 2022		23.4				
Պարտքի նվազեցման 2022-2026 վերանայված ծրագիր		22.8	22.4	22.0	21.6	21.2
Ճշգրտում դեպի վերև(+)/ներքև(-)	2022-2026թթ. պարտքի նվազեցնան ծրագրի վերանայում	0.1	0.0	-0.2	-0.2	-0.2
	Բյուջե 2022-ից 2022-2026թթ. պարտքի	-0.6				

	նվազեցման վերանայված ծրագիր					

Կապիտալ ծախսեր						
ՄԺԾԾ 2022-2024 և Պարտքի նվազեցման ծրագիր 2022-2026		3.9	3.8	4.0	5.0	5.7
Բյուջե 2022		4.3				
Պարտքի նվազեցման 2022-2026 վերանայված ծրագիր		4.3	5.7	5.8	6.3	7.1
Ճշգրտում դեպի վերև(+)/ներքև(-)	2022-2026թթ. պարտքի նվազեցնան ծրագրի վերանայում	0.4	1.9	1.8	1.3	1.4
	Բյուջե 2022-ից 2022-2026թթ. պարտքի նվազեցման վերանայված ծրագիր	0.0				

Պակասուրդ						
ՄԺԾԾ 2022-2024 և Պարտքի նվազեցման ծրագիր 2022-2026		2.5	2.1	1.9	1.9	1.9
Բյուջե 2022		3.0				
Պարտքի նվազեցման 2022-2026 վերանայված ծրագիր		2.1	3.2	2.7	2.5	2.5
Ճշգրտում դեպի վերև(+)/ներքև(-)	2022-2026թթ. պարտքի նվազեցնան ծրագրի վերանայում	-0.4	1.1	0.8	0.6	0.6
	Բյուջե 2022-ից 2022-2026թթ. պարտքի նվազեցման վերանայված ծրագիր	-0.9				

Կառավարության պարտք						
ՄԺԾԾ 2022-2024 և Պարտքի նվազեցման ծրագիր 2022-2026		60.5	58.7	56.8	55.2	53.8
Բյուջե 2022		60.2				
Պարտքի նվազեցման 2022-2026 վերանայված ծրագիր		58.4	57.9	56.0	55.0	53.5

Ճշգրտում դեպի վերև(+)/ներքև(-)	2022-2026թթ. պարտքի նվազեցնան ծրագրի վերանայում	-2.1	-0.8	-0.8	-0.2	-0.3
	Բյուջե 2022-ից 2022-2026թթ. պարտքի նվազեցման վերանայված ծրագիր	-1.8				

Ծրագրի ռիսկերը

Կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի ամենահավանական հետագիծը և կանխատեսումների շուրջ անորոշությունը պատկերավոր ներկայացնելու համար կառուցվել է կանխատեսումների հավանականային բաշխման գրաֆիկ (fan chart): Գրաֆիկը կառուցվել է ՀՀ կառավարության պարտքի վրա ազդեցություն ունեցող համապատասխան մակրոտնտեսական փոփոխականների (բյուջեի առաջնային պակասուրդ, տնտեսական աճ, պարտքի իրական տոկոսադրույք, իրական փոխարժեք) վրա ցուցանիշների պատմական էվոլյուցիայից պրոյեկտված շոկերի սիմուլյացիաներով, և ցույց է տալիս կանխատեսվող ժամանակահատվածում պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցության որոշակի միջակայքերում գտնվելու հավանականությունները: Կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի հավանական հետագծերը կառուցվել են՝ հաշվի առնելով նշված փոփոխականների պատմական ժամանակային շարքերի վիճակագրական հատկությունները և փոխադարձ կապերը, ինչպես նաև վերջիններիս կանխատեսումները[3]:

Ստորև պատկերված հավանականությունների բաշխման գրաֆիկը ցույց է տալիս Ծրագրի վերանայված սցենարի՝ մինչև 2026թ-ը Կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցության նվազեցման ռիսկերը:

Գծապատկեր 3. ՀՀ կառավարության պարտքի կանխատեսումների հավանականային բաշխման գրաֆիկը (Fan Chart)[4]

[3] Գրաֆիկը կառուցման մեթոդաբանության վերաբերյալ առավել մանրամասն տե՛ս ԱՄՀ կողմից հրապարակված «Staff Guidance Note For Public Debt Sustainability Analysis In Market-Access Countries» (2013) փաստաթղթում, հետևյալ հղմամբ՝ https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/050913.pdf:

[4] Աղբյուրը՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնահատականներ:

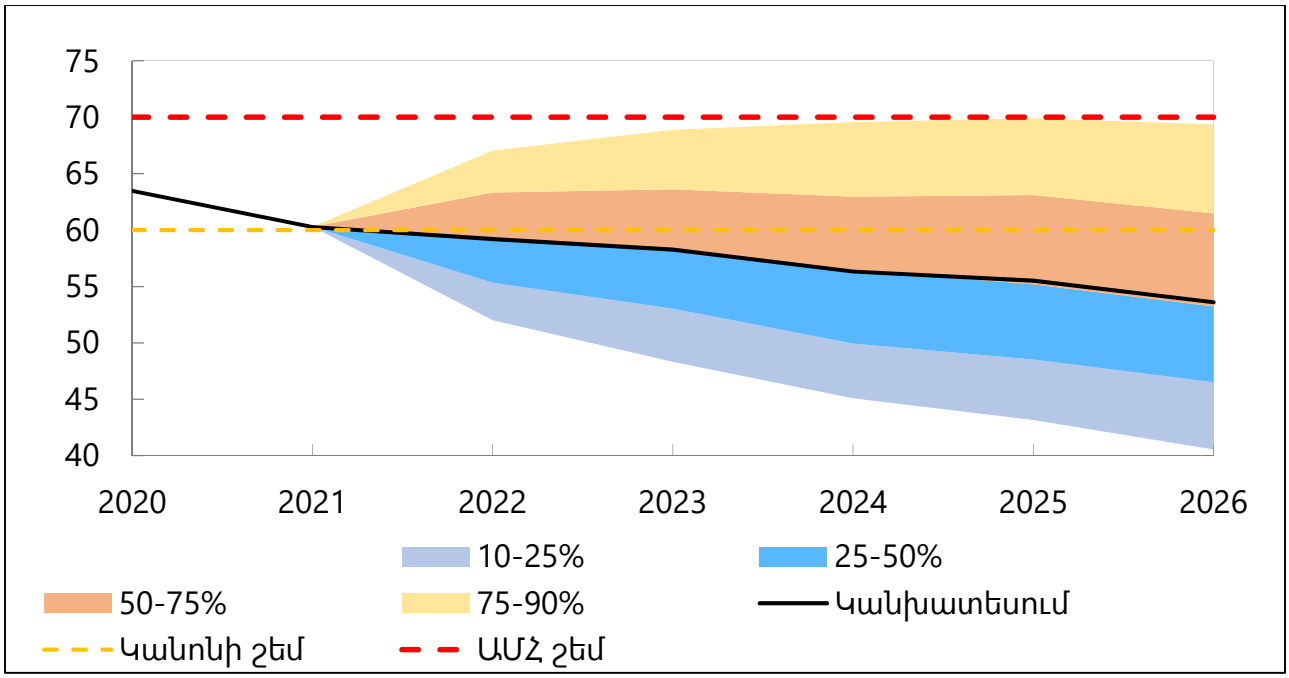

Համաձայն իրականացված սիմուլյացիաների, 10%-ից 90% հավանականային միջակայքում ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը 2026թ-ին կգտնվի 46.5%-ից 69.4% միջակայքում, իսկ 25%-ից 75% հավանականային միջակայքում՝ 53.2%-ից 61.5%: 70%-ից բարձր հավանականությամբ ՀՀ կառավարության պարտքը 2026թ-ին չի գերազանցի ՀՆԱ 60%-ը:

Հավանականությունների բաշխմանը կարելի է ծանոթանալ նաև ներքոհիշյալ աղյուսակում:

Աղյուսակ 2. Կառավարության պարտք/ՀՆԱ հետագծի հավանականային բաշխումը

Հավանականային միջակայքը	Տրված հավանականային միջակայքում կառավարության պարտք/ՀՆԱ առավելագույն մակարդակը				
	2022	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
Մինչև 10%	52.0	48.3	45.1	43.2	40.6
10%-25%	55.3	53.0	49.9	48.5	46.5
25%-50%	59.3	58.3	56.5	55.2	53.2
50%-75%	63.3	63.6	63.0	63.1	61.5
75%-90%	67.0	68.9	69.6	69.9	69.4

Ծրագրի ռիսկերի ուսումնասիրությունը կառավարության պարտքը ձևավորող գործոնների պատմական միտումների հիման վրա ցույց տվեց, որ ծրագրված սցենարը ռիսկեր է պարունակում պարտքի թիրախային ցուցանիշի ապահովման տեսանկյունից: Այդ ռիսկերը նվազեցնելու համար ՀՀ կառավարությունը ներկայացնում է կանխատեսվող ժամանակահատվածի համար ծրագրված միջոցառումները, որոնք վերաբերում են պետական բյուջեի եկամուտների ձևավորմանը, ծախսերի իրականացմանը և պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորմանը: Ներկայացվող միջոցառումները միտված են մի կողմից կանխատեսվող հորիզոնում կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի թիրախային ցուցանիշի ապահովմանը, մյուս կողմից՝ երկարաժամկետ տնտեսական աճին և հարկաբյուջետային կայունության ամրապնդմանը՝ ապահովելու պարտքի կայունությունը երակարաժամկետ հատվածում:

4. ԾՐԱԳՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Ծրագրի հիմքում ընկած կանխատեսումների սցենարին համահունչ ստորև ներկայացվում են Ծրագրի հիմնական միջոցառումների ուղղությունները:

4.1. Պետական բյուջեի եկամուտներ

ՀՀ կառավարությունը կառավարության պարտքի բեռի նվազեցման Ծրագրի իրագործման նպատակով ծրագրում է իրականացնել պետական բյուջեի եկամուտների քաղաքականության միջոցառումներ, որոնք ներառում են հարկային օրենսդրությունը և հարկային վարչարարությունը: Հարկային օրենսդրության միջոցառումները ներառում են եկամտային հարկի դրույքաչափի աստիճանական նվազում՝ տարեկան 1.0 տոկոսային կետով մինչև 2023 թվականը, ինչպես նաև ակցիզային հարկերի բեռի բարձրացումը: Առաջին միջոցառման (նախկինում շահութահարկի դրույքաչափի նվազեցման հետ միասին) նպատակը արտահանելի հատվածի և երկարաժամկետ տնտեսական աճի խթանումն է, իսկ երկրորդինը՝ տնտեսության վրա նվազագույն խեղաթյուրող ազդեցություններով լրացուցիչ հարկային եկամուտների գեներացումը, որոնք հեռանկարում թույլ կտան նվազեցնել պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը: Հարկային օրենսդրության միջոցառումների զուտ ազդեցությունը հարկային եկամուտների վրա դրական է գնահատվում 2022 թվականին և բացասական՝ 2023 թվականին:

Հարկային օրենսդրության բարեփոխումների գծով, բացի վերը նշված փոփոխությունները, որոնք արդեն իսկ արտացոլված են օրենսդրությունում, ՀՀ կառավարության 2021թ. նոյեմբերի 18-ի N1902-Լ որոշմամբ հաստատված Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2021-2026 թվականների գործունեության միջոցառումների ծրագրով նախատեսվում են մի շարք հավելյալ միջոցառումներ, որոնց

իրականացման պարագայում կանխատեսվող հորիզոնում հարկային եկամուտների վրա կլինեն դրական ազդեցություններ: Հարկային քաղաքականության միջոցառումները մասնավորապես ներառում են ԱԱՀ-ի գծով որոշ արտոնությունների վերացում, շրջանառության հարկի դրույքաչափերի վերանայում, միկրոձեռնարկատիրության համակարգում թույլատրված գործունեության ոլորտների սահմանափակում և միկրոձեռնարկատիրության համակարգի սուբյեկտների կողմից դուրս գրված հաշվարկային փաստաթղթերի հիման վրա շահութահարկով հարկման նպատակով համախառն եկամուտը նվազեցնելու հնարավորության վերացում, ռոյալթիի համակարգի բարեփոխում, խաղային ոլորտում պետական տուրքի դրույքաչափի վերանայում և այլ փոփոխություններ:

Հարկային վարչարարության գծով ծրագրված միջոցառումները, որոնք սահմանված են ՀՀ կառավարության 18.11.2021թ.-ի N 1902-Լ որոշմամբ հաստատված 2021-2026թթ գործունեության միջոցառումների ծրագրով (տես՝ Հավելված 1) և ՀՀ կառավարության 12.08.2021թ.-ի N 1323-Լ որոշմամբ հաստատված ՀՀ ՊԵԿ զարգացման և վարչարարության բարելավման ռազմավարությամբ (տես՝ Հավելված 2), թույլ կտան միաժամանակ արձանագրել հարկերի և տուրքերի շարունակական բարելավում ՀՆԱ նկատմամբ՝ հնարավորություն տալով պարտքի երկարաժամկետ կայունությանը նպաստելուն զուգահեռ սահմանված ժամանակահատվածում հասնել կառավարության պարտք/ՀՆԱ թիրախային ցուցանիշին:

Կանխատեսվող հորիզոնում հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը կբարելավվի 1.7%-ային կետով՝ հասցնելով 25.2%-ի: Սակայն, հաշվի առնելով ծրագրված ժամանակահատվածում ոչ հարկային եկամուտների և պաշտոնական դրամաշնորհների նվազումը, պետական բյուջեի եկամուտներ/ՀՆԱ հարաբերակցության բարելավումը կկազմի 0.7%-ային կետ:

Աղյուսակ 2. Բյուջեի եկամուտների գծով իրականացվող միջոցառումներն ըստ ուղղությունների

	2023	**2024**	**2025**	**2026**	**Ընդամենը ավելացում, %-ային կետ**
Բյուջեի եկամուտների ավելացում, %-ային կետ ՀՆԱ-ում	-0.2	0.2	0.3	0.3	0.7
Հարկերի և տուրքերի ավելացում, %-ային կետ ՀՆԱ-ում	0.5	0.4	0.4	0.4	1.7
Հարկային օրենսդրություն, %-ային կետ ՀՆԱ-ում	-0.2	-	-	-	-0.2

Հարկային վարչարարություն, %-ային կետ ՀՆԱ-ում	0.7	0.4	0.4	0.4	1.9
Ոչ հարկային եկամուտներ և պաշտոնական դրամաշնորհներ	-0.3	-0.1	0.0	0.0	-0.5

Հարկային վարչարարության միջոցառումներ սահմանվել են նաև ՀՀ ՊԵԿ զարգացման և վարչարարության բարելավման ռազմավարությամբ (Հավելված 2):

4.2. Պետական բյուջեի ծախսեր

ՀՀ կառավարությունը պարտքի բեռի նվազեցման վերանայված ծրագրի իրականացման համար, հարկաբյուջետային կանոններին համահունչ, ծրագրում է 2023-2026թթ նվազեցնել պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերը ՀՆԱ-ում շուրջ 1.6 տոկոսային կետով մինչև 2026 թվականը: Միաժամանակ, նախատեսվում է ընթացիկ ծախսերի կշռի նվազեցմանը զուգահեռ մեծացնել տնտեսության երկարաժամկետ աճին նպաստող կապիտալ ծախսերի կշիռը՝ մինչև 2026 թվականը հասցնելով դրանք ՀՆԱ-ի 7.1%-ին (ընդհանուր առմամբ բարձրացնելով ՀՆԱ-ի 2.7 տոկոսային կետի չափով 2022թ.-ի համեմատ), ինչը հնարավորություն կտա տնտեսական աճի արագացման շնորհիվ նվազեցնել կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը:

Աղյուսակ 3. Ընթացիկ և կապիտալ ծախսերի ծրագրված ուղղությունները

	2023	**2024**	**2025**	**2026**	**Ընդհանուր նվազեցում, %-ային կետ ՀՆԱ-ում**
Պետական բյուջեի ծախսերի կրճատում, %-ային կետ ՀՆԱ-ում	-0.9	0.3	-0.1	-0.4	**-1.1**
ընթացիկ ծախսերի գծով	0.4	0.4	0.4	0.4	**1.6**
կապիտալ ծախսերի գծով	-1.3	-0.2	-0.5	-0.7	**-2.7**

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1

ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ 18.11.2021Թ. N1902-Լ ՈՐՈՇՄԱՄԲ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ 2021-2026ԹԹ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԾՐԱԳՐԻՑ ԲԽՈՂ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵՎ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ 2022-2026ԹԹ. ՆՊԱՍՏԵԼՈՒ ԵՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ/ՀՆԱ ՑՈՒՑԱՆԻՇԻ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆԸ

N/N	Նպատակ	Միջոցառումներ	Ակնկալվող արդյունք	Համակատարող	Ժամկետ	Ֆինանսավորման աղբյուր և կանխատեսվող չափ
1	2	3	4	6	7	8
1.	Էլեկտրոնային համակարգերի և ենթակառուցվածքների արդիականացում	1.1 Վերլուծական գործիքների կատարելագործում և ավտոմատացում	Ստանդարտ վերլուծությունների ավտոմատացված եղանակով իրականացվող գործիքների ընդլայնում և ներդրում: Արդյունքում գործում են 59 ստանդարտ վերլուծական հաշվետվական ձևեր և առնվազն 66 ռիսկային չափանիշներ:		2021-2026թթ. (շարունակական)	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (150.0 մլն դրամ)
			ՊԵԿ մոնիթորինգային կենտրոնի կարողությունների ընդլայնում: Իրականացվող վերլուծությունների կենտրոնացում մոնիթորինգային կենտրոնում: Արդյունքում ռիսկային չափանիշների ավելացման միջոցով ծանուցվող հարկ		2021-2026թթ. (շարունակական)	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (15.0 մլն դրամ)

			վճարողների շրջանակը կընդլայնվի՝ առնվազն 15%-ով:			
		1.5 Երրորդ անձանցից ստացվող տեղեկությունների մշակման էլեկտրոնային համակարգերի կատարելագործում	Երրորդ անձանցից ստացվող տեղեկությունների՝ շարժական գույքի սեփականատերերի և վերջիններիս փոփոխությունների վերաբերյալ էլեկտրոնային համակարգում տեղեկատվության հասանելիության ապահովում: Արդյունքում մշակված և ներդրված են շարժական գույք հաշվառող մարմիններից տվյալների ստացման WEB համակարգերը:	Ոստիկանություն Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածք-ների նախարարություն Քաղաքացիական ավիացիայի կոմիտե «ԷԿԵՆԳ» ՓԲԸ	2024թ. դեկտեմբերի 3-րդ տասնօրյակ	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (50.0 մլն դրամ)
		1.6 Մեծ Ծավալի Տվյալների (Big Data) ժամանակակից կառուցվածքով տվյալների շտեմարանների մշակման գործիքների ստեղծում, գործիքակազմի ընդլայնում և զարգացում	Անալիտիկ-վերլուծական հաշվետվությունների ներդրում, տվյալների վերլուծության ժամանակակից գիտական տեխնոլոգիաների կիրառում (data analysis) հարկային թիրախային վարչարարության իրականացման նպատակով: Արդյունքում ՊԵԿ հարկային համակարգի բոլոր աշխատակիցներն օգտագործում են այդ գործիքները և առնվազն 5 գերատեսչություն օգտվում են	Բարձր տեխնոլո-գիական արդյունաբերության նախարարություն	2025թ. դեկտեմբերի 3-րդ տասնօրյակ	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (150.0 մլն դրամ)

			ծրագրավորված հաշվետվություններից:			
		1.7 Ինքնաուսուցանվող (machine-learning) արհեստական ինտելեկտով համակարգերի մշակում	Տեղեկատվական հոսքերի կառավարման և վերլուծությունների համակարգի ներդրում: Արդյունքում ինքնաուսուցանվող (machine-learning) արհեստական ինտելեկտով տարրերը ներդրված են «Ստուգման ենթակա հարկ վճարողներ», «Ապրանքների հետագծելիություն» համակարգերում:	Բարձր տեխնոլո-գիական արդյունաբերության նախարարություն	2025թ. դեկտեմբերի 3-րդ տասնօրյակ	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (380.0 մլն դրամ)
		1.8 Էլեկտրոնային կառավարման համակարգերի հնարավորությունների հզորացում և կատարելագործում	Էլեկտրոնային կառավարման համակարգերի աշխատանքի հնարավորությունների հզորացում և կատարելագործում, համակարգի անխափան աշխատանքի ապահովում: Ծրագրի ավարտին հարկային վարչարարության արդյունավետության ցուցանիշի 0.5-ից 0.7 տոկոսային կետով բարելավում: Արդյունքում ներդրված է և գործում է նոր սերվերային համակարգ, էլեկտրոնային	Բարձր տեխնոլո-գիական արդյունաբերության նախարարություն	2025թ. դեկտեմբերի 3-րդ տասնօրյակ	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (500.0 մլն դրամ)

			համակարգերը աշխատում են անխափան 24/7 ռեժիմով:			
		1.9 Հաշվարկային փաստաթղթերում (հարկային հաշիվներ, ՀԴՄ կտրոններ և այլն) արտացոլվող տվյալների արտածման հնարավորության ապահովում	Հաշվարկային փաստաթղթերի տվյալների հիման վրա հարկ վճարողների կողմից իրացվող ապրանքների գների համեմատության և դրա արդյունքներով գնային խախտումներ թույլ տվող ռիսկային հարկ վճարողների վերհանման հնարավորության ապահովում: Արդյունքում համակարգը ներդրված է:		2021թ. դեկտեմբերի 3-րդ տասնօրյակ	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (50.0 մլն դրամ)
3.	**Հարկային հսկողության ռիսկերի կառավարման համակարգերի կատարելագործմամբ ստվերի կրճատում**	3.1 Տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից իրականացվող գործունեության օրինականության կամ գործարքների լիարժեք փաստաթղթավորման կարգապահության բարելավում, հսկողական գործիքակազմի կատարելագործում	Ստվերային տնտեսության կրճատում, հարկային կարգապահության բարձրացում, հարկային եկամուտների ավելացում, որի արդյունքում, ծրագրի իրականացման ավարտին Հարկեր/ ՀՆԱ ցուցանիշն այլ հավասար պայմաններում կբարելավվի շուրջ 2.6 տոկոսային կետով: Յուրաքանչյուր տարի նախորդ տարվա համեմատ դուրս գրվող հաշվարկային փաստաթղթերի քանակի առնվազն 7 % և իրացման շրջանառության առնվազն 10 % աճ:		2021-2026թթ. (շարունակական)	Լրացուցիչ ֆինանսավորում չի պահանջվում

		3.2 Եվրասիական տնտեսական միության անդամ պետություններից Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծում իրականացնող հարկ վճարողների հարկային կարգապահության բարելավում և հսկողական գործիքի կատարելագործում	Ստվերային տնտեսության կրճատում, հարկային կարգապահության բարձրացում, հարկային եկամուտների ավելացում: Եվրասիական տնտեսական միության անդամ պետություններից Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծումների նվազագույնը 20%-ն ուսումնասիրված են:		2021-2026թթ. (շարունակական)	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (300.0 մլն դրամ)
		3.3 Հարկային պարտավորություն ների հաշվարկման մեխանիզմների կատարելագործում	Հարկերի հաշվարկման անուղղակի եղանակների կատարելագործում և միջազգային փորձին համապատասխան հարկային պլանավորման չարաշահման կանխարգելման կանոնների ներդրում: Արդյունքում համապատասխան օրենսդրական ակտերն ընդունված են:	Ֆինանսների նախարարություն	2022թ. սեպտեմբերի 3-րդ տասնօրյակ	Լրացուցիչ ֆինանսական միջոցներ չի պահանջվում
			Տրանսֆերային գնագոյացման կարգավորումների կատարելագործում: Արդյունքում տրանսֆերային գնագոյացմանն առնչվող		2022-2026թթ. (շարունակական)	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (տարեկան 100.0 հազ. ԱՄՆ

			ենթաօրենսդրական ակտերը և ուղեցույցերն ընդունված են:			դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ)
		3.4 Ավելացված արժեքի հարկի, շահութահարկի և եկամտային հարկի ոլորտային հարկային պոտենցիալի գնահատման համակարգի կատարելագործում՝ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի հետ համագործակցությամբ՝ վերջինիս կողմից տրամադրվելիք հնարավոր տեխնիկական աջակցության շրջանակներում	Ավելացված արժեքի հարկի, շահութահարկի և եկամտային հարկի գծով՝ տնտեսական գործունեության ոլորտների հարկային պոտենցիալի և հարկային վարչարարության ճեղքի գնահատում: Արդյունքում ըստ ոլորտների ավելացված արժեքի հարկի, շահութահարկի և եկամտային հարկի գծով հարկային ճեղքի գնահատականն ուղարկված է ՀՀ ֆինանսների նախարարություն:		2021-2023թթ.	Օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ
		3.5 Ռիսկերի կառավարման համակարգերի վերանայում և կատարելագործում	Համալիր հարկային ստուգումների ընտրողականության էլեկտրոնային համակարգի վերանայում: Արդյունքում ստուգման ենթակա հարկ վճարողների ընտրողականության էլեկտրո-նային ավտոմատ կառավարման համակարգում վերանայված ռիսկային չափանիշների և ժամանակակից վերլուծական		2025թ. դեկտեմբերի 3-րդ տասնօրյակ	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (100.0 մլն դրամ ըստ ՊԵԿ ռազմավարության սահմանված ժամանակացույցի)

			գործիքների հիման վրա համապատասխան ծրագրային փոփոխությունները գործարկված են:			
4.	Մաքսային ռիսկերի կառավարման գործիքակազմի կատարելագործմամբ մաքսային հսկողության արդյունավետության բարձրացում	4.1 Մաքսային հսկողության գործիքակազմի կատարելագործում և պարզեցում	Ապրանքների բացթողումից հետո իրականացվող մաքսային հսկողության պարզեցում և համակարգի ավտոմատացում: Արդյունքում ապրանքների բացթողումից հետո իրականացվող մաքսային հսկողության պարզեցված և ավտոմատացված համակարգը գործարկված է:		2025թ. դեկտեմբերի 3-րդ տասնօրյակ	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (90.0 մլն դրամ)
		4.2 Մաքսային և հարկային ռիսկերի կառավարման համակարգերի ներդաշնակեցում	Մաքսային և հարկային ռիսկերի կառավարման համակարգերի ինտեգրում, համադրելիության մոդելի ձևավորում, հարկային և մաքսային մեծածավալ շտեմարանների տվյալների համադրման և վերլուծության արդյունքում տնտեսավարող սուբյեկտների ճիշտ թիրախավորում: Արդյունքում մաքսային և հարկային ռիսկերի կառավարման համակարգերն ինտեգրված են:		2023թ. մարտի 3-րդ տասնօրյակ	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (150.0 մլն դրամ)
		4.3 «Մաքսային իրավախախտումների	Մաքսային ոլորտում իրավախախտում թույլ տված		2023թ. մարտի 3-րդ տասնօրյակ	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով

		միասնական շտեմարան» համակարգի ներդրում	տնտեսավարողների թիրախավորում: Արդյունքում համակարգը ներդրված է և ներդաշնակեցված է «ՀՀ արտաքին առևտրի ազգային մեկ պատուհան» համակարգի «Ռիսկերի կառավարում» համակարգի հետ: ՀՀ ՊԵԿ մաքսային ծառայության կառուցվածքային ստորաբաժանումների կողմից կիրառվող ձևաթղթերը, ակտերը և արձանագրությունները թվայնացված են:			չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (35.0 մլն դրամ)
		4.4 Փոստային (սուրհանդակային) առաքանիների հետ կապված մաքսային գործառնությունների կանոնակարգման նպատակով ռիսկի ցուցիչների մշակում՝ անձնագրային և ՀԾՀ տվյալների միջոցով սահմանահատումների հաճախականության ռիսկի ցուցիչի ձևավորում, ապրանքների քաշի և սահմանահատումների հաճախականության տվյալների հիման վրա ռիսկի ցուցիչի մշակում	Ռիսկի ցուցիչների հիման վրա ներմուծվող առաքանիների՝ ըստ անձնական կամ ոչ անձնական օգտագործման դասակարգում, քաղաքացիների հետ մաքսային մարմնի պաշտոնատար անձանց ֆիզիկական շփման նվազեցում: Արդյունքում ռիսկի ցուցիչների հիման վրա ներմուծվող առաքանիները հնարավոր կլինի դասել անձնական օգտագործման կամ ոչ անձնական օգտագործման, քաղաքացիների հետ	Ազգային անվտանգության ծառայություն	2022թ. հունիսի 1-ին տասնօրյակ	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (30.0 մլն դրամ)

			մաքսային մարմնի պաշտոնատար անձանց ֆիզիկական շփումը կհասցվի նվազագույնի: Փոստային (սուրհանդակային) առաքանիներից գանձվող մաքսային վճարների ավելացում առնվազն ոչ անձնական օգտագործման փոստային առաքանիների ներմուծման ծավալի աճի չափով:			

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ (ԱՅԴ ԹՎՈՒՄ՝ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՃԵՂՔԸ ՆՎԱԶԵՑՆՈՂ) ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՈՐՈՆՔ 2022-2026ԹԹ. ՆՊԱՍՏԵԼՈՒ ԵՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ/ՀՆԱ ՑՈՒՑԱՆԻՇԻ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆԸ ԸՍՏ ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ 12.08.2021Թ. ԹԻՎ 1323-Լ ՈՐՈՇՄԱՄԲ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ ՀՀ ՊԵԿ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ և ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ

N/N	Միջոցառումներ	Միջոցառումների կատարմանն ուղղված գործողություններ	Միջոցառումների կատարմամբ ակնկալվող արդյունքներ	Չափելի ցուցանիշներ	Միջոցառումների վերջնաժամկետներ	Ռազմավարական ծրագրի բյուջեն՝ ըստ տարիների (մլն ՀՀ դրամ)
1	2	3	4	6	7	8
2.1.1	Հզորացնել հարկային կարգապահության ռիսկերի կառավարման համակարգի կարողությունները՝ ռիսկերի շրջանակի ընդլայնմամբ և դրանց բացահայտման վերլուծական մեխանիզմների ավտոմատացմամբ՝ նվազեցնելով մարդկային գործոնի ազդեցությունը	ա. այլ երկրների փորձի ուսումնասիրություն, բ. հարկային կարգապահության ռիսկերի կառավարման համակարգի գործող չափանիշների վերանայման և նոր չափանիշների ներդրման նպատակահարմարության որոշում, գ. տեխնիկական նկարագրի կազմում, դ. գնման գործընթացի կազմակերպում, ե. տեխնիկական առաջադրանքի կազմում և հաստատում,	Հարկային կարգապահության ռիսկերի կառավարման համակարգի կարողությունները ընդլայնվել են: Ռիսկերի վերլուծության մեխանիզմները ավտոմատացված են:	Ռիսկերի կառավարման համակարգում օրական մշակվում է առնվազն 200.000 տեղեկատվական տողերի քանակ: Ներկայումս օրական մշակվում է 100.000 տեղեկատվական տող:	31.12.2024թ.	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (100.0)

		զ. համակարգի մշակում, ծրագրավորում, է. համակարգի պիլոտային շահագործում, ը. համակարգի հանձնում շահագործման:				
2.1.3	Կատարելագործել և ընդլայնել ՊԵԿ տեղեկատվական համակարգերում առկա՝ գործարքները հավաստող փաստաթղթերի, հարկային մարմին ներկայացված հարկային հաշվարկների և այլ տեղեկատվության վերլուծության հիման վրա ռիսկային չափանիշներով հարկ վճարողների գնահատման և ինքնաշխատ ծանուցման համակարգը	ա. հարկ վճարողների ռիսկայնության գնահատման նոր չափանիշների մշակում և ծրագրավորում, բ. ռիսկայնության գնահատման նոր չափանիշների հիման վրա ռիսկային հարկ վճարողներին էլեկտրոնային ծանուցումների ուղարկում:	Հարկ վճարողների գնահատման և ինքնաշխատ ծանուցման համակարգը կատարելագործված է: Հարկ վճարողների ռիսկայնության գնահատման չափանիշներն ընդլայնված են:	ա. Ռիսկային չափանիշների ավելացում՝ դրանց թիվը հասցնելով առնվազն 61-ի: Ներկայումս ծանուցումներ ուղարկվում են ռիսկային 16 չափանիշների գծով: բ. Ռիսկային չափանիշների ավելացման միջոցով ծանուցվող հարկ վճարողների շրջանակի ընդլայնում՝ գործող հարկ վճարողների մեջ ծանուցված հարկ վճարողների տեսակարար կշիռը 13%-ից բարձրացնելով 30%-ի:	31.12.2025թ.	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (25.0)

2.1.5	Ներդնել շահումով խաղերի, խաղատների և վիճակախաղերի գործունեության վերահսկողությունն իրականացնող էլեկտրոնային կառավարման համակարգեր	ա. ոլորտի ներկա վիճակի գնահատման և արդիականացման նպատակով բիզնես գործընթացների ուսումնասիրություն, բ. օրենսդրական համապատասխան փոփոխությունների իրականացման նախաձեռնում, գ. տեխնիկական նկարագրի կազմում, դ. տեխնիկական նկարագրի ներկայացում ՊԵԿ էլեկտրոնային կառավարման համակարգի զարգացման և կատարելագործման խորհրդին և Թվայնացման խորհրդին, ե. գնման գործընթացի կազմակերպում, զ. տեխնիկական առաջադրանքի կազմում և հաստատում, է. համակարգի մշակում, ծրագրավորում, ը. համակարգի պիլոտային շահագործում, թ. համակարգի հանձնում շահագործման, ժ. համակարգի աշխատանքի մոնիթորինգ և վերահսկում:	Շահումով խաղերի, խաղատների և վիճակախաղերի գործունեության վերահսկողության էլեկտրոնային կառավարման համակարգը ներդրված է:	Շահումով խաղերի, խաղատների և վիճակախաղերի գործունեություն իրականացնող հարկ վճարողների թվաքանակի աճ՝ առնվազն 10 տոկոսով:	31.12.2025թ.	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (500.0)
				Շահումով խաղերի, խաղատների և վիճակախաղերի գործունեություն իրականացնող հարկ վճարողների կողմից ապահովվող եկամուտների աճ՝ առնվազն 20 տոկոսով:		

2.1.9	Մշակել և ներդնել ոլորտային հարկային կարգապահության բարելավման ծրագիր, իրականացնել ծրագրի մոնիտորինգ և, ըստ անհրաժեշտության, վերանայել ծրագիրը	ա. ոլորտային հարկային կարգապահության բարելավման ծրագրի (ծրագրերի) մշակում և ներդրում, բ. ոլորտային հարկային կարգապահության բարելավման ծրագրի (ծրագրերի) մոնիտորինգի իրականացում, գ. իրականացված մոնիտորինգի արդյունքներով ծրագրի (ծրագրերի) վերանայման վերաբերյալ, ըստ անհրաժեշտության, առաջարկությունների ներկայացում և հետագա ընթացքի ապահովում:	Իրականացվել է առնվազն 1 հարկային կարգապահության բարելավման ծրագիր:	Ընտրված հարկ վճարողների խմբում նվազել է բարձր ռիսկային հարկ վճարողների քանակը առնվազն 20 տոկոսով:	31.12.2022թ.	0
2.1.13	Կատարելագործել էլեկտրոնային առևտրի հարկային հսկողության մեխանիզմները, ՊԵԿ կարողությունները	ա. օրենսդրական կարգավորումների ուսումնասիրում և, ըստ անհրաժեշտության, օրենսդրական փոփոխությունների վերաբերյալ առաջարկությունների ձևավորում և հետագա ընթացքի ապահովում, բ. էլեկտրոնային առևտրի հսկողություն իրականացնող հարկային ծառայողների մասնագիտական գիտելիքների և աշխատանքային	Էլեկտրոնային առևտրի հարկային հսկողության գործընթացում ՊԵԿ կարողություններն ընդլայնվել են:	Էլեկտրոնային առևտրով զբաղվող՝ հարկային մարմնում չգրանցված ձեռնարկատիրական գործունեության դեպքերի բացահայտումների քանակի աճ՝ առնվազն 15 տոկոսով:	31.12.2025թ.	0

		ունակությունների բարձրացում, գ. էլեկտրրոնային առևտրի հսկողության գործիքակազմի ընդլայնում:		Հսկողական աշխատանքների արդյունքում էլեկտրոնային առևտրով զբաղվող հարկ վճարողներին լրացուցիչ առաջադրված հարկային պարտավորությունների աճ՝ առնվազն 10 տոկոսով:		
2.2.4	Կատարելագործել տրանսֆերային գնագոյացման ուղղությամբ հարկային հսկողությունը1	ա. տրանսֆերային գնագոյացման ստուգումների վերաբերյալ ուղեցույցի մշակում, բ. տրանսֆերային գնագոյացման ստուգումներ իրականացնող հարկային ծառայողների մասնագիտական գիտելիքների և աշխատանքային ունակությունների բարձրացման նպատակով վերապատրաստման միջոցառումների իրականացում, գ. տրանսֆերային գնագոյացման ռիսկերի	Տրանֆերային գնագոյացման ուղղությամբ իրականացվում է արդյունավետ հարկային հսկողություն:	Մշակվել է տրանսֆերային գնագոյացման ստուգումների վերաբերյալ ուղեցույցը, մշակվել և ներդրվել է տրանսֆերային գնագոյացման ռիսկերի վերհանման համակարգ: Տրանսֆերային գնագոյացման ստուգումներ իրականացնելու նպատակով	31.12.2022թ.	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (150.0)

		վերհանման համակարգի մշակում և ներդրում, դ. տրանսֆերային գնագոյացման ստուգումներ իրականացնելու նպատակով համապատասխան առևտրային բազաներին անդամակցություն, ե. միջազգային ստանդարտներին համապատասխան՝ տրանսֆերային գնագոյացման փաստաթղթավորման եռաստիճան համակարգի մշակում և ներդրում:		վերապատրաստված են առնվազն 10 հարկային ծառայողներ: Առկա է անդամակցություն առևտրային տվյալների բազաներին և ներդրվել է տրանսֆերային գնագոյացման փաստաթղթավորման եռաստիճան համակարգը:		
2.2.6	Կատարելագործել ավելացված արժեքի հարկի, շահութահարկի և եկամտային հարկի ոլորտային ստվերի և հարկային պոտենցիալի գնահատման մոդելը, հնարավորության դեպքում՝ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի օժանդակությամբ	ա. տնտեսության հարկունակ ոլորտներում հարկային պոտենցիալի, ստվերի և հարկային ճեղքի գնահատման մեկ միասնական մեթոդաբանության մշակում, որը կլինի ընդունելի և կիրառելի առնվազն հարկային քաղաքականության և վարչարարության ազդեցությունների գնահատման տեսանկյունից, բ. ընդունված մեթոդաբանության հիման վրա համապատասխան ծրագրային մոդուլի	Իրականացվում է տնտեսության հարկունակ ոլորտների հարկային պոտենցիալի, ստվերի և հարկային ճեղքի գնահատում՝ ավելացված արժեքի հարկի, շահութահարկի և եկամտային հարկի գծով:	Կազմվել է ըստ ոլորտների հարկային պոտենցիալի, ստվերի և ճեղքի գնահատականը:	31.12.2022թ.	ՀՀ պետական բյուջե, օրենքով չարգելված ֆինանսավորման աղբյուրներ (7.0)

		նախագծման (կատարելագործման) աշխատանքների իրականացում, որի միջոցով կիրականացվի հարկային պոտենցիալի, ստվերի և հարկային ճեղքի գնահատում:				

Հայաստանի Հանրապետության ՀՀ 2023-2025 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագերն՝ ըստ պետական մա իրականացվող ծրագրերի և ըստ բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների

Ծրագր		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2023 թ.	2024 թ.
		ԸՆԴԱՄԵՆԸ	2,545,993,640.6	2,810,860,107.4
		Հանրապետության նախագահի աշխատակազմ	1,621,182.4	1,628,435.2
1154		Ծրագրի անվանումը՝	1,621,182.4	1,628,435.2
		Հանրապետության նախագահի լիազորությունների իրականացման		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Աջակցել Հանրապետության նախագահի լիազորությունների իրականացման ապահովմանը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ նախագահի Սահմանադրությամբ սահմանված լիազորությունների իրականացման ապահովումը		
		ՀՀ Ազգային ժողով	6,639,920.4	6,639,212.3
1024		Ծրագրի անվանումը՝	6,639,920.4	6,639,212.3
		ՀՀ Ազգային ժողովի լիազորությունների իրականացման ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Օրենսդրական դաշտի ձևավորում և կատարելագործում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Արդյունավետ օրենսդրական դաշտի ապահովում		
		ՀՀ վարչապետի աշխատակազմ	18,941,703.5	16,577,093.8
1033		Ծրագրի անվանումը՝	70,941.0	73,813.0
		Աջակցություն հասարակական և այլ կազմակերպություններին		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Քաղաքացիական հասարակության զարգացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		

		Հասարակության կայուն զարգացման գործընթացներում քաղաքացիական հասարակության կառույցների ինտեգրվածություն և մասնակցություն		
1091		Ծրագրի անվանումը՝	1,020,059.7	1,045,754.6
		Հանրային իրազեկում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հանրային կապերի, պետական մարմինների թափանցիկության, տեղեկատվության մատչելիության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հանրության իրազեկվածության մակարդակի բարելավում, ՀՀ համար կարևոր նշանակություն ունեցող հրադադարներին լուսաբանում		
1132		Ծրագրի անվանումը՝	13,548.0	13,548.0
		Քաղաքացիական ծառայողների վերապատրաստում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Քաղաքացիական ծառայողների աշխատանքի արդյունավետության		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Քաղաքացիական ծառայության ոլորտում անկախ, արհեստավարժ և բարոյական բարձր հատկանիշներով օժտված կադրերի ապահովումը		
1136		Ծրագրի անվանումը՝	7,829,616.0	7,863,675.4
		ՀՀ Վարչապետի լիազորությունների իրականացման ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Աջակցել կառավարության, վարչապետի և փոխվարչապետերի		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ կառավարության և վարչապետի որոշումների ու հանձնարարականների կատարման վերահսկողության ապահովում		
1156		Ծրագրի անվանումը՝	498,083.3	476,083.3
		Հայաստան-Սփյուռք գործակցության ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել Հայաստանի և հայկական սփյուռքի միջև կապերի ամրապնդմանը և զարգացմանը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հայաստանի և Սփյուռքի միջև կրթական, մշակութային և երիտասարդական հաղորդակցության, ճանաչողության և տեղեկացվածության մակարդակի բարձրացում		
1213		Ծրագրի անվանումը՝	6,791,844.2	6,736,766.5

		Տեսչական վերահսկողության ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Տեսչական վերահսկողության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Տեխնիկական կանոնակարգերին համապատասխանության գնահատում և ապահանջների ապահովում		
1214		Ծրագրի անվանումը՝	116,591.3	52,205.0
		Արդյունահանող ճյուղերի զարգացման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հայաստանում տնտեսական աճին հանքարդյունաբերության ոլորտի նպաստի ամրապնդում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հանքարդյունաբերության ոլորտի քաղաքականության մշակմանն աջակցության ապահովում, ապագայի միասնական տեսլականի ձևավորում, ոլորտի թափանցիկության և հաշվետվողականության բարձրացում		
1221		Ծրագրի անվանումը՝	190,000.0	190,000.0
		Տոների և հիշատակի օրերի ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Տոների և հիշատակի օրերին նվիրված միջոցառումների անցկացում ի նպաստ Ազգային ինքնության ապահովման		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հայի պատմական անցյալի արժեվորում ու պահպանում		
1222		Ծրագրի անվանումը՝	125,248.0	125,248.0
		ՀՀ զարգացման գործընթացներում Սփյուռքի ներուժի ներգրավում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Սփյուռք ներուժի բացահայտում, տեղեկատվական համակարգերի ստեղծում, ՀՀ զարգացման գործընթացներում ներգրավվածություն, Հայաստան- Սփյուռք համատեղ ծրագրերի իրականացում, ըստ ոլորտների համահայկական մասնագիտական ռեսուրսների ստեղծում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Սփյուռք ներուժի բացահայտում, սփյուռքի, համահայկական կառույցների և գործիչների վերաբերյալ տեղեկատվական համակարգերի ստեղծում, համահայկական համաժողովների արդյունքում նոր ծրագրերի մշակում և իրականացում		

1223		Ծրագրի անվանումը՝	2,285,772.0	-
		Միջազգային դատարաններում, միջազգային արբիտրաժներում և այլ միջազգային ատյաններում ՀՀ շահերի ներկայացում և պաշտպանություն , որպես կոմիտե ընտրված վճիռների և որոշումների կատարման ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Միջազգային դատարաններում, միջազգային արբիտրաժներում և այլ միջազգային ատյաններում ՀՀ վերաբերյալ գործընթացներում մասնակցություն, որպես կոմիտե ընտրված վճիռների և որոշումների		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ շահերի ներկայացում և պաշտպանություն , ՀՀ վերաբերյալ վճռի կամ որոշման կատարման գործընթացի ապահովում		
		ՀՀ սահմանադրական դատարան	834,619.9	832,324.7
1092		Ծրագրի անվանումը՝	834,619.9	832,324.7
		ՀՀ սահմանադրական դատարանի գործունեության ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ-ում սահմանադրական արդարադատության իրականացում և սահմանադրության գերակայության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ-ում սահմանադրականության, քաղաքացիների և կազմակերպությունների իրավունքի ապահովումը		
		Բարձրագույն դատական խորհուրդ	16,360,939.9	15,931,766.4
1080		Ծրագրի անվանումը՝	16,360,939.9	15,931,766.4
		Դատական իշխանության գործունեության ապահովում և իրականացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Դատական իշխանության անկախության երաշխավորում, բնականոն գործունեության և դատական պաշտպանության իրավունքի ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Դատական իշխանության գործունեության և դատական պաշտպանության իրավունքի ապահովման արդյունավետության բարձրացում		
		ՀՀ դատախազություն	7,085,954.4	7,147,318.7
1013		Ծրագրի անվանումը՝	735,678.0	735,678.0
		Փորձաքննության ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հանցագործությունների բացահայտման մակարդակի բարելավում		

		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Բացահայտված հանցագործությունների աճ		
1087		Ծրագրի անվանումը՝	6,339,476.4	6,400,840.7
		Դատավարական ղեկավարում և դատախազական հսկողություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ-ում հանցավորության դեմ պայքար, հանցագործության դեպքերի կանխարգելում և կրճատում, հանցագործության բոլոր դեպքերի առնչությամբ ոստիկանության տեսչական գործունեության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ-ում մարդու իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանության արդյունավետության բարձրացում, հանցավորությունների կանխարգելման արդյունավետության աճ		
1144		Ծրագրի անվանումը՝	10,800.0	10,800.0
		Մասնագիտական ուսուցում և որակավորման բարձրացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Փորձաքննություններ նշանակելու և ելակետային տվյալների ձեռքբերման իրավասություն ունեցող համակարգերի աշխատանքի արդյունավետության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Փորձաքննություններ նշանակելու և ելակետային տվյալների ձեռքբերման իրավասություն ունեցող համակարգերի աշխատակիցների աշխատանքի արդյունավետության աճ		
		ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	322,291,580.4	369,225,953.3
1001		Ծրագրի անվանումը՝	1,456,564.7	1,469,577.8
		Տարածքային կառավարման ոլորտում քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգի իրականացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Տարածքային կառավարման բնագավառում պետական արդյունավետ քաղաքականության մշակման և իրականացման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Տարածքային կառավարման քաղաքականության իրագործմանն ուղղված ծրագրերի, ազդեցության և արդյունավետության բարելավում		
1004		Ծրագրի անվանումը՝	44,731,837.3	55,321,504.1
		Ոռոգման համակարգի առողջացում		

		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ոռոգման ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ոռոգման ջրի մատակարարման արդյունավետության և հասանելիության բարելավում, կոոպերատիվների կոճատում		
1017		Ծրագրի անվանումը՝	1,025,800.0	205,800.0
		Որոտան-Արփա-Սևան թունելի ջրային համակարգի կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Որոտան-Արփա-Սևան թունելի ջրային համակարգի պահպանում և		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Որոտան-Արփա-Սևան հիդրոհամակարգի անվտանգության և հուսալիության ապահովում		
1019		Ծրագրի անվանումը՝	8,103,984.6	3,447,999.5
		Սոցիալական ներդրումների և տեղական զարգացման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել տարածքներում բնակչության նյութական և ոչ նյութական բարեկեցության աճին		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Համայնքային և միջհամայնքային ենթակառուցվածքների և որակի հասանելիության բարելավում, ինստիտուցիոնալ և ֆինանսական		
1027		Ծրագրի անվանումը՝	290,823.9	290,823.9
		Կոլեկտորադրենաժային ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Կոլեկտորադրենաժային ցանցի միջոցով գրունտային ջրերի հեռացում և համակարգի կենսունակության բարելավում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Գերխոնավ տարածքներում մշակելի հողատարածքների ապահովում և		
1038		Ծրագրի անվանումը՝	14,594.2	14,933.0
		Տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների նեղնապատրաստվածների մասնագիտական վերապատրաստում և հատուկ դասընթացներ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների աշխատակիցների աշխատանքի արդյունավետության բարելավում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		

		Տարածքային կառավարման մարմինների մասնագիտական հմտությունների և կարողությունների բարելավում		
1040		Ծրագրի անվանումը՝	2,792,021.3	1,566,528.4
		Կոշտ թափոնների կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Կենցաղային թափոնների արդյունավետ կառավարում սոցիալական և բնապահպանական խնդիրների լուծում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Կենցաղային թափոնների արդյունավետ կառավարում		
1049		Ծրագրի անվանումը՝	129,569,620.2	153,153,249.2
		Ճանապարհային ցանցի բարելավում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ճանապարհային ցանցի բարելավում և անվտանգ երթևեկության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ճանապարհների ծածկի որակի և փոխադրումների արդյունավետության բարելավում, ճանապարհների միջոցով ապամանավորված ապահովների		
1070		Ծրագրի անվանումը՝	158,950.8	158,950.9
		Աջակցություն փախստականների ինտեգրմանը		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Փախստականների ինտեգրում հասարակություն		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների ընդգրկման և ծառայությունների շրջանակի ընդլայնում		
1072		Ծրագրի անվանումը՝	19,056,660.2	16,122,185.9
		Ջրամատակարարման և ջրահեռացման բարելավում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ջրամատակարարման ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման համակարգի բարելավում, կորուստների կրճատում		
1073		Ծրագրի անվանումը՝	29,362.7	16,925.3
		Ընդերքի ուսումնասիրության, օգտագործման և պահպանման		
		Ծրագրի նպատակը՝		

		Ընդերքի օգտագործման արդյունավետության բարձրացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ընդերքօգտագործման միասնական ֆոնդի ստեղծում և վարում		
1077		Ծրագրի անվանումը՝	370,090.0	374,930.0
		Երկաթուղային զանցի զարգացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Երկաթուղային զանցի զարգացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Երկաթուղու աշխատանքի որակի բարելավում		
1079		Ծրագրի անվանումը՝	(8,732,031.7)	(8,733,841.4)
		Պետական գույքի կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Պետական գույքի համալիր և արդյունավետ կառավարման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Պետական գույքի կառավարման արդյունավետության բարձրացում		
1106		Ծրագրի անվանումը՝	214,652.0	216,494.9
		Միգրացիոն բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում և իրականացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Միգրացիոն պետական քաղաքականության մշակում և արդյունավետ		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Միգրացիոն պետական քաղաքականության մշակում և իրագործման միջոցառումների արդյունավետության աճ		
1109		Ծրագրի անվանումը՝	399,442.8	390,015.5
		Ջրային տնտեսության ոլորտում ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ջրային տնտեսության ոլորտում պետական արդյունավետ ծրագրերի մշակման և իրականացման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ջրային տնտեսության ոլորտում իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում		
1110		Ծրագրի անվանումը՝	23,700.0	11,280.0
		Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		

		Քաղաքացիական պարտքի կատարման այլընտրանքային տարբերակների ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայության արդյունավետության		
1157		Ծրագրի անվանումը՝	14,505,131.3	29,932,795.0
		Քաղաքային զարգացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Քաղաքային ենթակառուցվածքների զարգացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Քաղաքային ենթակառուցվածքների արդիականացում և բարելավում		
1167		Ծրագրի անվանումը՝	1,312,990.8	1,636,680.0
		Էլեկտրաէներգետիկ համակարգի զարգացման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել էլեկտրաէներգետիկ համակարգի հուսալիության բարձրացմանը և էլեկտրաէներգիայի անխափան մատակարարման ապահովմանը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հուսալի և անվտանգ էլեկտրամատակարարման ապահովում		
1171		Ծրագրի անվանումը՝	37,033.7	37,033.7
		Ռադիոակտիվ թափոնների կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Բնակչության և շրջակա միջավայրի պաշտպանություն ռադիոակտիվ թափոններով մնասակար ազդեցությունից		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ռադիոակտիվ թափոնների հավաքագրում, վնասազերծում և պահպանում		
1176		Ծրագրի անվանումը՝	1,500,421.9	4,424,798.8
		Ավիացիայի բնագավառում վերահսկողության և կանոնակարգման		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ քաղաքացիական ավիացիայի համակարգի ենթակառուցվածքների գործունեության կանոնակարգում և զարգացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ օդային տարածքով քաղաքացիների և բեռների անվտանգ և արագ տեղափոխման գործընթացների պատշաճ կանոնակարգում և դրանց ապահովման ապահովում		
1189		Ծրագրի անվանումը՝	10,988,742.8	5,034,410.1

		Դպրոցների սեյսմիկ անվտանգության մակարդակի բարձրացման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել երկրի սեյսմակայունության ապահովմանը, անհատական և հասարակական անվտանգության մակարդակի բարձրացմանը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Դպրոցական շենքերի սեյսմակայունության մակարդակի բարձրացում		
1212		Ծրագրի անվանումը՝	92,733,244.9	102,500,008.7
		Տարածքային զարգացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Տարածքային համաչափ զարգացման խթանում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ համայնքների կառավարման արդյունավետության բարձրացում և տնտեսական գործունեության խթանում		
1232		Ծրագրի անվանումը՝	1,707,942.0	1,632,870.0
		Էներգաարդյունավետության ծրա•իր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Էներգախնայողության և վերականգնվող էներգետիկայի ներուժի առավելագույն հոգացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Էներ•ախնայողության մակարդակի բարձրացում և վերական•նվող էներ•ետիկայի մասնաբաժնի աճ		
		ՀՀ առողջապահության նախարարություն	141,952,822.9	160,611,482.4
1003		Ծրագրի անվանումը՝	6,497,690.9	7,486,754.1
		Հանրային առողջության պահպանում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Մարդու օրգանիզմի վրա շրջակա միջավայրի վնասակար և վտանգավոր գործոնների ազդեցության բացառում և նվազեցում, կառավարելի վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքար:		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ բնակչության անընկալության ապահովում: Հանրապետությունում արյան, արյան բաղադրամասերի և արյան պատրաստուկների անհրաժեշտ քանակության պահպանում		
1053		Ծրագրի անվանումը՝	5,396,797.9	1,662,958.8

		Առողջապահության համակարգի արդիականացման և արդյունավետության բարձրացման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Առողջապահության համակարգի արդիականացում և զարգացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Առողջապահական ենթակառուցվածքների բարելավում, կարողությունների զարգացում		
1099		Ծրագրի անվանումը՝	30,302,821.3	34,491,701.7
		Առողջության առաջնային պահպանում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Բնակչությանը մատչելի և որակյալ առաջնային բժշկական օգնության և սպասարկման տրամադրում, առողջության վատթարացման ռիսկի գործոնների վերհանում և դրանց հնարավոր անբարենպաստ ազդեցության կանխարգելում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Առողջության առաջնային պահպանման օղակում ցուցաբերվող բժշկական օգնության որակի, հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման և կանխարգելման մակարդակի բարելավում, առողջապահական ծառայությունների վերաբերյալ հասանելիության և դրանց նկատմամբ սպառողների գոհացության աճ		
1126		Ծրագրի անվանումը՝	9,842,694.0	19,742,308.1
		Առողջապահության ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Մարդու և հանրության առողջության պահպանում, բնակչության առողջության բարելավում, հիվանդությունների կանխարգելում, հաշմանդամության և մահացության գործոնների նվազեցում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Առողջապահության ոլորտում իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում		
1142		Ծրագրի անվանումը՝	474,101.0	674,137.7
		Դատաբժշկական և ախտաբանաանատոմիական ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Պաթանատոմիական կանխորոշումների հիման վրա ախտորոշման և բուժման արդյունավետության բարձրացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		

		Մահերի պատճառների բացահայտում		
1188		Ծրագրի անվանումը՝	4,119,980.1	4,311,495.0
		Դեղապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Դեղերի անվտանգության, արդյունավետության և որակի ապահովում, ՀՀ հիմնական դեղերի ցանկում առկա կենսականորեն անհրաժեշտ դեղերի ֆիզիկական և տնտեսական մատչելիության բարձրացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հանրապետությունում առանձին հիվանդություններով տառապող անձանց առանցքային նշանակության դեղորայքի մատչելիության բարձրացում		
1191		Ծրագրի անվանումը՝	382,426.3	396,262.0
		Խորհրդատվական, մասնագիտական աջակցություն և հետազոտություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Բժշկական օգնության կազմակերպման ու որակի բարձրացման կարգավորման մասնագիտական, խորհրդատվական, կազմակերպամեթոդական ապահովում, համակարգի գործունեության		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Առողջապահական վիճակագրության և նորմատիվային համակարգի բարելավում: Առողջապահական համակարգի գործունեության արդյունքների և կենսաբժշկական բնույթի տեղեկատվության ապահովում		
1200		Ծրագրի անվանումը՝	21,016,998.7	23,029,065.7
		Մոր և մանկան առողջության պահպանում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Մոր և մանկան առողջության պահպանում, կանանց և երեխաներին մատուցվող բժշկական ծառայությունների մատչելիության և որակի բարելավում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Մանկական և մայրական մահացության և հիվանդացության կրճատում, կանանց վերարտադրողական առողջության բարելավում		
1201		Ծրագրի անվանումը՝	5,311,043.3	6,171,222.4
		Շտապ բժշկական օգնություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Մարդու կյանքին և առողջությանը վտանգ սպառնացող վիճակներում որակյալ շտապ բժշկական օգնության ծառայությունների տրամադրում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		

		Շտապ օգնության համակարգի պատրաստվածության բարելավում, արձագանքման արագության, հասանելիության և բժշկական օգնության ծառայությունների որակի բարելավում		
1202		Ծրագրի անվանումը՝	20,097,704.8	21,505,289.5
		Ոչ վարակիչ հիվանդությունների բժշկական օգնության ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ոչ վարակիչ հիվանդությունների (մասնավորապես՝ սիրտանոթային, շաքարային դիաբետի և չարորակ նորագոյացությունների) բուժման արդյունավետության բարձրացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ոչ վարակիչ հիվանդություններով պայմանավորված հիվանդացության և մահացության նվազեցում		
1207		Ծրագրի անվանումը՝	36,203,224.4	38,724,260.4
		Սոցիալապես անապահով և առանձին խմբերի անձանց բժշկական օգնություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության հասանելիության և մատչելիության մակարդակի բարձրացում, հիվանդությունների որակյալ բժշկական օգնության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության հասանելիության և մատչելիության բարձրացում, ծառայությունների մատուցման հասանելիության բարելավում		
1208		Ծրագրի անվանումը՝	2,307,340.2	2,416,027.0
		Վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Վարակիչ և բնակչության համար մեծ ռիսկ ներկայացնող հիվանդությունների (մալարիա, տուբերկուլյոզ, ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ և այլն) վաղ հայտնաբերում, արդյունավետ հսկացում և բժշկական օգնության ապահովում;		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Վարակի փոխանցման, վարակիչ հիվանդություններով պայմանավորված հիվանդացության և մահացության նվազեցում		
		ՀՀ արդարադատության նախարարություն	25,217,742.3	24,514,067.0
1052		Ծրագրի անվանումը՝	156,433.2	156,433.2
		Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցում		

		Ծրագրի նպատակը՝		
		Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման համակարգի զարգացում, գործունեության առավելագույն բարելավում		
1057		Ծրագրի անվանումը՝	1,789,547.4	1,717,329.8
		Արդարադատության ոլորտում քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում, խորհրդատվության և մոնիտորինգի իրականացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Արդարադատության ոլորտում քաղաքականության, խորհրդատվության, մոնիտորինգի, գնման և աջակցության իրականացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Արդարադատության քաղաքականության իրագործմանն ուղղված ծրագրերի առավելագույն բարելավում		
1093		Ծրագրի անվանումը՝	1,409,593.9	1,409,593.9
		Դատական և հանրային պաշտպանություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Իրավունքի պաշտպանության հասանելիության և օբյեկտիվության		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հանրային պաշտպանի ծառայությունների հասցեականության և դատական գործունեությանը աջակցության ապահովում		
1120		Ծրագրի անվանումը՝	14,284,928.2	13,511,056.8
		Քրեակատարողական ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Դատապարտյալների պատժի կատարման և ուղղման համար անհրաժեշտ պայմաններով ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Դատապարտյալների զբաղվածության և իրավունքների պաշտպանություն		
1123		Ծրագրի անվանումը՝	1,232,896.7	1,232,896.7
		Իրավական իրազեկում և տեղեկատվության ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հանրության իրազեկվածության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		

		Իրավական տեղեկատվության մատչելիության և հանրության իրազեկվածության մակարդակի աճ		
1149		Ծրագրի անվանումը՝	501,858.7	501,858.7
		Արդարադատության համակարգի աշխատակիցների վերապատրաստում և հատուկ ուսուցում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Արդարադատության համակարգի աշխատակիցների աշխատանքի արդյունավետության բարելավում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Արդարադատության համակարգի աշխատակիցների մասնագիտական գիտելիքների և կարողությունների բարելավում		
1182		Ծրագրի անվանումը՝	3,142,484.2	3,084,897.9
		Հարկադիր կատարման ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հարկադիր կատարման ենթակա ակտերի կատարման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հարկադիր կատարման ենթակա ակտերի կատարողական ընթացակարգերի զարգացում և կատարման ապահովում		
1228		Ծրագրի անվանումը՝	2,700,000.0	2,900,000.0
		Հակակոռուպցիոն քաղաքականության մշակում,ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգի իրականացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հակակոռուպցիոն ինստիտուցիոնալ համակարգի վերափոխում և զարգացում՝ նաև ոլորտային կոռուպցիոն ռիսկերի վերհանման ու նվազեցման և էլեկտրոնային ժողովրդավարության գործիքների ներդրման միջոցով		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Կոռուպցիայի նվազեցում, հակակոռուպցիոն արդյունավետ ինստիտուցիոնալ համակարգի առկայություն		
		ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն	51,876,681.1	35,449,680.3
1022		Ծրագրի անվանումը՝	16,371,270.2	9,500,664.4
		Գյուղատնտեսության խթանման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Գյուղատնտեսական մթերքի և դրանց վերամշակումից ստացվող սննդամթերքի ծավալների ավելացում		

		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Գյուղատնտեսական մթերքների ծավալների ավելացում: Օգտագործվող վարելահողերի ավելացում: Պտուղբանջարեղենի և խաղողի վերամշակումից ստացված արտադրանքի ծավալների աճ		
1058		Ծրագրի անվանումը՝	2,734,350.2	2,730,670.2
		Էկոնոմիկայի ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Էկոնոմիկայի ոլորտում պետական արդյունավետ քաղաքականության մշակման և իրականացման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Էկոնոմիկայի ոլորտում իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում		
1059		Ծրագրի անվանումը՝	116,524.0	116,524.0
		Բուսաբուծության խթանում և բույսերի պաշտպանություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հողագործությունից ստացվող արդյունքի բարելավում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Մշակաբույսերի միջին բերքատվության բարձրացում:ՀՀ գյուղատնտեսական նշանակության ողջ հողատարածքի համար կազմված ագրոքիմիական քարտեզներով ապահովվածություն: Հացահատիկի և հատիկաընդեղենի արտադրության ծավալների ավելացում		
1067		Ծրագրի անվանումը՝	30,803.4	30,803.4
		Ստանդարտների մշակում և հավատարմագրման համակարգի զարգացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Արտադրանքի, ծառայությունների և գործընթացների անվտանգության մակարդակի բարելավում, միջազգային ու տարածաշրջանային հավաստագրմանն համապատասխան ինտեգրում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Առևտրում տեխնիկական խոչընդոտների վերացում և շուկայահանվող արտադրանքի ու մատուցվող ծառայությունների համապատասխանության գնահատման գործընթացի արդյունքների նկատմամբ վստահության		
1086		Ծրագրի անվանումը՝	865,359.2	1,684,486.7
		Գյուղական ենթակառուցվածքների վերականգնում և զարգացում		

		Ծրագրի նպատակը՝		
		Գյուղատնտեսության ոլորտի արդյունավետության աճ		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Գյուղատնտեսական արտադրանքի ծավալների ավելացում		
1104		Ծրագրի անվանումը՝	160,092.5	160,092.5
		Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանը		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացում և ընդլայնում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՓՄՁ հատվածի աջակցություն և խթանում, մարզերում ՓՄՁ-ի սուբյեկտների թվաքանակի ավելացում		
1116		Ծրագրի անվանումը՝	1,609,225.0	1,609,225.0
		Անասնաբուժական ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Անասնահամաճարակային կայուն ֆոնի ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Գյուղատնտեսական կենդանիների վարակամերժության ապահովում		
1134		Ծրագրի անվանումը՝	737,145.0	-
		Ենթակառուցվածքների և գյուղական ֆինանսավորման աջակցություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Բարելավել գյուղական ազգաբնակչության տնտեսական ու սոցիալական կարգավիճակը, ստեղծել զբաղվածության ապահովման կայուն մեխանիզմներ, զարգացնել արտադրական համակարգերը և կապը ապրանքային մանրածախ արտադրության ենթակառուցվածքի օգտագործողների միջև		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Գյուղական տարածքներում տնտեսական ակտիվության բարելավում		
1165		Ծրագրի անվանումը՝	1,850,000.0	1,850,000.0
		Ներդրումների և արտահանման խթանման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ներդրումների ներգրավման և արտահանման խթանում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Նախորդ տարվա համեմատ ներդրումների և արտահանման ծավալների աճ		
1187		Ծրագրի անվանումը՝	10,267,164.4	8,924,999.9
		Գյուղատնտեսության արդիականացման ծրագիր		

		Ծրագրի նպատակը՝		
		Գյուղատնտեսական տեխնիկական համակարգերի արդիականացում, ինտենսիվ այգիների ներդրման և տոհմաբուծության մեջ նոր գենետիկական ռեսուրսների ներգրավման աջակցություն		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ոռոգման արդիական համակարգեր ներդրված հողատարածքների և տոհմային կենդանիների տեսակարար կշռի ավելացում		
1190		Ծրագրի անվանումը՝	8,900,847.2	2,098,818.2
		Զբոսաշրջության զարգացման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հայաստանի և հայկական զբոսաշրջային արդյունքի մրցունակության և ճանաչելիության բարձրացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Զբոսաշրջիկների թվաքանակի ավելացում		
1224		Ծրագրի անվանումը՝	8,233,900.0	6,743,396.0
		Ճգնաժամերի հակազդման և արտակարգ իրավիճակների հետևանքների նվազեցման և վերացման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Կորոնավիրուսի (COVID-19) հետևանքով առաջացած ճգնաժամերի հակազդում և հետևանքների վերացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Կորոնավիրուսի (COVID-19) տարածման կրճատում, տնտեսական կայունության ապահովում		
		ՀՀ արտաքին գործերի նախարարություն	18,849,451.8	18,622,860.7
1050		Ծրագրի անվանումը՝	224,549.0	224,549.0
		Միջազգային հարաբերությունների և դիվանագիտության ոլորտում մասնագետների պատրաստում և վերապատրաստում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Դիվանագիտական և պետական ծառայության արդյունավետության		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Դիվանագիտական ծառայության համալրում նոր և որակյալ մասնագետներով, պետական ծառայության, այդ թվում՝ դիվանագիտական ծառայողների վերապատրաստում, տեսական գիտելիքների և գործնական հմտությունների զարգացում և նրանց ստեղծագործական արդյունավետության բարձրացում		

1061		Ծրագրի անվանումը՝	2,082,041.7	2,058,643.2
		Արտաքին գործերի ոլորտում Կառավարության քաղաքականության մշակում և իրականացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Միջազգային իրավունքի հիման վրա բոլոր պետությունների հետ բարիդրացիական, փոխշահավետ հարաբերությունների հաստատում և զարգացում, միջազգային հարաբերություններում ՀՀ շահերի և իրավունքների		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ ինքնիշխանության պաշտպանություն, արտաքին անվտանգության բաղադրիչի ամրապնդում, ԼՂ հիմնախնդրի կարգավորում, ՀՀ միջազգ. հեղինակության բարձրացում, զարգացման համար արտաքին բարենպաստ պայմանների ապահովում, արտերկրում ՀՀ դիպլոմատիկական շահերի		
1118		Ծրագրի անվանումը՝	2,066,617.4	2,069,053.6
		Համագործակցություն միջազգային կազմակերպությունների հետ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Միջազգային կազմակերպությունների հետ և դրանց շրջանակներում բնականոն փոխհարաբերությունների ու արդյունավետ համագործակցության ապահովում և ընդլայնում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Միջազգային կազմակերպություններում ՀՀ առավել ակտիվ ներգրավվածություն, լիարժեք անդամակցության ապահովում և ՀՀ շահերի պաշտպանություն: Հայաստանում միջազգ. կազմակերպությունների կողմից տարբեր ծրագրերի իրականացում, արդյունքում ընդհանուր բարելավումներ		
1128		Ծրագրի անվանումը՝	14,285,989.0	14,079,105.2
		Օտարերկրյա պետություններում ՀՀ դիվանագիտական ծառայության մասնմինների գործունեության կազմակերպում և իրականացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Երկկողմ և բազմակողմ միջազգային հարաբերություններում ՀՀ ներկայացում, օտարերկրյա պետություններում ՀՀ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց շահերի պաշտպանություն		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		

		Միջազգային հարաբերություններում ՀՀ ներգրավվածության աստիճանի և երկրի միջազգային հեղինակության բարձրացում, արտերկրում ՀՀ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց շահերի պաշտպանություն և աջակցություն: Հանրության անդամների և կազմակերպությունների հետ հարաբերությունների		
1178		Ծրագրի անվանումը՝	190,254.7	191,509.7
		Հայաստանի Հանրապետությունում և օտարերկրյա պետություններում արտաքին առևտրային միջոցառումների իրականացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հայաստանի Հանրապետությունում և ՀՀ միջազգային հարաբերություններում պետական արտաքին առևտրային կանոնների միասնական կիրառում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ-ում և օտարերկրյա պետություններում միջազգային արարողակարգային չափանիշներին համապատասխան միջոցառումների ընթացակարգերի և ծիսակատարների կազմակերպում և իրականացում		
		ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	7,496,603.9	6,812,143.3
1016		Ծրագրի անվանումը՝	1,686,961.4	1,686,961.4
		Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատում և մոնիթորինգ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել շրջակա միջավայրի և բնական ռեսուրսների (բացառությամբ օգտակար հանածոների) պահպանությանը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ ամբողջական տեղեկատվության		
1071		Ծրագրի անվանումը՝	1,214,050.8	1,205,685.1
		Շրջակա միջավայրի ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Շրջակա միջավայրի պահպանությանն ուղղված պետական քաղաքականության մշակում և իրականացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Շրջակա միջավայրի պահպանությանն ուղղված օրենսդրական դաշտի զարգացում, իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության		
1133		Ծրագրի անվանումը՝	614,510.4	434,967.2
		Բնապահպանական ծրագրերի իրականացում համայնքներում		
		Ծրագրի նպատակը՝		

		Տնտեսական գործունեության հետևանքով շրջակա միջավայրին և բնակչության առողջությանը պատճառված վնասների մեղմմանն ուղղված ծրագրերի իրականացման համակարգում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ազդակիր համայնքներում բարելավված շրջակա միջավայր		
1155		Ծրագրի անվանումը՝	1,292,196.4	1,292,196.4
		Բնական պաշարների և բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կառավարում և պահպանում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Բնական պաշարների և կենսաբազմազանության արդյունավետ կառավարում և պահպանություն		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Բնական պաշարների և կենսաբազմազանության վերարտադրության աճի ապահովում		
1173		Ծրագրի անվանումը՝	2,646,384.2	2,149,832.5
		Անտառների կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Անտառային տարածքների կայուն կառավարում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Կայուն կառավարվող անտառային տարածքների աճ		
1186		Ծրագրի անվանումը՝	42,500.7	42,500.7
		Բնագիտական նմուշների պահպանություն և ցուցադրություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել բնապահպանական աշխարհայացքի ձևավորմանը, բնակչության էկոլոգիական դաստիարակությանը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Մշտական և ժամանակավոր ցուցահանդեսների միջոցով հավաքածուները նեղնապագնել հանրությանը և հրականացնել բնապահպանական քարոզչություն		
		ՀՀ կրթության , գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն	248,655,407.9	280,453,067.5
1041		Ծրագրի անվանումը՝	4,224,949.9	3,067,041.5
		Մեծ նվաճումների սպորտ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել Հայաստանում մեծ սպորտի շարունակական զարգացմանը և միջազգային հարթակներում ՀՀ դիրքի բարելավմանը		

		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ առաջնությունների ընդլայնում, միջազգային սպորտային միջոցառումներին մասնակցության և նվաճումների ապահովում		
1045		Ծրագրի անվանումը՝	16,189,647.1	18,961,203.8
		Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Աշխատաշուկայի արդի պահանջներին համապատասխան նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում, կրթության մատչելիության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության գրավչության բարձրացում, մատչելի և մրցունակ նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ապահովում		
1056		Ծրագրի անվանումը՝	570,375.5	483,340.5
		Կինեմատոգրաֆիայի ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Կինոարվեստի և կինոարտադրության զարգացմանն աջակցություն, հայկական ավանդույթների շարունակականության ապահովում և կինոարվեստի հանրահռչակում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Կինոարտադրության ընդլայնում և տարածում, հասարակության կինոհաղորդակցության բարելավում		
1075		Ծրագրի անվանումը՝	3,743,596.4	4,195,964.2
		Մշակութային ժառանգության ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Մշակութային ժառանգության պահպանում, օգտագործում, համալրում և հանրահռչակում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Մշակութային ժառանգության շարունակական պահպանում, մշակութային զբոսաշրջության զարգացում և խթանում		
1111		Ծրագրի անվանումը՝	14,088,663.7	14,404,976.8
		Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		

		Ապահովել մատչելի, որակյալ և մրցունակ բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթություն:		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Գիտելիքների տնտեսության և գիտության զարգացման արդի պահանջներին համապատասխան բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում		
1115		Ծրագրի անվանումը՝	2,230,353.7	2,592,353.7
		Երիտասարդության ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական և մշակութային կյանքին երիտասարդների լիարժեք ներգրավմանը և նրանց ստեղծագործական ներուժի ամբողջական բացահայտմանը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հասարակական կյանքում երիտասարդների արդյունավետ ներգրավվածության և բացահայտման ոլորտում		
1124		Ծրագրի անվանումը՝	1,726,259.7	1,738,259.7
		Գրահրատարակչության և գրադարանների ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել գրականության զարգացմանը, տարածմանը և հանրահռչակմանը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Գրքի և գրական արտադրանքի բազմազանության և հասանելիության ապահովում, ստեղծագործական գործընթացների խթանում		
1130		Ծրագրի անվանումը՝	1,867,685.5	1,869,989.1
		Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի բնագավառի պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ապահովել համընդհանուր, հավասարապես հասանելի, ներառական և որակյալ կրթություն՝ բավարարելով տնտեսության ու հասարակության պահանջները, միաժամանակ ծառայելով ազգային շահերին		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի բնագավառում իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում		
1146		Ծրագրի անվանումը՝	123,991,861.6	131,082,194.1
		Հանրակրթության ծրագիր		

		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ապահովել անվճար և որակյալ հանրակրթություն		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Մտավոր, հոգևոր, ֆիզիկական և սոցիալական ունակությունների համակողմանի ու ներդաշնակ զարգացմամբ, հայրենասիրության, պետականության և մարդասիրության ոգով դաստիրակված, պատշաճ վարքով և վերաբերմունքով անձի ձևավորում		
1148		Ծրագրի անվանումը՝	5,976,753.0	6,758,637.4
		Արտադպրոցական դաստիարակության ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացմանը, ինքնաբուխ և կեղծ գիտելիքների ձեռքբերմանը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ստեղծել պայմաններ սովորողների ազատ ժամանցի կազմակերպան միջոցով նրանց հետաքրքրությունների բազմաձևացման, ձևավորման և		
1162		Ծրագրի անվանումը՝	29,791,277.4	32,232,465.7
		Գիտական և գիտատեխնիկական հետազոտությունների ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության հիմնարար, կիրառական և թեմատիկ հետազոտությունների իրականացում, ենթակառուցվածքի և ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանում և զարգացում, գիտական ներուժի վերարտադրության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Գիտության և տեխնիկայի զարգացման գերակա ուղղությունների հետազոտությունների իրականացում, գիտական ներուժի զարգացում, ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանում		
1163		Ծրագրի անվանումը՝	2,211,934.3	1,268,246.4
		Մասսայական սպորտ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Բնակչության շրջանում առողջ ապրելակերպի արմատավորում, անհատի բազմակողմանի ու ներդաշնակ զարգացման գործում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի դերի բարձրացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		

		Սպորտի նկատմամբ հետաքրքրվածության և մասնակցության ընդլայնում		
1168		Ծրագրի անվանումը՝	9,677,689.6	9,689,509.0
		Արվեստների ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել ազգային հենքի վրա ժամանակակից թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, կերպարվեստի և պարարվեստի զարգացմանը և խանդավառմանը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Մրցունակ արվեստային արտադրանքի ստեղծում, ստեղծագործական գործընթացների խթանում, արվեստի նոր նախագծերի ներդրում և մասնագիտական կանխում հասարակության նեղացմանում		
1183		Ծրագրի անվանումը՝	17,283,973.4	30,286,455.0
		Ապահով դպրոց		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Դպրոցներին սպառնացող աղետների ռիսկի կառավարման կարողությունների հզորացում, դպրոցի անձնակազմի և աշակերտների անվտանգության ապահովման մասնագիտական բարձրացում՝ կիբերտեղ նեղարական և		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Դպրոցական միջավայրի բարելավում		
1192		Ծրագրի անվանումը՝	9,130,940.8	15,857,556.7
		Կրթության որակի ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ընթացիկ աշխատանքների, բարեփոխումների և նոր նախաձեռնությունների միջոցով ֆորմալ և ոչ-ֆորմալ կրթության ոլորտում իրականացվող միջոցառումների, մատուցվող ծառայությունների բովանդակության և կազմակերպման որակի շարունակական բարելավում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Նախադպրոցականից մինչև հետբուհական կրթության որակի, այն է սովորողների, միջավայրի, ծրագրերի և ուսումնական նյութերի բովանդակության, գործընթացների, ինչպես նաև վերջնարդյունքների որակի բարելավում բարձր ներառական և միջազգային չափանիշների		
1193		Ծրագրի անվանումը՝	4,278,516.4	4,278,516.4
		Համընդհանուր ներառական կրթության համակարգի ներդրում		
		Ծրագրի նպատակը՝		

		Յուրաքանչյուր երեխայի համար կրթության մատչելիության, հավասար մասնակցության հնարավորության և որակի ապահովում՝ զարգացման առանձնահատկություններին համապատասխան և անհրաժեշտ պայմանների ստեղծման միջոցով		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Խոցելի խմբերի երեխաների ընդգրկվածության ապահովում հանրակրթական հաստատություններում		
1196		Ծրագրի անվանումը՝	87,228.2	87,318.4
		Մարզերի մշակութային զարգացման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Մարզերում մշակութային կյանքի և մշակութաստեղծ գործունեության		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Համայնքներում մշակույթի հասանելիության և մշակութային կյանքին մասնակցության ընդգրկվածության ընդլայնում		
1198		Ծրագրի անվանումը՝	342,853.8	342,853.8
		Մշակութային և գեղագիտական դաստիարակության ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Երեխաների հոգևոր և գեղագիտական ընդունակությունների բացահայտում և զարգացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ստեղծագործական ունակությունների ձևավորում և զարգացում		
1215		Ծրագրի անվանումը՝	373,846.3	389,183.7
		Կրթության, մշակույթի և սպորտի ոլորտներում միջազգային և սփյուռքի հետ համագործակցության զարգացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Կրթության, մշակույթի և սպորտի ոլորտներում միջազգային համագործակցության ընդլայնում, սփյուռքում և օտարերկրյա պետություններում հայկական կրթական կարողությունների հզորացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Սփյուռքի ուսուցիչների կարողությունների բարելավում, հայագիտական առարկաների դասավանդման հիմքերի ամրապնդում, համահայկական միջոցառումների կազմակերպում, միջազգային համաձայնագրերով և հրատարակչական գործունեության աջակցում		
1227		Ծրագրի անվանումը՝	867,001.6	867,001.6

		Կրթության ոլորտում տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների ներդրում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Կրթության ոլորտում տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների կիրառման ընդլայնում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ուսումնական հաստատությունների լիարժեք ընդգրկվածություն կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգում և ուսումնական նյութերով ապահովում		
		ՀՀ պաշտպանության նախարարություն	471,100,090.3	486,246,090.3
1125		Ծրագրի անվանումը՝	1,029,069.6	1,029,069.6
		Ռազմական ուսուցում և վերապատրաստում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ ԶՈՒ պատրաստության մակարդակի բարձրացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ ԶՈՒ-ում զինծառայողների, ստորաբաժանումների և կառավարման մարմինների պատրաստության մակարդակի բարձրացում		
1169		Ծրագրի անվանումը՝	466,379,201.9	481,525,201.9
		ՀՀ պաշտպանության ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ ԶՈՒ ռազմավարական ծավալումն ապահովող մարտական պատրաստականության պահպանում, արտաքին թշնամուց ՀՀ պետական սահմանների պաշտպանության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ ԶՈՒ ռազմավարական ծավալումն ապահովող մարտական պատրաստականության պահպանում		
1177		Ծրագրի անվանումը՝	215,320.0	215,320.0
		Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նվազեցնել ականների և պատերազմի պայթուցիկ մնացորդների տարածման սոցիալական, տնտեսական և բնապահպանական վտանգավոր ազդեցությունը մարդու և հասարակության կենսագործունեության վրա		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		

		Ականների և ՊՊՄ-ների ռիսկերի կրճատում մինչև նվազագույն մակարդակ: Կասկածելի ականապատված տարածքների և դրա հետ փոխկապակցված գոտիների նկատմամբ		
1197		Ծրագրի անվանումը՝	941,054.1	941,054.1
		Միջազգային ռազմական համագործակցություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Միջազգային կայուն և բազմակողմ ռազմաքաղաքական հարաբերությունների ամրապնդում, փորձի փոխանակում և ռազմական բարեփոխումներին աջակցության ընդլայնում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Միազգային ռազմական համագործակցության ընդլայնում և առուունավետության աճ		
1204		Ծրագրի անվանումը՝	2,535,444.7	2,535,444.7
		Ռազմաբժշկական սպասարկում և առողջապահական ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Զինծառայողների, ինչպես նաև նրանց ընտանիքների անդամների առողջության ապահովում, որակյալ բժշկական ծառայություններով		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ծառայողական պարտականությունների արդյունավետ կատարմանը խոչընդոտող հիվանդությունների նախադրյալում և առողջական խնդիրների		
		ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	645,030,158.4	698,066,603.7
1005		Ծրագրի անվանումը՝	11,022,316.0	10,998,316.0
		Պարգևավճարներ և պատվովճարներ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Պետական հոգածության դրսևորում, առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին և նրանց ընտանիքներին սոցիալական երաշխիքների		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին և նրանց ընտանիքի անդամների սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակի բարձրացում		
1011		Ծրագրի անվանումը՝	33,408,727.3	33,458,011.2
		Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Օժանդակել անապահով ընտանիքների կենսամակարդակի բարձրացմանը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		

		Աղքատության մեղմում և ծայրահեղ աղքատության կրճատում		
1015		Ծրագրի անվանումը՝	10,619,496.0	10,619,496.0
		Սոցիալական փաթեթների ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների սոցիալական երաշխիքների ապահովում և աշխատանքային մոտիվացիայի		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Պետական մարմինների աշխատակիցների կյանքի որակի բարելավում		
1032		Ծրագրի անվանումը՝	3,763,380.4	4,982,223.6
		Խնամքի ծառայություններ 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց բնականոն կենսագործունեության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Խնամքի ծառայություններ ստացած առավել կարիքավոր անձանց ինքնուրույնության աճ		
1068		Ծրագրի անվանումը՝	47,903,893.0	46,613,138.0
		Ժողովրդագրական վիճակի բարելավում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Խթանել ժողովրդագրական վիճակի բարելավումը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ժողովրդագրական վիճակի բարելավում և բազմազավակության աճ		
1082		Ծրագրի անվանումը՝	20,246,954.9	20,891,454.9
		Սոցիալական աջակցություն անաշխատունակության դեպքում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Կորցրած եկամուտների մասնակի փոխհատուցում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Անաշխատունակության հետևանքով եկամտի կորստի մասնակի փոխհատուցման ապահովում		
1088		Ծրագրի անվանումը՝	1,536,073.2	1,536,073.2
		Զբաղվածության ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Բնակչության կայուն և ժամանակավոր զբաղվածության ապահովմանը միտված պայմանների ստեղծում		

		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Կայուն և ժամանակավոր զբաղվածների թվաքանակի աճ		
1098		Ծրագրի անվանումը՝	3,835,081.1	7,572,268.0
		Բնակարանային ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հանրապետությունում մշտական բնակության վայր չունեցող անօթևան անձանց բնակարանային ապահովմանն աջակցություն		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հանրապետությունում մշտական բնակության վայր չունեցող անօթևան անձանց բնակարանային ապահովվածության բարելավում		
1102		Ծրագրի անվանումը՝	422,542,370.0	470,059,010.0
		Կենսաթոշակային ապահովություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Կենսաթոշակի իրավունքի իրացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Կենսաթոշակների նշանակման և վճարման գործընթացի ապահովում		
1117		Ծրագրի անվանումը՝	7,869,880.4	7,926,329.2
		Սոցիալական պաշտպանության բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիթորինգ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Աղքատության մեղմման և անհավասարության նվազեցման, աշխատաշուկայի պահանջարկի և գործազրկության անհմպ. կրճատման, զբաղվածության աճի, ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավման և քաղաքացիների [illegible]		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և առուկանավետության բարելավում		
1141		Ծրագրի անվանումը՝	4,742,993.0	4,748,481.6
		Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված ընտանիքների, կանանց և երեխաների հիմնական պահանջմունքների և սոցիալական կարիքների բավարարում և ինտեգրում հասարակություն		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		

		Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին մատուցվող սոցիալական ծառայությունների և դրանց հասցեականության բարելավում, կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված ընտանիքների, կանանց և երեխաների ինտեգրում հասարակության		
1153		Ծրագրի անվանումը՝	128,341.5	128,341.5
		Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի զարգացման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի քաղաքականության, ծրագրերի, գիտահետազոտական և մասնագիտական կապիտալի զարգացման		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի հիմնախնդիրների լուծումների առաջադրում, բարեփոխումներին ուղղված սոցիալական ինովացիաների մշակում, ինչպես նաև ոլորտի մասնագետների շարունակական կրթության կազմակերպում, գիտահետազոտությունների և հետազոտությունների զարգացում		
1160		Ծրագրի անվանումը՝	2,227,456.8	2,167,563.8
		Հաշմանդամություն ունեցող անձանց աջակցություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնական պահանջմունքների և սոցիալական կառույցների բավարարում և սոցիալական նեղարում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հաշմանդամություն ունեցող անձանց մատուցվող սոցիալական ծառայությունների հասցեականության և արդյունավետության բարձրացում		
1184		Ծրագրի անվանումը՝	1,111,000.0	1,515,000.0
		Ավանդների և այլ փոխհատուցումներ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		«ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող և նախկին ԽՍՀՄ Խնայբանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների փոխհատուցում և անավարտ ժամանակաշրջանում ոչնվազագույն աշխատավարձի փոփոխությունների փոխհատուցումներ		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Փոխհատուցված ավանդատու անձանց ընդգրկվածության աճ և փայատերերի թիվը		
1205		Ծրագրի անվանումը՝	72,320,796.7	74,850,896.7
		Սոցիալական ապահովություն		

		Ծրագրի նպատակը՝		
		Սոցիալական ապահովության իրավունքի իրականացման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Սոցիալական ապահովության իրավունքի իրականացում		
1206		Ծրագրի անվանումը՝	1,751,398.1	-
		Սոցիալական պաշտպանության համակարգի բարեփոխումներ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Մատուցվող սոցիալական պաշտպանության ծառայությունների բարելավում, ինչպես նաև ծառայություններ մատուցող գերատեսչություններում վերջնական մոնիթորինգի և գնահատման գործընթացների ուժեղացում:		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Մատուցվող սոցիալական պաշտպանության ծառայությունների բարելավում և մատչելիության աճ		
		ՀՀ բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարություն	10,831,063.4	12,239,863.1
1043		Ծրագրի անվանումը՝	1,080,000.0	1,080,000.0
		Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության էկոհամակարգի, թվայնացման և շուկայի զարգացման ծրագիր		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Բարձր տեխնոլոգիաների ենթակառուցվածքների բարելավում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտի աճ		
1100		Ծրագրի անվանումը՝	1,178,047.4	1,186,847.1
		Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Բարձր տեխնոլոգիական ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության բնագավառում իրականացվող ծրագրերի արդյունավետության բարելավում		
1119		Ծրագրի անվանումը՝	6,844,153.7	7,844,153.7
		Պաշտպանության բնագավառում գիտական և գիտատեխնիկական նպատակային հետազոտություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		

		Նպաստել ՀՀ պաշտպանության և անվտանգության համակարգերի		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքների արդյունավետության բարձրացում և ՍՈՏ նոր նմուշների ստեղծում		
1164		Ծրագրի անվանումը՝	1,728,862.3	2,128,862.3
		Հեռահաղորդակցության ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Անխափան ռադիոկապի, հեռախոսային կապի և հեռուստառադիոհեռարձակման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ռադիոկապի, հեռախոսային կապի և հեռուստառադիոհեռարձակման որակի բարելավում		
		ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	264,554,726.4	301,616,913.0
1006		Ծրագրի անվանումը՝	260,421,659.1	296,870,852.8
		Պետական պարտքի կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Կառավարության ֆինանսական կարիքների բավարարման մշտական հնարավորության ապահովումը՝ երկարաժամկետ հատվածում նվազեցնելով պարտքի սպասարկման մեծությունը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Կառավարության պարտքի օպտիմալ կառուցվածքի ձևավորում՝ հաշվի առնելով արտաքին ռիսկերը		
1031		Ծրագրի անվանումը՝	23,600.0	23,600.0
		Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների աշխատանքի արդյունավետության բարելավում, հանրային ֆինանսների կառավարման նոր գիտելիքների և փորձի տարածում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների գիտելիքների և կարողությունների բարելավում		
1108		Ծրագրի անվանումը՝	3,990,167.3	4,603,160.2
		Հանրային ֆինանսների կառավարման բնագավառում պետական բարաբարանության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ		

		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հարկաբյուջետային քաղաքականության մշակում և իրականացման ապահովում, հանրային ֆինանսների արդյունավետ կառավարում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հանրային ֆինանսների ձևավորման, բաշխման և օգտագործման արդյունավետության աճ, ֆինանսական կառավարման բարելավում		
1137		Ծրագրի անվանումը՝	119,300.0	119,300.0
		Գնումների գործընթացի կարգավորում և համակարգում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հանրային միջոցների ծախսման արդյունավետության բարձրացում և կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Պետական գնումների գործընթացի թափանցիկության, հրապարակայնության և մրցակցության աստիճանի բարձրացում		
		ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարություն	16,990,337.6	17,086,397.0
1028		Ծրագրի անվանումը՝	431,644.5	431,644.5
		Տեխնիկական անվտանգության կանոնակարգում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Արտադրական վտանգավոր օբյեկտների շահագործմամբ պայմանավորված տեխնածին վթարների և դրանց հետևանքով հասարակությանը և տնտեսությանը սպառնացող մեծության ռիսկերի նվազեցում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Տեխնածին վթարների կանխարգելում, տեխնածին վթարներից մահացու կամ ծանր ելքերով դեպքերի կրճատում		
1085		Ծրագրի անվանումը՝	121,024.7	121,024.7
		Արտակարգ իրավիճակների արձագանքման կարողությունների զարգացում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Արտակարգ իրավիճակների և ճգնաժամային կառավարման կարողությունների զարգացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Արտակարգ իրավիճակներին արձագանքելու հմտությունների և կարողությունների ձևավորում և ընդլայնում, բնակչության տեղեկացվածության մակարդակի բարելավում		
1089		Ծրագրի անվանումը՝	752,861.8	752,861.8

		Սեյսմիկ պաշտպանություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Սեյսմիկ ռիսկերի գնահատում և նվազեցում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Սեյսմիկ վտանգի և ռիսկերի պատշաճ գնահատում և սեյսմիկ խոցելիության և սեյսմիկ ռիսկերի նվազեցում		
1090		Ծրագրի անվանումը՝	13,943,833.9	13,943,833.9
		Փրկարարական ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Արտակարգ իրավիճակների արդյունավետ արձագանք		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Արտակարգ իրավիճակների հնարավոր դեպքերի կանխում, դրանց ժամանակին արձագանքում, հետևանքների նվազեցում և բնակչության		
1107		Ծրագրի անվանումը՝	29,949.3	29,949.3
		Ռազմավարական նշանակության պաշարների կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Արտակարգ իրավիճակներում ռազմավարական նշանակության պաշարներով ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ռազմավարական նշանակության պահուստների կուտակում, պահպանում և պետական պահուստների համակարգի կառավարում		
1112		Ծրագրի անվանումը՝	1,711,023.4	1,713,720.3
		Արտակարգ իրավիճակների բնագավառի պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Արտակարգ իրավիճակների բնագավառում պետական արդյունավետ բարեփոխումների մշակման և իրականացման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Արտակարգ իրավիճակների քաղաքականության իրագործմանն ուղղված ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում		
1233		Ծրագրի անվանումը՝	-	93,362.5
		Սողանքային աղետի դեմ պայքար		
		Ծրագրի նպատակը՝		

		Բնակչության անվտանգության ապահովում և շենքերի ու շինությունների անվտանգ շահագործում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Սողանքավտանգ տարածքների բնակավայրերի կայուն զարգացում և բնակիչների կենսագործունեության համար անվտանգության ապահովում:		
		ՀՀ վիճակագրական կոմիտե	2,092,595.0	4,249,400.6
1143		Ծրագրի անվանումը՝	2,092,595.0	4,249,400.6
		Ազգային պաշտոնական վիճակագրության արտադրություն և տարածում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Տնտեսական և հասարակական գործընթացների վերաբերյալ պաշտոնական վիճակագրության մշակում, արտադրում ու տարածում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Նախատեսված ժամկետներով և պարբերականությամբ ամբողջական, համադրելի, արդիական և օգտատերերին հավասար մատչելիությամբ հասանելի պաշտոնական վիճակագրության ապահովում		
		ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողով	939,149.4	948,541.0
1064		Ծրագրի անվանումը՝	939,149.4	948,541.0
		Հանրային ծառայությունների ոլորտի կարգավորում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հանրային ծառայությունների ոլորտում կարգավորման իրականացում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Սպառողների և հանրային ծառայությունների ոլորտում կարգավորվող գործունեություն իրականացնող անձանց շահերի հավասարակշռում, կարգավորվող անձանց համար գործունեության միասնական պայմանների		
		ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով	1,999,077.8	1,200,698.2
1096		Ծրագրի անվանումը՝	1,999,077.8	1,200,698.2
		Ընտրական գործընթացների համակարգում,կանոնակարգում և տեղեկատվության տրամադրում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Օրինական և թափանցիկ ընտրական գործընթացների կազմակերպում և ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ընտրական գործընթացների նկատմամբ հանրային վստահության մակարդակի բարձրացում		

		Մրցակցության պաշտպանության հանձնաժողով	558,725.3	563,393.0
1034		Ծրագրի անվանումը՝	558,725.3	563,393.0
		Տնտեսական մրցակցության պաշտպանություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Պաշտպանել և խրախուսել տնտեսական գործունեության ազատությունը, ապահովել բարեխիղճ մրցակցության համար անհրաժեշտ միջավայր, նպաստել ձեռնարկատիրության զարգացմանը և սպառողների շահերի		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ազատ տնտեսական մրցակցության ապահովում		
		ՀՀ կադաստրի կոմիտե	4,364,381.7	4,410,909.0
1012		Ծրագրի անվանումը՝	4,364,381.7	4,410,909.0
		Անշարժ գույքի կադաստրի վարման բնագավառում պետական		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի համակարգի զարգացում և պետության կողմից անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների ճանաչում,		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Անշարժ գույքի կադաստրի արդյունավետ համակարգի ապահովում և		
		Հեռուստատեսության և ռադիոյի հանձնաժողով	354,577.7	354,369.4
1007		Ծրագրի անվանումը՝	354,577.7	354,369.4
		Տեսալսողական մեդիայի ոլորտի կանոնակարգում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հեռարձակվող լրատվության միջոցների ազատության, անկախության և		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հեռարձակվող լրատվության միջոցների ազատության, անկախության և բազմազանության բարձր մակարդակ, մրցակցային հավասար պայմաններ, տեսալսողական ոլորտում օրինախախտումների նվազեցում, հեղինակային		
		ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտե	36,387,836.3	36,813,593.8
1023		Ծրագրի անվանումը՝	36,387,836.3	36,813,593.8

		Հարկային և մաքսային ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հարկային և մաքսային միասնական պետական քաղաքականության իրականացում, հարկային և մաքսային օրենսդրության ամբողջական և		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Արդյունավետ հարկային և մաքսային հսկողության իրականացում, պետական բյուջեի եկամուտների ապահովում		
		ՀՀ ազգային անվտանգության ծառայություն	48,328,967.8	48,420,153.6
1036		Ծրագրի անվանումը՝	4,247,461.1	4,247,461.1
		Պետական պահպանության ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հատուկ պետական պաշտպանության ենթակա օբյեկտների անվտանգության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Պետական պահպանության ենթակա օբեկտների անվտանգության հսկման ռեժիմների կոճատում		
1138		Ծրագրի անվանումը՝	44,081,506.6	44,172,692.4
		Ազգային անվտանգություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ներքին և արտաքին սպառնալիքներից անձի, հասարակության ու պետության անվտանգության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Այլ պետությունների կողմից հետախուզական գործունեության կասեցում,պետական սահմանի անձեռնամխելիության ապահովում, կոռուպցիոն ռիսկերի բեռնվածի նվազեցում		
		ՀՀ ոստիկանություն	74,533,407.5	67,662,137.8
1101		Ծրագրի անվանումը՝	1,571,659.7	1,571,659.7
		Ոստիկանության կրթական ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ոստիկանության ծառայողների մասնագիտական գիտելիքների և գործնական հմտությունների ձևավորում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Ոստիկանության ծառայողների մասնագիտական կարողությունների		
1158		Ծրագրի անվանումը՝	72,961,747.8	66,090,478.1

		Ոստիկանության ոլորտի քաղաքականության մշակում, կառավարում, կենտրոնացված միջոցառումներ, մոնիտորինգ և վերահսկողություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ոստիկանության համակարգի կազմակերպահրավական կատարելագործում, ոստիկանության գործունեության նկատմամբ հասարակական կարծիքի ուսումնասիրում և վերլուծության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Արդի մարտահրավերներին դիմակայող, պետական և հասարակական պահանջարկը բավարարող, թափանցիկ, բարևարք, հաշվետվողական գործունեության ապահովում		
		Հանրային հեռարձակողի խորհուրդ	7,683,978.2	7,733,213.4
1042		Ծրագրի անվանումը՝	7,683,978.2	7,733,213.4
		Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ապահովել բազմազան տեղեկատվական, ճանաչողական, կրթական, ժամանցային հեռուստատեսային և ռադիո հաղորդումների արտադրություն և		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Բազմազան տեղեկատվական, ճանաչողական, կրթական, ժամանցային հեռուստատեսային և ռադիո հաղորդումների արտադրության և հեռարձակման ապահովում		
		ՀՀ հաշվեքննիչ պալատ	1,056,696.0	1,063,063.8
1161		Ծրագրի անվանումը՝	1,056,696.0	1,063,063.8
		Հանրային ֆինանսների և սեփականության ոլորտում հաշվեքննություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հանրային ֆինանսների և սեփականության ոլորտում հաշվեքննության օբյեկտների կողմից իրականացվող ֆինանսատնտեսական գործունեության օրինականության ու տնտեսման, նպատակային և ծախսային արդյունավետության վերաբերյալ եզրակացության ապահովում, ծանուցում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հաշվեքննության օբյեկտների կողմից իրականացվող ֆինանսատնտեսական գործունեության օրինականության և արդյունավետության վերաբերյալ Ազգային ժողովին և հանրությանը ժամանակին, մասնագիտական և անկողմնակալ տեղեկատվության ներկայացում		
		Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմ	560,218.2	561,657.3

1060		Ծրագրի անվանումը՝	560,218.2	561,657.3
		Մարդու իրավունքների պաշտպանություն		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանություն		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ-ում խախտված իրավունքների և ազատությունների վերականգնում, առնչվող նորմատիվ իրավական ակտերի կատարելագործում		
		ՀՀ միջուկային անվտանգության կարգավորման կոմիտե	338,034.5	340,527.0
1054		Ծրագրի անվանումը՝	338,034.5	340,527.0
		Միջուկային և ճառագայթային անվտանգության կարգավորում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Ատոմային էներգիայի օգտագործման բնագավառի անվտանգության պետական կարգավորում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Բնակչության, ատոմային էներգիայի օգտագործման օբյեկտների անձնակազմի, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն իոնացնող ճառագայթման հնարավոր մնասակար ազդեցություններից		
		ՀՀ քննչական կոմիտե	8,417,421.3	8,458,073.3
1180		Ծրագրի անվանումը՝	8,417,421.3	8,458,073.3
		ՀՀ քննչական ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Հանցագործությունների օբյեկտիվ և արդյունավետ նախաքննության իրականացման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հանցագործությունների արդյունավետ նախաքննություն, նախաքննության ժամկետների կրճատում		
		ՀՀ քաղաքաշինության կոմիտե	1,888,303.2	4,717,342.7
1103		Ծրագրի անվանումը՝	1,888,303.2	4,717,342.7
		Քաղաքաշինության և ճարտարապետության բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացում և կանոնակարգում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Քաղաքաշինության և ճարտարապետության բնագավառում պետական քաղաքականության մշակմանն աջակցություն և իրականացման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		

		Քաղաքաշինության գործունեության կանոնակարգում, քաղաքաշինական տեղեկատվական համակարգի ձևավորում և քաղաքաշինության բնագավառում պետական ծրագրերի իրականացման ապահովում		
		Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողով	729,682.0	373,157.1
1181		Ծրագրի անվանումը՝	729,682.0	373,157.1
		Կոռուպցիայի կանխարգելման համակարգի զարգացման ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Նպաստել կոռուպցիայի կանխարգելման համակարգի զարգացմանը և հանրային ինստիտուտների նկատմամբ հասարակության վստահության		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց գործունեության թափանցիկության և հրապարակայնության բարելավում		
		ՀՀ պետական վերահսկողական ծառայություն	761,714.3	765,345.6
1203		Ծրագրի անվանումը՝	761,714.3	765,345.6
		Պետական վերահսկողական ծառայություններ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Վերահսկվող օբյեկտի գործունեության, ինչպես նաև պետական միջոցների կառավարման և ձևավորման արդյունավետության ու օրինականության նկատմամբ պետական վերահսկողության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ պետական միջոցների կառավարման, ձևավորման և օգտագործման արդյունավետության և օրինականության գնահատում		
		Հակակոռուպցիոն կոմիտե	2,371,713.4	2,390,426.5
1231		Ծրագրի անվանումը՝	2,371,713.4	2,390,426.5
		Կոռուպցիոն հանցագործությունների բացահայտման և քննության ապահովում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեի ենթակայությանը վերապահված քրեական գործերի քննության իրականացումը և օպերատիվ-հետախուզական գործունեությունը		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Արդյունավետ օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն, հետաքննություն և նախաքննություն՝ դրանց ոլորտում ժամկետներում իրականացում		
		ՀՀ Արագածոտնի մարզպետարան	490,126.5	489,172.0
1002		Ծրագրի անվանումը՝	490,126.5	489,172.0

		ՀՀ Արագածոտնի մարզում տարածքային պետական կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ Արագածոտնի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ Արագածոտնի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում		
		ՀՀ Արարատի մարզպետարան	508,796.6	515,177.9
1009		Ծրագրի անվանումը՝	508,796.6	515,177.9
		ՀՀ Արարատի մարզում տարածքային պետական կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ Արարատի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ Արարատի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի		
		ՀՀ Արմավիրի մարզպետարան	527,957.0	532,274.0
1010		Ծրագրի անվանումը՝	527,957.0	532,274.0
		ՀՀ Արմավիրի մարզում տարածքային պետական կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ Արմավիրի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ Արմավիրի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի		
		ՀՀ Գեղարքունիքի մարզպետարան	742,710.6	749,024.7
1025		Ծրագրի անվանումը՝	742,710.6	749,024.7
		ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում տարածքային պետական կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում		

		ՀՀ Լոռու մարզպետարան	606,589.0	608,756.9
1030		Ծրագրի անվանումը՝	606,589.0	608,756.9
		ՀՀ Լոռու մարզում տարածքային պետական կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ Լոռու մարզում պետական քաղաքականության իրականացման		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ Լոռու մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում		
		ՀՀ Կոտայքի մարզպետարան	573,968.4	577,790.2
1037		Ծրագրի անվանումը՝	573,968.4	577,790.2
		ՀՀ Կոտայքի մարզում տարածքային պետական կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ Կոտայքի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ Կոտայքի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի		
		ՀՀ Շիրակի մարզպետարան	666,540.3	665,683.5
1039		Ծրագրի անվանումը՝	666,540.3	665,683.5
		ՀՀ Շիրակի մարզում տարածքային պետական կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ Շիրակի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ Շիրակի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման		
		ՀՀ Սյունիքի մարզպետարան	573,563.6	578,492.8
1047		Ծրագրի անվանումը՝	573,563.6	578,492.8
		ՀՀ Սյունիքի մարզում տարածքային պետական կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ Սյունիքի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ Սյունիքի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի		
		ՀՀ Վայոց ձորի մարզպետարան	437,645.1	431,340.7
1051		Ծրագրի անվանումը՝	437,645.1	431,340.7
		ՀՀ Վայոց ձորի մարզում տարածքային պետական կառավարում		

		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ Վայոց ձորի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ Վայոց ձորի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի		
		ՀՀ Տավուշի մարզպետարան	541,693.4	540,969.8
1055		Ծրագրի անվանումը՝	541,693.4	540,969.8
		ՀՀ Տավուշի մարզում տարածքային պետական կառավարում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ Տավուշի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		ՀՀ Տավուշի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի		
		ՀՀ կառավարություն	70,626,583.6	154,444,149.2
1139		Ծրագրի անվանումը՝	70,020,583.6	153,838,149.2
		ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդ		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Պետական բյուջեում չկանխատեսված, ինչպես նաեւ բյուջետային եռաշխիբնեռի ապահովման ծախսերի ֆինանսավորման ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Պահուստային ֆոնդի կառավարման արդյունավետության և թափանցիկության ապահովում		
1185		Ծրագրի անվանումը՝	550,000.0	550,000.0
		Արտասահմանյան պատվիրակությունների ընդունելությունների և պաշտոնական գործուղումների կազմակերպում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		ՀՀ միջազգային համագործակցության և միջազգային ներկայացուցչականության ապահովում		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Արտասահմանյան պաշտոնական գործուղումների և արտասահմանյան պատվիրակությունների ընդունելությունների կազմակերպման ապահովում		
1195		Ծրագրի անվանումը՝	56,000.0	56,000.0

		Հասարակության և պետության հանդեպ հատուկ ծառայություններ մատուցած քաղաքացիների մահվան դեպքում արարողակարգային միջոցառումների կազմակերպում		
		Ծրագրի նպատակը՝		
		Պետական հոգածության դրսևորում և հարգանքի տուրքի մատուցում հասարակության և պետության հանդեպ հատուկ ծառայություններ մատուցած քաղաքացիներին		
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝		
		Հասարակության և պետության հանդեպ հատուկ ծառայություններ մատուցած քաղաքացիների հրաժեշտի, թաղման, գերեզմանի բարեկարգման և մահաբոնուսի ապահովման ծառայությունների մատուցման արդյունավետություն		

Հավելված N

1

ıրմինների կողմից

2025 թ.
3,138,893,451.6
1,635,760.4
1,635,760.4
6,677,052.8
6,677,052.8
14,729,344.5
70,941.0

1,074,019.1
13,098.0
6,098,075.3
476,083.3
6,681,879.8

-
190,000.0
125,248.0

-
837,966.5
837,966.5
16,014,371.6
16,014,371.6
7,145,824.2
735,678.0

6,399,346.2
10,800.0
444,160,964.5
1,482,721.0
94,207,705.9

100,000.0
-
290,823.9
14,933.0

8,502,640.9
181,043,175.0
158,950.9
626,450.0
16,925.3

379,850.0
(8,730,644.7)
218,356.1
393,573.7
660.0

44,414,685.0
2,969,809.5
37,033.7
1,512,973.5
1,666,205.0

112,132,686.8
2,721,450.0
185,412,631.3
7,613,773.5
-

39,810,604.1
30,955,783.6
774,143.5

6,794,171.9
411,262.0
25,200,849.1
6,782,259.0

23,036,802.5
41,497,400.1
2,535,582.0
23,076,983.9
156,433.2

1,731,349.5
1,409,593.9
13,540,346.1
1,232,896.7

501,858.7
3,104,505.8
1,400,000.0
31,192,999.9
8,749,366.6

2,748,990.2
116,524.0
30,803.4
1,684,486.7

160,092.5
1,609,225.0
-
1,350,000.0
8,276,993.7

529,717.8
5,936,800.0
18,620,834.8
224,549.0

2,074,299.7
2,069,053.6
14,060,155.2

192,777.3
6,497,744.7
1,686,961.4
1,215,590.4
108,199.0

1,292,196.4
2,152,296.8
42,500.7
341,987,037.5
3,065,392.7

18,047,523.7
483,340.5
3,985,385.0
14,649,260.8

2,958,753.7
1,750,259.7
1,887,251.9
150,645,625.1

6,906,426.0
34,244,511.3
1,057,546.8

8,889,281.0
49,502,176.7
38,248,017.7
4,278,516.4

87,629.4
342,853.8
365,283.7
592,001.6

510,246,090.3
1,029,069.6
505,525,201.9
215,320.0

941,054.1
2,535,444.7
747,890,495.6
10,998,316.0
33,458,011.2

10,619,496.0
4,911,190.9
46,613,138.0
21,718,354.9
1,536,073.2

7,578,268.0
516,049,126.0
7,994,464.2
4,814,237.0

128,341.5
2,528,582.0
1,515,000.0
77,427,896.7

-
12,646,950.9
1,078,200.0
1,195,734.9
7,844,153.7

2,528,862.3
334,724,537.3
329,951,790.6
23,600.0
4,629,846.7

119,300.0
17,101,614.9
431,644.5
121,024.7
752,861.8

13,943,834.2
29,949.3
1,728,937.9
93,362.5

2,112,831.9
2,112,831.9
958,026.3
958,026.3
1,203,887.4
1,203,887.4

568,107.2
568,107.2
4,445,283.2
4,445,283.2
357,369.8
357,369.8
32,108,359.2
32,108,359.2

48,040,529.2
4,247,461.1
43,793,068.0
67,662,137.8
1,571,659.7
66,090,478.1

7,682,248.2
7,682,248.2
1,072,388.2
1,072,388.2
568,639.6

568,639.6
343,044.6
343,044.6
8,513,352.8
8,513,352.8
5,258,197.4
5,258,197.4

376,392.0
376,392.0
771,853.5
771,853.5
2,404,748.4
2,404,748.4
493,409.5
493,409.5

519,616.2
519,616.2
536,833.6
536,833.6
755,401.8
755,401.8

613,976.6
613,976.6
582,652.3
582,652.3
671,476.1
671,476.1
583,471.6
583,471.6
434,992.5
434,992.5

545,187.8
545,187.8
228,109,831.4
227,503,831.4
550,000.0
56,000.0

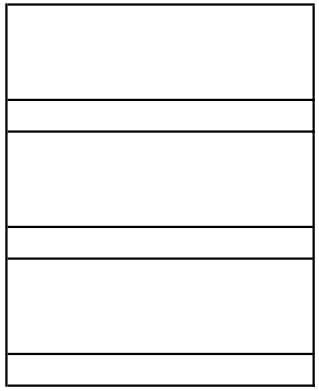

Հայաստանի Հանրապետության ՀՀ 2023-2025 թվականների պետական միջնաժամկ
ծրագերով նախատեսված ծախսերն՝ ըստ բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական ո

հ

Բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման	**2023 թվական**	**2024 թվական**
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ	2,545,993,640.6	2,810,860,107.4
ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	2,030,703,407.0	2,221,156,834.2
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ	204,332,042.4	205,161,834.4
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄ	188,152,217.2	198,875,122.8
ՏՈԿՈՍԱՎՃԱՐՆԵՐ	260,344,271.9	295,856,916.8
ՍՈՒԲՍԻԴԻԱՆԵՐ	146,985,005.6	139,222,231.3
ԴՐԱՄԱՇՆՈՐՀՆԵՐ	248,120,845.9	266,821,594.0
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐ ԵՎ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐ	644,170,481.1	699,135,751.4
ԱՅԼ ԾԱԽՍԵՐ	338,598,542.8	416,083,383.4
ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ այդ թվում՝	525,290,233.6	599,703,273.2
ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՕՏԱՐՈՒՄԻՑ ՄՈՒՏՔԵՐ	(10,000,000.0)	(10,000,000.0)

Հավելված N 2

լետ ծախսերի
դասակարգման

ազար դրամներով

2025 թվական
3,138,893,451.6
2,428,061,868.8
204,592,143.6
211,622,441.8
329,874,403.4
137,729,989.4
279,969,328.0
777,009,222.0
487,264,340.5
720,831,582.8
(10,000,000.0)

Հայաստանի Հանրապետության ՀՀ 2023-2025 թվականների պետական միջնաժա
ծրագերով նախատեսված ծախսերն՝ ըստ բյուջետային ծախսերի գործառական ղ

Գործառակ ան դասիչը	Բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման անվանումները	2023 թվական	2024 թվական
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ	2,545,993,640.6	2,810,860,107.4
01	ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	487,743,760.7	538,134,822.9
02	ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	474,313,029.7	490,446,609.7
03	ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	194,491,131.5	184,576,859.8
04	ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	252,857,059.7	284,540,480.2
05	ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	8,931,099.0	6,690,407.1
06	ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿՈՄՈՒՆԱԼ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	21,757,578.4	21,148,044.1
07	ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	144,665,246.7	163,326,377.8
08	ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	34,722,317.5	34,345,745.3
09	ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	211,457,359.2	235,319,861.9
10	ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	645,034,474.6	698,492,749.4
11	ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՆԵՐԻՆ ՉԴԱՍՎՈՂ ՊԱՀՈՒՍՏԱՅԻՆ	70,020,583.6	153,838,149.2

Հավելված N 3

մկետ ծախսերի

ասակարգման

հազար դրամներով

2025 թվական
3,138,893,451.6
576,154,191.8
514,435,989.7
182,932,125.0
356,216,101.7
13,206,321.0
6,200,361.1
188,130,193.9
33,729,928.0
292,065,905.5
748,318,502.5
227,503,831.4

Հայաստանի Հանրապետության 2023-2025 թվականների պետական բյուջեների դեֆիցիտի (ս
ըստ առանձին տարրերի

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներն ու դրանց տարրերի անվանումները	2023 թ.
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	**292,236,903.1**
այդ թվում՝	
Ա.Ներքին աղբյուրներ-ընդամենը	**248,393,670.3**
այդ թվում՝	
1. Փոխառու զուտ միջոցներ	**255,096,880.7**
այդ թվում՝	
1.1. Արժեթղթերի (բացառությամբ բաժնետոմսերի և կապիտալում այլ մասնակցության) թողարկումից և տեղաբաշխումից զուտ մուտքեր	**255,096,880.7**
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	255,096,880.7
որից՝	
գանձապետական պարտատոմսեր	255,100,000.0
մուրհակների մարում	(3,119.3)
2. Ֆինանսական զուտ ակտիվներ	**(6,703,210.4)**
այդ թվում՝	
2.3. Ելքերի ֆինանսավորմանն ուղղվող պետական բյուջեի տարեսկզբի ազատ մնացորդի միջոցներ	3,506,275.2
2.4. Վարկերի և փոխատվությունների տրամադրում	**(42,771,432.0)**
2.5. Տրամադրված վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից մուտքեր	32,561,946.4
2.6.Այլ	-
կայունացման դեպոզիտային հաշվից օգտագործում	
Բ. Արտաքին աղբյուրներ - ընդամենը	**43,843,232.8**
այդ թվում	
1. Փոխառու զուտ միջոցներ	**188,299,420.9**
այդ թվում՝	
1.1. Վարկերի և փոխատվությունների ստացում	**357,930,739.3**
Նպատակային վարկերի գծով՝	255,163,739.3
Վարկերի և փոխատվությունների ստացում բյուջետային աջակցության վարկերի գծով	102,767,000.0

1.2. Ստացված վարկերի և փոխատվությունների մարում	**(169,631,318.4)**
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	(169,631,318.4)
Արտարժութային պետական պարտատոմսերի տեղաբխումից մուտք	
Արտարժութային պետական պարտատոմսերի մարում/հետգնում	
2.Ֆինանսական զուտ ակտիվներ	**(144,456,188.1)**
այդ թվում՝	
2.1.Վարկերի և փոխատվությունների տրամադրում	**(144,000,000.0)**
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	(144,000,000.0)
որից՝	
Միջպետական վարկ Արցախի Հանրապետությանը	(144,000,000.0)
2.2. Տրամադրված վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից մուտքեր	**445,793.0**
որից՝	
Վրաստանից	445,793.0
2.3 Բաժնետոմսերի և կապիտալում այլ մասնակցության ձեռքբերում	**(901,981.1)**
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	(901,981.1)
որից՝	
Միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների կապիտալում մասնակցության գծով ստանձնած պարտավորությունների կատարում	(901,981.1)

ՀԱՎԵԼՎԱԾ N 4

կակասուրդի) ֆինանսավորման աղբյուրներն՝

հազար դրամներով

2024 թ.	2025 թ.
273,282,092.8	**282,382,083.2**
350,134,340.6	**260,443,760.3**
255,000,000.0	**265,000,000.0**
255,000,000.0	**265,000,000.0**
255,000,000.0	265,000,000.0
255,000,000.0	265,000,000.0
95,134,340.6	**(4,556,239.7)**
	-
(37,860,594.5)	**(47,145,583.4)**
47,239,832.9	42,589,343.7
85,755,102.2	**-**
85,755,102.2	
(76,852,247.8)	**21,938,322.9**
66,661,644.0	**165,409,039.5**
293,997,558.5	**397,705,101.9**
293,997,558.5	347,113,826.5
	50,591,275.4

(227,335,914.5)	**(232,296,062.4)**
(227,335,914.5)	(232,296,062.4)
255,478,373.6	
(255,478,373.6)	
(143,513,891.8)	**(143,470,716.6)**
(144,000,000.0)	**(144,000,000.0)**
(144,000,000.0)	(144,000,000.0)
(144,000,000.0)	(144,000,000.0)
486,108.2	**529,283.4**
486,108.2	529,283.4
-	**-**
-	-
	-

ՀՀ 2023-2025 թվականների պետական բյուջեի ծախսային ծրագր

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծ
		Չափորոշիչը
Հանրապետության նախագահի աշխատակազմ		
1154	Հանրապետության նախագահի լիազորությունների իրականացման ապահովում	
		Հանրապետության նախագահի լիազորությունների պատշաճ կարգով իրականացման ապահովում, տոկոս
ՀՀ Ազգային ժողով		
1024	ՀՀ Ազգային ժողովի լիազորությունների իրականացման	
		ՀՀ Սահմանադրությամբ ՀՀ Ազգային ժողովին վերապահված լիազորությունների իրականացման ապահովում, տոկոս
ՀՀ վարչապետի աշխատակազմ		
1033	Աջակցություն հասարակական և այլ կազմակերպություններին	
		Հասարակական կազմակերպությունների ընդգրկվածություն, քանակ
1091	Հանրային իրազեկում	
		Հանրության իրազեկում /տոկոս/
1132	Քաղաքացիական ծառայողների վերապատրաստում	
		Վերապատրաստված աշխատակիցների տեսակարար կշիռը, տոկոս
1136	ՀՀ Վարչապետի լիազորությունների իրականացման ապահովում	
		ՀՀ Սահմանադրությամբ ՀՀ վարչապետին վերապահված լիազորությունների իրականացման ապահովում, տոկոս
1156	Հայաստան-Սփյուռք գործակցության ծրագիր	
		Համայնքային, երիտասարդական, մասնագիտական, հոգևոր կառույցների հետ աշխատանք (քննարկում, միջոցառում, հանդիպում) քանակ, հատ

		Սփյուռքի համայնքներ այցերի արդյունքում հայանպաստ միջոցառումների օրակարգերի ձևավորում և նոր կապերի հաստատում, կառույցների թիվ, անհատների թիվ
		Հայրենադարձներ, հայրենադարձների ինտեգրում (դիմում, զանգ, նամակ, այց)
		Ինտեգրման հարցերով աջակցություններ ստացածների թիվ, տոկոս
		Հայաստան- Սփյուռք գործակցության շրջանակներում իրականացվող միջոցառումների արդյունքում ՀՀ-ում հաստատվածների թիվը տոկոսային արտահայտությամբ
1213	Տեսչական վերահսկողության ծրագիր	
		Առողջապահության, աշխատողների առողջության և անվտանգության ապահովման գծով ստուգման ենթակա տնեսավարողների կողմից ՀՀ օենսդրության պահանջների պահպանման ցուցանիշների բարելավում
		Բնապահպանության և ընդերքի գծով ստուգման ենթակա տնտեսվարողների կողմից ՀՀ օենսդրության պահանջների պահպանման ցուցանիշների բարելավում
		Կրթության գծով ստուգման ենթակա տնտեսվարողների կողմից ՀՀ օրենսդրության պահանջների պահպանման ցուցանիշների բարելավում
		Ոչ պարենային արտադրանքի, թանկարժեք մետաղների և չափումների միասնականության ապահովման գծով ստուգման ենթակա տնեսավարողների կողմից ՀՀ օենսդրության պահանջների պահպանման ցուցանիշների բարելավում

		Քաղաքաշին., տեխնիկ. և հրդեհային անվտանգ., տրանսպորտի, էներգետիկայի, պետական և տեղակ. նշանակութ. գեոդեզիա-քարտեզագրական աշխատանքների և հողօգտագործման գծով ստուգման ենթակա տնեսավարողների կողմից ՀՀ օենսդրության պահանջների պահպանման ցուցանիշների բարելավում
		Սննդամթերքի անվտանգության և համապատասխանության գնահատման, անասնաբուժության և բուսասանիտարիայի գծով ստուգման ենթակատնեսավարողների կողմից ՀՀ օենսդրության պահանջների պահպանման ցուցանիշների բարելավում
		Սննդամթերքի անվտանգության ապահովում, տոկոս
1214	Արդյունահանող ճյուղերի զարգացման ծրագիր	
		Արդյունանահող ճյուղերի թափանցիկության նախաձեռնության 2-րդ միջազգային վավերացման արդյունքում Հայաստանի Հանրապետության ԱՃԹՆ-ին համապատասխանելու ամենաբարձր գնահատականի պահպանում, տոկոս
		Հանքարդյունաբերության ոլորտի թափանցիկության և հաշվետվողականության համապատասխանեցում ԱՃԹՆ-ի միջազգային ստանդարտների պահանջներին ԱՃԹՆ ազգային զեկույցների հրապարակման միջոցով,
		Տվյալների համակարգված բացահայտումների ծրագրային փաթեթի մշակում և գործարկում, տոկոս
1221	Տոների և հիշատակի օրերի ծրագիր	
		Տոների և հիշատակի օրերին նվիրված միջոցառումների անցկացում, քանակ
1222	ՀՀ զարգացման գործընթացներում Սփյուռքի ներուժի ներգրավում	
		Սփյուռքահայ անհատների վերաբերյալ հավաքված տվյալների քանակ՝ ըստ անձերի, հատ
		Ուսումնասիրվող ոլորտների քանակ, հատ

		Ծրագրի շրջանակներում իրականացվող միջոցառումների արդյունքում ՀՀ այցելած մասնագետների թիվ, մարդ
1223	Միջազգային դատարաններում, միջազգային արբիտրաժներում և այլ միջազգային ատյաններում ՀՀ շահերի ներկայացում և պաշտպանություն , դրանց կողմից ընդունված վճիռների և	
		Արբիտրաժային և այլ վեճերի շրջանակներում ՀՀ շահերը ներկայացնելու և պաշտպանելու համար փաստաբանական, իրավաբանական, փորձագիտական ծառ.-ի, վեճը լուծող հաշտարարի ծառ.-ի, ՀՀ շահերից բխող խորհրդատվական բնույթի ծառայությունների ձեռքբերման վճարման ապահովում, տոկոս
		Միջազգային արբիտրաժային տրիբունալի կամ օտարերկրյա ներպետական դատարանի ծախսերի վճարում, տոկոս
ՀՀ սահմանադրական դատարան		
1092	ՀՀ սահմանադրական դատարանի գործունեության ապահովում	
		ՀՀ սահմանադրությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանի լիազորությունների իրականացում, տոկոս
		Արդարության հասնելիության լիովին ապահովում, տոկոս
Բարձրագույն դատական խորհուրդ		
1080	Դատական իշխանության գործունեության ապահովում և հասանելիացում	
		Ըստ WEF-ի ցուցանիշի դատական համակարգի անկախությունը իշխանության այլ ճյուղերի, անհատների կամ ընկերությունների ազդեցությունից
ՀՀ դատախազություն		
1013	Փորձաքննության ծառայություններ	
		Դատական փորձաքննությունների թիվ, հատ
ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն		
1004	Ոռոգման համակարգի առողջացում	
		Ոռոգման ջրի կորուստ, տոկոս

		Փաստացի ոռոգվող հողատարածքների մակերեսի կշիռը ոռոգելի հողատարածքների մակերեսում,տոկոս
		Փաստացի ոռոգվող հողատարածքի հաշվով ոռոգման ջրի օգտագործման ծավալ, հա/խմ
1017	Որոտան-Արփա-Սևան թունելի ջրային համակարգի կառավարում	
		Սևանա լիճ տեղափոխված ջրի ծավալ, մլն խ.մ
1019	Սոցիալական ներդրումների և տեղական զարգացման ծրագիր	
		Հիմնանորոգված և նոր կառուցված ջրագծերի, առողջապահության, կրթության, մշակույթի, հատուկ խնամքի և ենթակառուցվածքների ոլորտի օբյեկտներից օգտվող համայնքներ,
1027	Կոլեկտորադրենաժային ծառայություններ	
		Գրունտային ջրերի հեռացման արդյունքում մշակելի դարձած հողատարածքների մակերես, հա
1038	Տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ վերապատրաստված	
		Տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում վերապատրաստված աշխատակազմ, տոկոս
1040	Կոշտ թափոնների կառավարում	
		Թափոնների հավաքման ծածկույթ, տոկոս
		Թափոնների հավաքման արդյունավետություն (թարմաբնեռում/զանգեռում), տոկոս
1049	Ճանապարհային ցանցի բարելավում	
		Համայնքների տրանսպորտային կապի ցուցանիշ: Հիմնական ճանապարհային ցանցի կամ մարզկենտրոնների հետ առնվազն մեկ բավարար կամ ավելի լավ վիճակում գտնվող ճանապարհներ ունեցող բնակավայրերի մասնաբաժինը բնակավայրերի ընդհանուր թվում, տոկոս
		Անհարթության IRI գործակցի միջին թվաբանական, միջպետական ճանապարհներ, մ/կմ

1070	Աջակցություն փախստականների ինտեգրմանը	
		ՀՀ-ում ապաստան հայցող և փախստական ճանաչված անձանց ՀՀ-ում ինտեգրման քաղաքականության իրագործման գնահատման արդյունքներ
1072	Ջրամատակարարման և ջրահեռացման բարելավում	
		Խմելու ջրի մշտապես հասանելիություն ունեցող բնակչության մասնաբաժին, տոկոս
		Կոյուղու հասանելություն ունեցող բնակչության մասնաբաժին, տոկոս
		Ջրի կորուստները ջրամատակարարման համակարգում, տոկոս
1073	Ընդերքի ուսումնասիրության, օգտագործման և պահպանման ծառայություններ	
		Ընդերքօգտագործման ֆոնդի ամբողջականություն
		Գույքագրված ստորերկրյա հանքային ջրերի հանքավայրերի քանակը(հորատանցք, աղբյուր)
1077	Երկաթուղային ցանցի զարգացում	
		Համաձայնեցված ծավալներով երթուղիների թիվ, հատ
1079	Պետական գույքի կառավարում	
		Համաձայն «Պետական գույքի մասնավորեցման 2017-2020թթ. ծրագրի մասին» ՀՀ օրենքի՛ 2020թ.-ին մասնավորեցման ծրագրում ընդգրկված առեւտրային կազմակերպությունների մասնավորեցման գործընթացի արդյունավետ կազմակերպում
1157	Քաղաքային զարգացում	
		Փոխարինված ԼԵԴ լուսատուների մասով էլեկտրաէներգիայի խնայողություն
		Տեղադրված լուսավորության արդյունավետությունը (կառուցվածքը), տոկոսներով
1167	Էլեկտրաէներգետիկ համակարգի զարգացման ծրագիր	
		Ենթակայանների սարքավորումների խափանումների տարեկան քանակ, դեպք
		Էլեկտրահաղորդման օդային գծի տարեկան անջատումների քանակ, հատ

		Տարածքում անջատումների միջին տարեկան հաճախականություն, հոսանքազրկումների [illegible]
		Կարգավորման համակարգի խափանումների տարեկան տևողություն, ոգաե [illegible]
		Էլեկտրահաղորդման օդային գծի թիրախային հատվածի թողունակություն, ՄՎԱ [illegible]
		220 կՎ էլեկտրահաղորդման օդային գծի կառուցում, կմ
		400 կՎ էլեկտրահաղորդման օդային գծի կառուցում, կմ
		500 կՎ էլեկտրահաղորդման օդային գծի կառուցում, կմ
		Կառուցվող ենթակայանների քանակը, հատ
		Հայկական ԱԷԿ-ի երկրորդ էներգաբլոկի շահագործման ժամկետի երկարաձգում, տարի
		Հայկական ԱԷԿ-ի 2-րդ էներգաբլոկի կողմից էներգահամակարգին մատակարարվող էլեկտրաէներգիան, մլն կՎտժ րի
1171	Ռադիոակտիվ թափոնների	
		Հայտնաբերված ռադիոակտիվ թափոնների վնասազերծման մակարդակ, տոկոս [illegible]
1189	Դպրոցների սեյսմիկ անվտանգության մակարդակի բարձրացման ծրագիր	
		ՄՍԿ երկրաշարժի ուժգնության սանդղակի 9 (IX) նշանագծի սեյսմակայունության չափանիշներին համապատասխանող դպրոցական շենքերում սովորող աշակերտների տոկոսը
		Կառավարության սեյսմիկ անվտանգության չափանիշներին համապատասխան վերակառուցված դպրոցների թիվը, էներգետիկ արդյունավետության պահանջներին
1212	Տարածքային զարգացում	
		Մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի հանրապետական ցուցանիշի 60 տոկոսը չգերազանցող մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ ունեցող մարզերի թիվ, հատ

		Մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի հանրապետական ցուցանիշի 70 տոկոսը չգերազանցող մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ ունեցող մարզերի բնակչություն, տոկոս ընդամենը բնակչության մեջ
1232	Էներգաարդյունավետության ծրա•իր	
		Սեյսմիկ նշանակության հանրային շենքերում էներգետիկ արդյունավետության պահանջներին համապատասխանող պայմաններով Էնեգախնայողության ապահովում
ՀՀ առողջապահության նախարարություն		
1003	Հանրային առողջության պահպանում	
		Բոլոր պատվաստումներում համապատասխան տարիքի երեխաների ընդգրկվածություն, տոկոս
		Ախտահանման ենթակա վարակիչ հիվանդությունների օջախների ընդգրկվածություն, տոկոս
		Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մակարդակի գնահատական (Գերազանց, Լավ, Բավարար, Անբավարար)
		Հանրապետությունում արյան, արյան բաղադրամասերով և արյան պատրաստուկներով ապահովվածության մակարդակ, տոկոս
		Ծխողների քանակի նվազում նախորդ տարվա համեմատ (տոկոս)
1053	Առողջապահության համակարգի արդիականացման և արդյունավետության բարձրացման	
		Վարակիչ հիվանդություններից (տուբերկուլյոզ, ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ) մահացության մակարդակ, մահեր 100,000 բնակչի հաշվով
		Ոչ վարակիչ հիվանդությունների սկրինինգային ծրագրերում ընդգրկվածության մակարդակ, տոկոս
		Արդիականացված բժշկական հաստատությունների քանակ, հատ
1099	Առողջության առաջնային պահպանում	

		Ամբուլատոր բժշկական հաստատություններում փաստացի գրանցված բնակչությունը ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում, տոկոս
		ԱԱՊ հաստատություններ մեկ բնակչի հաշվով հաճախումների թիվ, հատ
1142	Դատաբժշկական և ախտաբանաանատոմիական ծառայություններ	
		Դատաբժշկական փորձաքննությունների թիվ, հատ
1188	Դեղապահովում	
		Առանձին հիվանդություններով դեղեր ստանալու իրավունք ունեցող անձանց դեղերով ապահովվածության ԱՆ [illegible]
1191	Խորհրդատվական, մասնագիտական աջակցություն և հետազոտություններ	
		Մարզային բժշկական կազմակերպություններ ուղեգրված բժիշկ-մասնագետների թվաքանակ, մարդ
		Առողջապահական վիճակագրությամբ ապահովում, տարեգրքերի քանակ
1200	Մոր և մանկան առողջության պահպանում	
		Մանկական (0-5 տարեկան) մահացության մակարդակ, մահեր 1000 կենդանածնի
		Մանկական (0-1 տարեկան) մահացության մակարդակ, մահեր 1000 կենդանածնի հաշվով
		Մայրական մահացության մակարդակ, մահեր 100000 կենդանածնի հաշվով (միջին երեք տարվա ցուցանիշ)
		Անպտղության ժամանակակից բուժումների արդյունավետության միջին ցուցանիշ, տոկոս
1201	Շտապ բժշկական օգնություն	
		ՇԲՕ մեկ բրիգադի օրական միջին
1202	Ոչ վարակիչ հիվանդությունների բժշկական օգնության ապահովում	
		Չարորակ նորագոյացություններից մահացություն, մահեր 100 000 բնակչի

		Շաքարային դիաբետից մահացություն, մահեր 100,000 բնակչի հաշվով
		Արյան շրջանառության համակարգի հիվանդություններից մահացություն, մահեր 100,000 բնակչի հաշվով
1207	Սոցիալապես անապահով և առանձին խմբերի անձանց բժշկական օգնություն	
		Հիվանդանոցային բժշկական օգնության ծառայություններ ստացած սոցիալապես
		Պետական բյուջեի միջոցների հաշվին առողջության ապահովագրություն տրամադրված անձանց թիվ, մարդ
1208	Վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման ծրագիր	
		Վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության մակարդակ, հիվանդներ
		Վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության մակարդակ, հիվանդներ 100,000 բնակչի հաշվով կյանքում առաջին անգամ ախտորոշված ներառյալ ԿՈՎԻԴ 19
		Վարակիչ հիվանդությունների հետևանքով մահվան դեպքեր, մահեր 100,000 բնակչի հաշվով
		Կովիդ 19 մահվան դեպքերը 100000 բնակչի հաշվով
ՀՀ արդարադատության նախարարություն		
1052	Քաղաքացիական կացության ակտերի	
		Գրանցումների և տեղեկանքների տրամադրման ավտոմատացման
		Արխիվային ակտային գրանցումների թվայնացում,տոկոս
1057	Արդարադատության ոլորտում բարեփոխումների մշակում,	
		Դատաիրավական բարեփոխումների ռազմավարությունից բխող միջոցառումներ, տոկոս

		էլեկտրոնային արդարադատության միասնական համակարգի և արդարադատությանը օժանդակող էլեկտրոնային գործիքների ներդրում
		Հակակոռուպցիոն ինստիտուցիոնալ համակարգի ստեղծում և պատշաճ գործունեության ապահովում,տոկոս
		Կոռուպցիայի ընկալման համաթվի աստիճանական նվազեցում
		Դատարան ներկայացված բարոյաբարոյական ու վարչական գործերին
		Պետական մարմնում կոռուպցիոն ռիսկերի վերհանում, դրանց հիման վրա միջոցառումների մշակում, տոկոս
1093	Դատական և հանրային պաշտպանություն	
		Հանրային պաշտպանի ծառայությունների վերաբերյալ շահառուների գոհունակության
1120	Քրեակատարողական ծառայություններ	
		Հանցանք կատարած անձանց
		Կալանավորվածների և դատապարտյալների զբաղվածության ապահովում, տոկոս
		Քրեակատարողական հիմնարկներում պատժի կրման միջազգային չափանիշներին համապատասխան
		Մատուցվող բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայությունների որակի արդիականացում, հոգեբանական ծառայությունների բարելավում, տոկոս
		Թափանցիկության ապահովման և կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում, քրեական ենթամշակույթի նկատմամբ զրո հանդուրժողականության մոտեցման
		Անվտանգության և պահպանության ինժեներատեխնիկական արդի համակարգերով վերազինում, տոկոս

		Ազատությունից զրկված անձանց և պրոբացիայի շահառուների զբաղվածության, վերասոցիալականացման
		Էլեկտրոնային հսկողության միջոցներով տնային կալանք և վարչական հսկողություն խափանման միջոցների կիրառման քանակ
		Քրեակատարողական և պրոբացիայի ծառայողների մասնագիտական գիտելիքների, աշխատանքային
		Ազատությունից զրկված անձանց և պրոբացիայի շահառուների զբաղվածության ապահովում, տոկոս
		Քրեակատարողական ծառայողների բնակարանային կարիքների ապահովում, տոկոս
1123	Իրավական իրազեկում և տեղեկատվության ապահովում	
		Հանրության իրավական հոգեբանության մակարդակի
		Արխիվային հավաքածուի փորձաքննությամբ արժևորում և համարում, գործերի քանակ Արխիվային
		ՀՀ արխիվային հավաքածուի պահպանության ապահովում (պահպանվող գործերի քանակ)
		ՀՀ արխիվային հավաքածուի օգտագործում (ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց հարցումների
		Փաստաթղթերի թվայնացում և
1149	Արդարադատության համակարգի աշխատակիցների վերապատրաստում և հատուկ դասընթաց	
		Արդարադատության համակարգի վերապատրաստված աշխատակիցների տեսակարար կշիռ, տոկոս
1182	Հարկադիր կատարման ծառայություններ	

		Կարճված կատարողական վարույթների քանակի փոփոխությունը, տոկոս
		Ավարտված կատարողական վարույթների
1228	Հակակոռուպցիոն քաղաքականության	
		Հակակոռոպցիոն մարմինների գործունեության ապահովում
ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն		
1022	Գյուղատնտեսության խթանման ծրագիր	
		Պտուղբանջարեղենի, խաղողի և կաթի վերամշակումից ստացված արտադրանքի
		Գյուղատնտեսական մթերքների ծավալների ավելացում և արտադրության արդյունավետության բարձրացում, %
		Օգտագործվող վարելահողերի ավելացում, %
		Ապահովագրված տարածքների ավելացում (հա)
1058	Էկոնոմիկայի ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում,	
		Հետազոտությունների քանակ (այդ թվում արտապատվիրակված), հատ
1059	Բուսաբուծության խթանում և բույսերի պաշտպանություն	
		Մշակաբույսերի միջին բերքատվության բարձրացում, %
		Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բուսասանիտարական վիճակի բարելավում, տոկոս
		Լավագույն սորտերի արտոնագրման, շրջանացման և օգտագործման թույլտվության հատկացումների արդյունքում նախկին սորտերի համեմատած բերքի քանակի որակի ավելացում, տոկոս

		Բույսերի կարանտին օրգանիզմների հիվանդությունների, վնասատուների, ինչպես նաև թունաքիմիկատների բացասական ազդեցության (ինչպես բույսերի, այնպես էլ մարդկանց առողջության վրա) նկատմամբ վերահսկողության մակարդակի բարձրացում, տոկոս
1067	Ստանդարտների մշակում և հավատարմագրման համակարգի	
		ՀՀ տնտեսվարող սուբյեկտների գործունեությունը կանոնակարգող նորմատիվ բազայի շարունակական
		ԵԱՏՄ շուկայում ՀՀ արտադրանքների մրցունակության ապահովման նպատակով ԵԱՏՄ տեխնիկական կանոնակարգերի
		Միջազգային պահանջներին համապատասխան հավատարմագրում, տոկոս
1086	Գյուղական ենթակառուցվածքների վերականգնում և զարգացում	
		Նոր տեխնոլոգիաներով ոռոգման ենթակա հողատարածքներ, հա
		Նոր տեխնոլոգիաներով ոռոգման համակարգերի մասին վերապատրաստված տնտեսավարողներ,
		Ծրագրի ընթացքում ստեղծված
1104	Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանը	
		ՓՄՁ կողմից արտադրված համախառն ավելացված արժեքի կշիռը ՀՆԱ-ում, տոկոս
		Պետական աջակցության իրականացման արդյունքում կանանց կողմից զբաղեցված
1116	Անասնաբուժական ծառայություններ	
		Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական կենդանիների վարակամերժության ապահովում, տոկոս

		Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական կենդանիների համաճարակաբանության և հսկողության
1134	Ենթակառուցվածքների և գյուղական ֆինանսավորման աջակցություն	
		Գյուղական տարածքներում բնակվող թիրախային խմբերի կենսամակարդակի բարելավում, տոկոս
		Հողերի կայուն կառավարման և տեխնոլոգիաների ներդրման առկայությամբ
		Հողատարածքներում ոռոգման
		Բարելավված ջրամատակարարում ստացող համայնքներ, քանակ
		Ձեռնարկությունների կարողությունների և մթերման հնարավորություններով
		Ստեղծված աշխատատեղեր, քանակ, այդ թվում
		Կանայք
		Ծրագրի ընդհանուր շահառու տնտեսություններ, քանակ
		Վերականգնված դեգրադացված հողեր, հեկտար
1165	Ներդրումների և արտահանման խթանման ծրագիր	
		Ապրանքների արտահանում/ՀՆԱ, տոկոս
		Աջակցություն ստացած մշակող արդյունաբերությունում գործող կազմակերպությունների կողմից
		Միջազգային այցելություններից ստացած եկամուտ, հազ. դրամ
		Թիրախային տարածքներում մասնավոր հատվածի ներդրումների ծավալի աճ
		Ընտրված զբոսաշրջային վայրերի բարելավված մուտքային ճանապարհներ
		Զբոսաշրջային շրջանի երկայնքով գտնվող ժառանգության օբյեկտներում կառուցված

		Փողոցային լուսավորության էներգախնայողական համակարգերի ներդրման ծրագրերում
		Բարելավված զբոսայգիների թիվը
		Զբոսաշրջության աջակցության հետ
1187	Գյուղատնտեսության արդիականացման ծրագիր	
		Տոհմային կենդանիների տեսակարար կշիռ, տոկոս
		Պետական աջակցությամբ ոռոգման արդիական համակարգեր ներդրված հողատարածքներ, հեկտար
		Հանրապետության գյուղատնտեսական տեխնիկայի նորացում (միավոր)
		Ագրոպարենային ոլորտի նոր սարքավորումներով վերազինում (միավոր)
		Ժամանակակից տեխնոլոգիաներով
		Ծրագրում ընդգրկվող մարզերում տեղակայված կարկտապաշտպան ցանցային համակարգեր, հա
ՀՀ արտաքին գործերի նախարարություն		
1050	Միջազգային հարաբերությունների և դիվանագիտության ոլորտում մասնագետների պատրաստում և վերապատրաստում	
		Դիվանագիտական ծառայության համալրում նոր և որակյալ մասնագետներով, պետական ծառայության, այդ թվում՝ դիվանագիտական ծառայողների վերապատրաստում, մասնակիցների
1061	Արտաքին գործերի ոլորտում Կառավարության քաղաքականության մշակում և իրականացում	
		Գործընկեր պետությունների հետ բարիդրացիական հարաբերությունների խորացմանը, բոլոր պետությունների հետ փոխշահավետ հարաբերությունների հաստատմանն ուղղված հանդիպումներ, փոխայցելություններ, տոկոս

		ՀՀ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանության իրականացում, տոկոս
1118	Համագործակցություն միջազգային կազմակերպությունների հետ	
		Միջազգային կազմակերպությունների, այդ թվում՝ մասնագիտացված մարմինների, ծրագրերի և կոնվենցիաների շրջանակում ՀՀ պարտավորությունների իրականացում, տոկոս
1128	Օտարերկրյա պետություններում ՀՀ դիվանագիտական ծառայության մարմինների գործունեության կազմակերպում և իրականացում	
		ՀՀ երկկողմ և բազմակողմ հարաբերությունների պահպանում և ամրապնդում, տոկոս
		Հայաստանի տնտեսական հնարավորությունների մասին իրազեկվածության ապահովում, առևտրատնտեսական հարաբերությունների պահպանում, տոկոս
		Հավատարմագրման պետության և Հայաստանի տարածքային կառավարման և ինքնակառավարման մարմինների միջև համագործակցություն, տոկոս
		Օտարերկրյա պետություններում գործող դիվանագիտական ծառայության մարմինների կողմից սպասարկված ՀՀ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանություն, հյուպատոսական սպասարկում, տոկոս
1178	Հայաստանի Հանրապետությունում և օտարերկրյա պետություններում արարողակարգային միջոցառումների իրականացում	
		Արարողակարգային միջոցառումների կազմակերպման և իրականացման որակի ԱԳՆ գնահատական, 1-ից 10 բալային համակարգում
ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն		
1016	Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատում և	

		Շրջակա միջավայրի բաղադրիչների վիճակի վերաբերյալ մշակվող տեղեկատվության [illegible]
		Եղանակային կարճաժամկետ կանխատեսումների ճշգրտության [illegible]
		Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության գործընթացի համապատասխանությունը ՀՀ ստանձնած պարտավորությունների շրջանակներում միջազգային ընթացակարգերին, տոկոս
1071	Շրջակա միջավայրի ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և [illegible]	
		Շրջակա միջավայրի բոլոր բաղադրիչների վրա վնասակար ազդեցությունների և բնական ռեսուրսների գերշահագործման կանխարգելման և նվազագույնին հասցնելու միջոցառումների կառավարման արդյունավետությունը, տոկոս
1133	Բնապահպանական ծրագրերի իրականացում համայնքներում	
		Բնապահպանական ծրագրեր իրականացնող համայնքների մասնաբաժինը ազդակիր համայնքների [illegible]
1155	Բնական պաշարների և բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կառավարում և պահպանում	
		Պայմանագրերով նախատեսված միջոցառումների կատարման մակարդակի [illegible]
1173	Անտառների կառավարում	
		Անտառվերականգնված տարածքներ, հա
		Անտառվերականգնման աշխատանքների արդյունավետությունը, տնկիների կպչողականությունը, տոկոս
1186	Բնագիտական նմուշների պահպանություն և զուգադրություն	
		Բնագիտական նմուշների հանրայնացման և էկոկրթական նախագծերի քանակ, հատ
ՀՀ կրթության , գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն		
1041	Մեծ նվաճումների սպորտ	
		ՀՀ առաջնությունների մասնակիցների թիվ, մարդիկ

		Միջազգային մարզական միջոցառումներին մասնակիցների թիվ, մարդիկ
		Միջազգային մարզական միջոցառումներում նվաճված մեդալների քանակ, հատ
1045	Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն	
		Տվյալ տարում, նախնական և միջին մասնագիտական կրթության համակարգ ընդունվածների մասնաբաժինը մասնագիտական կրթության (նախնական (արհեստագործական), միջին և բարձրագույն մասնագիտական) համակարգ ընդունվածների մեջ, տոկոս
		Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության համակարգում տվյալ տարում ընդունվածների մասնաբաժինը հիմնական և միջնակարգ դպրոցների
		Ուսումնառության ավարտից հետո 6 ամսվա ընթացքում իրենց մասնագիտությամբ աշխատող շրջանավարտների տոկոսը (ներառված չեն ԲՈՒՀ տեղափոխված/ ընդունված, զորակոչված, արտերկիր մեկնած, ոչ իրենց մասնագիտությամբ աշխատողները) տվյալ տարվա շրջանավարտների նկատմամբ
		Նախնական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների ուսումնառությունը ԲՈՒՀ-ում շարունակած շրջանավարտների մասնաբաժինը, տոկոս
		Աշխատաշուկայի պահանջներից ելնելով վերջին երեք տարիների ընթացքում ներդրված նոր մասնագիտությունների քանակ
		ՆՄՄԿՈՒ ուսումնական գործընթացներում ներգրավված գործատուների թիվ

		Մասնագիտական կրթության և ուսուցման զարգացման ազգային կենտրոնի կողմից կազմակերպվող վերապատրաստման ծրագրերին մասնակցող ՆՄՄԿՈՒ հաստատությունների դասավանդողների մասնաբաժինը ՆՄՄԿՈՒ հաստատությունների դասավանդողների ընդհանուր թվում, տոկոս
		Աշխատանքի վրա հիմնված, դուալ ուսուցման փորձնական ծրագրեր իրականացնող ՆՄՄԿՈՒ հաստատությունների քանակը
1056	Կինեմատոգրաֆիայի ծրագիր	
		Նոր արտադրված կինոնկարներ, տարեկան թիվ
		Միջազգային կինոփառատոներին, կինոշուկաներին, կինոնախագծերին տարեկան մասնակցության թիվ
		Հայաստանում միջազգային կինոփառատոների կազմակերպում, տարեկան թիվ
1075	Մշակութային ժառանգության ծրագիր	
		Ամրակայված, նորոգված և վերականգնված հուշարձանների քանակը ընդամենի նկատմամբ, տոկոս
		ՈՒսումնասիրված և նախագծված հուշարձանների քանակը ընդամենի նկատմամբ, տոկոս
		Թանգարանային հավաքածուների և ոչ նյութական մշակութային ժառանգության միջազգայնացման նախագծերի տարեկան քանակ
1111	Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագիր	
		Ուսման վարձավճարի լրիվ փոխհատուցմամբ սովորող ուսանողների մասնաբաժինը բարձրագույն կրթություն ստացողների մեջ, տոկոս
		Ուսման վարձավճարների զեղչերից օգտվող խոցելի խմբերի ուսանողների մասնաբաժինը ուսանողների ընդհանուր թվում,պարտադիր կրթության առաջին մակարդակում, տոկոս
		Ազգային փոքրամասնություններին բակալավրի կրթական աստիճանով հասանելիք անվճար տեղերի թիվը

		Վրացագիտության և ադրբեջանագիտության մագիստրոսական կրթական ծրագրերով հատկացված անվճար տեղերի թիվը
		Կատարողական արդյունքային ցուցանիշների հիմքով բուհերի ֆինանսավորում, բուհերի թիվը
1115	Երիտասարդության ծրագիր	
		Հայաստանի մարզային համայնքներում երիտասարդական կենտրոնների քանակ
		Հանրային միջոցառումներին երիտասարդների մասնակցության տարեկան թիվ
		«Երիտասարդ ընտանիքին մատչելի բնակարան» ծրագրի շահառուների քանակ
		Երիտասարդների սոցիալ-տնտեսական և մասնագիտական կարողությունների զարգացմանն ողղված միջոցառումներին մասնակից երիտասարդների տարեկան թիվ
		Երիտասարդության միջազգային միջոցառումներին տարեկան մասնակցության թիվ
1124	Գրահրատարակչության և գրադարանների ծրագիր	
		Թարգմանական ծրագրերի և աջակցություն ստացած ստեղծագործողների ու հետազոտողների տարեկան քանակ
		Պետական աջակցություն ստացող ազգային փոքրամասնությունների, գրական, մշակութային ոչ պետական կազմակերպությունների քանակ
		Գրականության հանրահռչակմանը, գրական ծրագրերին և գրքերի միջազգային ցուցահանդեսներին մասնակցության տարեկան թիվ
1146	Հանրակրթության ծրագիր	
		Պարտադիր կրթության առաջին մակարդակում ընդգրկվածությունը, տոկոս
		Պարտադիր կրթության երկրորդ մակարդակում ընդգրկվածությունը, տոկոս
		12-ամյա պարտադիր կրթության համակարգում ընդգրկվածությունը, տոկոս

		3-5 տարեկան երեխաների համախառն ընդգրկվածությունը նախադպրոցական հաստատություններում, տոկոս
1148	Արտադպրոցական	
		Արտադպրոցական դաստիարակության ծրագրերում 6-18 տարեկան երեխաների ընդգրկվածության մակարդակ, տոկոս
		Արտադպրոցական դաստիարակության ծրագրերում գյուղական, մասնավորապես սահմանամերձ բնակավայրերում 6-18
1162	Գիտական և գիտատեխնիկական հետազոտությունների ծրագիր	
		Միջազգային գիտական միջոցառումներում և համաժողովներում ներկայացված գիտական հետազոտություններ, հատ
		Միջազգային հայտնի գիտական հանդեսներում հրապարակումների
		Միջազգային հրապարակումներին հղումների քանակ, հատ
1163	Մասսայական սպորտ	
		Մասսայական սպորտային միջոցառումներին տարեկան
1168	Արվեստների ծրագիր	
		Մշակույթի տարբեր ոլորտներում ստեղծագործական ծրագրերի աջակցություն, տարեկան քանակ
		Ինքնազբաղ/անկախ ստեղծագործողների գործունեության խթանում, տարեկան
		Հանրապետությունում իրականացվող

1183	Ապահով դպրոց	
		Բարելավված միջավայրով ուսումնական
1192	Կրթության որակի ապահովում	
		Կամավոր ատեստավորման արդյունքում մասնակիցների նկատմամբ հավելավճար ստացողներ, տոկոս
		Ուսուցչի հերթական ատեստավորման մասնակիցներ, տոկոս
		Հանրակրթական և նախադպրոցական
		Հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների տնօրենի տեղակալների, մեթոդիստների
		Նախադպրոցական ուսումնական
		Ուսումնական հաստատության կոլեգիալ կառավարման մարմնի անդամների վերապատրաստում, տոկոս
		ԳՏՃՄ ոլորտի մասով անհրաժեշտ համակարգչային տեխնիկայով, սարքավորումներով և գույքով
1193	Համընդհանուր ներառական կրթության համակարգի ներդրում	
		Հաշմանդամություն ունեցող աշակերտների համար հարմարեցված ենթակառուցվածքներ և նյութեր ունեցող դպրոցների թիվը
		«Պարտադիր կրթությունից դուրս մնացած երեխաների բացահայտման» էլեկտրոնային ենթահամակարգի
1196	Մարզերի մշակութային զարգացման ծրագիր	
		Մշակութային միջոցառումներում ընդգրկված համայնքների մասնաբաժինը, տոկոս
1198	Մշակութային և գեղագիտական դաստիարակության ծրագիր	

		Շնորհալի երեխաների շտեմարանի համալրում, թիվ
		Միջազգային նախագծերում շնորհալի երեխաների տարեկան մասնակցություն, երեխա
		Հանրապետությունում ազգային, փողային և սաղաթին նվագարաններով տարածման
1215	Կրթության, մշակույթի և սպորտի ոլորտներում միջազգային և սփյուռքի հետ համագործակցության զարգացում	
		Սփյուռքի հետ իրականացված տարեկան միջոցառումներում ներգրավված
		Օտարերկրյա համալսարաններում հայերենի կամ հայագիտական տարեկան
		Օտարերկրյա համալսարաններում հայագիտական գիտաժողովների տարեկան թիվը
1227	Կրթության ոլորտում տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների ներդրում	
		Կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգում ներառված բաժնական
		«Հայկական կրթական միջավայր» տեղեկատվական պորտալում ակտիվ բաժնական հասցեագրումներով
ՀՀ պաշտպանության նախարարություն		
1125	Ռազմական ուսուցում և վերապատրաստում	
		Սպայական թափուր հաստիքների համալրումը համապատասխան բաժնական կրթությամբ ունեցող
1169	ՀՀ պաշտպանության ապահովում	

		չի սահմանվում
1177	Հումանիտար ականազերծման և	
		Ականազերծված տարածքների աճ, տոկոս
1197	Միջազգային ռազմական համագործակցություն	
		Բազմակողմ հարթակում ռազմական
		Երկկողմ ռազմական
1204	Ռազմաբժշկական սպասարկում և առողջապահական ծառայություններ	
		Զինծառայողների առողջությամբ ապամանավորված շարքից
		Զինծառայողների շրջանում ոչ վարակիչ հիվանդությունների հիվանդացության
		Զինծառայողների շրջանում վարակիչ հիվանդությունների հիվանդացության տոկոսի կրճատում, տոկոս
		ՀՀ զինված ուժերի անձնակազմի շրջանում վարակիչ հիվանդությունների խմբակային բեռնքերի կրճատում, դեպք
ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն		
1011	Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցություն	
		Ծածկույթ բնակչությունից
		Ընտանեկան նպաստի տեսակարար կշիռ ԸԿԲՈՒ նպաստներում
1032	Խնամքի ծառայություններ 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց	
		Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարին
		Խնամքի ծառայություններ ստացողների թվաքանակում, խնամքի ստանդարտներին
		Մատուցվող խնամքի ծառայությունների համապատասխանությունը շահառուների
1068	Ժողովրդագրական վիճակի բարելավում	
		Նոր ծնված 1-ին երեխաների քանակը

		Ծնելիության գումարային գործակիցը
		Ընտանիքում 3 անչափահաս երեխա ունեցող խնամքի նպաստ ստանալու իրավունք ունեցողների թվաքանակը, միջին ամսական
1088	Զբաղվածության ծրագիր	
		Ծրագրում ընդգրկված անձանց
1098	Բնակարանային ապահովում	
		Բնակարանով ապահովվածների
		Բնակարանով ապահովվածների տեսակարար կշիռը երկրաշարժից հետո աղետի գոտու բնակավայրերում
1102	Կենսաթոշակային ապահովություն	
		Աշխատանքային միջին ամսական կենսաթոշակը նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքի նկատմամբ, տոկոս (միջին կենսաթոշակ/աղքատության վերին
		Ծայրահեղ աղքատության գծից ցածր
		Աշխատանքային միջին կենսաթոշակը
1141	Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցություն	
		Խորքային գնահատում անցած ԿԴԻՀ
		Ընտանիքներից բաժանման ռիսկ ունեցող երեխաների ընտանիքում ապրելու իրավունքի ապահովմանն ուղղված ծրագրերի թիվ
		Բոլոր համայնքներում և Երևան քաղաքում պետության կողմից պատվիրակված
		Թրաֆիքինգի և շահագործման, սեռական բռնության ենթարկված անձանց թվի

		Օրենսդրությամբ նախատեսված կարգով ընտանիքում բռնության ենթարկված
1153	Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի զարգացման ծրագիր	
		Իրականացվող հետազոտությունների թիվ
		Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի աշխատողների վերապատրաստումների համար տարեկան մշակված նոր ծրագրերի թիվ
		Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի վերապատրատում անցածների թիվ
		Վերապատրաստվողների գոհունակության գնահատական
		Վերապատրաստում ների համար տարեկան մշակված մեթոդական նյութերի
		Մասնագիտական կողմնորոշման համար մշակված մեթոդական ուղեցույցերի թիվ
1160	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց աջակցություն	
		Հաշմանդամություն ունեցող անձանց մատուցվող ծառայությունների հասցեականության և արդյունավետության բարձրացում
1184	Ավանդների և այլ փոխհատուցումներ	
		«ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող և նախկին ԽՍՀՄ Խնայբանկի ՀԽՍՀ հանրապետական

1205	Սոցիալական ապահովություն	
		Ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում
		Ծայրահեղ աղքատության գծից ցածր նպաստ ստացողների թվաքանակ
1206	Սոցիալական պաշտպանության	
		Շահառուի կողմից համալիր սոցիալական ծառայության տարածքային կենտրոնից նպաստներ և ծառայություններ ստանալու հետ կապված ծախսերի կրճատում (միջին ծախս)
		Ամբողջությամբ գործող ՀՍԾՏԿ-ների թիվը
ՀՀ բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարություն		
1043	Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության էկոհամակարգի, թվանշանային և զբոսաշրջության զարգացման	
		ՄԱԿ-ի «Էլեկտրոնային կառավարման զարգացման զուգանիշ (ինդեքս)»–ում
1164	Հեռահաղորդակցության ապահովում	
		ՀՀ քաղաքային և գյուղական բնակավայրերում լայնաշերտ ու
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն		
0		
1006	Պետական պարտքի կառավարում	
		ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, տարի
		Առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող
		ՀՀ կառավարության ֆիքսված
		ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի
		ՀՀ կառավարության ՀՀ դրամով

1031	Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների	
		Մասնագիտական վերապատրաստում անցած որակավորված ներքին աուդիտորների թիվը
		Ծրագրային բյուջետավորման վերապատրաստում անցած ֆինանսական և ծրագրային մասնագետների թիվ, մարդ
1108	Հանրային ֆինանսների կառավարման բնագավառում պետական ծառայությանն մասնակցում	
		Հարկաբյուջետային ազդակ
		Կառավարության պարտք/ՀՆԱ (100000 մարդու հաշվով), տոկոս
		Կապիտալ ծախս (առանց ՌԴ վարկի)/ՀՆԱ (100000 մարդու հաշվով), տոկոս
		,Ֆիթչ վարկանիշային գործակալության կողմից շնորհվող սուվերեն վարկանիշ
		,Մուդիսե վարկանիշային գործակալության կողմից շնորհվող սուվերեն վարկանիշ
		,Ստանդարտ ընդ Փուր'զե վարկանիշային գործակալության կողմից շնորհվող սուվերեն վարկանիշ
1137	Գնումների գործընթացի կարգավորում և համակարգում	
		Պետական միջոցների հաշվին մրցակցային եղանակով (բացառությամբ էլեկտրոնային մրցույթի) գնման ընթացակարգերի
		Մրցակցային ընթացակարգերով կատարվող պետական գնումների ծավալ, տոկոս
		Գնումների մրցույթների մասնակիցների միջին թիվ, իրավաբանական անձ
ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարություն		
1028	Տեխնիկական անվտանգության կանոնակարգում	

		Տեխնածին վթարների և արտադրական պատահարների թվաքանակի կրճատման տեմպ, տոկոս
		Տեխնածին վթարների և արտադրական պատահարների արդյունքում մահացու կամ ծանր եղեռով դեպքերի թիվ, հատ
1085	Արտակարգ իրավիճակների արձագանքման կարողությունների զարգացում	
		Տեղեկացված և գիտակ բնակչության
1089	Սեյսմիկ պաշտպանություն	
		Գնահատված օբյեկտների քանակի աճ, տոկոս
		Սեյսմիկ ռիսկի կառավարման վերապատրաստված մասնագետների աճ, տոկոս
		Վերապատրաստված ղեկավար անձնակազմի աճ, տոկոս
		Ուսուցանված բնակչության քանակի աճ, տոկոս
		Վերապատրաստված բժշկական
		Գնահատված օբեկտների քանակի աճ, տոկոս
1090	Փրկարարական ծառայություններ	
		Արտակարգ դեպքերի և պատահարների ոնոհանուր ահազանգերին արձագանքման
ՀՀ վիճակագրական կոմիտե		
1143	Ազգային պաշտոնական վիճակագրության արտադրություն և	
		Արժույթի Միջազգային Հիմնադրամի (ԱՄՀ) Տվյալների տարածման հատուկ
ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողով		
1064	Հանրային ծառայությունների ոլորտի կարգավորում	
		հեռահաղորդակցության
		ամրակցված լայնաշերտ ինտերնետ հասանելիության բաժանորդների թվաքանակի աճ

		լայնաշերտ ինտերնետ կապի օգտագործման հոսքերի աճ
		2023թ.-ին ակնկալվող էլ.էներգիայի
		ՀՀ ՀԾԿՀ կողմից հաստատված ՀԷՑ ՓԲԸ-ի կողմից հոսանքազավոր 2023թ
		Նորոգման նյութական ծախսերի կրճատում (մլն դրամ, առանց սղաճի ցուցանիշը հաշվի առնելու)
		Այլ ծախսերի կրճատում (մլն դրամ, առանց օրենսդրության փոփոխության ազդեցությունը հաշվի առնելու)
		Բաշխման ցանցերում առավելագույն կորուստներ
		Բաժանորդների հոսանքազրկումների միջին տևողության ցուցանիշների բարելավում (րոպե/բաժանորդ)
		Բաժանորդների հոսանքազրկումների միջին հաճախության ցուցանիշների բարելավում (հոսանքազրկում/բաժանորդ)
		Թույլատրելի սահմաններից էլ-այի լարման շեղման միջին տևողության ցուցանիշների բարելավում (ժամ/բաժանորդ)
		Թույլատրելի սահմաններից էլ-այի լարման շեղման միջին հաճախության ցուցանիշների բարելավում (լարման շեղում/բաժանորդ)
ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով		
1096	Ընտրական գործընթացների համակարգում,կանոնակարգում և տեղեկատվության տրամադրում	

		Ընտրությանը մասնակիցների թվաքանակ ընդամենը ընտրության իրավունք ունեցողների նկատմամբ, տոկոս
		Ընտրական գործընթացի բոլոր մասնակիցների համար իրենց իրավունքների իրականացման
		Ապահովել կանանց լիարժեք և արդյունավետ մասնակցությունը և հավասար հնարավորությունները
		ՀՀ ԿԸՀ որոշումների և
		Ոլորտի կարգավորման վերաբերյալ հանրային գոհունակության գնահատական 1-10 բալային համակարգում
Մրցակցության պաշտպանության հանձնաժողով		
1034	Տնտեսական մրցակցության պաշտպանություն	
		Ուսումնասիրվող ապրանքային շուկաների /ոլորտների/ թվաքանակ
ՀՀ կադաստրի կոմիտե		
1012	Անշարժ գույքի կադաստրի վարման բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացում	
		ՀԲ Գործարարությամբ զբաղվելու

		ՀԲ Գործարարությամբ զբաղվելու համաթվի <<Սեփականության
Հեռուստատեսության և ռադիոյի հանձնաժողով		
1007	Տեսալսողական մեդիայի ոլորտի	
		տեսալսողական մեդիայի ոլորտում օրինախախ տումների նվազեցում (տոկոս)
		օրենքով սահմանված և լիցենզիայի պայմաններով ստանձնած մանկական, կրթական, մշակութային և մարզական թեմատիկ ուղղվածության հաղորդումների
		ժեստերի լեզվով թարգմանությամբ կամ հայերեն ենթագրով տեսալսողական հաղորդումների սահմանված քանակի՛
		,Տեսալսողական մեդիայի մասինե օրենքի
		կարևոր իրադարձության՛ պետական կամ համազգային նշանակության ծառաքական,
		հայերեն տեսալսողական հաղորդումների օրենքով սահմանված ծավալի հեռարձակման ապահովում
		մարզային տեսալսողական և լսողական ծրագրերի հեռարձակման լիցենզավորում(տոկոս)
		մասնավոր մուլտիպլեքս օպերատորի գործունեության լիցենզավորում (տոկոս)
		Օրենքով սահմանված տարբեր ուղղվածության հաղորդումների ծավալի հեռարձակման ապահովում(տոկոս)
		Միջոցառումների թիվը(հատ)
ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտե		
1023	Հարկային և մաքսային ծառայություններ	

		Հարկային եկամուտների կշիռը ոչ գյուղատնտեսական ՀՆԱ-ում, տոկոս
		Հարկային եկամուտների կշիռը ՀՆԱ-ում, տոկոս
		Վարչարարության արդյունավետության
ՀՀ ազգային անվտանգության ծառայություն		
1036	Պետական պահպանության	
		Մշտապես պահպանվող օբյեկտների պահպանման համար սահմանված
1138	Ազգային անվտանգություն	
		ՀՀ ազգային անվտանգության սպառնալիքների մասին տեղեկությունների
		Օտարերկրյա պետությունների հատուկ
		Օպերատիվ-հետախուզական
		ՀՀ պետական սահմանի անձեռնմխելիության ապահովում, սահմանափակումների կանխում և խափանում, տոկոս
ՀՀ ոստիկանություն		
1101	Ոստիկանության կրթական ծառայություններ	
		Բակալավրիատի կրթական ծրագրով ամփոփիչ ատեստավորումն անցած շրջանավարտներ, տոկոս
		Միջին մասնագիտական կրթական ծրագրով ամփոփիչ ատեստավորումն անցած շրջանավարտներ, տոկոս
		Նախնական մասնագիտական կրթական ծրագրով ամփոփիչ ատեստավորումն անցած շրջանավարտներ, տոկոս
1158	Ոստիկանության ոլորտի	
		Հասարակական վստահության մակարդակ, տոկոս
		Բացահայտված հանցագործությունների մակարդակ, տոկոս
		Ժոե

		Ծանր հետևանքներով ճանապարհատրանսպորտային պատահարների (3 և ավելի զոհ և/կամ 10 և
		Մեկ պատուհանի սկզբունքի լիարժեք կիրառման նպատակով նոր բիոմետրիկ համակարգի ներդրմամբ անձնագրային ստորաբաժանումներում սպասարկման
		Պարեկային ծառայության և օպերատիվ կառավարման կենտրոնի գործառնում
Հանրային հեռարձակողի խորհուրդ		
1042	Ռադիո և հեռուստահաղորդումների	
		Հանրային հեռուստաընկերության Առաջին ալիքի օրիգինալ հաղորդումների տարեկան ժամաքանակ, չափման միավոր՝ ժամ
		Հանրային հեռուստաընկերության հաղորդումների բազմազանությունը ըստ հաղորդաշարերի քանակի, չափման միավոր՝ հաղորդաշար
		Հանրային ռադիոընկերության Առաջին ծրագրի եթերում օրիգինալ /նոր/ հաղորդումների ապահովում՝
ՀՀ հաշվեքննիչ պալատ		
1161	Հանրային ֆինանսների և սեփականության ոլորտում	
		ՀՀ հաշվեքննիչ պալատի գործունեության տարեկան ծրագրի կատարողականը? Աուդիտի բարձրագույն մարմինների միջազգային կազմակերպության (INTOSAI)
Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմ		
1060	Մարդու իրավունքների պաշտպանություն	
		Մարդու իրավունքների ազգային
ՀՀ միջուկային անվտանգության կարգավորման կոմիտե		

1054	Միջուկային և ճառագայթային անվտանգության կարգավորում	
		ՀՀ բնակչության համար թույլատրելի

ՀՀ քննչական կոմիտե

1180	ՀՀ քննչական ծառայություններ	
		Արտադրողականությունը ըստ ընթացք

ՀՀ քաղաքաշինության կոմիտե

1103	Քաղաքաշինության և ճարտարապետության բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացում և կանոնակարգում	
		Մշակված նորմատիվատեխնիկական
		Տարածքային հատակագծման
		Գոտևորման նախագծերով ապահովված բնակավայրերի թիվ, հատ
		Բնակելի թաղամասի նախագծում
		Բնակելի թաղամասի կառուցում, հատ
		Բնակելի շենքերի կառուցում, հատ
		Բնակության համար վտանգավոր և ոչ պիտանի բնակարաններից շինարարական նորմերին համապատասխանող
		Քանդման ենթակա ոչ հիմնական շինությունների քանդում

Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողով

1181	Կոռուպցիայի կանխարգելման համակարգի զարգացման ապահովում	
		Պետական կառավարման համակարգում
		Պետական կառավարման համակարգում կոռուպցիոն ռիսկերի գնահատման մեթոդաբանությունների և կոռուպցիոն ռիսկերի չեզոքացման գործողությունների ծրագրերի մշակում
		Պետական կառավարման համակարգում նվեռնեռի հաստատագրման
		Հայտարարագրերի ռիսկային գուցիչների
		Բարեվարքության ստուգման վերլուծական թվային լուծումներով ծրագրի նեռոռում

		Հանրային ծառայության մասին ՀՀ օրենքի համաձայն պետական պաշտոնի նշանակման ենթակա անձանց
		Հակակոռուպցիոն կրթական ծրագրերի ներդրում
		CRRC կողմից իրականացված սոցիոլոգիական հարցման հիման վրա ցուցանիշի բարելավում 10 %-ով
		Կոռուպցիայի կանխարգելման վերաբերյալ հանրային իրազեկման ծրագրի իրականացում
ՀՀ պետական վերահսկողական ծառայություն		
1203	Պետական վերահսկողական ծառայություններ	
		ՀՀ վարչապետին ՀՀ Սահմանադրությամբ և օրենքներով վերապահված
Հակակոռուպցիոն կոմիտե		
1231	Կոռուպցիոն հանցագործությունների բացահայտման և քննության ապահովում	
		Բացահայտված դեպքերով քրեական
ՀՀ Արագածոտնի մարզպետարան		
1002	ՀՀ Արագածոտնի մարզում տարածքային պետական կառավարում	
		ՀՀ Արագածոտնի մարզի տարածքում
		Տարվա ընթացում ստեղծված ոչ գյուղատնտեսական աշխատատեղերի թիվ,
		1000 բնակչին ընկնող նոր ստեղծվող աշխատատեղերի թիվը տոկոս
ՀՀ Արարատի մարզպետարան		
1009	ՀՀ Արարատի մարզում տարածքային պետական կառավարում	
		ՀՀ Արարատի մարզի տարածքում կատարված ներդրումների ծավալը մեկ շնչի հաշվով, հազ. դրամ

		Տարվա ընթացում ստեղծված ոչ գյուղատնտեսական աշխատատեղերի թիվ, մարդ
		1000 բնակչին ընկնող նոր ստեղծվող աշխատատեղերի թիվը, տոկոս
ՀՀ Արմավիրի մարզպետարան		
1010	ՀՀ Արմավիրի մարզում տարածքային պետական կառավարում	
		ՀՀ Արմավիրի մարզի տարածքում կատարված ներդրումների ծավալը մեկ շնչի հաշվով, հազ. դրամ
		Տարվա ընթացում ստեղծված ոչ գյուղատնտեսական աշխատատեղերի թիվ, մարդ
		1000 բնակչին ընկնող նոր ստեղծվող աշխատատեղերի թիվը, տոկոս
ՀՀ Գեղարքունիքի մարզպետարան		
1025	ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում տարածքային պետական կառավարում	
		ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի տարածքում կատարված ներդրումների ծավալը մեկ շնչի հաշվով, հազ. դրամ
		Տարվա ընթացում ստեղծված ոչ գյուղատնտեսական աշխատատեղերի թիվ, մարդ
		1000 բնակչին ընկնող նոր ստեղծվող աշխատատեղերի թիվը, տոկոս
ՀՀ Լոռու մարզպետարան		
1030	ՀՀ Լոռու մարզում տարածքային պետական կառավարում	
		ՀՀ Լոռու մարզի տարածքում կատարված ներդրումների ծավալը մեկ շնչի հաշվով, հազ. դրամ
		Տարվա ընթացում ստեղծված ոչ գյուղատնտեսական աշխատատեղերի թիվ, մարդ
		1000 բնակչին ընկնող նոր ստեղծվող աշխատատեղերի թիվը, տոկոս
ՀՀ Կոտայքի մարզպետարան		
1037	ՀՀ Կոտայքի մարզում տարածքային պետական կառավարում	
		ՀՀ Կոտայքի մարզի տարածքում կատարված ներդրումների ծավալը մեկ շնչի հաշվով, հազ. դրամ
		Տարվա ընթացում ստեղծված ոչ գյուղատնտեսական աշխատատեղերի թիվ, մարդ
		1000 բնակչին ընկնող նոր ստեղծվող աշխատատեղերի թիվը, տոկոս
ՀՀ Շիրակի մարզպետարան		
1039	ՀՀ Շիրակի մարզում տարածքային պետական կառավարում	

		ՀՀ Շիրակի մարզի տարածքում կատարված ներդրումների ծավալը մեկ անձի հաշվով, հազ. դրամ
		Տարվա ընթացում ստեղծված ոչ գյուղատնտեսական աշխատատեղերի թիվ, մարդ
		1000 բնակչին ընկնող նոր ստեղծվող աշխատատեղերի թիվը, տոկոս
ՀՀ Սյունիքի մարզպետարան		
1047	ՀՀ Սյունիքի մարզում տարածքային պետական կառավարում	
		ՀՀ Սյունիքի մարզի տարածքում կատարված ներդրումների ծավալը մեկ անձի հաշվով, հազ. դրամ
		Տարվա ընթացում ստեղծված ոչ գյուղատնտեսական աշխատատեղերի թիվ, մարդ
		1000 բնակչին ընկնող նոր ստեղծվող աշխատատեղերի թիվը, տոկոս
ՀՀ Վայոց ձորի մարզպետարան		
1051	ՀՀ Վայոց ձորի մարզում տարածքային պետական կառավարում	
		ՀՀ Վայոց Ձորի մարզի տարածքում կատարված ներդրումների ծավալը մեկ անձի հաշվով, հազ. դրամ
		Տարվա ընթացում ստեղծված ոչ գյուղատնտեսական աշխատատեղերի թիվ, մարդ
		1000 բնակչին ընկնող նոր ստեղծվող աշխատատեղերի թիվը, տոկոս
ՀՀ Տավուշի մարզպետարան		
1055	ՀՀ Տավուշի մարզում տարածքային պետական կառավարում	
		ՀՀ Տավուշի մարզի տարածքում կատարված ներդրումների ծավալը մեկ անձի հաշվով, հազ. դրամ
		Տարվա ընթացում ստեղծված ոչ գյուղատնտեսական աշխատատեղերի թիվ, մարդ
		1000 բնակչին ընկնող նոր ստեղծվող աշխատատեղերի թիվը, տոկոս

Հավելված N 5

երի գծով վերջնական արդյունքի ցուցանիշները

րագրի վերջնական արդյունքները		
Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
100	100	2023թ.
	100	2023
12	12	2023թ.
100	100	2023թ.
30	22	2023թ.
100	100	2023թ.
20	80	2023թ.

24	38	2024թ.
1000	2500	2023թ.
50	50	2023թ.
25	35	2023թ.
2-3%	3-5%	2023թ.
2-3%	3-5%	2023թ.
2-3%	3-5%	2023թ.
2-3%	3-5%	2023թ.

2-3%	3-5%	2023թ.
2-3%	3-5%	2023թ.
-	85	2023թ.
100	100	2023թ.
1	1	2023թ.
Առկա չէ	100	2024թ.
2	2	2023թ.
100	100	2024թ.
20	20	2024թ.

	2500	2024ڕ.
100	100	2023ڕ.
100	100	2023ڕ.

100	100	2025ڕ
100	100	2025ڕ

3.3	6.3	2025

9311	5703	2023ڕ.

56.15	55	2024ڕ.

53	57	2024ᏅᎩ.
5.85	6.5	2024ᏅᎩ.
120-150	250	2025ᏅᎩ.
0	209	2024ᏅᎩ.
5000	5000	2025ᏅᎩ.
30	66	2025ᏅᎩ.
16	100	2024ᏅᎩ.
20	100	2024ᏅᎩ.
65.92	68	2025ᏅᎩ.
6.3	6.3	2025ᏅᎩ.

20	20	2025թ.
97.9	98.5	2028թ.
69.7	69.8	2028թ.
76.5	70	2024թ.
100	100	2023թ.
0	100	2023թ.
9	9	2038թ.
50 եւ ավելի տոկոս պետական մասնակցությամբ 14 առեւտրային կազմակերպություններ	50 եւ ավելի տոկոս պետական մասնակցությամբ 8 առեւտրային կազմակերպությունների մասնավորեցման (մասնավորեցման նախապատրաստման) կամ լուծարման գործընթացի	2023թ.
60	60	2025թ.
75	75	2025թ.
33	6	2025թ.
14	2	2025թ.

0.31	0.14	2025ᏅᏍ.
20	0	2025ᏅᏍ.
-	310	2023ᏅᏍ.
-	11	2025ᏅᏍ.
-	100	2025ᏅᏍ.
-	7.6	2025ᏅᏍ.
	2	2023ᏅᏍ.
	10	2026ᏅᏍ.
2400	2800-2900	2023ᏅᏍ.
100	100	2025ᏅᏍ.
13.4	18.7	2024ᏅᏍ.
0	46	2024ᏅᏍ.
3	0	2025ᏅᏍ.

44.9	30	2025թ.
10	100	2025թ.
1տարեկան -91% 2տարեկան - 93% 6տարեկան - 96%	1տարեկան - 92% 2տարեկան - 95% 6տարեկան - 96%	2025թ.
65	95	2025թ.
Բավարար	Լավ	2025թ.
95 (խաղաղ պայմանների համար)	96 (խաղաղ պայմանների համար)	2025թ.
	5	2025թ.
1.84	1.65	2025թ.
50	70	2025թ.
1	1	2025թ.

97.3	98.5	2025ڕ.
3.5	4.1	2025ڕ.
54581	62132	2025ڕ.
95	98	2025ڕ.
9	50	2025ڕ.
4	4	2025ڕ.
10.1	8.5	2025ڕ.
8.2	7	2025ڕ.
16.3	15	2025ڕ.
30	35	2025ڕ.
7.3	13	2025ڕ.
181.2	178	2025ڕ.

15.9	14.5	2025ڕ.
577.8	500	2025ڕ.
18.1	20	2025ڕ.
100000	300000	2025ڕ.
2005	1739	2025ڕ.
7221		2025ڕ.
7.94	7.54	2025ڕ.
119		2025ڕ.

100	100	2023
10	100	2039
0	90	2025

30	80	2023
20	90	2023
42	55	2023
0	10	2023
0	50	2023
4	4	2023
10	20	2025
28	40	2025
10	70	2025
70	90	2025
70	90	2030
75	100	2030

40	100	2030
0	200	2023
60	100	2024
27	60	2024
0	40	2025
5	30	2025
30000	31000	2023
4475000	4230000	2023
52000	55000	2023
300000/100000	500000/100000	2023
30	30	2023

29.2	29.2	2023
50	50	2023
30	90	2025
100	5	2025
100	15	2025
50	65	2024
5832	23000	2025
4	4	2023
100	30	2023
100	5-10	2024
100	5-10	2025

100	5	2023
29	33	2030
100	100	տարեկան
30	85	2026
200	400	2023
1000	2000	2023
	10	2023
24,6	55	2025
35	40	2023
90	90	տարեկան

97	97	տարեկան
	15	2023
	20	2023
1574	3200	2023
	25	2023
800	1500	2023
	1450	2023
	500	2023
	29120	2023
	61.3	2023
19.7	21	2025
6	7	2025
մոտ 370.000.000	մոտ 850.000.000	2025
	20	2024
	8	2024
	10	2024

	200	2024
	2	2024
	147	2024
0.5	5	2025
750	1350	2024
1859	3359	2025
1526	750	2025
1684	3684	2023
118.3	168.3	2026

75	70	2023թ.
100	100	2023թ.

100	100	2023 թ.
100	100	2023 թ.
100	100	2023 թ.
100	100	2023 թ.
100	100	2023 թ.
100	100	2023 թ.
10	10	2023 թ.

70	87	2025
85	100	2025
80	100	2025
	90	2025
	80	2025
91.1	100	2025
130	2060	2025
60	65	2025
10	15	2025
9350	9793	2025թ.

1706	2073	2025ڕ.
199	200	2025ڕ.
54.4	58	2025ڕ.
25.5	30	2025ڕ.
43.4	65	2025ڕ.
24.7	22	2025ڕ.
10	15	2025ڕ.
1826	2000	2025ڕ.

21.3	27	2025ڕ.
19	25	2025ڕ.
22	36	2025ڕ.
12	25	2025ڕ.
3	7	2025ڕ.
0.07	0.08	2024ڕ.
0.06	0.07	2024ڕ.
8	9	2024ڕ.
18	24	2025ڕ.
4.1	5	2025ڕ.
0	21	2025ڕ.

0	24	2025ᏅᏍ.
0	3	2023ᏅᏍ.
0	20	2025ᏅᏍ.
24425	46015	2025ᏅᏍ.
5475	10065	2025ᏅᏍ.
325	195	2025ᏅᏍ.
1	24	2025ᏅᏍ.
29	40	2025ᏅᏍ.
29	31	2025ᏅᏍ.
2	3	2025ᏅᏍ.
93.2	99	2025ᏅᏍ.
90.6	99	2025ᏅᏍ.
83.2	99	2025ᏅᏍ.

61.3	85	2025ꝗ.
33.2	36.2	2025ꝗ.
19.4	22.4	2025ꝗ.
400	550	2025ꝗ.
1000	1350	2025ꝗ.
12000	14500	2025ꝗ.
3294	30000	2025ꝗ.
47	65	2024ꝗ.
15	30	2024ꝗ.
9	12	2024ꝗ.

24	250	2025ᏏᏍ.
48	80	2025ᏏᏍ.
76.8	100	2025ᏏᏍ.
0	100	2025ᏏᏍ.
0	100	2025ᏏᏍ.
0	100	2025ᏏᏍ.
0	100	2025ᏏᏍ.
178	1200	2025ᏏᏍ.
26	100	2025ᏏᏍ.
0	95	2025ᏏᏍ.
4	25	2024ᏏᏍ.

25	30	2024ڕ.
26	28	2024ڕ.
19	19	2023ڕ.
160	200	2025ڕ.
13	20	2025ڕ.
1	2	2025ڕ.
85	99	2025ڕ.
15	50	2025ڕ.

69.1	82	2024?.

0.4	0.9	2025թ.
5	5	2025թ.
13	13	2025թ.
1.8	1.6	2025թ.
41	39	2025թ.
13	11	2025թ.
9	7	2025թ.

0.134	ոչ ավելի քան 14%	մինչև 30.12.2022թ.
0.752	ոչ պակաս 75%	մինչև 30.12.2022թ.
0.45	0.9	2025թ.
0.45	0.9	2025թ.
0.6	0.9	2025թ.
15000	15000	2023թ.

1.55	1.65	2024ڕ.
9000	10130	2025ڕ.
27.4	30.1	2024ڕ.
5.2	15.7	2025ڕ.
	3	2025ڕ.
90.8	100	2022ڕ.
0	0	
40140	58400	2023ڕ.
70	100	2025ڕ.
4	4	2025ڕ.
50	100	2025?.
100	100	2025?.

61	90	2024?.
5	Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի աշխատողների վերապատրաստումների	2022թ.
3	Վերապատրաստումների համար տարեկան վերանայված գործող ծրագրերի ավելացում ավելի քան 50 տոկոսով	2022թ.
1	Մասնագիտական կողմնորոշման համար մշակված մեթոդական ուղեցույցերի ավելացում 100 տոկոսով	2022թ.
140	Մասնագիտական կողմնորոշման ուղղությամբ ուսուցում անցած թվով 140 մասնագետ	2022թ.
300	Սուպերվիզիայի ծառայություններ ստացած	2022թ.
1	2	2024թ.
Ծրագրի շահառուների թիվը հաշմանդամություն ունեցող անձանց թվի մեջ 6.7%	Ծրագրի շահառուների թվի ավելացում 3,8%-ով	2022թ.
Իրավունք ունեցողների շրջանակ / ծնված մինչև 31.12.1934թ. նեղարաս	Իրավունք ունեցողների շրջանակ / ծնված մինչև 31.12.1939թ. նեղարաս	մինչև 30.12.2022թ.

25500	37000	2026թ.
0	0	2026թ.
3026	2476	2023թ.
1	34	2023թ.

67	25	2025թ.
40	80	2025թ.

Ցուցանիշը	Ցուցանիշը	Ժամկետը
8.4	7-10	2025թ.
10.5	20	2025թ.
82.9	80	2025թ.
29.4	30	2025թ.
28.8	30	2025թ.

280	400	2025թ.
320	350	2024թ.
-2	0.6	2023?.
2.04	1.87	2025?.
0.11	0.21	2025?.
B+ե կայուն հեռանկարով	Ցուցանիշի բարելավում	2025թ.
Ba3ե կայուն հեռանկարով	Ցուցանիշի բարելավում	2025թ.
B+ե դրական հեռանկարով	Ցուցանիշի բարելավում	2025թ.
81	100	2025թ.
44	47	2025թ.
2.5	5	2025թ.

50	60	2024
8	8	2024
5	10	2024
5	10	2024
5	10	2024
5	10	2024
5	10	2024
2	5	2024
5	10	2024
89	92	2024

100	100	2025թ.

հանրային ամրակցված	լայնաշերտ տեխնոլոգիայի	31/12/2023
ամրակցված լայնաշերտ ինտերնետ հասանելիության ոչժանրոնների թանակը՝	ամրակցված լայնաշերտ ինտերնետ հասանելիության ոչժանրոնների թվաքանակի	31/12/2023

2.35 էկզաբայթ	օգտագործված ընդհանուր լայնաշերտ ինտերնետ կապի հոսքերի աճ? 20-30%	31/12/2023
0.148	0.17	31/12/2023
67.06	6426	31/12/2025
3078.3	2462.6	31/12/2025
3485.3	3136.8	31/12/2025
0.075	0.07	31/12/2025
886.3	664.8	31/12/2025
8.8	6.6	31/12/2025
1174.2	587.1	31/12/2025
6	3.01	31/12/2025

50	60	2025թ.
65	65	2025թ.
0	0	2025թ.
առկա չէ	7	2025թ.

5	15	2025թ.

13	13	

88.6	88.6	

25.6	28.6	2026ը
22.7	25.3	2026ը
1.6	1.09	2026ը

100	100	2025
90	100	2025
95	100	2025
75	100	2025
100	100	2025

69,1	100	2025թ.
80,8	100	2025թ.
100	100	2025թ.
30	65	2025թ.
58	63	2025թ.
7.9	8.5	2025թ.

0.33	0.29	2025թ.
75	185	2025թ.
9	100	2023թ.

3030	3030	2023 թվական
55	55	2023 թվական
4205	4205	2023 թվական

Գնահատականը 2	Ակնկալվող գնահատականը 3-4 միջակայքում	2024թ.

Միջազգային կարգավիճակ՛	Միջազգային կարգավիճակ՛	2024

< կամ =1	< կամ =1	2023թ.

86	88	2023թ.

46.7	51.9	2025թ.
48	100	2024թ.
490	963	2024թ.
1	2	2027թ.
1	2	2027թ.
	24	2027թ.
	650	2027թ.
	4100	2027թ.

0	1	2025
0	1	2025
0	1	2025
0	1	2025
0	1	2023

210	1	2023
0	2	2023
0	10-% բարելավում	2023
0	2	2023

100	100	2023թ.

	1520	2023թ.

322.8	350	2025
646	750/800	2025
5.2	5.7	2025

183.9	185.5	2025

44	51	2025
0.24	0.3	2025
180	300	2025
87	120	2025
2.3	3	2025
56.4	57.1	2023
2763	2789	2023
13.2	13.7	2023
253.1	265.8	2023
2978	3097	2023
1.4	1.5	2023
272.8	320	2024
1992	2600	2024
7.9	10.3	2024

102.1	122.5	2025
1586	2061	2025
6.8	8.8	2025
2961	723	2025
319	800	2025
0.42	0.17	2025
100.1	130	2025
1572	1700	2025
31.4	35	2025
142.3	165.4	2025
820	893	2025
6.79	7.05	2025

Կապը ՀՀ կառավարության ծրագրով սահմանված քաղաքականության թիրախների հետ
Բաժին 6 ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ6.1 ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄՇԱԿՈՒՄ, 6.10 ՊԵՏԱԿԱՆ ԾԱԽՍԵՐ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 6.10 ՊԵՏԱԿԱՆ ԾԱԽՍԵՐ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ 6.3. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ ԵՎ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ 6.10.ՊԵՏԱԿԱՆ ԾԱԽՍԵՐ
1.ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 1.4 ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՀԵՏ ԿԱՊԵՐ

1.ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 1.4 ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՀԵՏ ԿԱՊԵՐ

5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ 5.2. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, 5.1 ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ, 5.2 ՄԱՐԴՈՒ
5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, 5.1 ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ, 5.2 ՄԱՐԴՈՒ
5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ5.3 ԴԱՏԱՀԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ
3. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄ, 3.3 ՋՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

3. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 3.3 ՋՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ6.6 ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԵՎ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ
3. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 3.3 ՋՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ6.6 ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԵՎ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ6.6 ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԵՎ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ
3. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 3.1 ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ 4.2 ՄԻԳՐԱՑԻԱ
3. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 3.3 ՋՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԲԱԺԻՆ, 2.8 ԲՆԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԿԱՅՈՒՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ
3. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 3.1 ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ6.7. ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ6.6 ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԵՎ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ
3. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 3,4 ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱ

3. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 3,4 ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ6.6 ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԵՎ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ6.6 ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԵՎ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ

3. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 3,4 ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.5 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.5 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.5 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.5 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.5 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.5 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.5 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.5
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.5 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.5 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.5 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 6.2 ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ՀԱՆՐՈՒԹՅԱՆԸ ՄԱՏՈՒՑՎՈՂ
5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, 5.1 ԴԱՏԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ, 5.5 ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐ

5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, 5.3 ԴԱՏԱԻԲԱՎԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ
5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, 5.6

6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 6.2 ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ՀԱՆՐՈՒԹՅԱՆԸ ՄԱՏՈՒՑՎՈՂ
4.ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.9.ՄՇԱԿՈՒՅԹ
6.ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 6.3 ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ և ՌԵՍՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, 5.1 ԴԱՏԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ
5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, 5.1 ԴԱՏԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ, 5.5 ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.6. ՈՐԱԿԻ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.6. ՈՐԱԿԻ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.6. ՈՐԱԿԻ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ 3. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ 3.3 ՋՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ 3. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ 3.3 ՋՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՈՔՐ ԵՎ ՄԻՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՈՔՐ ԵՎ ՄԻՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, ԱՐՏԱՔԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՀԱՆՄԱՆ ԽԹԱՆՈՒՄ ԸՍՄԵԼ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, ԱՐՏԱՔԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՀԱՆՄԱՆ ԽԹԱՆՈՒՄ ԸՍՄԵԼ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.5 ԶԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.5 ԶԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.5 ԶԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.5 ԶԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ

2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.5 ՀԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.5 ՀԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.5 ՀԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.4 ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
1 ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ,1.1 ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, 4 ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՀԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.3 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ
1 ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ,1.1 ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1 ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ,1.1 ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
1 ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ,1.1 ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
1 ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ,1.1 ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.10 ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.10 ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.10 ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.10 ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.10 ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 6.6 ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.10 ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.10 ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.10 ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.10 ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.8 ՍՊՈՐՏ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.3 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.9 ՄՇԱԿՈՒՅԹ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.9 ՄՇԱԿՈՒՅԹ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.3 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.7 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.9 ՄՇԱԿՈՒՅԹ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.3 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.3 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.4 ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.8 ՍՊՈՐՏ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.9 ՄՇԱԿՈՒՅԹ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.3
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.3 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.3 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.9 ՄՇԱԿՈՒՅԹ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.9 ՄՇԱԿՈՒՅԹ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.9 ՄՇԱԿՈՒՅԹ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 1.4 ԱՓՅՈՒՌՔ 4.3 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.3 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.6 ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.6
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.1 ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.6
1. ԱՆՎԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ
2. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, 2.7 ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.6 ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.6

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.6 ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 6.1 ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.6 ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.6 ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
4. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 4.6 ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 6.8 ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ բաժին

,6.1 ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄՇԱԿՈՒՄ
,6.1 ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄՇԱԿՈՒՄ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ, 6.1 ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄՇԱԿՈՒՄ6.10 Պետական ծախսեր
ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. ծրագրի ,6.10 Պետական ծախսեր բաժին

1. ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՂԵՏՆԵՐԻ ԴԻՄԱԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄԸ ԵՆԹԱԲԱԺԻՆ
1. ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ
1. ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՂԵՏՆԵՐԻ ԴԻՄԱԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄԸ ԵՆԹԱԲԱԺԻՆ
1. ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՂԵՏՆԵՐԻ

3. Ենթակառուցվածքների զարգացում, 3.4 Էներգետիկա,

5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, 5.1 ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
6.10 ՊԵՏԱԿԱՆ ԾԱԽՍԵՐ
6.5 «Ազգային տարածական տվյալների

6.5 «Ազգային տարածական տվյալների ենթակառուցվածք» և 6.10 «Պետական ծախսեր»

Բաժին 6 ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ6.8 ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
Բաժին 6 ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ6.8 ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
Բաժին 6 ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ6.8
1. ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ «ԱԶԳԱՅԻՆ
1. ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ «ԱԶԳԱՅԻՆ
1. ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ
1. ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ
1. ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ «ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԿԱՅՈՒՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ» ԵՆԹԱԲԱԺԻՆ

6.ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄ, 6.2 ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ՀԱՆՐՈՒԹՅԱՆԸ ՄԱՏՈՒՑՎՈՂ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, 5.2 ՄԱՐԴՈՒ

3.4 ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱ6.10 ՊԵՏԱԿԱՆ ԾԱԽՍԵՐ
5.ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, 5.5
2. Տնտուսություն. 2.7-րդ՝ «Քաղաքաշինություն» բաժնի 2-
2. Տնտուսություն, 2.7-րդ՝ «Քաղաքաշինություն» բաժնի 2-
2. Տնտուսություն «2.7 Քաղաքաշինություն» բաժնի 8-րդ
Կառավարության ծրագրի «2.7 Քաղաքաշինություն» բաժնի 2-րդ պարբերության 9-րդ կետ
Բաժին 5 ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ5.5
Բաժին 5 ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ5.5 ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐ
Բաժին 5 ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ5.5 ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐ
Բաժին 5 ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ5.5
Բաժին 5 ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ5.5 ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐ

Բաժին 5 ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ5.5 ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐ
Բաժին 5 ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ5.5 ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐ
Բաժին 5 ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ5.5 ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐ
Բաժին 5 ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ5.5 ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐ
6. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ 6.4 ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐԻ ԵՎ ԳՈՐԾԱԴՈՒՅԹՆԵՐԻ
5. ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, 5.5
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90

6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90

6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90
6.Ինստիտուցիոնալ զարգացում,Տարածքային կառավարում և տեղական ինքնակառավարում,էջ 90